

Dârülmülk Konya

TARİH, KÜLTÜR, SANAT VE MEDENİYET
2024 / 4

Konya'da Zaman ve Mekan

Dârülmülk Konya

TARİH, KÜLTÜR,
SANAT ve MEDENİYET
DERGİSİ

Konya'nın A'dan Z'ye hem yaşamak, hem yaşatmak, hem de gelecek nesillere envanter bırakmak adına; Ülkemizin çok kıymetli ilim, fikir, gönül, sanat ve edebiyat insanlarının katkısıyla hazırlanan, "Darülmülk Konya Dergisi" yeni web sitesi ile tarih, kültür ve sanat ana başlıkları altında medeniyetimizin temel taşlarını geçmişten günümüze ve günümüzden geleceğe taşıyan eserlerle okuyucu karşısına çıkmaktadır.

www.darulmulkdergi.com.tr

BENİM
ŞEHİRİM

KONYA
BÜYÜKŞEHİR
BELEDİYESİ

KÜLTÜR A.Ş.

Dârülmülk Konya

KONYA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ
ADINA SAHİBİ
Uğur İbrahim Altay

YAYIN KURULU
Ahmet Emre Bilgili
Azmi Özcan
Beşir Ayvazoğlu
Coşkun Yılmaz
Erhan Afyoncu
Hilmi Şenalp
Mahmut Erol Kılıç
Mustafa Fayda
Mustafa Küçükbaşcı
Özku Eren
Şükrü Koyuncu

GENEL YAYIN YÖNETMENİ
Mustafa S. Küçükbaşcı
Coşkun Yılmaz

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ
Ahmet Çalşır

YAYIN KOORDİNATÖRÜ
Osman Demirtaş

EDİTÖR
Recep Kankal

SANAT YÖNETMENİ
Özku Eren

YAPIM
KÜLTÜR A.Ş.

Konya Sanat Kültür ve Spor Faaliyetleri
San. ve Tic. A.Ş. Konevi Mah. Alay Cad. No:11
Meram 42040 Konya
konyakultur.com
+90 332 355 55 52

www.darülmülkdergi.com.tr

GRAFİK TASARIM ve UYGULAMA
Kesik Çizgi

FOTOĞRAF
İzzet Keribar
Konya Büyükşehir Belediyesi Arşivi
İstanbul Üni. Nadir Eserler Kütüphanesi (İÜNEK)

2024-4

BASKI
Seçil Ofset
100. Yıl Matbaacılar Sitesi 4. Cadde No: 77
Bağcılar-İstanbul

www.secilofset.com • Sertifika No: 44903

İLETİŞİM

Konya Büyükşehir Belediyesi
Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı
Mevlana Kültür Merkezi Çimenlik Mahallesi
Aslanlı Kışla Caddesi No: 8 Karatay/KONYA
Tel: 444 55 42
web: www.konya.bel.tr • darülmülk@konya.bel.tr

MERHABA...

*Yeni bir yıl yeni umutla gelsin, yeni güzellikler getirsin
niyazıyla Dârülmülk Konya'nın dördüncü sayısı elinizde.
Takdir tebyin edilene kadar tedbir ile mükellefiz. O tedbir de
bize ayrılan alanda gayrete devam etmek. Dârülmülk Konya
bir şehir ve medeniyet dergisi olarak hazırlanıyor. Ve çok şükür
ki makes buldu, arayana soranı çok oldu. Şehir bir kültürdür.
Her şehrin bir kültürü oluşur zamanla ve bunu gölgesine pay
eder. Şüphesiz o kültürü oluşturan da orada yaşayan ve yaşamış
olanlardır. Onun için "Şerefü'l-mekân bi'l-mekin" denilmiştir.*

*Bu sayıda İstanbul'daki Konyalıların sohbeti öne çıkacak.
Şehre değer katanlar, onların hatıraları, tahasürleri,
tebessümleri kelimelerde ifadesini bulacak. Geçmişten bu güne
Konya kültürü biraz da iki kitapla tebeyyün etmiştir. Kur'an-ı
Kerim ve Mesnevî-yi Şerif. Kitabı sanat olarak takdim eden
yazımız bu birikimi ele aldı. Bizler yaşadığımız an ve zamanı,
ben ve mekânı imar ile mükellefiz. Bunda da düsturumuz
"Allah güzeldir, güzeli sever" sertacımızdır. Konya evleri
ve mimari müktesabat ile ilgili yazılarımız da Dârülmülk
ruhunun şehre dokunuşunu yansıtıyor. Konya irfan geleneğini
Buhara'daki kökleri ile irtibatlandırılan iç çekiş ise her şeyin
kökleri üzerine yükseldiğini gösteren bir hatırlatma tadında. Ve
bir eve dönüş hikâyesi: Konya'nın bir kısım mekinlerinin hangi
Vatan köşesinden koparak buralara döndüklerini kaydeden
muhacerat yazısı. Sonra da kırk anbar. O kadar cevher var ki
şehirde mücevher olmayı bekleyen, mahir ustalar elinde.*

Tevfik Hüdâ'dandır.

YAYIN KURULU

İÇİNDEKİLER

4
KONYA EVLERİ
OSMAN KUNDURACI

18
SELÇUKLU'NUN İLK DEVLETHÂNESİ: KONYA SARAYI / II.
KILIÇARSLAN KÖŞKÜ ARAŞTIRMALARI VE YIKILIŞ EVRELERİ
YAŞAR ERDEMİR

37
KONYA ALÂEDDİN TEPESİ, II. KILIÇARSLAN KÖŞKÜ VE KAZI ALANI
MİMARİ FİKİR PROJESİ YARIŞMASI ARDINDAN
ÖMER DABANLI

48
KONYA HATIRALARI
DÂRÜLMÜLK

62
KAYBEDİLEN OSMANLI COĞRAFYALARINDAN KONYA'YA YAŞANAN
GÖÇLER
KÜRŞAT KURTULGAN

72
OSMANLI BÜROKRASİSİNDE HZ. MEVLÂNÂ SOYUNDAN GELEN
MEMURLAR
RECEP KANKAL

84
TÜRK KİTAP SANATLARI BAKIMINDAN KONYA
FATİH ÖZKAFA

98
BUHARA'DAN KONYA'YA İRFAN GELENEĞİ
KEMAL YAVUZ ATAMAN

108
ÖĞÜT: ÜÇ ŞEHİRDE ÇIKARILAN KONYA GAZETESİ
NURETTİN GÜZ

114
POSTA PULLARINDA KONYA
MEHMET GÜNDÜZ

121
İNCE MİNARELİ MEDRESE'NİN ESKİ BİR FOTOĞRAFI
ZEYNEP EMEL EKİM

124
BİR KONYA ÇELEBİSİ HASAN İHSAN ÇOPUR
BEKİR ŞAHİN

132
SULTAN II. ABDÜLHAMİD'İN YILDIZ FOTOĞRAF
KOLEKSİYONUNDA KONYA VE KONYA'DA
FOTOĞRAFÇILIK
OSMAN BAYRAM

138
ÇİFTBAŞLI KARTALIN GÖLGESİNDEKİ KONYA
MEHMET MAZAK

144
ÇATALHÖYÜK TANITIM VE KARŞILAMA MERKEZİ:
9000 YIL ÖNCESİNE AÇILAN BİR KAPI
CEM KOZAR

152
SİLLE KÖYÜ'NE HAPSOLAN ZAMAN
OSMAN SÜREYYA

158
KONYA'NIN TARİHİ KALBİNDE YENİDEN DOĞAN BİR
MİRAS: DEPO NO: 4
HACER YEĞİN

164
KÜLTÜR HAFIZAMIZIN ANIT ESERLERİ 28 AYRI DİLDE
NEŞREDİLEN BİTİMSİZ KANDİL: MESNEVİ-İ ŞERİF
DÂRÜLMÜLK

KONYA EVLERİ

OSMAN KUNDURACI

Türk evi konusunda değerlendirmeler yapılırken araştırmacılar geleneksel ev mimarisinin iki farklı kültür ortamından beslenerek Türk evinin oluştuğunu belirtir. Bunlardan birincisi Türk evinin daha çok Orta Asya'dan gelen göçer kültürü ve yaşama biçiminin mimariye yansıyan özelliklerine dayanarak Anadolu öncesi Türk kültür çevrelerinden kaynaklandığıdır. İkinci görüş ise, Türk evinin Anadolu'nun Türk öncesi konut mimarlığından beslendiği ve Anadolu öncesi kültür öğeleri ile başarılı bir sentez oluşturduğu şeklindedir.

İç Anadolu Bölgesi'nin önemli kentlerinden Konya; ovaları, platolar ve güneyde sıralanan dağlar ile çevrilidir. Büyük bölümü düzlüklerden oluşan Konya'yı, güneyden doğu-batı istikâmetinde Toros Dağları ve onun uzantıları olan dağ silsileleri kuşatır.

Günümüze ulaşmış eski Konya evi örnekleri, Türk evi kavramındaki belli başlı özelliklerin yanında yerel farklılıklarla inşa edilmiş mimari özellikler taşırlar. Özellikle 17. yy'dan sonra etkisi altına alan Avrupa mimari akımları dinî, askerî ve saray mimarisinin yanında, kırsal kesimdeki halk mimarisini de etkisi altına alarak, Anadolu'da farklı

Foto.1- Konya'nın Alaaddin Tepesini Esas Alan İlk Yerleşme Düzeni

anlayışlara sahip yapıların inşa edilmesine sebep olmuştur. Konya'da, Alaaddin Tepesi ve çevresi ile kentleşme süreci içinde sosyal, kültürel, sanat ve mimarlık alanındaki gelişimini sürdürürken konut ve yerleşme sürecinde eski evlerde de değişim ve gelişim göstermiştir (Foto.1). Bu bağlamda Konya evlerinin malzeme, plan ve süsleme özellikleri şu şekilde özetlenebilir.

Malzeme ve Teknik

Taş yapı malzemesi olarak Anadolu'nun her yerinde kullanılan ve kapsamlı bir kullanım alanı bulan inşa malzemesidir.

*Foto.2-Konya
Evlerindeki Borta
Kapıları*

Konya yapılarında taş zeminde temel ve izbe duvarlarında kullanılmıştır. Konya'da iki çeşit taş kullanılmaktadır. Bunlardan birisi "Sille taşı" diğeri de "Göden taşı" dır. Sille taşı daha çok avlu ve mabeyinlerin zemin döşemelerinde, Göden taşı ise duvar örgüsünde kullanılmaktadır.

Taştan sonra en çok kullanılan yapı malzemesi analı kuzulu olarak iki türlü üretilen kerpiçtir. Değişik boyutlarda üretilen malzeme genelde yığma ve kerpiç dolgu duvarlarda kullanılmaktadır.

Ahşap kullanım kolaylığı ve işlenmesi açısından çok farklı fonksiyonlar üstlenen

bir yapı malzemesidir. İnsanların mağara kültüründen çıkarak su ya da nehir kıyılarına yerleşmeleri barınma ve korunma ihtiyaçlarını birinci öncelik haline getirmiştir. Buna bağlı olarak ev mimarisinin temelleri atılmış ve bunun yapı malzemesini de birincil malzeme olarak ahşap oluşturmuştur.

Konya evlerinde ahşap malzeme öncelikli olarak taş ve kerpiç duvarlarda bağlayıcı hatıl olarak kullanılmıştır. Ayrıca yine Anadolu'nun birçok yöresinde kullanılan bağdâdî duvar tekniğinde hem taşıyıcı hem de yüzeye yapıştırılan sıvayı tutucu malzeme olarak kullanılmıştır. Ahşap, ayrıca

cumbaların ve döşemelerin ana taşıyıcı malzemesidir. Taban döşemesi, tavan kaplamaları, ocak dolap ve davlumbazlarında da yine öncelikli malzeme ahşaptır.

Konya yapılarında ağaç cinsi olarak evlerin taşıyıcı kirişlerinde “Katran”; kiriş ağacı ve tahta doğramalarında “Çam”; hem taşıyıcı hem de kereste olarak “Kavak” ve bunların yanında sedir, ardıç, köknar gibi ağaç türleri kullanılmıştır.

Tuğla sınırlı olarak birkaç yapıda kirpi saçakları şekillendirmektedir. Kiremit ise düz damların ve duvarların saçak korumasında, kırma çatılarda ise örtü elamanı olarak kullanılmıştır.

Demir ise pencere ve kapı şebekelerinde, balkon korkuluklarında kullanılmıştır. Bazen kenetleyici bazen de bağlayıcı olarak kullanım alanı bulmuştur.

Plan Özellikleri

Konya evlerinin mimarisindeki plan, malzeme ve teknik ile birlikte süsleme öğelerinden bahsetmek gerekmektedir. Kaynaklarda da belirtildiği gibi Konya’da asıl yapı malzemeleri taş, kerpiç ve ahşaptır. Bununla beraber alçı, tuğla, kiremit ve demir de kullanılmıştır. Tabi ki bunu belirleyen ana unsur ise iklim ve coğrafyadır. Konya’nın İç Anadolu Bölgesi’nde bulunması ve ikliminin karasal iklim olması yapı malzemesini de şekillendirmiştir.

Konya evlerinin plan gelişimi ise sofasız (hayatlı) plândan iç sofalı plâna doğrudur. Konya’da hayatlı evlerin genel karakteristiği evlerin içerisine hayat denen ve zemini taşla döşeli kısımdan geçilmesidir. Burası

bir çeşit evin bahçesi olup iki kanatlı borta kapısından girilir.

Konya evlerinde genelde birinden farklı üç ayrı kapı olup bunlar bahçe veya sokak kapısı, ev giriş kapısı ve oda giriş kapılarıdır. Genelde iki kanattan oluşan kapıların üzerinde tokmak ve gullaplar vardır (Foto.2). Genelde hayatın bir kısmında evin ihtiyaçlarını görmek için helâ ve mutfak odaları bulunur. Ev halkının aktif yaşam alanını belirleyen kısım olarak da değerlendirilir.

Hayat kısmında odalar yan yana ya da karşı karşıya yerleştirilir ve bunların kapılarının açıldığı yerler ise genelde tahtaboş terimi ile değerlendirilen korumalıklarla üst taraftan kapatılmıştır.

Evlerin oda iç düzenlemelerinde çiçeklik, yüklük ve gusülhâne bölümü giriş kapısının hemen yanında bulunmaktadır. Bazı odalarda kapaklı dolaplar ve ocak nişleri yer almaktadır. Oda tavanları genellikle kara örtülü evlerde yuvarlama dedikleri ağaçların doğal görünümüyle, tahtalar ile kaplanmadan bırakılmıştır. Kırma çatılı evlerde ise alttan çakmalı düz tavan şeklindedir.

Plan şemaları içinde sofasız, dış ve açık sofalı tipler, köşklü ve eyvanlı uygulamalarla dikkati çeker. Odaların birbirine bitişik olmasından çok, sofanın uzantılarıyla birbirinden ayrılarak özerklik kazanması plân şemalarının en özgün niteliğidir. Daha sonraki dönemlerde ise orta sofalı plân tipi hâkim olmaya başlar (Foto.3).

Hayatlı Evler: Bunlar tek katlı evler, İki katlı evler ve mabeyinli evlerdir. Mabeyinli evler Konya’da karnıyarık olarak da tabir

Foto.3

Foto.3-Konya Evlerinde Görülen Plan Tipleri (H. Karpuz'dan)

Foto.4-Dış Sofalı Plandaki Konya Evleri (S.H.Eldem'den)

Foto.5-İç Sofalı (Karnıyarık) Plandaki Konya Evleri (S.H.Eldem'den)

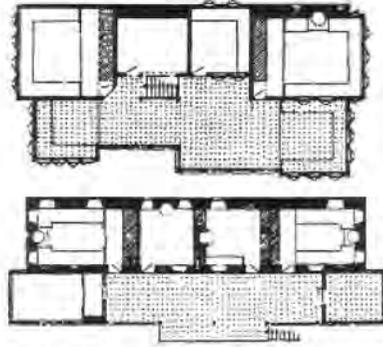

Foto.4

edilen ve sofalı ev mimarisine geçişi temsil eden bir plan olarak değerlendirilir.

Sofasız Evler: Ev planlarının en ilkeli olan bu tipte odalar, yan yana dizilerek plan seması oluşturmuştur. Odaların önündeki bağlantı yüksekçe bir seki ile veya avlu ile sağlanmıştır.

Odalar üst katta oldukları zaman geçit bir balkon karakterini alır. Bu tip genellikle iklimin sıcak olduğu güney bölgelerinde benimsenmiştir. Bu açık geçişlerin soğuk yerlerde doğurduğu zorluklardan dolayı geçitlerin üzeri örtülmüş ve bu tip daha fazla kullanılabilmiştir.

Dış Sofalı: Bu tipte oda sıraları bir sofa ile birbirlerine bağlanmışlardır. Bu tip, planın şekline ve yerine göre ön, köşe açık sofalı, hayatlı, sayvanlı ev diye de adlandırılabilir. İklimin elverişli olduğu yerlerde bu tip zamanımıza kadar uygulanmıştır (Foto.4).

İç Sofalı: Bu plan tipinde sofanın iki yanı oda sıraları ile çevrilmiştir. Bu plana "karnıyarık" ismi de verilmektedir. Sofanın iki tarafına dizili oda sıralarından birinin küçük olmasıyla iç sofa, biraz dışarı taşar. Bazen sofanın pencere duvarına birer köşk

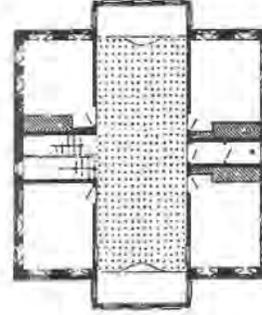

Foto.5

veya sekilik ilâve edildiğini görürüz. İç sofalı evlerde genellikle ikiyüzlü sofa yani iki cephesi açık veya pencere duvarlı olan sofa tercih edilmiştir. Bu plan tipi daha ziyade şehir evi karakterini taşır (Foto.5).

Orta sofalı: Bu plan tipinde sofa evin merkezinde ve dört tarafı da oda sıraları ile çevrilidir.

Sofanın aydınlık olması için oda sıralarının arasında eyvan şeklinde boşluk bırakılır. Bu eyvanlar daima sofanın merkezinde oluşturularak sofa ile bir bütünlük sağlarlar. Bu tipin iç sofalı tip ile benzerliği sofayı aydınlatan eyvanların aynı doğrultuda oldukları zaman göze çarpar. Sofaya açılan eyvan sayısının birden dörde kadar çıkarılmasıyla bu plan tipinin en gelişmiş şekilleri oluşturulmuştur. Bu sebepten bu planlar daha çok büyük ve zengin evlerde uygulanmıştır.

Ayakta kalan mevcut örnekler ise; daha çok sofalı evler gurubuna giren ve Konya'da karnıyarık olarak tabir edilen ve Celile Berk'in tanımıyla "zenginlere ve çelebilere ait" evlerdir. Bunun sebebi de ekonomik durumu iyi olmayan halkın sınırlı

*Foto.6- Arapoğlu
Kosti Evi'nin Eski
ve Yeni Görünüşü*

kaynaklarla yaptırdığı evlerin bir şekilde günümüze ulaşmadan yıkılarak yerlerine yenilerinin yapılarak yok olup gitmesidir.

Süsleme Özellikleri

Dış cephe süslemesinde strüktürel gerekliliği olarak kullanılan ahşap; hatılarda, çıkmaları taşıyan konsol ya da direklerde, kapı ve pencerelerin söve ve lentolarında tercih edilmiştir.

Bunun yanında; saçaklarda tuğla, pencerelerin parmaklıkların maden ve çatılarda alaturka kiremitler yapıların dış cephesinde süs unsuru olarak hareketlilik sağlamaktadır.

Yine dönemin şehir evlerinin cephelerinde, etrafları düz şeritlerle çerçevelenmiş, kabartma sıvadan kartuşlar ve panolar bir süsleme elemanı olarak dikkati çeker.

Konya'daki sivil mimarlık örneklerinde Neoklasik akımın mimari biçimleri olan üçgen alınlık, pencere ve saçaklar ile çift plastır sütunlu cephe düzenlemeleri de dikkati çeker.

Konya'da bazı evlerin alınlıklarına veya duvarlarının üst kısımlarına nazara karşı "Maşallah" yazan ve mavi renkli porselen tabakalar yerleştirilmiştir.

Çıkmalar genelde evin planına ve yapı malzemesinin durumuna göre özellikle odaların ve çoğunlukla da sofaların dışarı taşındığı görülür. Bunlar; oturma yerine verilen değer, yer kazanma isteği, manzarayı veya sokağı seyretmek, ışık ve serinlemek gibi farklı sebeplerden yapılmışlardır (Foto.6-7).

Bunlar; düz, gönye, çokken, cephe çıkması ve balkon tarzı çıkmalardır. Konya'da çıkmalar genelde ahşap konsollarla veya demir konsollarla taşınan ahşap çıkmalardır. Tahtaboş ise; Konya'da bir veya iki katlı evlerde, odaların üstünde hayata açılan etrafı açık balkonlardır (Foto.8-9).

Çıkmaları taşıyan bu payanda sisteminde payandaların şekli genelde "S" kıvrımlı barok üslupta yapılmıştır. Bazı geç dönem tahtaboş örneklerinin tavanlarında ise farklı süsleme programlarına rastlanır.

Konya evlerinde pencere açıklıkları kullanılan yapı malzemesine ve cephe düzenine göre şekil alırlar. Evlerin kat

*Foto.7-Gönye Çıkmalı
Konya Evleri*

durumuna ve mahremiyet anlayışına göre pencereler bazen sokak cephesine bazen de bahçe ya da avlu cephesine açılırlar.

Konya evinde bir ve ikinci katlardaki duvar kalınlığına bağlı olarak pencereler içeri doğru şevli olup kasalar dış cepheye yakın monte edilmiştir. Pencere formları genelde dikdörtgen iken 19. yy.'dan sonra barok karakterli olarak basık ve sivri kemerli biçimde yapılmışlardır.

Yine geç dönem evlerinin pencerelerinde ferforje denilen kafes sistemleri kullanılmıştır. Bu parmaklıkların yerleştirilmesi ve sabitlenmesi ile kartuş ve panoların içerisini dolduran "S" ve "C" kıvrımlı volütlerin sabitlenmesinde madenî kelepçe tekniği uygulanmıştır (Foto.10).

Kimi pencere alınlıklarının tam ortasında ok ucu motifi göze çarpar. Alınlıkların köşelerinde ise yine "C" ve "S" kıvrımlı

süslemeler tercih edilmiş olup “C” motifi süslemeye Konya da “yürek” motifi denilir.

Eski Konya evlerinin kapılarında genelde geometrik ve bitkisel motiflerin işlendiğini öğreniyoruz. Genellikle bitkisel ya da geometrik şekillerdeki kabaralı çivilerden oluşan motifler işlenmiştir.

Odalarda yardımcı yaşam çevresine sahip alanlardan birisi olan yüklükler kapıların açıldığı duvara yerleştirilirler. Yüklük kısmının bir tarafında ağız açıklar, bir tarafında da gusülhâne yer alır. Bunların yanlarında ya da bağımsız olarak yerleştirilen raf, lambalık ve kavukluk gibi isimlerle anılan küçük açıklıklar bulunur (Foto.11).

Konya evlerindeki iç süsleme örnekleri ise ağırlıklı olarak ahşap malzeme ile yapılan uygulamalardır. Genelde yüklük, çiçeklik ve tavanlarda görülen bu süslemeler farklı tekniklerde işlenmişlerdir. Çıkma ve saçaklarda da görülen ahşap süslemeler Konya çevresine özgü motif ve kompozisyonlara sahiptir. Yıldız ve rozetler, geometrik ve bitkisel geçmeler, fırır göbekler ile nadirde olsa boyalı süslemeler de görülmektedir (Foto.12).

Konya ev süsleme örneği için iç mekân süslemesinde kullanılan ahşap malzemeye göre asıl teknik oyma ve ajur teknikleridir. Bununla beraber ahşapta kullanılan çivili tezayinat ve boyama teknikleri de geniş bir kullanım alanı bulmuştur.

Bazı örneklerde yüksek kabartma tarzında yapılan süslemeler ajur etkisi vermektedir. Bu teknikte yapılmış örneklerin en sadesi ahşabın doğal rengi ile bırakıldığı, basit görünüşlü pervazlar, geçmeli lambriler şeklinde olup kapı, pencere ve dolap

kanatların da düz levhalar şeklinde bırakılmış veya sade motiflerle süslenmiştir.

Geometrik ve bitkisel motiflerle meydana getirilen bu uygulamada dantel haline getirilen kaplama levhaların altına ahşabın doğal rengi ile tezat oluşturacak şekilde kırmızı mavi, yeşil, mor, renkli kadife kumaştan zemin yerleştirilmiştir.

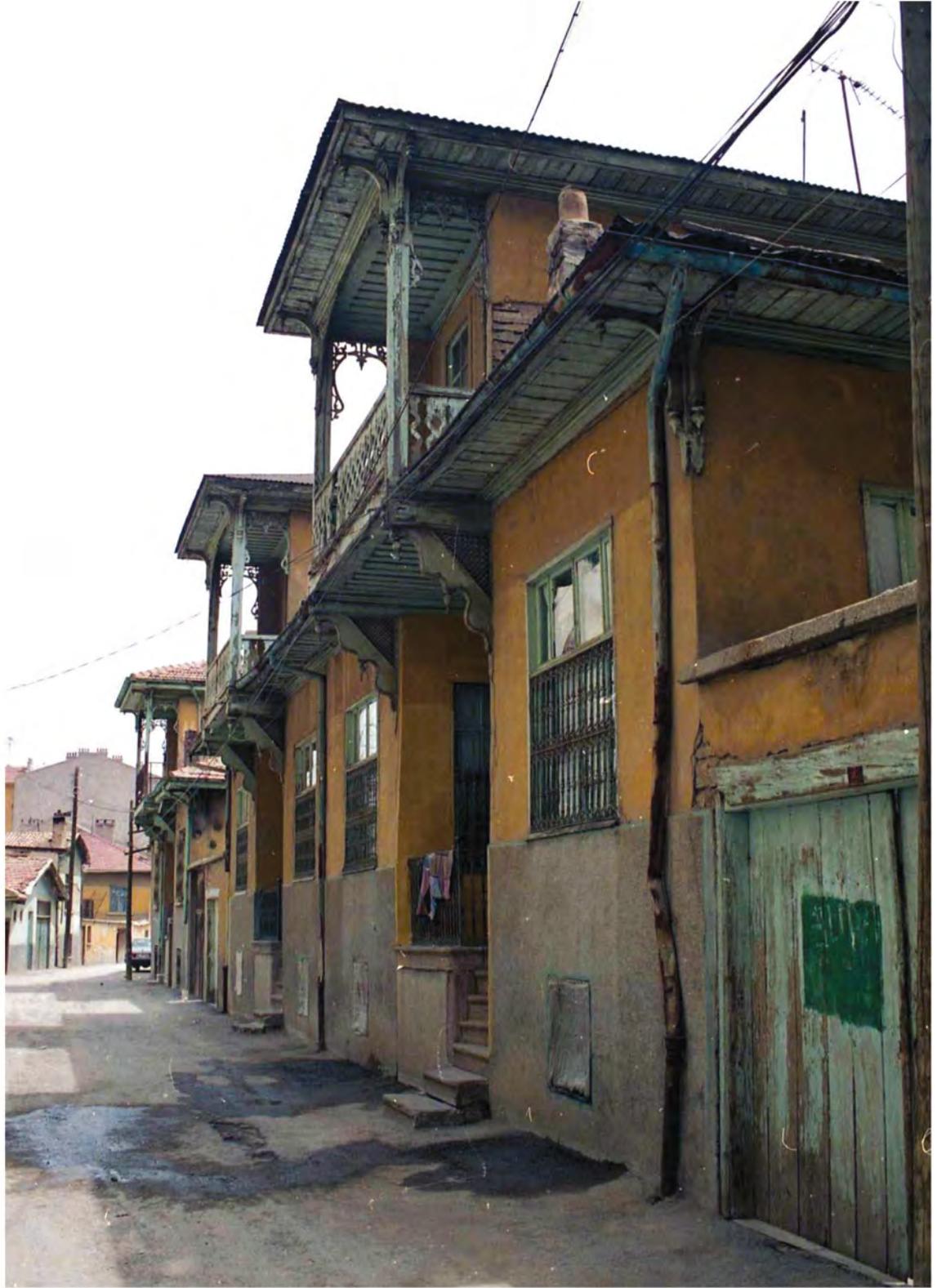
Ahşap oyma, çakma ve ajurluma tekniğinde yapılan motiflerin kumaş zemin üzerine aplikesi şeklinde bir düzenleme ile yapılmış süslemeler özgün örneklerdir. Bitkisel süslemeler arasında sütun başlıkları üzerine işlenmiş vazodan çıkan çiçek motifleri ve kıvrım dalların içerisine yerleştirilen palmet motifleri görülür. Daha sade örneklerde ise renkli kumaş yerine boya kullanılmıştır.

Boyama tekniği sadece ahşap da değil bunun yanında beyaz sıva üzerinde de yoğun şekilde kullanılmıştır. Bu kullanım sırasında ise baskı kalıp ve kalen işi el işi şeklinde fırça ile yapılan çeşitleri vardır.

Konya evlerinde tavan ve duvar yüzeylerinde koyu mavi, sarı, kırmızı ve altın yıldız gibi renkler tercih edilmiştir.

Bazı evlerin ise pencerelerinin lento seviyesinde, duvarlar boyunca uzanan ahşap bir terek düzenlenmiştir. Terek seviyesinden tavana kadar olan duvarların üst yüzeyleri ile terek seviyesinin altında kalan sağır duvar yüzeyleri beyaz kireçle badanalanmıştır.

Genelde tek kanattan oluşan oda kapılarında nadir olsa da çift kanatın kullanıldığı yapıların da olduğu anlaşılmaktadır. Kapıların kanatlarını sabitleştiren kasaların üst kısmında bazen farklı formlara sahip kemerler kullanılmıştır.

*Foto.8- Çelebiler Evleri
ve Tabtaboş Örnekleri*

Konya'da kullanılan oda kapıları yukarıda da değinildiği gibi dövme çivi ile sabitleştirilen ve oyma tekniğinde süsleme kompozisyonlarının uygulandığı teknik ve süsleme ile karşımıza çıkar.

Konya evlerinin bu oda kapıları 18-19. yy da değişime uğrayarak özgün karakterinden uzaklaşmış ve bu gün tornadan çıkmış hazır üretim kapılar şeklindedir. Yüklük, çiçeklik ve dolap kapakları süslemenin yoğun olduğu bir başka bölümlerdir.

Kullanılan motiflerde, Selçuklu izlerinin görüldüğü dikkat çeker. Hacı Kadirler Evi'ndeki süsleme örnekleri Konya ve çevresine özgü bir kompozisyondur. Burada ahşap oymalar ve sarı başlı kabara denilen çivilerle oluşturulmuş motifler sergilenir.

Odaların kapılarının hemen gerisinde çiçeklik denilen bir niş bulunur. Çiçeklikler oda içerisinde en süslü ve gösterişli yerler olarak dikkat çekmektedir. Süsleme tekniklerinin hemen hepsinin uygulama alanı bulduğu bu kısımlarda genelde oyama, ajur, çivili ve boyalı süsleme teknikleri kullanılmıştır. Kompozisyon olarak bitkisel ve geometrik şekillerin oluşturduğu karmaşık kompozisyonların yanında sade ve gösterişsiz olanları da bulunmaktadır.

Konya evlerinin en süslemeli bölümü tavanlar ve onun göbekleridir. Stilize edilmiş çeşitli hayvan ve çiçek motiflerinden oluşan motifler tavanları süslemektedir. Tavanlar bir çerçeve ve tam ortada göbek bulunan süsleme elemanlarıyla zenginleştirilmektedir. Bazı evlerde sofa tavanlarının tavan göbekleri de bölgedeki adıyla firfırlı marul göbeklerle süslenmişlerdir (Foto.13).

Özellikle sofa tavanlarına yerleştirilen firfırlı marul göbeklerde daire bir formun dört kademede merkeze doğru küçülen daireler oluşturacak şekilde düzenlendiği görülür. Bu dairelerin merkezden dışarı doğru sıralanışında çarkıfelek onun çevresindeki ikinci dairede firfır tabir edilen şemse motifyle hareketlendirilmiştir.

Odaların hemen hepsinde ısınmak, yemek pişirmek ve hatta aydınlanmak için de kullanılan birer ocak vardır. Ocaklara bitişik olarak yanında ya da üzerine yerleştirilen sakça göz adı verilen küçük nişler bulunmaktadır

*Foto.9- Ragıp Anadol ve
İzzet Koyunoğlu Evleri
Genel Görünüşü*

Sonuç olarak incelenen Konya evlerinin inşasında genellikle taş, kerpiç, ahşap, kısmen tuğla ve madenî malzeme kullanılmıştır. Duvar örgülerinde izbe ve zemin katlarda Sille, Gödene veya Yazır taşı kullanılırken üst katlarda kerpiç kullanılmıştır. Bazı baca ve kirpi saçaklarda tuğla kullanıldığı görülür. Kiremit ise üst örtüde alaturka veya Marsilya tipi kiremitler tercih edilmiştir.

Ahşap malzeme en yoğun kullanılan malzemedir. Duvarlarda taş ve kerpici bağlayıcı malzemesi, bağdadi duvarlarda ana taşıyıcı ve sıvayı tutan çitalar şeklinde kullanılmıştır.

Ayrıca tavan ve döşemelerde taşıyıcı, bütün kapı ve pencere, yüklük ve dolaplarda yine ahşap ana yapım malzemesidir.

Maden; kapı ve pencerelerin kilit ve menteşeleri ile ferforjelerde tercih edilmiştir.

Daha çok geniş bir avlu içerisinde bulunan Konya evleri genellikle bir izbe(bodrum) katı ile onun üstünde iki normal kat şeklinde inşa edilmiştir. Üst örtüleri de geç dönemin uygulaması olarak ahşaptan kırma çatı ve bazı evlerde tahtaboşlar yapılmıştır.

Konya evleri iç sofalı ve onun iki yanındaki odalardan meydana gelen plan düzenlemesine sahiptir. İç sofanın iki yanında bazen ikişer oda bazen de bir tarafına tek oda şeklinde tasarlanmıştır.

Konya evlerinde süsleme örnekleri ağırlıklı olarak ahşap malzeme ile yapılan uygulamalardır.

Genelde yüklük, çiçeklik ve tavanlarda görülen bu süslemeler farklı tekniklerde işlenmişlerdir. Çıkma ve saçaklarda da görülen ahşap süslemeler Konya çevresine

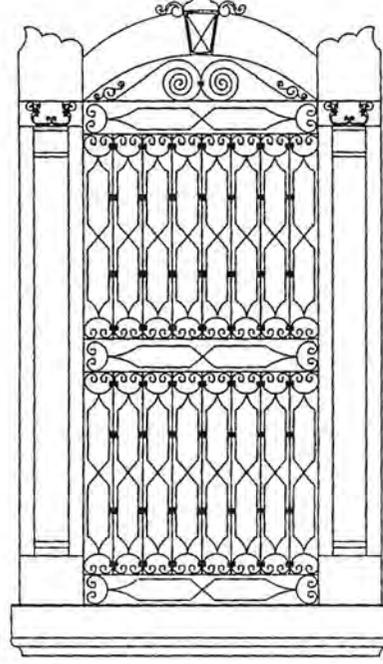

Foto.10- Arapoğlu Kosti
Evi'nin Ferforjeli Penceresi

özgü motif ve kompozisyonlara sahiptir. Yıldız ve rozetler, geometrik ve bitkisel geçmeler, fırır göbekler ile nadirde olsa boyalı süslemeler de görülmektedir.

Geç dönem Konya evlerinde görülen dış cephe anlayışına uygun olarak cephelerde çıkma ve tahtaboş uygulaması görülür. 20.yüzyılın başlarına kadar koruyabildiğimiz geleneksel konut mimarimizde 1950'lere kadar büyük farklılıklar olmamıştır. Konya kent merkezi de bu tarihten sonra apartmanlaşma sürecine girerek eski kimliğini yitirmiştir. 19. yüzyılın sonlarından itibaren Bağdat demir yollarının Konya'ya gelmesi ile birlikte binaların cephelerinde barok etkiler görülmeye başlar. Bu yabancılaşma süreci ne yazık ki yapıların

içerisine de girmiş ve duvarlara yerleştirilen o geleneksel düşünce sistemi ile elde edilen kültürel birikimin günümüz yansıması olan ahşap süslemelerin yerlerine bağımsız ve hiçbir özelliği olmayan portatif mobilyalara bırakmıştır.

Sonuç olarak eski Konya evlerinin çoğu tescil edilmiş ve kısmen de restore edilmiş örneklerdir. Ancak yapılan onarımlar geleneksel uygulamaların dışında daha çok modern malzemelerle yapıldığı için hoş olmayan görüntüler ortaya çıkmıştır. Her şeye rağmen bazı örneklere yeniden işlev kazandırılarak evlerin gelecek kuşaklara aktarılması bakımından önemlidir.

Foto.11- İzzet Koyunoğlu Evinin
Yüklük ve Ağız Açık Bölümü

Kaynakça

AYGÖR, E., 20. Yüzyıl İlk Yarısı Konya Evlerinde Cephe ve Demir Parmaklıklar, (S.Ü.Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya, 2005.

KARPUZ, H., "Osmanlıda Konut Mimarisi Konya Örneği", Tarih Kültür ve Sanatı İle Eyüp Sultan Sempozyumu III, İstanbul, 1999, s.390-401.

KUNDURACI, O., "Konya Evlerinden Süsleme Örnekleri", İpek Yolu Konya -Özel Sayısı III-, Konya, 2001, s.8-13.

_____, "Geleneksel Karatay Evlerinden Örnekler", Karatay Tarih-Kültür- Sanat II, (Editörler; Yusuf Küçükdağ, Yaşar Erdemir, Bekir Şahin), Karatay Belediyesi

Kültür Yayınları, Damla Ofset, Konya, 2012, s.816-843.

_____, "Meram'da Tarihi Konutlar", Yeşilin ve Medeniyetin Köprüsü Meram, (Editörler; Ali Boran, Hasan Yaşar, Bekir Şahin), Cilt: I, Olgun Çelik Yayınları, Konya, 2014, s.538-558.

_____, "Geleneksel Konya Evlerinde Çiçeklik", Uluslararası Kültür, Sanat, Folklor Kongresi/ Sanat Etkinlikleri, 23-27 2015, (Editörler; Doç. Dr. Osman Kunduracı, Ahmet Aytaç), Anka Basım Evi, 1 Mart- Konya, 2016, s.3-12.

_____, "Eski Konya Evlerinde Çıkma Uygulamaları", V. Uluslararası Türk Sanatı, Tarihi ve Folkloru Kongresi/ Sanat Etkinlikleri, 13-16 Nisan 2016 Komrat-

*Foto.12- Konya Evlerinde
Çiçeklik Uygulamaları*

Moldova, (Prof. Dr. Yusuf Küçükdağ Armağanı), (Editörler; Doç. Dr. Osman Kunduracı, Ahmet Aytaç), Konya, 2016, s.3-6.

_____, ve BAHARGÜLÜ, N., "Geleneksel Türk Evinde Ortak Yaşama Alanı: Sofa", VI. Uluslararası Türk Sanatı, Tarihi ve Folkloru Kongresi/ Sanat Etkinlikleri, (Tahir Akyürek Armağanı), 12-14 Mayıs 2016, (Editörler; Doç. Dr. Osman Kunduracı, Ahmet Aytaç), Konya, s.489-498 SÖZEN; M.; DÜLGERLER, O. N., "Konya Evlerinden Örnekler", ODTÜ. Mimarlık Fakültesi Dergisi, Cilt:5, Sayı:1, Bahar, 1979, s.79-100.

ÖNGE Yılmaz, "Konya Evinin Tezyinatı", Türk Halk Mimarisi Sempozyumu Bildirileri, Ankara, 1991, s.137-143.

ÖNGE Yılmaz, "Türk Mimarisinde Çivili Tezyinat", Arkeoloji-Sanat Tarihi Dergisi, Sayı:4, İzmir, 1988, s.82-84.
ULUSOY, M., Geleneksel Konya Evleri ve Avrupa Etkisi, Konya, 2007.

*Foto.13- Konya
Evlerinde Tavan Göbeği
Uygulamaları*

Resim.3. Texier'in gravürü

SELÇUKLU'NUN İLK DEVLETHÂNESİ: KONYA SARAYI / II. KILIÇARSLAN KÖŞKÜ ARAŞTIRMALARI VE YIKILIŞ EVRELERİ

YAŞAR ERDEMİR

Türkiye Selçuklu Devleti'nin kurucusu Süleyman Şah'ın oğlu Sultan I. Kılıçarslan'ın önce İznik, arkasından Konya'yı başkent yapmasıyla birlikte şehirde îmar faaliyetleri de başlamış oluyordu. Ancak daha henüz iskân edildiğinden yenileri yapılarına kadar mevcut olanlardan istifade etmek zarureti hâsıl oluyordu. Bunun için öncelikle eski dönemlere ait kilise, tapınak gibi yapılar camiye çevrilmiş; aynı şekilde sarayın inşasından önce ayakta olan bazı binalar geçici olarak sultan ve ümerâsına tahsis edilmişti. Cumhuriyet yıllarına kadar ayakta olan Alâeddin Tepesi'ndeki Eflatun Kilisesi buna örnek teşkil etmekte, ulu cami ve diğerleri hizmete girene kadar Müslüman ahâli ibadetlerini burada yerine getirmekteydi. Aynı durum Sultan konutu için geçerli olsa da günümüze bir sivil mimarlık örneği gelemediği için nasıl bir yerde ikâmet edildiği bilinmemektedir. Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethinden sonra Topkapı Sarayı'nı yaptırmadan önce iki katlı ahşap bir binayı idare merkezi ve devlet konutu olarak kullanmasını Konya için de bir kıstas olarak görmek mümkündür.

Konya'da Selçuklu mimarisinin varlığı ancak XII. yüzyılın ortalarından itibaren takip edilebilmekte; ilk örnekleri oluşturan ve Alâeddin Camii olarak ta bilinen Ulu Cami, Konya Sarayı ve Sultan türbeleri

Alâeddin Tepesi'ni taçlandırmaktadır. Burası Antik kültürü altında saklayıp Türk sanatını üzerinde barındıran bir hazine ve aynı zamanda Selçuklu Konya'sının bir akropolüdür.

Dârülmülk Konya Dergisi için hazırladığımız Konya Sarayı; tarihi misyonu, kuruluşu ve özellikle de çini ve alçı süslemeleri ile Türk sanatının Anadolu'da vücut bulmuş ilk devlethâne ve sultan konutu örneğini teşkil ederken aynı zamanda binlerce yıl mazisi olan kadim bir kültüre de köprü oluşturmaktadır.

Alâeddin tepesinin kuzey doğu yamacında, Alâeddin Camii ile iç kale surları arasında yer alan köşk, kaynaklarda Konya Sarayı, Alâeddin Sarayı, Kılıç Arslan Köşkü, Alâeddin Köşkü, Cimcime Köşkü adları ile bilinir. Şehrin ortasında önemli bir höyüğün üstüne inşa edildiği ve her daim göz önünde olduğu için Selçuklu payitahtına gelen bütün seyyahların, araştırmacıların dikkatini çekmiş, ilgi odağı haline gelmiştir (Resim.1). Konya iç kalesinin burçlarından birisinin üstüne inşa edilmesi yapıyı daha da enteresan hâle getirmiş; plastik kabartmaları ile öne çıkan Orta Çağ'ın en zengin figürlü kalesinden bahsedilirken köşkten de hep söz edilegelmiştir. XIII. yüzyıldan beri seyyahların uğrak yeri olan, öncelikle ilgilendikleri zengin antik kültürü yanında Türk sanatını da merak edip Küçük Asya

Resim.1.
Köşkün
1960'lı
yıllardaki
görünüşü

(Asia Minor) dedikleri Anadolu'yu araştırmaya koyulan bu seyyahlara sonraki dönemlerde yerli araştırmacılar da iştirak etmiştir. Kimisi çini, alçı gibi süslemelerine değinmiş, kimisi harabe durumuna dikkat çekmiş, çoğunlukla da kale ile birlikte ele alınarak tanıtılmıştır. Yazılanların çoğu kısa bilgiler ihtiva edip doyurucu olmasa da tespit ve tarihe not düşülmesi açısından önemli ipuçları vermekte, bunun yanında köşkün ya da Konya Sarayı'nın o zamanki durumunu tasvir eden aydınlatıcı bilgilere de rastlanılmaktadır. Bunlardan birisi Hamdullah Müstevfi'ye aittir. Kente gelen İranlı tarih ve coğrafyacı 1340'da yazdığı Nuzhetü'l-Kulüb isimli eserinde "Sultan Kılıç Arslan, Konya'da yontulmuş taşlardan bir kale yaptırmış, içinde de kendisi için büyük ve muhteşem bir saray inşa ettirmiştir. İki katlı yapılan Selçuklu sarayının üst kat odalarının birisinin sivri kemerli pervazı üzerine konulan şu kitabeden bu köşkün II. Kılıç Arslan tarafından yaptırıldığı anlaşılıyor" ifadelerine yer vermiştir.

Yapıyla ilgili en kapsamlı bilgi veren seyyahlardan birisi de Bertrandon de la Broquière'dir. Kudüs üzerinden 1432'de Konya'ya gelen Fransız seyyah, tanıştığı Kıbrıs elçisi ile Konya Sarayı'na girer ve burasını şöyle tanıtır: "Elçi saray kapısına kadar at binmiş olarak geldi ve orada attan indi. Yaklaşık üç yüz kişinin sığabileceği büyük bir salona alındık ve burasını boydan boya geçtikten sonra hükümdarın bulunduğu odaya girdik. Onu bir halının üstünde oturuyor bulduk, âdetleri böyleymiş. Altın işlemeli kumaştan dört köşe bir yastığa yaslanmış bir hâlde bulunuyor, kılıcı da hemen yanında duruyordu. Kendisinin de üstünde altın işlemeli koyu kırmızı kumaştan bir giysi vardı; yanı başında, bana söylendiğine göre şebirden üç adam oturmaktaydı. Kölelerinden otuz kadarı, odanın çevresinde sıralanmış bir hâlde ayakta duruyorlardı. Hükümdarın ön tarafında ise baş vezir ayakta durmaktaydı...". XV. yüzyılda sarayı bu kadar teferruatlı anlatan, sağlam ve kullanılabilir hâlini gözler önüne seren bir başka seyyah olmadığı gibi sonraki dönemlerde de karşılaşılmamıştır.

Bu tarihlerde Konya Sarayı'nda oturan hükümdar Karamanoğlu II. İbrahim Bey'dir.

Yine aynı şekilde Kâtip Çelebi Konya'daki bu eserden bahsederken: *"II. Kılıç Arslan'ın 1173 yılında yaptırdığı kale, saray ve türbe daha sonra zelzeleden zarar görmüş, I. Alâeddin Keykubad onları âdeta ve yeniden ve kendi zevkine göre yaptırmış olduğundan, bu saraya Sultan Alâeddin Sarayı denmiştir"* diyerek doğru bir tespitte bulunmuştur. 1648 yılında Konya'ya gelen Evliya Çelebi de İzzeddin Kılıç Arslan'ın 569/1173-74 de Konya Kalesi'ni yaptırdığını ve burada Eyvan-ı Kısra'yı andıran kemerli büyük bir köşk ve divanhâne inşa ettirdiğini *"Bir eyvan ve bir Sultan divanbânesi yaptırmıştır ki o asırda kısra eyvanından daha üstündü"* sözleriyle ifade etmekte, verdiği bu tarih II. Kılıç Arslan'ın saltanat yıllarına isabet etmektedir. Çelebi daha sonraları bir depremde tahribata uğrayan kale ile sarayın I. Alâeddin Keykubad (1219-1237) tarafından tamir ettirilip bazı ilâveler yaptırıldığından dolayı *"Sultan Alâeddin Sarayı"* diye anılır olduğundan bahseder.

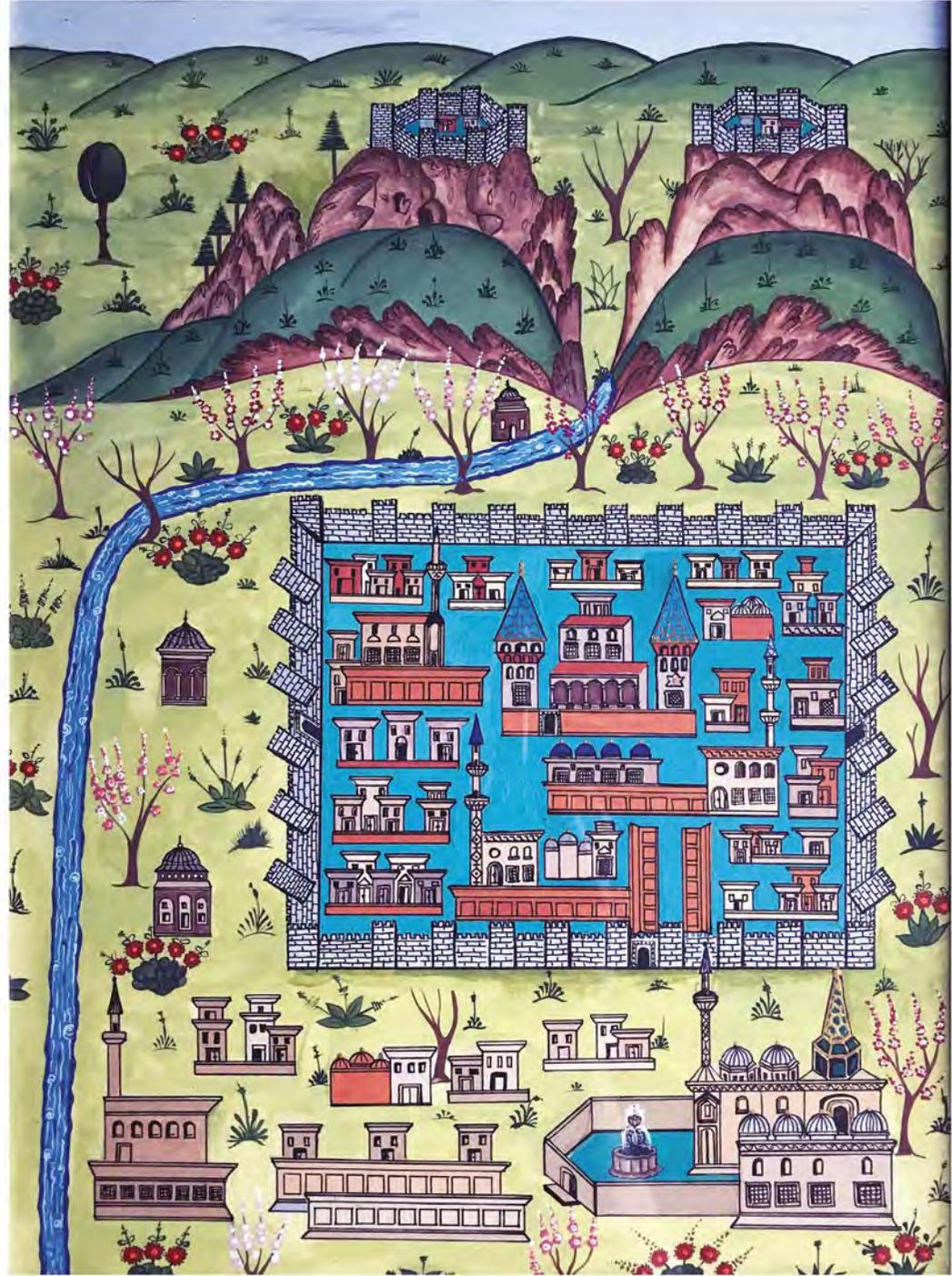
Selçuklu sultanlarının daimi ikametgâhı olan köşkte, Selçuklulardan sonra Karamanoğulları beyleri, Osmanlılar zamanında da Karaman beylerbeyi ve Konya valileri ikâmet etmişlerdir. Fatih Sultan Mehmet'in Karamanoğlu beyliğine son vermesi üzerine oğlu Cem Sultan'ın Konya'ya vali olarak atandığı, kale ve sarayda bazı tadilatlar yaptırarak yeni bir düzenlemeye gittiği bilinmektedir. Irak seferine (1534) giderken uğradığı Konya'da konaklayan Kanuni Sultan Süleyman'ın ordusunda bulunan Matrakçı Nasuh'un yol güzergâhlarını belgelerken Konya Köşkü'nü (Beyân-ı Menâzil-i Sefer-i Irâkeyn) de resmetmesi yapının bu sıralarda sağlam durumda olduğunu göstermektedir

(Resim. 2). XVII. yüzyıla kadar Konya valilerinin devlet hizmetlerini gördüğü saray yetersiz görülüp terk edildikten sonra bakım ve onarımı yapılmadığı için hızla yıkılmaya yüz tutmuş, temel ve duvar taşları başka yerlerde kullanılmak üzere yerlerinden sökülerek yağmalanmaya başlanmıştır. Duyarlı insanların sahiplenmeleri ve şikâyetleri üzerine bazı fermanlarla bu durum önlenmeye çalışılsa da netice alınmamış, mülkî idarecilerin duyarsızlığı da bu tahribata çanak tutmuştur.

Tuğla, çini, alçı ve ahşap dekorasyonu ile dikkati çeken Selçuklunun ilk Sultan konutunun yağmur, kar, deprem gibi tabiat olaylarının dışında insan eliyle nasıl tahrip edilerek yağmalandığı Osmanlı kayıtlarına da geçmiştir.

Divân-ı Âli tarafından 1083/1673 tarihinde Konya kadısına gönderilen bir emr-i şerifte Konya sâkinlerinden birisinin kendi parasıyla bir hamam yaptırmak istediği, bunun için harap durumda bulunan Alâeddin Sarayı'nın taşlarını izinsiz bir şekilde alarak kullanmaya çalıştığı, hattâ Alâeddin Camii'nin tamirine de mâni olarak Ümmet-i Muhammed'in namaz kılmalarını zorlaştırdığı kaydedilmekte, bundan sonra saraydan taş alınması yasaklanmaktadır.

Yine aynı sene içinde Edirne'ye gönderilen bir dilekçede, Konya'da oturan ve şehre on iki çeşme, bir kervansaray, bir mescit yaptıran Şeyh Ahmed'in bu eserlerin bakım ve tamiri için vakıf olarak bir çifte hamam bina etmek istediği, fakat Konya ve yakınında mermer bulunmadığından Alâeddin Sarayı'nın boş ve atıl kalması sebebi ile ihtiyacını buradan karşılamak arzusunda olduğu, bu hususta emr-i şerif rica ettiği belirtilmektedir. Buna karşılık olarak, adı geçen arazi kimsenin malı ve mülkü

بارشانی و سرور و تیر و سحر و سیم و سمان
 (مجموعه منازل) ۹۹۹
 مژگان و لعل
 ۱۵ و ۱۶
 ۹۶۷
 قریه حصار

Resim. 2.
 Matrakçı Nasub'un minyatürü

değilse, binadan eser kalmayıp tamamen toprak altında kalmış ise, kâfi miktarda mermer ve taş çıkarılması ve bu bahâne ile bedava olarak kimsenin taş almasına izin verilmemesi emredilmiştir.

Bu tarihten beş ay sonraki başka bir emri şerifte de ikinci (Vezir) Muhasip Mustafa Paşa'nın Konya'da yaptırdığı bir hayrat için istediği taşın yine "... burası kimsenin mülkü değilse ve Şeran zarar da verilmezse ..." kaydıyla aynı harabeden alınmasına müsaade edilmektedir.

Yukarıdaki tarihten üç sene sonra yani 1676 yılında adı geçen şahısların yapmak istedikleri eserler için gerekli olan taş ve mermerin alınmasına ancak bazı bilir kişilerin ve bütün mahalle sâkinlerinin, sarayın tamamen yıkılmış olduğu ve kapalı hiç bir yerinin olmadığına şahitlik etmelerinden sonra izin verildiği anlaşılmaktadır. Bu iznin çıkmasından sonra 150 araba ve 2200 merkep yükü taş, duvar kalıntılarında ve temellerden alınmış, ücret olarak da her arabaya 25 akçe üzerinden 3750 akçe, her merkep yükü için de 5 akçe hesabıyla 11000 akçe olmak üzere toplam 14750 akçe ödenmiştir.

Şer'îye Sicil kayıtlarında bu bilgilere yer verilirken, aynı yıla ait (16 Ekim 1676) bir diğerinde de Konya kadısının tutmuş olduğu bilgiye göre, yapının altı ayak tarafından taşınan bir kubbe ile örtülü olduğu ifade edilerek o zamanki mimari durumu tanımlanmıştır.

Bu belgeler sarayın/köşkün 1676 yılında harap ve kullanılamaz durumda olduğunu ortaya koymakta, mahalle halkı da buna şahitlik etmektedir. Zaten bir hayli yıpranmış olan yapının ayakta kalan duvar ve temellerinden bu kadar taş alındıktan sonra bir daha

doğrulamamak üzere yerle yeksan olması kaçınılmaz hâle gelmiştir.

Selçuklu köşkünün tamamen yıkılması M. Cevat Bey'in Konya Valiliği (1905-1908) yıllarına rastlar. Bu konuda Ş. Uzluk Strzygovski'yi kaynak göstererek, Konya Köşkü kitabında vali ile ilgili şu bilgiye yer verir: "*Birçok kimseler, hatta makamlar tarafından tahriplerin önüne geçilmesi için faaliyete geçmesini kendilerinden rica etmişlerdi. Ne yazık ki, bunların hiç birini itibara almamış, hatta rica edenlere, binanın ehemmiyetsiz olduğunu söylemişti. Daha da ileri giderek: Merak etmeyin ben size 200 altın lira ile daha iyisini yaptırırım demek suretiyle tarihi, sanatı, zevki selimi olmadığını anlatmıştır*".

İ. H. Konyalı da yapının durumu ve tahribatı hakkında bizzat gözlemlerini aktararak şunları söyler: "*Köşk; eski resimlere göre iç kalenin bir burcu gibi asıl surun duvarlarından dışarı taşmış bir vaziyette idi. Ben bu maballede doğup büyüdüğüm için eski durumunu biliyorum. Önünde hendek, sağında ve solunda kale duvarları vardı. Bu duvarların ve Köşkün alt kısmının bir taş ocağı gibi kullanıldığını hatırlarım. Köşkün iç duvarları gödene taşı ile ve harçla yapılmıştır. Dört duvarın içi, itina ile yapılmış; bugün Konya'da kesilenlerden ve kullanılanlardan daha ince kerpiçle doldurulmuştur. Bu itibarla köşkün birinci katı yoktur. Cephesine iki aslan heykeli yerleştirilmiştir. Bunlardan soldakine ben yetişemedim. Daha önce söküldüğü için yeri açık duruyordu. Sağdakini yıkılıncaya kadar yerinde gördüm. Köşkün eyvan kısmını üç taraftan üçer konsol kucaklardı. Şimal tarafında geniş bir kemer ve üstünde de saçak kalıntıları vardı... Konsolların yüzeylerinde istelaktitler vardı. İstelaktitlerin her yaprağı mozaik halindeki çinilerle süslenmişti. Kurtularak bize gelen parçalardan da çini izleri açıkça görülmektedir*".

Üst kattaki eyvandan da bahseden Konyalı, *“Eyvanın şimal yüzü Gömeç Hatun türbesinin cephesi gibi çinilerle ve çini kitabelerle bezenmişti... Bu kalıntı muhteşem Selçuk sarayının bir eyvanı Divanhânesi idi. Selçuk divanı burada kurulur, Cuma namazlarından evvel ve sonra hükümdarlar burada otururlar, çetr ve sancak gibi mukaddes emanetler Eyvanın banisi tarafından yaptırılan türbede muhafaza edilirdi. Saraydan camiye bir kapı açılırdı”* sözlerinden sonra kitabeye değinip, eserin birinci Rükneddin Mesud’un oğlu II. Kılıç Arslan tarafından yaptırıldığını belirtmiştir.

Köşkün yıkılmasıyla ilgili olarak da: *“1907 yılında Rizo isimli bir Rum mühendis tarafından tamir etme babanesiyle Köşkün alt kısmı kazılmıştı. Bundan müteessir olan eyvanın ayakta kalan ikinci katı ve duvarlarının bir kısmı çökmüştür, kitabeli çiniler o vakit Konya’da köşk civarında oturan Alman Konsolosu Löytved tarafından kendi memleketine gönderilmiştir”* açıklamasını yapmaktadır. Yazar ayrıca duvardaki ardıç hatıllardan bahsedip: *“Eki sıvada hadd-i fasılalarla beyaz, kırmızı ve sarı renklerle Müstatil şeklinde yapılmış süsler hâlâ görülmektedir”* cümlelerine yer vermiştir.

Köşkle ilgili bilimsel çalışmalar öncelikle Avrupalılar tarafından başlatılmış olup mîmârî, süsleme gibi sanat tarihi konusunda detaylı araştırmalara girilmiştir. Doğu sanatının gizemi ile *“Küçük Asya”* dedikleri Anadolu toprakları başta olmak üzere İran ve Orta Doğu’yu içine alan zengin kültür coğrafyası her zaman batıların ilgisini çekmiş, iştahını kabartmıştır. Kurdukları enstitülerde yetiştirdikleri sanat tarihçisi, arkeolog, mimar, mühendis gibi uzmanların yanında Arapça, Farsça bilen şarkiyatçıları da devlet desteğiyle buralara göndererek incelemeler yaptırmışlardır. XIX.

yüzyılın ortalarına doğru başlayan ve daha çok antik kültüre yönelik bu hamle, Türk sanatının incelenmesine de vesile olmuş –bir çoğu ön yargılı olsa da- sanat eserlerinin künyeleri çıkarılarak yorumlanmaya başlanmıştır. Bunlarla ilgili yeni kürsüler-bölümler kurulup konularında uzman yerli bilim insanlarımızın yetişmesine kadar devam eden bu süreçte birçok ilgili Türkiye’ye gelerek Konya Köşkü’nü araştırmış, bu araştırmalarını çizim, fotoğraf ve gravürlerle desteklemiştir. Bunlar arasında Texier, Moltke, Huart, Löytved, Sarre, Berchem, Strzygovski gibi isimler sayılabilir. Cumhuriyet yıllarından itibaren Türk üniversitelerinde kurulan bölüm-kürsülerde yetişen sanat tarihçileri ile birlikte Türk sanatı daha kapsamlı ve objektif araştırılmaya başlanmış, Konya Köşkü de buna dâhil olmuştur.

Köşk hakkında bilimsel çalışma yapan batılı ilk müelliflerden birisi Fransız Texier’dir. XIX. yüzyılın ilk yarısında Konya’ya gelerek yapıyı bizzat yerinde inceleyip o zamanki durumunu anlatan, alçıların ve ahşap tavanının renkli çizimlerini yapan Texier’in ifadeleri önemli ipuçları vermektedir. Bu tarihlerde köşk büyük oranda tahrip olsa da hâlâ önemli bir kısmı ayakta olduğundan yapılan tespitler ve gözlemler sanat tarihine ışık tutmuştur. *“Şebrin ortasında vaktiyle bir çeşit akropol oluşturan İkonyum prenslerinin parlak saraylarının bulunduğu bir tepe vardır. Konya paşaları bu sarayları taş ocağı haline getirmeyi düşündüler ve taşlardan, mermerlerden, süslemelerinden ne kapabildilerse aldılar. Saray öyle bir tahrip oldu ki bugün acıklı yıkıntı manzarasından başka bir şey göstermemekte, ilk şeklini tanıyabilmek hemen hemen imkânsız bulunmaktadır”* diyen Texier, bazı mekânlardan bahsetmekte, *“Sağda, solda yerden yedi metre yükseklikte büyük bir divanhâne vardır. Bunun kavis kemerleri mermer direklere*

Resim. 4. Köşkün daha sağlam durumdaki eski fotoğrafları

tutturulmuştur. Girerken görülen enkaz yığınları hiç şüphesiz kışlalar, matbahlar ve bademe daireleri idi” açıklamasını yapmaktadır. Müellifin gravürünü yaptığı, tepenin kuzey yamacından üst düzlüğe kadarki alanda yer alan köşk, cami ve surlarla Eflatun Kilisesi ve arkadaki bazı bina kalıntıları dönemiyle ilgili önemli ipuçları vermekte, sarayla ilgili olabileceği düşüncesini akla getirmektedir (Resim. 3).

Texier, ayrıca Sultan Sarayı kalıntılarını gördüğünde, üzerleri boya ile süslenmiş ve Konya Sarayı’ndan koparılmış tahta

kaplamalardan da bahseder ve tamamlanmış örneklerin renkli çizimlerini yayımlar. Bu parçaların Osmanlı dönemine ait olabileceğini söyleyen Texier’e destek M. Akok’tan gelmiştir. Köşkün 1941 yılındaki kazı ekibinde yer alan ve raporlarını hazırlayıp, restitüsyonunu yapan M. Akok, bunlarla ilgili olarak: “Osmanlı çağının XVII. yy örneği olan süslü tahta parçaları II. Kılıç Arslan Köşkü’ne ait olup Osmanlı onarımlarıyla yapılmış örneklerden olmaları kuvvetli ihtimâl dâhilindedir” görüşüne yer vermiştir.

Resim. 5. Köşkün üst katındaki kitabesi

Köşkle ilgili çalışmalar XIX. yüzyılın sonlarına doğru hızlanmaya başlamış, fakat ne yazık ki yapının da artık ayakta kalacak hâli kalmamıştır. Seyirgâh-divanhâne olarak hizmet veren üst katın balkonundaki kitabeden ve cephe çinilerinden başlamak üzere yan duvarlarıyla, arka tarafı, üst kısmı peyderpey ana kütlede ayrılarak kopmaya başlamıştır. Löytvet, Sarre, Berchem, Strygovski gibi araştırmacılar hiç olmazsa kitabeyi ve ön cephedeki çinileri yerinde tespit edip görüntüleyebilmişlerdir (Resim. 4). Koyu mavi zemin üstüne beyaz kabartma çinili bu muhteşem kitabenin bütününe yakını o tarihlerde yerinde sağlam durumda

olduğundan, fotoğrafıyla beraber kopyası da çıkarılarak tamamına yakını okunabilmiştir. Ancak eksik olduğu için okunamayan kısımları da bulunmakta; üzerinde ismi geçen Kılıç Arslan hakkında övgü dolu sözlerden başka bir açıklamaya rastlanılmamaktadır. Bu durum, sultanın kimliği hakkında tartışmalara yol açmış, aynı isimle Selçuklu tahtına çıkan dört sultandan hangisinin olduğu konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. "İş bu köşkü 1156'dan 1192 sene-i miladisine kadar icra-i hüküm eden II. Kılıç Arslan inşa ettirmiştir" diyen G. Mendel gibi doğru tespitte bulunanların yanında, Löytved, Sarre, Taeschner, O. Dorn gibi yabancı araştırmacıların bir kısmı hata yaparak yanlış isimler belirlemiş, buna karşılık yerli araştırmacıların tamamı doğru tespitle II. Kılıç Arslan olması gerektiği konusunda hemfikir olmuşlardır. Ne yazık ki bu kitabe kayıptır, şimdiye kadar da bulunamamıştır. Nerede, ne durumda olduğu bilinmemekte, herhangi bir müzede, ya da koleksiyonda adı-kaydı geçmemektedir. Kitabenin kaybolduğu yıllarda Konya'da konsolos olan Löytved'in bu kitabeyi memleketi Almanya'ya kaçırdığı iddiası da şimdiye kadar doğrulanamamıştır. 2010 yılından itibaren köşkte yeniden başlatılan ve devam eden kazıda da bulunamamıştır. Bu çalışmada binanın üst katındaki horasan harçlı tuğla kemer örgülü kütlede, olduğu gibi batı tarafa yıkıldığı ortaya çıkarılmış, fakat ne bu alanda, ne de diğer açmalarda kitabe izine tesadüf edilememiştir.

Sarre'nin "Berlin'deki İslâm Sanatı şubesi için dahi şarktaki bir hususi koleksiyondan, Konya köşküne ait parçaları uzun senelerden beri elde etmekte idik" sözleri Avrupa müzelerinin neden bu kadar şark eserleriyle dolu olduğu konusunda fikir vermektedir. Kitabe müzelere intikal etseydi

Resim 6.
Köşkün XX. Yüzyıl
başlarındaki durumu
([https://i.pinimg.com/
originals/85/d9/c3/
85d9c3caf5257323dea-
6d28c5e05f824.jpg](https://i.pinimg.com/originals/85/d9/c3/85d9c3caf5257323dea6d28c5e05f824.jpg))

şimdiye kadar kayıtlara geçmesi gerekirdi. Bunların parça bölük olarak oraya buraya satılıp saklanmış, ya da özel koleksiyonlarda gizlenmiş olabileceği de akla gelmektedir. En kötüsü de bilinçsiz ellerde yok edilmiş olmasıdır, düşüncemiz ve kaygımız da bu yöndedir.

Köşkle ilgili en kapsamlı çalışmayı Friedrich Sarre yapmıştır. Alman hükümetinin desteği ile Konya'ya gelerek yapının eski durumunu inceleyen, objektif görüşler ortaya koyan sanat tarihi uzmanı Sarre, aynı yıllarda köşkün kitabesini okuyup transkripsiyonunu yapan vatandaşı şarkiyatçı Löytved'in yayınladığı kitabeye dayanarak değerlendirmelerde bulunmuş, onunla aynı görüşü paylaşmıştır. 1895, 1907 ve 1930 yıllarında üç kere Selçuklu başkentine uğrayan ve köşkün kitabesini hazırlayan yazarın görüş ve tespitleri sanat tarihçilerine ve sonraki araştırmacılara ışık tutmuş, kaynak

Resim 7.
Köşkün yok olmaya
yüz tutmuş görüntüsü
([https://i.pinimg.com/
originals/d6/90/e8/
d690e89782a3cf29d-
80fe2ea3d1955b5.jpg](https://i.pinimg.com/originals/d6/90/e8/d690e89782a3cf29d80fe2ea3d1955b5.jpg))

teşkil etmiştir. Sarre, Konya Köşkü kitabının ön sözünde "Anadolu Selçuklularının XII-XIII. yüzyıllarda yüksek bir sanat kültürüne durak yeri olan başkentleri Konya'daki sarayları, geçen yüzyılın ilk yarısına kadar, büyük kısmı ile mevcut kalabildikten sonra harabe hâline gelmiştir. Bunun son bakıyesi olup köşk adıyla anılan, evvelce bir duvarla çevrilmiş bulunan binayı (1895) de henüz çökmemiş iken görmüş; dıştan muayene etmiş, yıkılmaya yüz tutmuş olması dolayısıyla içine girememiştim. Bu da zamanla yıkılmış, uzun zamandan beri kendisinden eser kalmamıştır..." (Resim 5).

"...Konya köşkünün o zaman çekip neşrettiğimiz resimleri, bilhassa ön tarafındaki çini süsleri dolayısıyla, İslâm sanatı tarihinde hak ettiği takdiri kazanmıştır... Binanın yavaş yavaş yıkılması dolayısıyla çinilerin, mermer harç ile yapılmış olan duvar süslerinin çoğu satışa çıkarılmış, bu sayede ekseriya menşeleri de belli olmaksızın müzelere, hususi koleksiyonlara intikal etmiştir. Berlin'deki İslâm sanatı şubesi için dahi şarktaki bir hususi koleksiyondan, Konya köşküne

ait parçaları, uzun senelerden beri elde etmekte idik" sözleriyle o yıllarda yapılan eski eser ticaretini gözler önüne sermektedir (Resim 6).

Sarre, köşkün mimarisiyle ilgili gözlemlerini de: "Saray şehrin ortasında yağma olarak meydana getirilmiş gibi görünen bir tepe üzerindedir. Asıl saraydan ise şimdi bir eser kalmamıştır. Kendisinin Konya'da bulunduğu 1244/1828 tarihinde tamamıyla ören durumunda bulunan sarayın bu acıklı hâlini Texier anlatmaktadır. Sarayda pavion tarzında bir sıra ayrı binalar da bulunmakta olup, bunların en önemlisi sultanın selâmlık dairesi idi. İçinde gayet zengin dekorasyon vardı. Bu sarayın son kalıntısı 1895'te hemen hemen aynı şekilde (Texier'in çizimine atfen) görülerek resmi çıkartılmıştı. Konya'yı sonraki ziyaretlerimizde bu binanın yavaş yavaş yıkılıp gittiğine şahit olduk. 5 Nisan 1907'de bu köşkün üst katının yarısı çökmüş, bütün binanın yıkılmasına sebep olmuştur. 1930'daki son ziyaretimde ise binadan eser kalmamıştır" cümleleriyle köşkün otuz beş yıllık tarihi serüvenini dile getirmiş, ayakta kalabilme mücadelesine şahitlik yapmıştır (Resim 7).

Köşkün müstakil bir bina olmadığını, takriben 10 m. yükseklikte bulunan zemin katının duvarlarının döşeme taşı ile kaplanıp sıvanarak düz hâle getirildiğini söyleyen Sarre; öndeki yuva şeklindeki nişlerde oturur vaziyette bulunan arslanlardan birisinin 1908'de İstanbul Eski Eserler Müzesi'ne getirildiğini anlatmakta; başka arslan heykellerinin bulunduğu da işaret ederek "Selçuklu hükümdarlarının çoğunun lâkabı, Kılıç Arslan olması dolayısıyla terciban arslan heykellerinin kullanılmış oldukları düşünülebilir" yorumunu yapmaktadır (Resim 8-9).

Köşkün kimliğini tespit eden ve tarihi kronolojisini ortaya koyan araştırmaların en önemlisi 1941 yılında yapılan kazı çalışmasıdır.

Aynı zamanda Türk Tarih Kurumu adına yapılmış Türkiye'nin ilk Selçuklu arkeolojik kazısıdır. Remzi Oğuz Arık başkanlığındaki kazı heyetinde arkeolog Raci Temizer, arkeolog Nuri Gökçe, arkeolog Hayri Sağlamtuç ile mimar Mahmut Akok yer almış, Yusuf Akyurt da Konya Müze Müdürü olarak kazıya iştirak etmiştir. Fotoğrafçı ise Fazıl Önal'dır.

Köşk esas olmak üzere Alâeddin Tepesi'nin zaman zaman höyük olup olmadığı konusundaki tartışmaları sonlandırmak ve tarihini aydınlatmak için 350-400 metre çapında ve yaklaşık 21 metre yüksekliğindeki höyüğün dört yerinde sondajlar açılmış; M.Ö. 2000 yılları öncesine kadar inen Frig, Helen, Grek, Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı izleri bulunmuştur. Araştırmalar daha çok köşkün bulunduğu alanda yoğunlaşmıştır. Kazılardan çıkarılan buluntular Konya Müzesi'ne teslim edilmiş, çalışma raporları ile diğer doküman ve dosyalar ileride yayınlanmak üzere Tahsin Özgüç'e verilmişti. Ancak bunları emanet edilen değil, uzun yıllar sonra kazıda görevli olan mimar Mahmut Akok (dosya ve dokümanlardan da faydalanarak) iki makale hâlinde yayınlamıştır. Yayınlarından birisi köşkün mimarisine ilgilidir. Diğer makale ise kazı buluntularını konu almaktadır.

Köşkte öncelikle kazı emniyeti için tedbirler alınarak sağlamlaştırma yapılmış, sonra da temizlik ve kazı çalışmalarına başlanmıştır. Yaklaşık iki aylık bir süreyi kapsayan bu kazıda; öncelikle köşkün iç kalenin burçlarından birisinin üstüne inşa edildiği, burcun içinin de daha küçük ölçülerde kesilmiş kerpiçle doldurulduğu tespit edilmiştir. Güney tarafta yapılan açmalarda ortaya çıkarılan mîmârî buluntular ve

Resim. 8. Köşkün üst katının yok oluşu

temellerin Alâeddin Camii'nin batısından tepenin üst düzlüğüne doğru uzanan bir saray kompleksinin varlığına işaret ettiği belirlenmiş; batıdaki açmalarda ise, iç kalenin burçları üstünde başka köşklerin olabileceği kanaatine varılmıştır. Kazı faaliyeti devam ederken, mimar Akok tarafından binanın rölöveleri alınarak restitüsyon denemeleri yapılmış, kitabesi okunup yorumlanmıştır (Resim. 10).

Akok, güney tarafta yapılan kazılarda bulunan duvarların ağaç kazıklı temel esasına göre kurulduğunu, harçlı duvarın bunun üstünde yükseldiğini söylemekte, "Güney taraftaki bu duvarlar arasında, eski binaya zamanla yapılmış ilâve ve tadillerde işaret olacak biçimde kısımlara rastlanılmıştır" demektedir. Köşk için de: "Güney ve batı tarafların kazılarından sonra çıkarılan anlam; alt kısımlarda iç kalenin bir burcu bulunmaktadır. Bu kısım sonradan ortaya çıkan bir istek üzerine, iç kısmı kerpiç ile doldurularak masifleştirilmiş ve kalenin iç tarafında bulunan, sarayın cihannüması-Eyvan şekline konulmuştur" görüşüne yer vermiştir. Yazar üst kat ile ilgili düşüncelerini de sıralamıştır.

Resim 9. Köşkün
1900'lü yıllardaki du-
rumu (<https://i.pinimg.com/originals/f3/dd/1f/f3dd1f951bdbfc6c6664c10427972fea.jpg>)

Köşkte yapılan kazılarda tespit edilen mîmârî buluntuların yanında, çini, alçı gibi zengin süsleme elemanları da ortaya çıkarılmış, yukarıda belirtildiği üzere neşredilmiştir. Sanat tarihine de yeni bir ufuk kazandıran bu malzemeler arasında; bilinen çinilerin dışında Selçuklu ve sonrasında hiç kullanılmayan "Minai" tekniğinin sadece bu sarayda kullanıldığı belirlenmiş, ayrıca sır altı, renkli sır, lüster çiniler de bulunmuştur. Çinilerin dışında kaynağı Orta Asya'ya ve Büyük Selçuklulara uzanan figürlü alçılar da öne çıkan fragmanlar arasında dikkat çekmektedir.

Yazar, Alâeddin Köşkü başlığı altında tanıttığı makalesinde, yapının üzerinin koruyucu bir örtü altına alınmasını kazı

sonrası düşünüldüğünü, ancak yirmi yıl sonra 1961'de gerçekleştirildiğini yazmaktadır. Köşkün üzerinde, dört ayakla taşınan şemsiye şeklindeki betonarme örtünün projesi Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Anıtlar Şubesi'nden Y. Mimar İhsan Kaygı tarafından hazırlanmış, betonarme ve statik projesi ise Orta Doğu Teknik Üniversitesi uzmanlar tarafından yapılmıştır.

Son yıllarda saraylarla ilgili çalışmalar bir hayli hızlanmıştır. Merhum Remzi Oğuz Arık'ın başlattığı ilk Selçuklu saray kazısı, daha sonraları Rüçhan Arık ve M. Oluş Arık tarafından devam ettirilerek Hasan Keyf, Alanya ve Kubâdabâd kazıları gerçekleştirilmiştir. Mîmârî özelliklerinin

yanında bilhassa da çinileriyle öne çıkararak sanat tarihine damgasını vuran bu saraylarla ilgili neşriyatlar da çoğalmıştır. Bunlar yapılırken Selçuklu'nun ilk sultan konutu olan Konya Sarayı da unutulmamış, Kılıç Arslan Köşkü, Alâeddin Köşkü, Alâeddin Sarayı gibi başlıklarla tanıtılmıştır. Bu konuda Rüçhan Arık'ın büyük emeği bulunmaktadır.

Uzun yıllar Kubâdabâd Sarayı'nın kazısını yapan R. Arık, çalışmalarını "*Kubâdabâd Selçuklu Sarayı ve Çinileri*" başlığı ile kapsamlı bir kitap hâlinde yayınlamıştır. Kitabın ilk bölümlerinde Konya Köşkü'nün eski durumunu, tarihçesini ele alıp, 1941 yılında yapılan kazı sonucunu değerlendirmiş; hem mîmârisini, hem de ortaya çıkarılan çini ve alçı malzemeleri tanıtmıştır.

Arık, özellikle de minai tekniğindeki çiniler üzerinde durarak, bunların Konya Sarayı'ndan başka hiç bir yerde kullanılmadığını: "*Minai, İran'da büyük Selçuklu İmparatorluğu zamanında ortaya çıkarılan bir tekniktir. İran'da 12. yüzyılda bu teknikle yapılmış pek çok seramik bulunmasına karşılık, çini üzerine uygulama yoktur. Konya Kılıç Arslan Köşkü'nün minai çinilerle zengin biçimde bezenmesi bu yönden de son derece ilgi çekicidir... çini malzemeye minai tekniğinin uygulanışı yalnız bu yapıya özgüdür. Şimdiki bilgilerimize göre başka hiçbir Selçuklu yapısında minai çini yoktur*" cümleleriyle açıklamaktadır. Ayrıca çinilerin hamurunun sarımtırak renkte, ince taneli ve sert olduğunu, bağlayıcı madde olarak alkali kireç kullanıldığını ve astarlanmadan sırlandığını, bazı renklerin sır altına, bazılarının sır üstüne uygulandığını, altın yaldız dahil bütün renklerin bu tekniğe uygulanabildiğini, bu yüzden de heft renk (yedi renk) ismiyle anıldığını söyleyip; "*Kılıç Arslan Köşkü çinilerinin Selçuklunun İran'daki*

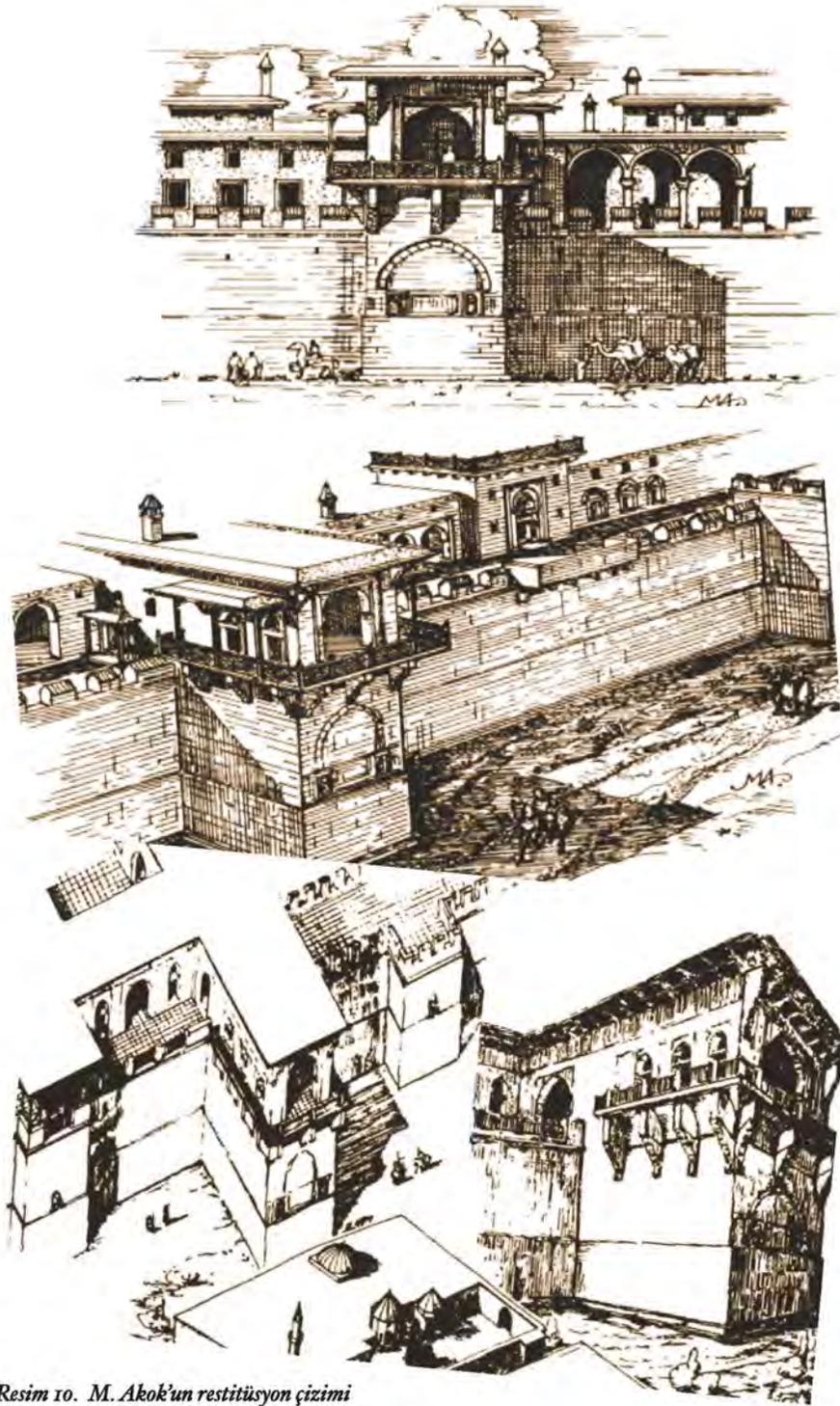
minai kaplarıyla zaman, konu, teknik ve üslup bakımından benzerliği Konya Köşkü'nün II. Kılıç Arslan zamanında yapılmış olduğu düşüncesini daha güçlendirmektedir" ifadesine yer vermiştir (Resim 11).

Alçı malzemeye yapılan bezemelerin büyük oranda tahrip olduğunu, kalabilenlerin de yurt içi ve yurt dışı müzelerine dağıldığını söyleyen Arık, bu alçılara kalıplama tekniğinde çift başlı kartal, siren, ejder, tavus kuşu, aslan gibi figürlerle, mücadele içinde elinde kadeh tutan, bağdaş kurarak oturmuş kaftanlı figürler, ellerinde balık tutan, ayakta duran insanların işlendiğini, bunlardan kiminin saray ileri gelenlerini tasvir ettiğini, kiminin de astrolojik konuları canlandırıldığını belirtmekte; "*Bu parçaların teknik ve üslup bakımından Kubâdabâd Sarayı kazılarında bulunan alçı dekorasyon kalıntılarına benzemesi, bunların Alâeddin Keykubad zamanında Konya Köşkü onarılıp genişletilirken yapılmış olabileceği düşüncesini akla getirmektedir*" görüşüne yer vermektedir. Yazar bu parçalarla ilgili tanıtlar da yapmıştır. R. Arık'ın Konya Köşkü / Sarayı'na konu alan çalışmaları bazı ilâvelerle "*Konya Selçuklu Sarayları*" ve "*Selçuklu Dönemi Sarayları*" başlıkları ile ayrı ayrı yayınlanmıştır (Resim 12).

R. Arık ile M. O. Arık'ın birlikte hazırladıkları, diğer sanat tarihçilerinin de katkıda buldukları Selçuklu ve Beylikler çağını konu alan kitapta, söz konusu eser, Konya Sarayı II. Kılıç Arslan (Alâeddin) Köşkü adı altında tanıtılmıştır.

Son yıllarda yine Konya Sarayı/Köşkü ile ilgili çalışmalar Y. Erdemir tarafından yapılmış, ahşap ve alçı süslemeleri ile çinileri iki ayrı makale hâlinde yayınlanmıştır.

Kılıç Arslan Köşkü'nde çiniden sonra en önemli süsleme elemanı olan alçıyla ilgili

Resim 10. M. Akok'un restitüsyon çizimi

olarak: "Anadolu Selçuklu saraylarında çiniye yakın bir öneme haiz olan ve İran'da Büyük Selçuklu mimarisinde daha zengin ve çeşitli örneklerle dikkati çeken alçı malzeme, ilk Selçuklu sarayı olması nedeniyle Kılıç Arslan Köşkü'nde ayrı bir değer taşımakta, kendinden sonra inşa edilenlere örnek teşkil etmektedir" diyen Erdemir, Kubâdabâd Sarayı'na atıf yapmakta; teknik ve üslup bakımından bu sarayın alçılarıyla olan benzerliğini Alâeddin Keykubad zamanında yapılan köşkteki onarımlar sırasında ilâve edilmiş olmalarına bağlamaktadır. Kırık, dökük olarak ele geçirilen alçıların yurt içinde Karatay Çini Eserler Müzesi ile İstanbul Türk ve İslâm Eserleri Müzesi'nde teşhir edildiğini, yurt dışında ise Paris Dekoratif Sanatlar Müzesi, Berlin İslâm Sanatı Müzesi, Dr. F. R. Martin Koleksiyonu gibi yerlere dağıldığını yazmaktadır. Makalede, çizimini yaparak renklendirdiği mukarnashlı alçıların sarayın büyük salonuna ait olduğunu belirten Texier'in görüşlerine yer verilmiş, bu alçıların tanıtımları yapılmıştır.

Erdemir, alçı buluntuları: Bitkisel bezemeli, geometrik kabartmalı, yazılı ve figürlü olarak gruplandırmış, bunları ayrı ayrı açıklayıp değerlendirmiştir. Diğerlerine göre daha zengin örneklerle temsil edilen figürlü olanlara ayrı bir yer ayırmış; av ve mücadele sahneleriyle, bağdaş kurarak oturan ve at üstünde tasvir edilen insan figürlerinin yanı sıra, aslan, kuş, siren (insan başlı kuş), kartal, balık figürlü alçıları detaylıca tasvir ederek yorumlamıştır. Hayvan mücadele sahnelerindeki realizme dikkat çekerek: "Bu realizm Türklerin Orta Asya göçebe kültüründen gelen zengin hayvan stilinin tezahüründen başka bir şey olmayıp, Konya Sarayı öncü olmak üzere Kubâdabâd Sarayı çini ve alçılarında, Diyarbakır ve Konya kalesiyle pek çok Selçuklu eserinde

tekrarlanmış, aynı geleneği sürdüren Karamanoğlu Beyliği sanatında da devam etmiştir. Bunun en bariz numünelerinden birisi bu beyliğe ait Konya Ereğlisi'ndeki Şeyb Şıhabeddin Sübrevendi

Külliyesidir.1986-1987 yıllarında burada yapılan kazıda hayvan mücadelesini konu alan ve âdeta aynı kalıptan çıkmışçasına Konya Köşkü'ndeki alçılara benzerlik gösteren çok sayıda alçı fragman bulunmuştur” sözleriyle bizzat görev aldığı kazıdaki tespitlerini dile getirmektedir.

“Avrasya Göçebe Üslubu” olarak tanınan ve kökeni İskitlere uzanan Orta Asya figür geleneğinin Hunlardan başlayıp, Volga Türkleri ve Karluk'larla devam ederek Türkistan'dan İspanya'ya kadar kendini hissettirdiğini ifade eden Erdemir, bu geleneğin Selçuklularla Anadolu'da yeniden canlandığına, Kılıç Arslan Köşkü'nün buna ilk ve iyi bir örnek oluşturduğuna dikkat çekmektedir.

Köşkün ahşap tavanına ait olan resim XIX. yüzyılın başlarında eseri inceleyen Texier tarafından çizilmiştir. İçleri ve etrafları natüralist bitki ve çiçeklerle bezenmiş geometrik kompozisyonlu bu tavanda altın yaldız dâhil zengin bir renk sıkalası görünmekte, kırmızı rengin öne çıktığı izlenmektedir. Erdemir; Bu görünüşün Selçuklu dönemine ait olamayacağını, Osmanlı ustaları tarafından köşkün eski

tavanından esinlenerek XVI-XVII. yüzyılda yenilemiş olmaları gerektiğine işaret etmektedir. Texier de bu tavanın daha sonraki döneme ait olduğunu ifade etmektedir.

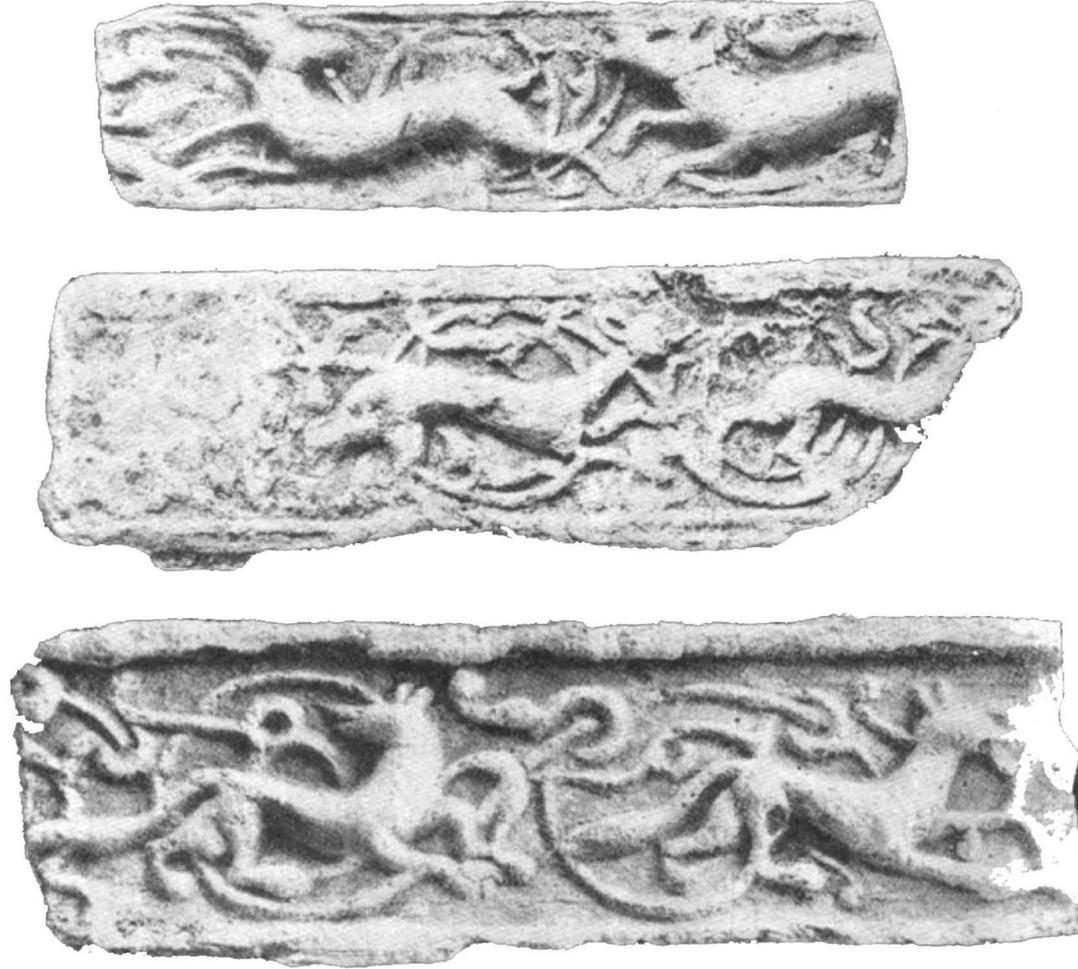
Konya Köşk'ünü benzerlerinden farklı ve emsalsiz kılan en önemli özelliği çini süslemeleridir. Büyük Selçukluların buluşu olan “minai” tekniğindeki çinilerin Köşkün dışında Türkiye'de başka bir yapıda

kullanılmadığı gibi, çıkış yeri olan İran'daki Büyük Selçuklu mimarisinde de günümüze gelememiştir. Hem sır altına hem sır üstüne uygulanan altın yaldız dâhil bütün renklerin bir arada kullanılabilirdiği bu çiniler Y. Erdemir tarafından İspanya -Madrid'de yapılan Türk Sanatları Kongresi'nde tanıtılarak yayınlanmıştır. Erdemir, çinileri teknik ve formlarına göre gruplandırarak her birinin özelliğini ayrı ayrı açıklamakta, Türkiye'nin dışında ABD, Almanya, İngiltere gibi ülkelerin müzeleri ile özel koleksiyon ve galerilere dağıldığını belirtmektedir.

Konya Sarayı ile ilgili kapsamlı iki makale 2021 yılında iki cilt halinde basılan “Selçuklu Dönemi Saraylar ve Köşkler” kitabında yayınlanmıştır. Birbirinin devamı niteliğindeki bu yayınlar 1.ciltte yer almaktadır.

Y. Erdemir tarafından “Konya Sarayı/II. Kılıçarslan Köşkü” başlığı ile kaleme alınan makalede; eserin inşasından 2010 yılına kadarki tarihi süreci ve süslemesi teferruatlı

Resim.II.
Köşkün minai
çinilerinden bir örnek

Resim. 12.
Köşkün figürlü
alçılarından örnekler

olarak tanıtılarak, yapılan araştırmalara, çizim ve fotoğraflara yer verilmiş ve arşiv belgeleriyle desteklenmiştir.¹

M. A. Çelebi, "Konya İç Kalesi ve Anadolu Selçuklu Sarayı konulu makalesinde; iç kale hakkında görüşlerimin yanında, 2010 yılından itibaren köşkte yapılan ve kazı süreci

boyunca ortaya çıkarılan mimari bulgularla çini, alçı ve madeni eserlerin bazılarını çizim ve fotoğraflarıyla tanıtmıştır. Kazının başlangıcından beri Konya Müzesi temsilcisi olarak çalışmaları yürüten Çelebi, ayrıca yeni bulunan ikinci köşk hakkında da bilgi vermektedir.²

1 Y. Erdemir, "Konya Sarayı/II. Kılıçarslan Köşkü", *Selçuklu Dönemi Saraylar ve Köşkler*, C:1, Konya 2021, s. 82-187.

2 M. A. Çelebi, "Konya İç Kalesi ve Anadolu Selçuklu Sarayı" *Selçuklu Dönemi Saraylar ve Köşkler*, C: 1, Konya 2021, s. 190-298.

Resim.13. 2010 kazısında çıkarılan köşkün batrya yıkılan tuğla kemer ve mukarnaslı konsolları

Köşkle ilgili ikinci kazı çalışmasına 2010 yılında başlanılmıştır. Konya Büyükşehir Belediyesi'nin desteği ile Konya Müzesi tarafından gerçekleştirilen yeni çalışmada köşkün doğu, batı, kuzey ve güney tarafı açılarak durum tespiti yapılmıştır. Doğu taraftaki açmada yapının bu yöne doğru uzantısının olmadığı; ortaya çıkarılan tandır, künk ve buluntuların geç döneme (Osmanlı) ait olduğu belirlenmiştir.

Ayrıca doğu tarafın güney ucunda farklı dönemlere ait olan doğu-batı yönündeki duvar uzantılarıyla, bunları dikey kesen başka duvarların varlığı da su yüzüne çıkarılmıştır. Taş örgülü bu duvarların bir kısmında daha düzgün malzeme kullanıldığı, bazılarının da muhdes olduğu gelişigüzel örgülerinden ve temellerinin olmayışından anlaşılmaktadır.

Kuzey tarafta yapılan kazı ve temizlik çalışmasında ise kalınlıkları birbirini tutmayan ve değişik yönlere uzanan kalın ve sağlam taş örgülü duvarlar ortaya çıkarılmış; -muhtemelen de- önceki yüzyıllarda çizilen

Resim. 14. Köşkün güney tarafında yapılan kazılarda bulunan döşemeler

planlarda (Niebuhr'un planı) işaretlenen kuzey taraftaki ana girişe ulaşılmıştır.

Köşkün batısında sondajlar daha enteresan buluntulara vesile olmuş, üst örtünün tamamının olduğu gibi bu yöne yıkıldığı tespit edilmiştir (Resim 13). Sağlam ve kalın bir kireç harcıyla örülen tuğlaların oluşturduğu kemerlerle birlikte, küçük parçalar hâlinde kesilerek meydana getirilen mukarnaslı tuğla konsollar da yine bu tarafa devrilmiş olarak bulunmuştur. Bunun dışında doğu tarafta olduğu gibi bu alanın da geç dönemde iskân edildiği zahire küpleri, tandır vb. gibi kalıntılardan anlaşılmış; kazının batıya doğru devam ettirilmesiyle kerpiç dolgulu ikinci köşke ulaşılmıştır. Alanın güney tarafından geçen iç kale sur duvarının çok sağlam olarak batıya doğru devam ettiği, kesme taş örgülerin arasına yer yer süslemeli antik (Roma) döneme ait taşların yerleştirildiği görülmektedir.

Köşkün güneyinde yapılan kazı çalışmalarında daha da enteresan bulgulara ulaşılmıştır. Koridor ve kapılarla birbirine irtibatlı olan

Resim. 15. Köşkün güneyinden çıkarılan duvar freskleri

küçük büyüklü odaların zemin döşemeleri, moloz taş örgülü duvarları kaplayan sıvaların üstüne uygulanan aşı boyası rengindeki fresklerin köşkün duvarındaki fresklerle benzerliği, kare formu döşemeler bunlardan bazılarıdır. Ancak buralara sonradan gelişigüzel yapılan beton havuzlar, sulama boruları vb. gibi bilinçsiz uygulamaların altta kalan orijinal kalıntılara büyük ölçüde zarar vermiş olduğu da görülmektedir (Resim 14-16).

Kılıçarslan Köşkü'nün üst tarafına yapılan ilâvenin yapıyla uyuşmaması ve organik bütünlüğü bozması rahatsızlık yaratmış ve tepkilere neden olmuştur. Bu yanlışlığı gidermek ve şehrin tarihi dokusunu yeniden canlandırmak için Konya Büyükşehir Belediyesi 2022 yılında Türkiye genelinde ödüllü bir yarışma (proje yarışması) açmıştır. II. Kılıçarslan Köşkü ve arkeolojik alanın korunması, tarihi ve kültürel mirasa sahip

Resim. 16. Köşkün güneyinden çıkarılan figürlü alçı örneği

çıkılması düşüncesiyle açılan "Konya Alâeddin Tepesi II. Kılıçarslan Köşkü ve Kazı Alanı Mimari Proje yarışması" 2023 yılında sonlanmış olup uygulama aşamasına gelmiştir.

KONYA ALÂEDDİN TEPESİ, II. KILIÇARSLAN KÖŞKÜ VE KAZI ALANI MİMARİ FİKİR PROJESİ YARIŞMASI ARDINDAN

ÖMER DABANLI

Alâeddin Tepesi, Konya'nın tarihi çekirdeğini oluşturması yanında şehrin kültürü ve tarihi topoğrafyası açısından en önemli simgelerinden birisi olarak görülmektedir. Şehirdeki belirgin tek yükselti olan tepe, Frig döneminden başlamak suretiyle Roma, Selçuklu, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerine ait arkeolojik ve mimari mirası kendisinde barındıran çok katmanlı bir kültür höyüğüdür. Öte yandan, tıpkı geçmişinde olduğu hala şehrin merkezinde yer aldığından tepe kentle bütünleşmiş ve günümüzde de yaşayan bir tarihi, doğal ve arkeolojik sit alanıdır.

Alâeddin Tepesi'ndeki kültür varlıklarından günümüze ulaşan en eski eserler Anadolu Selçuklu Devleti'nin iç kale yerleşimi dönemine tarihlidir. Şehrin o döneme ait en önemli eserlerinden olan Alâeddin Camii ve II. Kılıçarslan Köşkü'ne ev sahipliği yapan tepede Konya Müze Müdürlüğü tarafından 2010-2015 arasında gerçekleştirilen arkeolojik kazılarda varlığı bilinen ancak uzun süredir gün yüzüne çıkmamış Ortaçağ Konya'sının iç kalesine ait sur ve burçların kalıntılarının ortaya çıkması büyük bir heyecan oluşturmuştur. Zira tepenin çok zengin olduğu bilinen arkeolojik potansiyelinin 1941 yılındaki Türk Tarih Kurumu adına Remzi Oğuz Arık başkanlığında Türkiye'nin Selçuklu arkeolojisine dair çok önemli buluntulara

rastlanan ilk kazısından sonra daha geniş bir kapsamda açığa çıkarılmaya başlanması 21.yy kazılarıyla gerçekleşmiştir.

Mimar Kemalettin tarafından bir "Türk Akropolü" olarak isimlendirilen Alâeddin Tepesi, şehrin tam merkezinde konumlanmış, boyutları doğu-batı yönünde 350 m, kuzey-güney yönünde ise 450 m civarında, yüksekliği ise yaklaşık 20 m olan eliptik planlı bir höyüktür. Tepe, Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun (GEEAYK) 13.11.1982 tarih ve A-3861 sayılı kararı ile "Arkeolojik, Tarihi ve Doğal Sit Alanı" olarak tescil edilmiştir. Daha sonra tepe Çevre ve Şehircilik Bakanlığının 10.05.2019 tarih ve 110955 sayılı kararı ile "Doğal Sit - Nitelikli Doğal Koruma Alanı" olarak da belirlenmiştir.

Alâeddin Tepesi'ndeki en önemli eserlerden birisi olan Sultan II. Kılıçarslan Köşkü küçük bir parçası olsa da sarayın günümüze kadar ayakta kalabilmiş tek kalıntısını meydana getirdiği için ayrıca büyük bir öneme sahiptir. Köşkün Sultan İzzeddin Kılıçarslan zamanına (1156-1192) rastlayan 1173-1174 tarihinde inşa edildiği, Alâeddin Keykubad döneminde (1219-1237) ise bir onarım geçirdiği bilinmektedir. Köşkün bulunduğu konum Selçuklu Sarayı ile İç Kale surlarının buluşma noktası olduğu için ayrı bir öneme sahiptir. Diğer bir deyişle, Selçuklu Sarayı'nın surlar üzerine doğru

*Konya Alaeddin Tepesi,
Alaeddin Camii ve
II. Kılıçarslan Köşkü,
(Erdemir, Y. 2021. Konya
Sarayı & II. Kılıç Arslan
Köşkü, Saraylar ve
Köşkler C1.)*

uzanarak şehri burçlar üzerinde kurulmuş eyvanından seyrettiği düşünülmektedir. Ancak bu özel saray ve sur birlikteliğinden günümüze çok küçük bir kısım, yaklaşık 10 m. yüksekliğindeki taş duvar, ahşap hatıllarla desteklenmiş mukarnaslı tuğla konsollar ve kerpiç dolgu ulaşabilmiştir.

II. Kılıçarslan Köşkü, 19.yy'da çizilmiş resimlerde ve 20.yy başında çekilmiş fotoğraflardaki hâlini ne yazık ki kısa sürede kaybetmiş, 1907'de konsol üstündeki çini kitabelerle süslü eyvanı tamamen yok olurken aynı zamanda köşkün kuzey ve batı duvarı da yıkılarak günümüze sadece doğu duvarı ve içerideki kerpiç dolgu ulaşabilmiştir. Tarihi

belgelerden tespit edilebilen bu dramatik kayıplar sonrasında, dış etkilere karşı daha da korunmasız hale gelen köşk kalıntısını korumak için ilk girişimi görmek için 1960'lı yıllara kadar beklemek gerekecektir. Bu girişimin başlangıcı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Anıtlar Şubesinden Yüksek Mimar İhsan Kıyıcı'nın 1961 yılında hazırladığı projeye başlar. Projeye göre köşk kalıntısının üstü betonarmeden yapılmış bir kabuk örtüyle kapatılacaktır. O dönemde gerçekleştirilen bu betonarme kabuk yakın zamana kadar köşk kalıntısının üstünde kalmış, şehrin belirli bir dönem hafızasında kendine yer edinmiştir.

Kendisi de dış etkilere açık hâlde olan koruyucu betonarme kabukta zamanla baş gösteren hasarlar üzerine Konya Büyükşehir Belediyesi tarafından oluşturulan bir teknik heyet konuyla ilgili bir rapor hazırlamıştır. Bu raporda mevcut koruyucu üst örtüde bazı önemli sorunlar olduğu ve gerekli koruyucu işlevini de yerine getiremediği sonucuna varılarak kabuğun kaldırılması gerektiği kanaati bildirilmiştir. Bunun üzerine konuyu değerlendiren Konya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu, 2008 yılında betonarme kabuğun kaldırılmasına karar vermiş ve nihayetinde 2016-2017 yıllarında söz konusu betonarme kabuk kaldırılmıştır. Daha sonra, Metin Keskin tarafından hazırlanan proje doğrultusunda günümüzde mevcut olan canlandırma ile örtü karışımı bir yapı inşa edilmiştir. Betonarme kabuğun yerine getirilen çelik taşıyıcılar ve cam kaplamayla oluşturulmuş bu yeni örtü, aynı zamanda köşkün kaybolan üst eyvanını açık renkli prekast elemanlarla canlandırmaya çalıştığından ortaya çıkardığı görüntü itibarıyla kamuoyu ile akademi ve meslek çevrelerinden yükselen çeşitli eleştirilere konu olmuştur.

Yarışmanın Gerekçesi

Kamuoyundaki eleştirileri dikkate alan Konya Büyükşehir Belediyesi, köşkün korunması için daha nitelikli ve özgün tasarım fikirlerinin ortaya çıkarılması ve bölgenin mekânsal potansiyelinin değerlendirilmesi için bir yarışma düzenleme kararı almıştır. Yarışma konusu olarak hem II. Kılıçarslan Köşkü, hem de çevresinde yürütülen arkeolojik kazılarla ortaya çıkan kültür varlıklarının varlıklarını koruyarak tarihi ve kültürel geçmişi ön plâna

çıkartarak kent merkeziyle buluşturulması hedeflenmiştir. Ayrıca Alaeddin Tepesi'ni bir bütün olarak ele almak suretiyle alanın şehir sakinlerini gündelik yaşamı içine dahil edecek kültür ve sanat etkinlikleriyle kamusal kullanım değerinin artırılması için yenilikçi önerilerin ve çağdaş tasarımların elde edilmesi amaçlanmıştır. Alanın çok katmanlı kültürünün kent kimliği, tarihi birikim ve toplumsal bellek kavramlar ekseninde ele alınarak farklı yaş grupları ile engelli ve yaşlı erişimi gibi hususları da çözümleyen sürdürülebilir turizm çerçevesinde halkın ilgisine sunulması planlanmıştır. Yarışma köşk ve sur kalıntılarına odaklanmakla birlikte, şehrin en önemli kentsel arkeolojik alanı olan Alaeddin Tepesini bir bütün hâlinde ekolojik, işlevsel ve estetik bir unsur olarak öne çıkararak kent merkezinde hak ettiği yere ve öneme kavuşturarak ilgi odağı haline getirecek şehirle entegre bir tasarım elde edilmesi de hedeflenmiştir.

Yarışma Süreci

Yukarıda bahsedilen kapsamlı hedeflerle yola çıkan Konya Büyükşehir Belediyesi, ülke çapında mesleki çevre ve akademide temayüz etmiş isimler ve yerel paydaşların katılımıyla bir jüri heyeti teşkil etmiştir. Yarışmanın Asli Jüri üyeleri Cafer Bozkurt (mimar), Nevzat Sayın (mimar), Doç. Dr. Ömer Dabanlı (yüksek mühendis-mimar, İstanbul Teknik Üniversitesi), Doç. Dr. Armağan Güleç Korumaz (yüksek mimar, Konya Teknik Üniversitesi), Doç. Dr. Muharrem Çeken (sanat tarihçisi, Ankara Üniversitesi), Prof. Dr. Nevzat Çevik (arkeolog, Akdeniz Üniversitesi) ve Prof. Dr. Mehmet Uysal'dan (mimar, Necmettin Erbakan Üniversitesi) oluşmuştur.

*Köşk kalıntısını örten
betonarme kabuk
(Erdemir, a.g.e.)*

Ayrıca Konya Büyükşehir Belediyesi Başkanı Uğur İbrahim Altay, Prof. Dr. Dicle Aydın (Necmettin Erbakan Üniversitesi), Dr. Coşkun Yılmaz (İstanbul İl Kültür ve Turizm Müdürü), Dr. Yaşar Erdemir (sanat tarihçisi), Ahmet Furkan Kuşdemir (Konya BB Genel Sekreter Yardımcısı), Serdal Baran (Konya BB İmar ve Şehircilik Daire Başkanı) ve Hülya Şevik (Konya Çevre ve Şehircilik İl Müdürü) ise Danışman Jüri üyeleri olarak görev almıştır. Yarışmanın yedek jüri üyeleri Mehmet Ali Çelebi (arkeolog), Şenay Baykal (mimar) ve Fatih Mehmet Bozabalı (inşaat mühendisi) raportörleri ise Ayşe Ergin (sanat tarihçisi), Leyla Aydoğdu (mimar), Aliye Temizci (mimar), Avni Ercan (inşaat mühendisi), Azim Metin (harita mühendisi),

Onur Çay (arkeolog) ve Seda Karakurt'tan (mimar) oluşturulmuştur.

Yarışma hazırlıklarına başlayan heyet, ilk toplantısını 22 Haziran 2022 tarihinde gerçekleştirmiş, ardından 16-17 Haziran 2022'de gerçekleştirilen alan ziyareti ve toplantılar sonucunda son şekli verilen şartname doğrultusunda "Konya Alaeddin Tepesi, II. Kılıçarslan Köşkü ve Kazı Alanı Mimari Fikir Projesi Yarışması" 26 Temmuz 2022 tarihinde ilân edilmiştir. Ulusal ölçekli ve iki aşamalı olarak ilan edilen yarışmanın ilk aşama değerlendirmeleri için 10-12 Kasım 2022 tarihlerinde toplanan jüri heyeti, teslim edilen toplam 47 projeyi değerlendirmiş ve sonuçta 7 projenin ikinci aşamaya geçmesine karar verilmiştir. Ayrıca ilk aşama jüri

değerlendirmesine göre ikinci safhaya geçen 05-14-22-25-35-39-44 sıra numaralı projeler için sonraki aşamada dikkate alınması amacıyla tavsiye raporları yazılmıştır.

10-12 Mart 2023 tarihinde ikinci aşama değerlendirmesi için toplanan jüri heyeti, zaman zaman hararetle ve heyecanlı tartışmalarla geçen süreç sonunda birinci, ikinci ve üçüncülük alan projelerle geriye kalan mansiyonları karara bağlamıştır. Buna göre;

- 39 sıra numaralı proje oy çokluğu ile 1.lik Ödülüne,
- 35 sıra numaralı proje oy çokluğu ile 2.lik Ödülüne,
- 22 sıra numaralı proje oy çokluğu ile 3.lük Ödülüne,
- 25 sıra numaralı proje oy çokluğu ile 1. Mansiyona,
- 05 sıra numaralı proje oy birliği ile 2. Mansiyona,
- 44 sıra numaralı proje oy birliği ile 3. Mansiyona,
- 14 sıra numaralı proje oy birliği ile 4. Mansiyona değer bulunmuştur.

Yarışmanın kolokyum ve ödül töreni 1 Ağustos 2023 Salı günü Konya'daki Taş Bina Kültür ve Sanat Merkezi'nde gerçekleştirilmiş ve ikinci aşamaya kalarak ödül almaya hak kazanan proje ekiplerine ödülleri verilmiştir. Ödül töreni akabinde gerçekleştirilen kolokyumda jüri üyeleri yarışma süreci hakkında kanaatlerini paylaşmış ve ayrıca katılımcıların sorularını cevaplamıştır. Kolokyuma katılımcılarına yarışmaya girmiş tüm projelerin yer aldığı yarışma kitabı¹ hediye edilmiştir.

¹ Yarışma kitabı <https://kilicarslanyarisma.konya.bel.tr/kitapcik> bağlantısından incelenebilir.

Yarışma jüri heyeti toplantıları ve değerlendirme aşamalarından görüntüler

*Yarışma ödül
töreni ve
kolokyumdan
görüntüler*

Projeler Hakkında

Şunu kabul etmek gerektir ki, yarışma oldukça zor bir alana odaklanmıştır. Şüphesiz ki, yarışmaya katılan projelerin her birisi büyük emek ve mesai harcanarak hazırlanmıştır. Bu sebeple, yarışma konusunda kafa yoran ve sürece katkı vermeye çalışan 47 öneri sahibinin tümü teşekkürü hak ediyor. Yarışma kitabında yapılan tüm katkıların kayıt altına alınması ve ölümsüzleştirilmesi amacıyla projelerin tamamına yer verilmiştir.

İkinci aşamaya geçen 7 proje ekibi ise ayrı bir tebriği hak ediyor. Bu projeler, ilk aşamada yapılan titiz değerlendirme sonucunda 47 proje arasında başarılarıyla dikkat çekerek ikinci aşamaya geçmeye hak kazanmıştı. İkinci aşamada jüri yorumlarını da dikkate alarak daha da gelişen öneriler sunuldu. Dikkate alınması gereken çok farklı parametre ve çeşitli zorluklara sahip bu alan için, aralarında daha başarılı yaklaşım ve tasarıma sahip önerilerin, yarışmanın tabiatı gereği seçilerek derecelendirilmesi gerektiğinden, bu gruptaki tüm projeler değerlendirilmiş ve çeşitli açılardan farklı ödülleri almaya layık görülmüştür. Bununla birlikte önerilerin her birinin güçlü yanları olduğu gibi çeşitli zayıflıkları da mevcuttur. Burada hepsinin üzerinde ayrı ayrı durmak mümkün olmadığından, sadece ilk üçe giren projeler hakkında kısaca bir değerlendirme yapılmıştır.

Birincilik Ödülü: 39 Sıra Numaralı Proje

Başını Mimar M. Batu Kepekçioğlu'nun çektiği büyük bir ekibin önerisi olan 39

numaralı proje, sunum kalitesi ve sade görünümüyle yarışmanın ilk aşamasından itibaren dikkat çeken öneriler arasındaydı. İlk aşamadaki jüri değerlendirmesinde geliştirilebilir yönlerine dikkat çekilirken, aynı zamanda ahşap ve cam kullanımının azaltılarak dengeli bir hale getirilmesi tavsiyesi yapılmıştı. İkinci aşamadaki değerlendirme sonucunda ise vaziyet plânı bazındaki önerileri, ulaşım kararları, sergileme ve sunum imkanları açısından başarılı bulunarak oy çokluğu ile birincilik ödülünü kazanmıştı.

İkincilik Ödülü (35 Sıra Numaralı Proje)

Mimar Y. Burak Dolu'nun başında olduğu ekip tarafından önerilen bu proje, birinci aşamadaki değerlendirmede çevresi ve diğer parçalarıyla ilişkisi açısından başarılı bulunan basitleştirilmiş kabuk önerisinin geliştirilebilir olması yönüyle dikkat çekmiş, buna karşın tamamen cam yüzeylerden meydana gelmesi ve taşıyıcı sistemin belirsizlikler içermesi bakımından geliştirilmesi tavsiye edilmişti. Tavsiyeleri dikkate alarak önerilerinin bir bölümünü geliştiren bu proje ikinci aşamada oy çokluğu ile ikincilik ödülüne layık görülmüştü.

Üçüncülük Ödülü (22 Sıra Numaralı Proje)

Ekip temsilciliğini Mimar Tunahan Koç'un üstlendiği proje, ilk aşama değerlendirmesinde çevre düzeni ile koruma yapılarının bir bütünlük içinde olması bakımından olumlu bulunmuş, ayrıca köşk kalıntısının örtüsünün geliştirilmesi ve köşkün güneyindeki kazı alanına üst örtü getirilmesi tavsiye edilmişti.

İkinci aşamada ise vaziyet planında ilk safhada eleştirilen konuların çözümlenmesi, arkeolojik alanı iyi etüd eden, eğitim ve topoğrafyaya uyumlu nitelikli peyzaj alanları önermesi, imkân veren minimal önerileri olumlu bulunmuş ve oy çokluğu ile üçüncülük ödülüne layık görülmüştü.

Alâeddin Tepesi hem köklü ve zengin geçmiş hem de bütün kayıplara rağmen üzerinde bulundurduğu kültür varlıklarının önemi açısından Konya'nın tarihi topoğrafyasının çekirdeği niteliğindeki hüviyetini sürdüren bir kentsel arkeolojik alandır. Şüphesiz bu alandaki koruma ve kullanıma ilişkin karar ve uygulamalar oldukça kapsamlı çalışmalar ve bilimsel yaklaşımlar gerektirmektedir. Bu noktada, alanda bilimsel, katılımcı ve şeffaf kararlar alabilme imkânı sağlayan yarışma sürecini başlatan Konya Büyükşehir Belediye Başkanı İbrahim Uğur Altay'ın ismini özel olarak anmak lazım. Yarışmanın en başından sonuna kadar ve akabindeki süreçlerde böylesine önemli bir alan ve eserlerin korunması konusunda inisiyatif alıp gerekli cesareti göstermek ve bilimsel yaklaşımları desteklemek takdir ve tebriği hak ediyor. Hem meslek hem de akademi çevrelerinde sürdürülen pek çok tartışma sonrasında kamuoyunu tatmin edecek, alanın ve Konya'nın değerine yakışır, hatta uluslararası boyutta örnek bir koruma uygulaması yapılmasının önünde şimdi hiçbir engel yok. Başlatılan bu sürecin günümüze kadarki kazanım ve potansiyeli Konya, Alâeddin Tepesi ve II. Kılaçarşlan Köşkü için oldukça umut verici.

KONYA ALAEDDİN TEPEŚİ 2. KILIÇARSLAN KÖŐKÜ VE KAZI ALANI MİMARİ FİKİR PROJESİ YARIŐMASI

37259

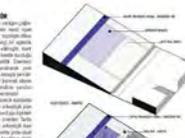
ARKEODION

"Geçmiş ve şimdi kü arduşuk am değli, bir arada varolan, birer girdiş olan ve hep geen, değeri geerip olan ve hep varolan ama kim şemellerini geeremeyi sağlayan iki öğeyi ifade eder. İyde bu anlamda, saf bir geerip, bir tür "gömel geerip" vardır: geerip şemellerini şemellerden gelinecek, tersine şemellerini geeremeyen saf köpüğü olarak girdiş tarafından varılır. Başka türlü şöylürsek, her girdiş geerip haline gendere yapar." (Doğan, 1955)

HEA - ALAEDDİN TEPEŚİ

HEA - ALAEDDİN TEPEŚİ... (Detailed text describing the site's history and the project's goals, including mentions of the Alaeddin Mosque and the Kiliçarslan Tomb.)

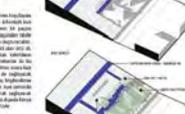
Çapır - Day ışı

Çapır - Day ışı... (Detailed text describing the 'Çapır' (waterfall) and 'Day ışı' (platform) features of the project.)

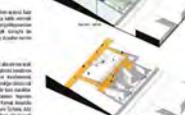
Yıkılma ve Yeniden Kurulma - Mimarlık İfadesi

Yıkılma ve Yeniden Kurulma - Mimarlık İfadesi... (Detailed text discussing the architectural expression of destruction and reconstruction.)

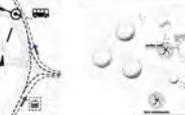
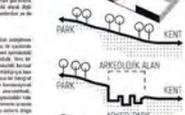
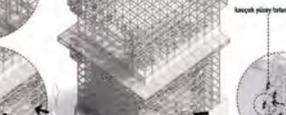
Yıkılma ve Yeniden Kurulma - Mimarlık İfadesi

Yıkılma ve Yeniden Kurulma - Mimarlık İfadesi... (Detailed text discussing the architectural expression of destruction and reconstruction.)

Yıkılma ve Yeniden Kurulma - Mimarlık İfadesi

Yıkılma ve Yeniden Kurulma - Mimarlık İfadesi... (Detailed text discussing the architectural expression of destruction and reconstruction.)

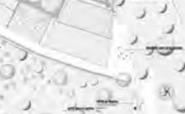
Yıkılma ve Yeniden Kurulma - Mimarlık İfadesi

Yıkılma ve Yeniden Kurulma - Mimarlık İfadesi... (Detailed text discussing the architectural expression of destruction and reconstruction.)

Yıkılma ve Yeniden Kurulma - Mimarlık İfadesi

Yıkılma ve Yeniden Kurulma - Mimarlık İfadesi... (Detailed text discussing the architectural expression of destruction and reconstruction.)

Yıkılma ve Yeniden Kurulma - Mimarlık İfadesi

Yıkılma ve Yeniden Kurulma - Mimarlık İfadesi... (Detailed text discussing the architectural expression of destruction and reconstruction.)

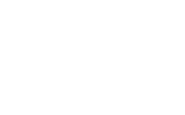
Yıkılma ve Yeniden Kurulma - Mimarlık İfadesi

Yıkılma ve Yeniden Kurulma - Mimarlık İfadesi... (Detailed text discussing the architectural expression of destruction and reconstruction.)

Yıkılma ve Yeniden Kurulma - Mimarlık İfadesi

Yıkılma ve Yeniden Kurulma - Mimarlık İfadesi... (Detailed text discussing the architectural expression of destruction and reconstruction.)

Yıkılma ve Yeniden Kurulma - Mimarlık İfadesi

Yıkılma ve Yeniden Kurulma - Mimarlık İfadesi... (Detailed text discussing the architectural expression of destruction and reconstruction.)

Yıkılma ve Yeniden Kurulma - Mimarlık İfadesi

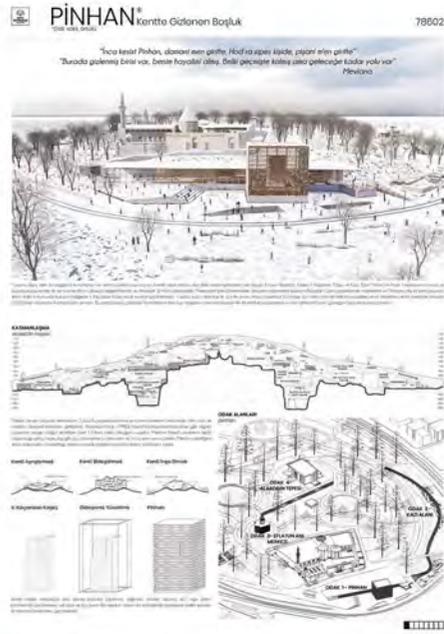
Yıkılma ve Yeniden Kurulma - Mimarlık İfadesi... (Detailed text discussing the architectural expression of destruction and reconstruction.)

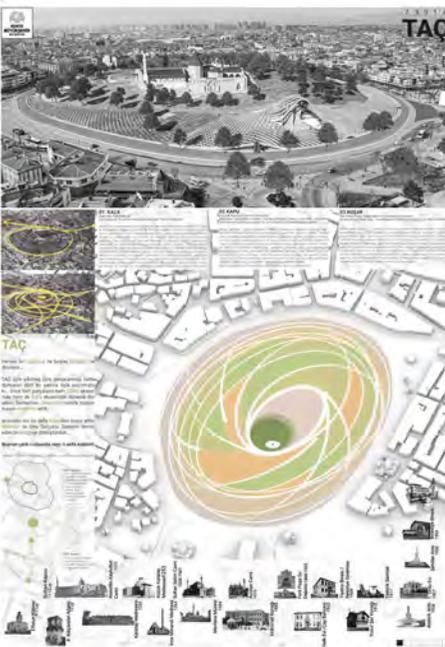
Üüncülık Öđülu

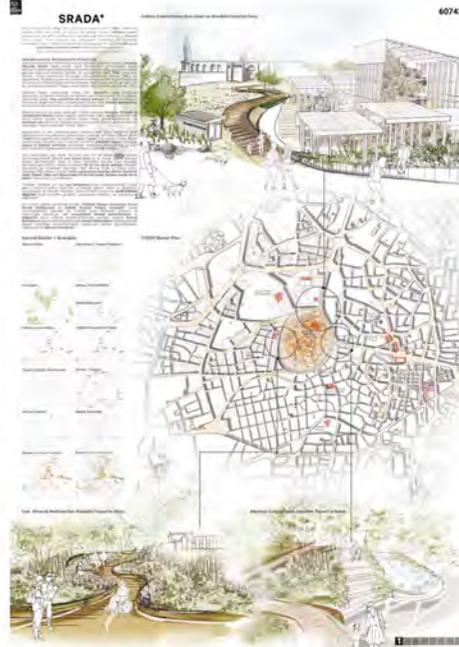
Birinci Mansiyon Ödülü

İkinci Mansiyon Ödülü

Üçüncü Mansiyon Ödülü

Dördüncü Mansiyon Ödülü

Merhum Mustafa Küçükbaşcı, Ahmet İyioldu, Sadrettin Özçimi, Mustafa Fayda, M.Hilmi Şenalp, Ahmet Şabin, Coşkun Yılmaz

KONYA HATIRALARI

İstanbul'daki Konyalılar'ın buluşması Nisan 2022 tarihinde merhum Mustafa Küçükaşcı hocamızın gayretleri ile mimar Hilmi Şenalp beyin Beylerbeyi'ndeki mekânında gerçekleşmiştir. Mustafa Küçükaşcı hocamızın elim irtihaliyle Dârülmülk Konya dergisinin ilk sayısına yetiştirilemeyen bu görüşme notlarını dergimizin 2024 ilk sayısında takdim ederek bir emaneti de ifa etmenin buzuru içinde olacağız.

DÂRÜLMÜLK (Röportaj)

Dârülmülk Konya Dergisi için İstanbul'daki Konyalılardan Konya'yı dinlemek üzere Mimar Hilmi Şenalp'in Beylerbeyi'ndeki Hassa Mimarlık ofisine doğru yola çıkıyoruz. Bizi kapıda Hilmi Bey'in mahdumları Sırrı ve Raci Şenalp kardeşler karşılıyor. Vakit öğleyi henüz geçmiş... Bir müze gibi tablolar, hatlar ve çeşitli sanat eserleri ile zevkle döşenmiş ana binayı teneffüs ettikten sonra yemek salonu olarak hazırlanmış bölüme davet ediyoruz. Hilmi Şenalp Bey bize muhabbetle "Hoş geldiniz." diyor.

Yemeğe Konya'nın meşhur bamya çorbası ile başlıyoruz. Konya'nın yemek sırası usulüne aykırı da olsa bamya çorbası harika. Ardından Konya'nın yine meşhur yemeklerinden ikram ediliyor. Masada yeşillikler ve çeşit çeşit buz

gibi şerbetler de eksik değil. Yemek masası etrafındakiler Konyalı olunca yemek boyunca Konya'nın yemeklerine göndermeler yapıyor.

Yemeğin ardından misafirler bahçeye geçiyor. Bahçe gerçekten çok hoş. Çeşit çeşit ağaçlar ve çiçeklerin arasındaki havuzun kenarındaki kameriyede oturuyoruz. Muharrem Hilmi Şenalp misafirlerin hepsi ile tek tek ilgileniyor. Kırk yıl hatırı olan kahveler eşliğinde tatlı bir sohbet başlıyor. Tabi ki sohbetin konusu Konya; çocukluklarındaki Konya, bugünkü Konya ve yarına kalacak olan Konya. Aşağıdaki satırlar da Dârülmülk Konya için günün muhassalasını olarak kaleme dökülenler: Sohbeti ve gündemi aziz ve merhum Mustafa Küçükaşcı Hocamız plânlamış, kıymetli Hilmi

Şenalp Bey nazik davetleriyle ev sahipliği yapmış ve muhterem zevat da türlü meşguliyetleri arasında kırmamışlardı.

Mustafa Fayda

Mustafa Fayda

Türk İslâm medeniyeti her şeyden evvel bir usûl erkân medeniyetidir. 'Usûl esasa mukaddemdir.' denilmiş, bunun

*Konya Türbe Önünde
Meşhur Sulu Kabre*

için. Bu husus ilimde daha da geçerlidir. Eskiden bir kitaba başlarken yapılması meşru olan, vacip olan, sünnet olan ve müstehab olanlar öğretilirdi meselâ. Bunlar yedidir. Vacip olan şeyler: Besmele, Hamdele ve Salvele. Diğerleri ise İsm-i kitap, Fenn-i kitap, Ta'dât-ı fusûl (kitabın bölüm sayısı) ve Tebyîn-i garaz: (Kitabın telifindeki gaye). Tüm mukaddimelerde bu vardır. Onun için bir ilme başlarken bir kitap yazarken bunların yerine getirilmeye çalışılması bir gelenek olmuştur. Türk gençlerinin bunu bilmesi lâzım.

Birçok ilim dalının -buna tarih de dâhil- manzum yazıldığını görüyoruz. Siyer var, Ahmediye, Muhammediye de. Rahmetli anam okurdu. Teybe kayıt almadığım için ne kadar üzülüyorum. Şimdi onu usûlü ile okuyan kadın kaldı mı, Konya'da bilmiyorum. Kendi aralarında, halk arasında bir kültür seviyesi teşekkül ediyordu. Mızraklı ilmihâl, 32 farz, 54 farz vs. Halk seviyesinden kültürün neşrini sağlıyor. Okumamış insanlar bunlar, medreseye gidemiyor. Ne devletinkine ne dedesininkine gitmiş. Ama böylece hem eski yazıyı hem Lâtin harfli yeni Türkçe'yi okurlardı.

Mustafa Küçükbaşcı

Bu gelenek tekke ve zaviyeler kapandığı halde Konya'da devam etmiş mi?

Mustafa Fayda

Ben 1943 doğumluyum, o dönemde yaşamadım. Efendim Mevlevîlik damarı Konya'da yaygın değil.

Sadrettin Özçimi

Semâzenlerin çıkıp semâ gösterisi yapmaları tepki çekiyor mu?

Mustafa Fayda

Tasavvuf terbiyesi, şeyhlik makamında olanların dostlukları ve sohbetleri ile devam etmiş. Dergâh olmayınca zikir, özellikle kıyâmi ve sesli zikir yapılamamış belirli bir süre.

Sadrettin Özçimi

Konya'da tekke diye bir yapılanma yok, evlerde yapılan sohbetler var.

Mustafa Fayda

Meselâ Kılıcı Nuri abiyi biliyorduk, dergâh gibi evine çağırır sohbet ederdi. Ali İhsan Hoca bizim Meram'daki camiye gelir, bayram günleri

*Mustafa Küçükbaşcı
(Merhum)*

vaaz ederdi. Bir gün 'Annem çok hasta hocam, dua et.' diye gittim. Bir celâllendi bana; 'Biz bütün müminlere dua ederiz. Annen de onun içinde var.' dedi. O Mevlevî terbiyesine evde semâ yaptırır. Kapının girişinde bir odası vardı, orada kabul ederdi. Onun müritleri Konya'da belediyenin şoförleri ile biletçileriydi. Nerden nasıl buldu, ben bilmiyorum. Ben birkaç sefer gittim evine.

Sıkıntılar olmasın diye tedbirli mi davrandılar, bilemiyorum. Ama İmam Hatip Okullarında mûsikî bile iyi yapılmadı. Mûsikî hocaları bize hocalık yapacak hocalar değildi. Mûsikî bilen hocamızda Farsça hocamızdı, Arif Bey. Her dersin başında sonunda ona bir ilâhî okuttururduk. Haciveyiszade Hocanın gelmesi tasavvufun girmesini sağlayamadı. Hoca da

Ahmet İyioğlu

zaten İmam Hatibin derdindeydi. Kendi muhabbeti ile ne kadar sevgi aşıladıysa aşıladı. Cuma ve pazar günleri sabah namazından sonra dedem mihrapta ayağa kalkar sohbet ederdi. 300-400 kişi cemaati vardı dedemin. Onlar gelir dinlerdi. Konyalının haberi bile yoktu. Kapu Camii'nin haberi yoktu yani. Kapu Camii cemaati Konya'ya temsil ederdi.

Ahmet İyioğlu

Kapu Camii cemaati genelde kilitçi ve kunduracılar. Onlar yakın ve ağırlıklı adamlardı. Konya'nın siyasetinde de etkilidir. Esnaf bir aradaydı. Aziziye dağınık idi.

Mustafa Küçükbaşcı

En çok neye hayıflanıyorsunuz Konya'da gittikçe kaybolan?

Mustafa Fayda

Şehrin kendisine, toprak evlere, kireç badanalı evlere... Kaçınılmaz bir süreç. Kesinlikle yaşatılabildi. Hayatsız ev olur mu? Havuz, meyve, dut ağacı, kayısı, erik... Küçük evlerde bile tabiatla haşır neşir olunan bir hayat. Ve kış hazırlıkları, bulgur, pekmez kaynatmalar, tarhana salça yapmalar, sebze kurutmalar. Hepsi bir ritüel gibiydi; töre gelenek yaşatılırdı, nesilden nesile kültür aktarılır, oturup kalkma öğretilirdi.

Üç aylar kültürü vardı. Bugün mümkün değil, mevlüde bile karşılar. Kolay bir iş değil. Bulgur, kıyma (Kuşbaşı yapılmış et, köfte için çekilen et) onlar toplanır, sokakta gençler pilav yapardı. Üç aylar girdi şivlilik torbamız olur, bütün sokakları dolaşırdık. "Şivli şivli şişirmiş, erken kalkan pişirmiş, İki çörek bir börek, Bize şivlilik gerek." diyerek annemizin verdiği torbayı o gün sabahtan ikindiye kadar evin erkekleri gelmeden bitirir, toplardık.

Hilmi Şenalp

Torbalar boyna asılırdı. Üç-dört yaşından on beş yaşına kadar mahallenin gençleri ev ev dolaşırlardı, akşam da fener alayı olurdu. Şivlilikte "bişi" yi yad etmemek olmaz. Mayalı hamur kızgın şırlan yağında

pişirilir, ayrıyeten pişirilmiş olan yufkanın içine sarılırdı. Ekmeği ekmeğe sarmak cidden garib, artık bunun iş'arı bir manası mı var yoksa fukaralık zamanının icadı mı bilmiyorum. Bu arada şırlan yağ mâlum susam yağıdır.

Mustafa Fayda

Fener alayına gidilirdi. Meş'alelerle mahalle baskınları olurdu. Doğum, evlenme, sünnet, ölüm, hatta mektebe başlama bunlar hep cemai yapılan faaliyetler içinde yer alıyordu. Cemai demek ne demek? Herkes katılıyordu. Ailenin düğünü olmaz, mahallenin düğünü olurdu. Bazen büyük aile ise, semtin veya şehrin düğünü olurdu.

Teneşir camide dururdu, tabut da. Cenaze olduğu zaman evde yıkanır. Evin bahçesinde yıkanır. Teneşir camiden gelirdi.

Düğün olduğu zaman camide mahallenin kazanları vardı. Pilav onlarda pişirilirdi. Vakıf kazanlar ve sinileri vardı. Bunların hepsini yeniden ihyâ etmek mümkün değil, zaman ve şartlar değişti. Konyalı karıştı, göçler oldu.

Hilmi Şenalp

Camide vakıf sofralar da olurdu, hatta kaşık takımları da

olurdu. Camide dururdu, alır kullanır tekrar yerine koyarsın.

Ahmet İyioldu

Konya'ya gittiğimiz zaman eski bağımızın olduğu yere giderim. Orada rahmetli dedemizin inşasına önyak olduğu bir cami vardı. Caminin adı Hacı Mehmet İyioldu Camii, bilâhare yenilendi. Babam rahmetli de Büyük Kumköprü Vakfı diye bir vakıf kurmuştu. O camiye gider, evimizin olduğu sokağa saparım. Şimdi yıkıldı dümdüz bir arsa. O güzelim bağ bahçeden eser kalmadı. Şivlilikler aklıma geliyor. Akşamları caminin önünde bağ çubuklarını alır yakar, ateşin üstünden atlardık. Fener alayları olurdu. Mahalleler fenerleri kapmak için baskınlar yapılırdı. Her evde radyo yok. Billhassa kış geceleri radyo dinlenirdi. 1960 darbesini radyodan dinleyince insanların ağladığını hatırlarım.

Sadrettin Özçimi

Eski pilavlar yok. Eskiden mahallede birinin düğünü varsa herkes davetli. Hatta Tanrı misafiri herkes yedi. Konya'nın meczubu çok fazla. Düğün sahibi meczupları toparlar ve karınlarını doyururdu.

Ahmet İyioldu

"Bay Mustafa Parsanalı ve Arkadaşları" diye davetiye

yazardı düğün sahibi. Parsanalı Mustafa. On kişilik meczup ekibi var, kaşıkları belinde sabah sekizde başlar, ikinci dörde beşe kadar her düğüne uğrar hepsinde pilav yerler. Pilav yedikten sonra diş kirası olarak para almadan da gitmezlerdi. On sofrayı dolaşır, her düğün sahibine uğrarlardı. Millet de onları beklerdi. Onlar gelmezse mahrumiyet olur. Falanın düğünü bitmiş, pilavı yetmemiş meczubanı çağırılmamışlar diye ayıplanırdı. Eskiden hali vakti yerinde olmayanlar da davet edilirmiş. Şimdi maalesef yarış halinde, beş bin kişi davet etti. Yok, on bin kişi davet etti. Bunlar aileler arasında bir gösteriş haline geldi. Eski tadı tuzu yok.

Hilmi Şenalp

Eskiden kişi sayılmaz, kaç sofraya yemek verildi ona bakılırmış. Bir sofraya on kişi.

Mustafa Fayda

Bu arada etli ekmeğe, kebaptan çok tandır böreği, tandır ekmeği, tandır gevreği, tandır çorbası ve tandırdaki kuzudan bahsedilmeden Konya mutfağı anlatılamaz. Önce buradan başlayacaksınız. Hanımlar evde tandır ekmeği yapardı eskiden. Benim anam tandır ekmeğini güneş doğmadan

Hilmi Şenalp

evvel çıkarır, komşular ekmeğin kokusunu almasınlar diye, uyanmadan çıkarayım isterdi. Böreği çıkarırdı. "Kalkın börek soğuyor." derdi. On beş pidelik tandırımız yanardı. Her on beş günde bir o ekmeği yapardık. Çarşıdan ekmeğe almazdık biz. Ekmeğe çarşı ekmeği denirdi. Tandır çorbası içmediyseniz bilmezsiniz lezzetini. Tandır gevreğinin yağlısı var yağsız var. Bunları bilmezseniz gevrek kültürünüz olmaz. Kahvaltıdan sonra arada atıştırılacak şeylerdir, gevrek deyip geçmeyin.

Sohbet koyulaşırken, çayın yayına gevrek ikramı geliyor.

Hilmi Şenalp

Nasıl hocam gevrek? Güzel değil mi?

*Konya Türbe Önünde
Meşhur Sulu Kabve*

Mustafa Küçükkaşçı

Son zamanlarda böyle güzel gevrek yemedim.

Hilmi Şenalp

Çayla güzel olur. Bir de suya batırılarak yenir. Esas Konya'da suya batırır yerler, tandırın kokusunu hissedersin.

Mustafa Fayda

Gevrek içerisinde kenevir vardır, üstüne çörek otu da konur. Kenevir çok faydalıdır.

Biri bulgurun içine konurdu, ikincisi de kavurmanın içerisine konurdu. Ayrı olarak kenevir helvası yapılırdı.

Mustafa Küçükkaşçı

Eski düğünlerin kendine göre bir eğlence tarafı da vardı. Konya'da her şeyin selâsı ayrıdır. Ölünün, cuma gecesi selâsı, bayram selâsı ayrıdır. Bunlar hepsi ayrı ayrı makamlarda okunur. Çetnevirlerin en iyi tarafı Konya'nın erbabı iyi bir

ekip varsa onlar gelirler, çalıp söylerlerdi. Tabi bu seviyeli bir işti.

Sadrettin Özçimi

Oturak âlemleri bir döneme damga vurmuş, onlar yüzünden Konyalı müsikîye haram diye bakmış. Meşhur Konya folkloru bir müsikî tarzı var. Tanbur, kanun, ud klasik sazlarla; Urfa'nın sıra geceleri gibi ama öyle değil. Üç gün üç gece müzik hiç kesilmiyor.

Ahmet İyioğlu

Köylerde oluyordu. Şehir merkezinde damadın arkadaşları ile daha ağır türküler okunurdu. Çalanlar da esnaftan insanlar.

Hilmi Şenalp

Halk musikisi üç beldede klasik mûsikî aletleri ile icra edilir. Konya, Urfa, Elaziz. Bu üçünde mûsikî kültürü klasik olarak devam etmiş. Başka yerlerdeki gibi sadece folklorik değildir. Aşık Şem'i var, divânı defalarca basılmış. Kabri Dergâh'ın Hamuşan Kapısı çıkışında. 3. Selim zamanı divan şairlerinden İstanbul'a geliyor, Sarayda padişahla görüşüyor, padişahın ısrarına rağmen Hz. Mevlânâ'dan mânen izin alamadığı için Konya'ya tekrar geri dönüyor. Konya'nın merkezinde bülbül ötmez derler. Meram'da öter de Merkez'de ötmez derler. Şem'i Baba Hazretlerinin bununla alakalı bir beyti var.

"Bülbül elhân eylemez bu beldede vakt-i seher

Zikri Mevlâna ki mâni olmuş ol murga meğer" (1)

Kendisi âşıklık ananesinin çok mühim bir temsilcisi. Dergah'ın batısında Türbeönü'nde meydanın köşesinde meşhur Sulu Kahve varmış. Aşıklar,

musikişinaslar kahvesi, maalesef yıkılmış. Tasarım harikası çok değişik bir mimarisi var. Eski fotoğraflarda görülüyor, altta bir şadırvan, üstte altıgen planlı ahşap revaklı bir kahvehane. Şeyh Hemdem Said Çelebi'nin ön ayak olmasıyla inşaa edilmiş galiba. Bir müddet Aşık Dertli'nin işlettiği de söylenir. Burada devrin şair ve musiki şinasları toplanır icralar yapılır, tavana muammalar asılmış. Dergah'ın erbâb-ı mûsikî dervişanı da buranın müdâvimi imişler.

Konya'da bu tarz kültürü yaşatmak lazım. İmparatorluk kültürü dediğimiz yüksek bir kültür. Maalesef sonra çeşitli sebeplerle bu işlerin erbabı azalıyor ve boşluklar kötü dolduruluyor. Bunları düzeltmek çok zaman alıyor. Aslında Konya'nın çok zengin bir kültürü var, mûsikî başta olmak üzere, bu kültürü değerlendirmek lazım.

Sadrettin Özçimi

Mûsikî derneği kaç yıllarında kuruldu ben bilmiyorum. İlkokulda babamın yanında gittiğimi hatırlıyorum.

Mustafa Fayda

1967'de Hocam. Fevzi abinin talebesiyim ben. Nevâkâr'ı ve

acemaşîran ayinini dinlediğimi hatırlıyorum. İdman Yurdu'nun altında hânende de vardı, sâzende de.

Sadrettin Özçimi

Ahmet İyioğlu

Rahmetli Necati Elidüzgün abi vardı. Abimin arkadaşıydı. *Konya baranasıydı*. Çalar söylerlerdi. Uşşak makamında Konya Peşrevi ile başlarlar, Âşık Şemi'nin Konya güzellemesi. Memleketin savcısı, kaymakamı... Gecenin kaçı olursa olsun. Konya türkülerinin aslı bütün orta Anadolu'yu hatta Urfa'yı kapsar. Oradan işçiler gelir çalışırlar. Harman yerinde çadırlarda kalıyorlar, türküler okuyorlar. Konya türkülerine de yansımış. Son saz ustası Silleli Kör Memet ud çalardı. Kanuni Memduh, Telli Kemal,

Ahmet Şahin

Ahmet Özdemir baranalar münferit. Hasan Basan vardı, usûlünce okurlardı, esnaf adamlar gündüz de işlerini yaparlardı. Konya kültürünün yaşaması bu için önemli. Şimdi böyle; barana usûlü var mı bilmiyorum. Cumartesi akşamı yemekli falan olurdu. Halil İbrahim Sayar 102 yaşında hâlâ hayatta.

Sadrettin Özçimi

Bendeniz mûsikî ve ebru sanatı alanında yıllarını geçirmiş bir Konyalı olarak Konya'mızın kültür, sanat ve mûsikî çalışmaları üzerine de birkaç şey söylemek isterim. Zira kendimi bildim bileli, irfanı ve mûsikî sanatımızı bir hayat tarzı hâlinde yaşayan ve mûsikî sanatını Kur'an-ı Kerim'e hizmet eden ve süsleyen bir

güzellik olarak kabullenen bir aileye mensubum hamdolsun.

Konya'da başta babam Fevzi Özçimi ve çok yakın dostları olarak; Dr. Ali Kemal Belviranlı, Diş Hekimi Nuri Yılmazgil, Hafız Ahmet Kağnıcı, Mesnevîhan Farsça öğretmeni Arif Etik gibi Konya'nın kültür ve irfan sahibi eşrafi tarafından 50'li yılların sonlarına doğru ilk olarak kurdukları Konya Mûsikî Cemiyeti'nde mûsikîmizin dev eserleri olarak kabul ettiğimiz Mevlevî ayinleri ve klasik âsarımızdan eserler meşk ettiklerini bilmekteyim. 60'lı yıllarda yaptıkları meşklerde İtri'nin Nevâkâr'ını ve Hüseyin Fahreddin Dede'nin acem aşîran makamındaki Âyin-i Şerifi'ni de meşk ettiklerini çok net hatırlamaktayım.

Ayrıca bu zatlar İstanbul'da talebelikleri sırasında tahsil ettikleri mûsikî birikimlerini Konya'ya taşımış ve Konyalılara öğretmeye, meşk etmeye gayret etmişlerdir.

Cami mûsikîsinde de zirvede bir seviyeye sahip olan ve birçoğunun da hafız olmaları hasebiyle o yılların en doğru ve güzel Kur'an-ı Kerim ve Mevlid tilâveti bu zatlara ait idi. Pek tabii ki maddî karşılığı olmadan. Bendeniz inanıyorum ki, bugün geleneksel

sanatlarımızda ve husûsen mûsikîmizde İstanbul'dan sonra ülkemizde Konya'nın neredeyse ikinci sırada gelmesini bu zatların niyet ve gayretlerindeki samimiyet ve ihlâsa bağlamaktayım. Allah onlardan razı olsun, mekânlarını cennet eylesin.

Ahmet Şahin

1970'li ve 1980'li yıllarda Konya'da Ramazan ayında sırayla bütün mahalle iftar davetleri verirdi. Hergün cemaatten birisi 'Aziz cemaat veya kardeşlerim, komşular, yarın iftara bana davetlisiniz' diye camide ilân ederdi. Küçüklüğümden başlayan güzel okuma merakım, sesim oturmaya başladığından itibaren Ramazan aylarında Ramazan müezzini olarak görev yapmamı sağladı. Ramazan yaklaşırken cemaat anlaşır, birkaç arkadaşla birlikte bizi müezzini olarak tutardı. Bu Anadolu'da resmi müezzini olmayan yerlerde yapılan bir uygulamaydı. Resmi görevlisi olan yerlerde bile Ramazan için "eyyâm-ı mübâreke müezzini" diye bir uygulama olduğu bilinmektedir. İmam-Hatip'ten mezun olana kadar her sene birkaç arkadaş farklı camilerde müezzini yapardık. Bu müezziniliklerde

mûsikîmizin dinî alanında kendimizi geliştiriorduk. Üstatları dinleyerek taklit eder; usta, çırak ilişkisini o zamanın vasıtası olan kasetlerle gerçekleştirmeye çalışırdık. Öğrendiğimiz eserlerdeki nağmeleri, salâya, mevlide, kasideye mahreçleri, tecvidi, vezni bozmadan uygulamaya gayret ederdik.

Konya'da bayram sabahlarında da Ramazan Bayramı namazından sonra cemaatten birisi "Cemaat! Saat 11'de Mustâfendi'nin evinde buluşuyoruz" diyerek 5-6 dakikalık kapı ziyaretleri ile bütün mahallenin dolaşarak bayramlaşacağını ilân ederdi.

Konya İmam-Hatip Lisesi'nde orta kısımda iken müzik dersi, lise kısmında iken de Müzik Kolu hocamız merhum Zekâi Kaplan'dı. Ney ve kudüm çalardı. Bize geçeceği eserleri önce neyle üfler sonra kudüm vurarak nağmeleri çokça tekrar ettirerek bize geçirdi. Ders aralarında masaya bıraktığı neyinden ses çıkartmaya çalışarak başlamıştık ney çalışmalarına diyebiliriz. Bize ney ve mûsikî aşkını aşılayan en önemli hocamızdı. O yıllarda Zekâi Hocamızın evinde, merhum Fevzi Özçimi gibi diğer mûsikîşinâsların evlerinde mûsikîli sanat sohbetleri,

meşikleri olurmuş. Bunu da özel hatıralar ve kayıtlardan sonradan öğrendik. Nitekim kısa bir zaman sonra okul bitti, mûsikî çalışmaları sekteye uğradı.

Mustafa Küçükbaşcı

Mevlânâ Şeb-i Arûs törenlerini ikiye ayırmak gerek. Belli bir süre yapılamıyordu. İnsanlar kendileri yapıyorlardı. Yapılmaya başlandıktan sonra Halil Can'dan işitmiştim: "Biz oraya ibadet için abdestli gidiyoruz". Daha sonra birileri bu işleri profesyonel organize etmeye başladı. Ondan itibaren ibadet aşk ile yapılma şevki kayboldu. Yıllarca turistik bir olay olarak görüldü. Bazı insanlar para kazanmak için semâzen oldu. Bu tarz insanlar semayı bir zikir vasıtası olarak, Hz. Mevlânâ'ya olan muhabbetlerinden dolayı öğrenmiş değiller. Ancak; Mehmet Dede gibi âşıklar da vardı. Sivas'tan geliyordu. Onun semâsı çok dikkat çeken âşıkâne bir semaydı.

Sadrettin Özçimi

Evet, öyle adamlar da vardı. Sazlar yıllarca İstanbul'dan getirildi. 1971'de çıktım mıtrıba. En sonda duran mübtedî neyzen olarak. Ondan sonra yavaş yavaş Konya'dan birkaç

neyzen katıldı. Konservatuvar dönüşü 1986-87'de bizim çalıştırdığımız arkadaşlar gruba dâhil olmaya başladılar. Okuyucu olarak, sazende olarak. Ahmet de onlardan biri aslında. Sonra da bakanlık el attı bu işe, tasavvuf mûsikîsi ve semâ heyeti adı altında bir topluluk kuruldu. O günlere kadar tamamen İstanbul'dan gelen mıtrıp bu işleri götürdü. Tabi dış seyahatlere de onlar gitti. İstanbullular için de çok cazip bir şeydi bu. Ticaret için yapanlar da vardı ibadet için yapanlar da vardı.

Mustafa Küçükbaşcı

Sazlar olarak hangi sazların olması lazım?

Sadrettin Özçimi

İstanbul'da neredeyse piyanoya kadar her türlü sazlar yer almış. Onun için Konya'da yapılanlara öyle böyle demeye hakkımız yok. Ney tanbur aslında başkaca bir saza gerek yok. Belki bir vakitler rebab, kudüm, sonra rebab düşüncesiyle keman girmiş. Kemençe viyolonsel sonra girdi. Kanun baş saz olarak girdi. İstanbul gazinolarının en meşhur udileri, hepsi geliyorlardı mıtrıba. Halil Can, Kani Karaca geliyordu. Okuyucular olarak bir şey

diyemeyiz, güzel insanlar geliyordu. 1971'de çıktığımızda neyzenbaşı Halil Can'dı. En son Niyazi Hoca 1970'te gelmiş. Sonra organizatörlerle bir sürtüşmeleri oldu. Ondan sonra hiç gelmedi. Selami Bertuğ da vardı. Niyazi Hoca ayrı bir üslup idi.

Mustafa Fayda

Özellikle 80'li yıllardan itibaren Şeb-i Arus törenlerinde, Hz. Mevlânâ'nın dergâhını ziyaret edenlerin Konya'da farklı bir sektör ortaya çıkarmış olduğunu söyleyebiliriz. Ziyaret maksatlı. İhtifal zamanları 70-80'lerde yurtdışından çok insan geliyordu. Evlere davet ederlerdi. İnsanlar evinde muhakkak mıtrıbı doyururdu. İkranda bulunurdu. Mıtrıp gitmişken sabaha kadar bir zikir ve mûsikî meclisi olurdu.

Hilmi Şenalp

Bizim evde de olurdu. Çocukluğumda birkaç defa şahid oldum.

Sadrettin Özçimi

1986'da büyükşehir belediyesi oldu Konya ve kanunen aldı bu işi. Bir dönem bitti kapandı. Birkaç yıl sonra da bakanlık el koydu. Şimdiki arkadaşların hepsi Konya'da bakanlığın

memuru olarak bulunuyor. Şu an eskisinden çok daha iyi durumda. Yatsı namazını kılmadan semâya çıkmıyorlar. Çünkü eskiden cemaatle yatsı namazı kılınır, Mesnevî dersi yapılırdı, akabinde semaya çıkılırdı. Yatsı namazını kılıyorlar. Mesnevî dersi yapılmıyor. Bizi en çok üzen mevzu bazı isimlerin orayı yıllardır bir reklâm alanı olarak kullanmış olmalarıdır. İlk 1987'de fakir geçmişti önlerine. 1986'da belediye üzerine alınca beni çağırdılar, bu işi sen yap, mıtrıbı sen belirle dediler. Eski mıtrıbı çağırılmayıp hocalarımızdan başlamak üzere rahmetli Bekir Sıtkı Sezgin, Nezih beylerle beraber yeni bir mıtrıp oluşturduk. Fakat ertesi sene ne oldu bilmiyorum eski mıtrıp yine geldi.

Mustafa Fayda

Şimdi konuşmaktan çok ne yapılacağına tartışılması lazım. Ne yapılacağını müzakere etmiyoruz. Sözlerin makes bulması lazım söylendiği zaman. Ben onun için emekli olduğumdan beri Kur'an-ı Kerim'de eksik ve yanlış anladığımız ile fark etmediğimiz ayetleri Peygamberimiz (sav) ve sahabe bağlamında yeniden anlamaya çalışıyorum.

Peygamber Efendimizin(sav) hiç uzun vâz u nasihati yok. En uzun konuşması Veda Haccı, o da iki sayfa tutar. Hadisleri hep kısadır.

Hilmi Şenalp

El- Hak hocam, Tebük Seferi'nde Efendimizin (sav) çok kısa ama çok derinlikli kısa bir hutbesi var, her cümlesi bir projektör gibi insanın önünü aydınlatıyor. Müsaadenizle şuradan okuyayım:

Rasulullah (s.a.v.) Efendimiz Tebük'te sabahleyin bir hurma ağacına dayanarak hutbe îrâd eylediler. Allah'a (c.c.) hamd ü senâda bulunduktan sonra şöyle buyurdular:

“Ey insanlar! Bundan sonra, İyi biliniz ki, sözlerin en doğrusu Allah'ın Kitab'ıdır! Yapılacak en sağlam kulp, takvâdır! Dinlerin en hayırlısı, İbrâhîm'in dîni (İslâm)dır! Sünnetlerin en hayırlısı, Muhammed'in sünnetidir! Sözlerin en şerefli, zikrullâhtır! Kıssaların en güzeli, Kur'ân kıssalarıdır! Amellerin en hayırlısı, Allah'ın (c.c.) yapılmasını istediği farzlardır! Amellerin en kötüsü, bid'atlerdir! En güzel yol ve gidişat, peygamberler'in yolu ve gidişâtıdır! Ölümünün en şerefli, şehîdliktir! Körlüğün en kötüsü, doğru yolu bulduktan sonra ondan

*Konya Türbe Önünde
Meşhur Sulu Kabre*

sapmaktır! Amellerin en hayırlısı, (insana) faydalı olanıdır. Takip edilecek en güzel yol, (peygamberin) yolu ve hidayetidir. En kötü körlük, kalb gözünün kapanmasıdır.

Veren el alan elden üstündür. Az olup yeten şey, çok olup meşgul ederek Allah'a itâatten alıkoyan şeyden hayırlıdır! En kötü özür, ölüm gelip çattığı andaki özürdür. Pişmanlığın en kötüsü, kıyâmet günündekidir. İnsanların en kötüsü Cumâ

namazına en son gelmeyi adet edinen ve Allah'ı kötü sözle anandır. Yanışları en büyük olan, dili çokça yalan söyleyendir.

Zenginliğin en hayırlısı, gönül zenginliğidir. Azıkların en hayırlısı, Allah'a karşı mesuliyet şuûruyla takvâ azığıdır. Hikmetin başı Allah (c.c.) korkusudur. Kalblerde karar kılanların en hayırlısı, yakînî imandır. Peygamberin getirdikleri hakkında her

hangi bir şüphe duymak küfürdür. Ölünün arkasından isyankâr sesli ağlamalar cahiliye adetlerindedir.

Ganimet malından çalınanlar, cehennem yakıtlarıdır. Zekatı ödenmeyen servet, cehennem ateşidir. Hikmetsiz (söz ve) şiir, İblis'(in işlerin)dendir. İçki her kötülüğün anasıdır, günahların tümünü bir araya toplayandır. (Fâsık) kadınlar, şeytanın tuzaklarıdır. (Terbiye olmamış) gençlik, delilikten bir

Kadınlar Pazarı

şübedir. Kazançların en kötüsü fâiz (ribâ)dır. Hak yemenin en kötüsü, yetim hakkını yemektir. İyi kul, kendinden başkasının hâlinde ibret alandır. Her biriniz dört arşın (kabir) yerine varır, Amellerin muhasebesi ahirette görülür. Amellerin sonucu esas alınır. Rivayetlerin en kötüsü, yalan yanlış olanlarıdır. Geleceği kesin olan her şey yakındır. Mümine sövmek, büyük günahkarlıktır, Müminin canına kıymak (büyük günah) küfürdür. Müminin

grybetini yapmak, Allah'a isyan etmektir, Müminin canı nasıl dokunulmazsa malı da dokunulmazdır. Kim yalan yere Allah üzerine yemin eder ise, onu yalancı çıkarır. Bağışlayan, bağışlanır. (İnsanları) affedeni, Allah da affeder. Kim öfkesini yenerse, Allah onu mükâfatlandırır. Kim uğradığı ziyâna sabrederse, Allah karşılığını verir

Kim insanları dile düşürürse, Allah da onu dile düşürür. Zorluklara katlanan kimsenin

ecrini Allah kat kat artırır. *Allah'a isyân edeni, Allah azâba dûçâr eder!* Allah'ım! Beni ve ümmetimi mağfîret eyle! Allah'ım! Beni ve ümmetimi mağfîret eyle! Allah'ım! Beni ve ümmetimi mağfîret eyle! Bu sözü üç kere tekrar buyurdular. Daha sonra: Kendim ve sizin için, Allah'tan mağfîret taleb ederim."

**(1) Beytin zikredildiği
KONYA METHİYESİ'nin tamamı:**

*Aşk u şevkile kurulmuştur binâsı Konya'nın
Anın için bâd-ı cennettir havâsı Konya'nın
Hicrine mabbûbunu kılmiş muhayyer âşkı
Dâvet etmiş dostuna olmuş havâsı Konya'nın*

*Hor gezer âdemleri amma velî irfân olur
Hâfızı gayet cerî âlimleri ummân olur
Hâsılı bir katre âbın nûş eden arslan olur
Galiba toprağının bu iktizâsı Konya'nın*

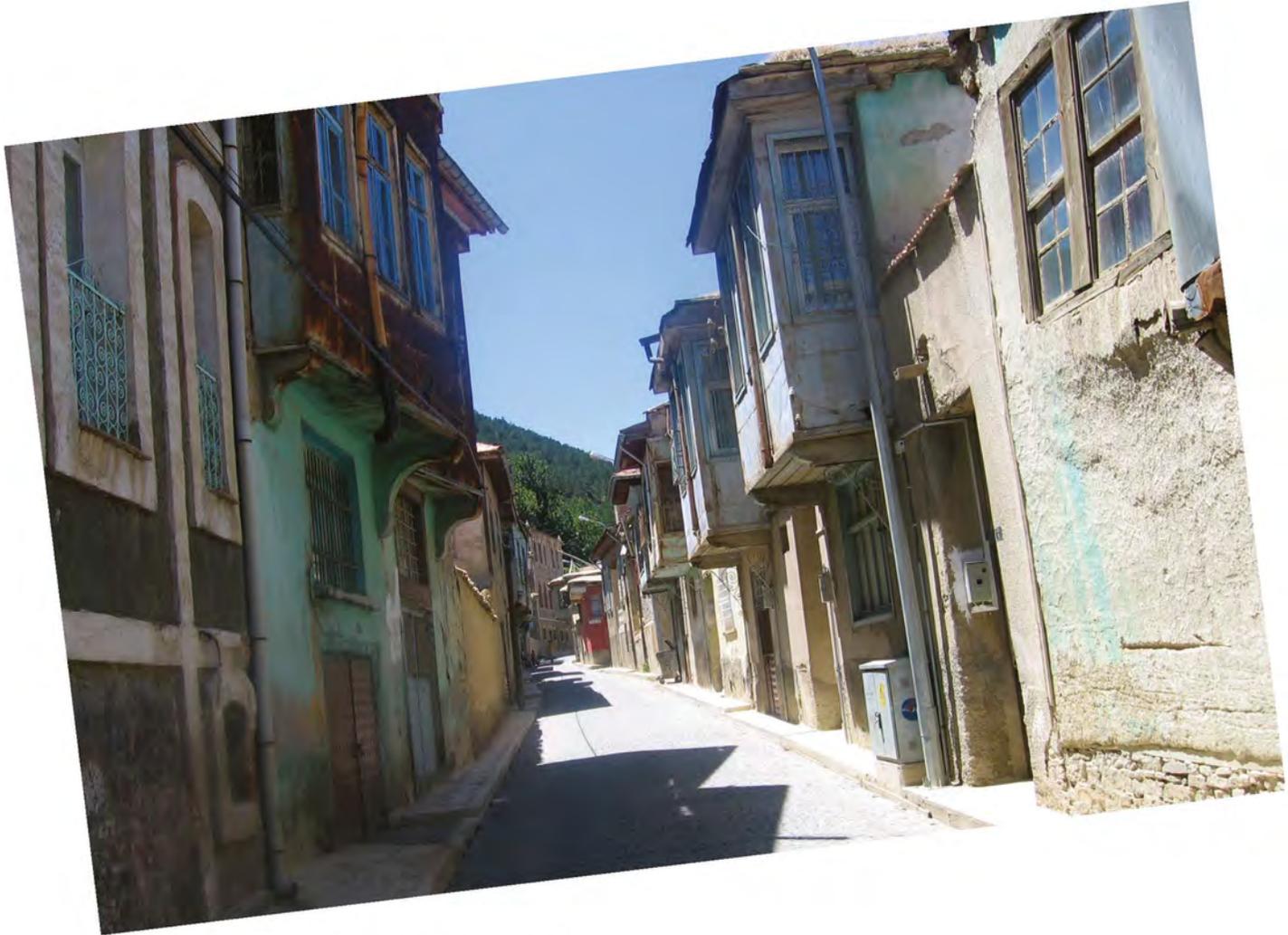
*Açtı candan yâreyi gûş eyledik neyle kudüm
Biz anın dervişiyiz inkârımız yok bil'umûm
Şah-ı Kutbü'l-ârîfindir Hazret-i Monlâ-i Rûm
Şüphesiz makbûl-i Hak'tır evliyâsı Konya'nın*

*Bülbül elbân eylemez bu beldede vakt-i seher
Zikr-i Mevlâna ki mâni olmuş ol murga meğer
Heft kişverde bezâr âşıkları Ya Hû çeker
Zümre-i nâdan değildir mübtelâsı Konya'nın*

*Evliyâsın eyliyem dersin eğer bir bir hisâb
Eylesem icmâl-i tafsilin olur bin cild kitâb
Sen de eyle bâb-ı Mevlâna'ya durma intisâb
Ordadır âşıkların açık livâsı Konya'nın*

*Konya'da Eflatunmisâl var menendi çok ricâl
Gösterir âyine-i İskenderîden çok cemâl
Bulunur civâr-ı Mevlâna'da erbâb-ı kemâl
Her şebi rüz eylemiş Şems'in ziyâsı Konya'nın*

*Kış olunca donanır abbâbla vahdet-hâneler
Kurulur bâzâr-ı aşk ma'mûr olur kâşâneler
Şem'i'yâ aşkın yakar pervâz ider pervâneler
Yaz olunca var Meram üzre safâsı Konya'nın*

Akşehir'in Çimenli Mahallesi'nde bulunan mubacir evleri

KAYBEDİLEN OSMANLI COĞRAFYALARINDAN KONYA'YA YAŞANAN GÖÇLER

KÜRŞAT KURTULGAN

İnsanlık tarihinin başlangıcından itibaren göçler hep yaşanmıştır. Franklin Scott, "Modern Zamanlarda Dünya Göçü" adlı eserinde durumu "İnsanların Âdem ile Havva'nın cennetten kovulmalarından beri hareket etmektedirler" sözüyle ifade etmiştir. En genel manasıyla yer değiştirme hareketi olarak tanımlanabilir. Yer değiştirme hareketinin göç olarak kabul edilebilmesi için koşul niteliğinde 1- Fiziki Mekân, 2- Zaman, 3- Yer Değiştirme Hareketi, 4-Neden/Nedenler gibi unsurların olması şarttır (Erdoğan, 2017, s.13-15).

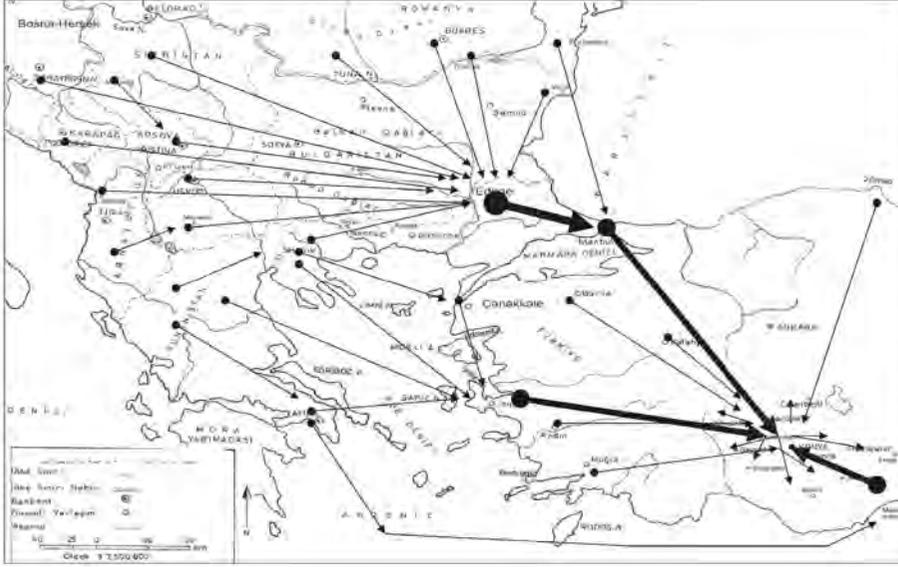
Göç olayları sistemli ve bilinçli bir şekilde gerçekleştirildiğinde gelinen bölgelere yeni bir dinamizm getirdiği aşikârdır. Kitab-ı Dedem Korkut'ta geçen: "Yata-yata yanımız ağrıdı, dura-dura belimiz kurudu. Yürüyelim a beyler" ifadesi bile bu dinamizmin Türk milleti için ne kadar önemli olduğunu bizlere göstermektedir (Nerimanoğlu, 1995, s.52).

Dünya üzerinde yaşamakta olan kadim topluluklardan birisi olan Türk milleti de bu yoğun demografik hareketlere birçok kez katıla gelmiştir. Yaşanılan her göç olayı kültürel ve sosyal olarak değişimlere ve birçok deneyimin kazanılmasına sebep olmuştur. Dünya üzerinde göç olayında Türkler kadar

çok tecrübe kazanan bir başka millet yoktur. Tarihte Kavimler Göçü olarak bilinegelen büyük göç olayı ile başlayan Batıya doğru hareketlenme sonraki zamanlarda da dönem dönem yaşanmıştır. En sistemli ve en güvenli göç süreci ise hiç kuşkusuz Osmanlı Devleti'nin Batıya doğru gerçekleştirdiği fetih hareketleri ile devam etmiştir. 400 yıla yakın süren bu göçler ile Anadolu coğrafyasından ve hâkimiyeti altındaki diğer coğrafyalardan birçok unsurun özellikle Balkanlar ve Orta Avrupa'ya yerleştirildiği görülmektedir. Osmanlı Devleti'nin güçlü olduğu dönemlerde ordu ile Batıya doğru yaşanan göçler, devletin güç kaybetmesiyle tersine göçün başlamasına sebep olmuştur.

Savaşlar sonrası kaybedilen her toprak parçasındaki Osmanlıya sadık halklar büyük bir baskı ve zulme uğramışlardır. Bu durumun doğal sonucu olarak can güvenliğini sağlamaya çalışan birçok insan göçe başlamıştır.

Balkanlardan Anadolu'ya doğru yaşanan kitlesel göçlerin yanında Ortadoğu ve Kafkaslardan da göçlerin yaşandığını söyleyebiliriz. Türk ve Müslüman halka duyulan öfke bu insanların Anadolu'ya zorla ittirilmesine sebep olmuştur. Özellikle Osmanlı Rus Savaşları ile başlayan

*Balkan
muhacirlerinin göç
güzergâhları haritası*

yoğunluk, Balkan savaşları ile devam etmiş ve yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti zamanında tavan yapmıştır. Bu süreçte Anadolu coğrafyası hem Türkler hem de mazlumlar için son güvenli liman haline gelmiştir. Açılan kapılardan milyonlarca insanın girdiğini ve kendilerini anavatanına döndükleri için bahtiyar hissettiklerini söyleyebiliriz.

Araştırmamıza konu olan göçler Cumhuriyet öncesi başlamıştır. 1923-1928 yılları arasında yoğun olarak yaşanırken 1928-1933 döneminde ise giderek azalmıştır. Konya özelinde baktığımızda gerek azınlıkların göçleri gerekse uzun süren savaşlarda kaybedilen insan sayısının çokluğu, bu ilin nüfus yoğunluğunu büyük ölçüde etkilemiş ve çalışan insan sayısının da azalmasına sebep olmuştur. İl ekonomisinin bozulması Türkiye Cumhuriyeti'nin ekonomisini de etkilemiştir. Bu durumun farkında olan yöneticiler bu çerçevede Konya ve çevresine de çok sayıda muhacir yerleştirmişlerdir.

Göç Süreci

Göç öncesinde kurulan Mübadele, İmar ve İskân Vekâleti 1 Kasım 1923 tarih ve 366 numaralı yasa ile belirlenmiştir (Arı, 2007, s.31). Yasa 8 Kasım 1923 tarihinde kabul edilmiştir. Yirmi maddeden oluşan kanunda Türkiye'ye gelecek olan muhacirlerin beslenme, barınma ve yerleşme gibi ihtiyaçlarını, iskân ve tevzi çalışmalarını belirleyen maddeler bulunmaktadır (Düstur, s.165-168; TBMM Zabıt Ceridesi, 1975, s.290-312).

Mübadele, İmar ve İskân Vekâleti, kurulduktan çok kısa bir süre sonra 13 Aralık 1924 tarihinde kaldırılmış ve 17 Aralık 1924 tarihinden itibaren Dahiliye Vekâleti'ne bağlı olarak İskân Müdüriyet-i Umumiyesi adı altında devam etmiştir (BCA., 272.12.43.59.7).

İskân planlamasında önce sekiz, daha sonra ise on iskân mıntikasının oluşturulduğu görülmektedir. Bunlar arasında bulunan Dokuzuncu İskân Mıntikası bünyesinde Konya başta olmak üzere Kayseri, Niğde ve Aksaray şehirleri de yer almıştır. Belirlenen plân çerçevesinde Konya'ya 4.340, Niğde'ye 27.435, Kayseri'ye 9.228 ve Aksaray'a 5.409 olmak üzere toplamda 46.412 muhacirin iskân edilmesi kararlaştırılmıştır (BCA. 272.12.40.43.16.L.4). Fakat göç sürecinde yaşanan yoğunluk üzerine Konya'ya iskân edilmesi planlanan sayının çok üzerinde muhacirin iskân edildiği görülmüştür.

Göç Yolları

Göç öncesi yapılan çalışmalarda ne kadar muhacirin geleceği, bunların hangi güzergâhlardan ve hangi vasıtalarla getirileceği önceden belirlenmiştir (BCA. 272.12.40.41.9).

L.5). Göçmenlerin güzergâhları ve nakil araçları geldikleri yerlere göre farklılıklar göstermektedir. Genel olarak denizyolu ile gelenlerin İstanbul, İzmir ve Mersin Limanlarından karaya çıktıkları ve buralardan demiryolu ile Konya'ya gönderildikleri anlaşılmaktadır. Yugoslavya, Romanya ve Bulgaristan'dan gelenler ise kendi imkânları ile İstanbul'a gelmişler ve buradan demiryolu ile Konya'ya gönderilmişlerdir. Bunun yanı sıra öküz arabaları ile karayolunu kullanarak Edirne'den giriş yapan ve buradan İstanbul'a geldikten sonra trenle Konya'ya gönderilen muhacirlere de rastlanmıştır (BCA. 272.II.13.44.6; 272.I2.41.46.2).

Balkan muhacirlerinin yanı sıra Anadolu'ya sığınmış olan Arap muhacirlerin de aynı şekilde karayolu ile önce Adana'ya geldikleri ve oradan da Konya'ya sevk edildikleri anlaşılmaktadır. Aynı şekilde Rusya başta olmak üzere Türkistan, Azerbaycan, Kafkasya gibi belli başlı yerlerden de gelen muhacirlerin olduğunu ve kara yolu ile göç ederek geldiklerini görmekteyiz (BCA. 39 Numaralı Defter).

Konya Merkez ve Yakın Çevresine İskân Edilen Muhacirler

Cumhuriyetin ilk yıllarında yaşanan iskân faaliyetlerinde iki ayrı dönem göze çarpmaktadır. Bunlardan birinci evresini Cumhuriyet öncesi gelenler, ikinci evresini ise Cumhuriyet döneminde gelen muhacirler oluşturmaktadır. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti her iki dönemde de gelenlerin iskânlarını gerçekleştirmek zorunda kalmıştır. İlk evrede gelenlerin çoğunluğunu Yugoslavya ve Yunanistan muhacirleri oluşturmuştur. Cumhuriyet döneminde gelenlerin çoğunluğu

Muhacirlere Verilen Bir Karne

ise Yunanistan ve diğer Balkan ülkeleri muhacirlerindendir.

Bunlara ek olarak Ortadoğu ve Kafkas kökenli muhacirlerin de iskânlarının yapıldığını görmekteyiz. Sayı olarak az olsa da söz konusu dönemde gelenlere de oldukça yüksek miktarlarda destek verildiği anlaşılmaktadır.

Cumhuriyet Öncesi Gelenlerin Ülkelere Göre Dağılımı		
	Hane	Nüfus
Bulgaristan	32	97
Arnavutluk ve Romanya	4	8
Yugoslavya	185	670
Yunanistan	141	469

Ereğli ilçesine yerleştirilen Yunanistan mubacirlerinin torunlarından Eski Belediye Başkanı Aydın Selay.

Ereğli ilçesine yerleştirilen Yunanistan mubacirlerinin torunlarından Avukat Tunay Özboz.

Ortadoğu	46	136
Cumhuriyet Sonrası Gelenlerin Ülkelere Göre Dağılımı		
	Hane	Nüfus
Bulgaristan	8	28
Arnavutluk ve Romanya	7	27
Yugoslavya	147	574
Yunanistan	808	2.929
Ortadoğu	287	355
Kafkaslar vd.	20	80
Toplam	1.685	5.373

Cumhuriyet Öncesi Gelenler

Cumhuriyet öncesi gelen Balkan mubacirlerinin geçici olarak Eskişehir, İstanbul, Kütahya, Adana, İzmir gibi şehirlerde kendi imkânlarıyla kaldıkları

görölmüştür. Daha sonrasında ise Konya'ya doğru göç ettiklerini söyleyebiliriz (BCA. 16 Numaralı Defter). Arap mubacirler ise Adana ve Mersin'de geçici bir süre kaldıktan sonra Konya'ya gelmişlerdir. Mondros Mütarekesi sonrası başlayan işgaller güvenli bölge olarak görülen Konya'ya göçü tetiklemiştir (BCA. 16 Numaralı Defter).

Göçmenlerin gerek fiziki şartlar ve gerekse iklim koşulları göz önünde bulundurularak yolculuklarını yaz aylarında yapmışlardır. Geldiklerinde bir süre geçici olarak medreseler, mektepler ve devlet dairelerinde ikamet ettirildikten sonra daimî iskânlarının yapıldığı anlaşılmaktadır (BCA. 16 Numaralı Defter).

Yugoslavya'dan gelenlerin büyük çoğunluğu Priştine, Üsküp, Saraybosna, Akova ve Kolaşin gibi şehirlerden; Yunanistan'dan göç edenlerse Kalkış, Siroz, Selanik ve Serfiçe gibi şehirlerden gelen göçmenlerden oluşmaktadır. Ortadoğu'dan gelenler ise Trablusgarp, Trablusşam ve

Halep gibi şehirlerden gelen göçmenlerden oluşmaktadır (BCA.15 ve 16 Numaralı Defter).

Konya merkeze ve yakın çevresine Cumhuriyet öncesi dönemde 1912-1922 yılları arasında gelmiş olan muhacirlerden 362 hanede 1.244 Balkan muhacirin ve 46 hanede 136 Ortadoğu muhacirinin iskân edildikleri tespit edilmiştir. Gelenlerin %40'ı Konya merkezde iskân edilmişlerdir.

Cumhuriyet Sonrası Gelenler

Cumhuriyet döneminde gelenler ise Mübadele Antlaşması'na bağlı olarak 1923-1925 yılları arasında yoğun olarak gelmişler ve iskân işleri büyük oranda tamamlanmıştır. Bu süreçte 12 Mayıs 1339/12 Mayıs 1923 tarihinde alınan karar gereği, Yunanistan dışındaki Balkan ülkelerinden gelecek olan muhacirlere izin verilmezken, 1925 yılından sonra mübadillerin nakil ve iskân faaliyetlerinin büyük ölçüde sona ermesi ile diğer Balkan ülkelerinden gelmek isteyenlere de izin verilmiş ve gelen muhacirlerin iskân çalışmalarına başlanmıştır (BCA., 272.12.40.41.7. L.7).

Konya merkezde 1924 yılı ile 1928 yılları arasında iskân edilen Yugoslavya muhacirlerinin daha çok Priştine, Saray Bosna, Manastır ve Üsküp gibi şehirlerden geldikleri görülmektedir (BCA. 272.11.18.84.3. L. 2; 15 ve 33 numaralı defter).

Her ne kadar 1925 yılına kadar izin verilmemiş olsa da Yugoslavya muhacirlerinin Osmanlı hâkimiyetinden ayrıldıkları günden beri rahat bırakılmadıkları ve geçen süre boyunca elinde avucunda ne varsa bağlı buldukları devlet tarafından vergi olarak, çeteler tarafından da haraç olarak alındığı görülmektedir (BOA. EUM. 1.ŞB. 14.34. L.2; HR. İM. 18.165. L.2). Bu baskı ve zulümlerin daha fazla dayanılamayacak

hale gelmesi üzerine yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti idarecileri daha fazla bu insanların mağdur olmasına dayanamamış ve gelenleri sınırlarımız içerisine alarak bir süre misafir etmiştir.

İncelenen arşiv kaynaklarına göre, 1924-1928 yılları arasında gelen Yugoslavya muhacirlerinin meslek dallarına bakıldığında, dönemin Konya ekonomik hayatına oldukça yakın meslek dallarına mensup insanların geldikleri söylenebilir (Dr. Nazmi, 1922, s.19). Yunanistan Mübadilleri Mübadele Antlaşması çerçevesinde sevk ve iskân edilmişlerdir. Yaşanan sevklerin 1924 Nisanı'ndan itibaren yoğunlaşmaya başladığını söyleyebiliriz. Sonraki yıllarda ise giderek azalmıştır.1924 ile 1928 yılları arasında geçen süre zarfında toplam 808 hanede 2.929 nüfus Yunanistan muhacirinin iskânları yapılmıştır (BCA. 15,16 ve 37 Numaralı Defter).

Mesleki açıdan baktığımızda Yunanistan muhacirlerinin de Konya'nın sosyo-ekonomik

Karapınar ilçesinde yerleştirilen Bulgaristan muhacirleri

*Sille'ye
yerleştirilen
Cemal
Bulut'un
dedelerine
verilen ev*

yapısına uygun meslekler ile uğraşan insanlardan olduklarını söyleyebiliriz. Zira 1920'li yıllarda Konya'nın sosyo-ekonomik yapısının büyük bir kısmını tarımsal faaliyetler oluşturmaktadır (Dr. Nazmi, 1922, s.19). Bu sebeple gelen bu muhacirlerin iş gücü açığının kapanmasında önemli katkılarının olduğu aşikârdır. Ayrıca bu muhacirlerin geldikleri yerlerde yeni usulde tarımsal üretimde kullandıkları gelişmiş teknik araç gereçlerin de şehirde bulunan diğer ziraatçılara yol

göstermesi açısından faydalı olmuştur¹. Farklı tarım ürünler de bu sırada Balkanlardan getirilmiştir².

1 Ersin KEF, tarım aletlerinin modernizasyonunu kastederek dedeleri sayesinde yerli halkın "*medeniyetle tanıştığı*"nı söylemektedir. Ersin KEF, Bulgaristan 1926 Muhacirlerinin Torunlarından, Akşehir Merkez, "Akşehir'e Yerleştirilen Balkan Muhacirleri" konulu görüşme, Akşehir, 23 Haziran 2010. Köylerde muhacir aileleri sayesinde tarımda büyük yenilikler ve gelişmeler sağlanmıştır. Recep ÖCAL, Bulgaristan Delioman Muhaciri, "Balçıkhisar'a Yerleştirilen Balkan Muhacirleri", konulu görüşme, Çumra-Balçıkhisar, 28 Haziran 2010.

2 Muhacirler, geldikleri yerlerde buğday, mısır, ayçiçeği ve fasulye ekerek hayatlarını kazanırlar. Burada da buğday, mısır ve pancar ekmeğe devam etmişlerdir. Hilmi GÜNGÖR, Bulgaristan muhacirlerinden, "Karapınar'a Yerleştirilen Balkan Muhacirleri"

Bakkal, nalbant, kunduracılık gibi küçük esnaflar bir kenara bırakılacak olursa dönemin Konya'sında gayrimüslimler tarafından çalıştırılmış olan oteller, hamamlar ve fabrikalar gelen bu muhacirler için büyük bir imkân sağlamıştır. Özellikle şehir merkezinde İstasyon Caddesi civarında yoğun olarak inşa edilmiş bulunan otellerin zaman içerisinde işletilemediği için askeriye tarafından kullanılmaya başlandığı görülmektedir. Söz konusu oteller arasında en meşhur olanı eskiden Rum bir aile tarafından işletilen Büyük Halep Oteli'dir. Burası, 1910'lu yıllarda Konya'ya gelen her yolcunun konaklamak istediği bir mekândır. Bir zamanlar Papadopulos Kirill adında bir Rum tarafından çalıştırılan bu otel, şehrin en aktif semtlerinden biri olan Hürriyet Meydanı'nın karşısında ve Hükûmet Binası'na oldukça yakın bir mevkiide idi (Horvath, 2008, s. 3;12;13). Bu oteller, muhaceret yolu ile Konya'ya gelip yerleşen hancı ve gazinoculara verilmek suretiyle tekrar ekonomiye kazandırılmıştır.

Ayrıca Meram mıntıkasında bulunan ve daha önce bir çoğu gayrimüslimlerce çalıştırılan değirmenlerin kapasitelerinin artırılması açısından da değirmencilikle uğraşan muhacirlerin etkisi olmuştur (BCA. 39 Numaralı Defter; Dr. Nazmi, 1922, s.22).

Kısaca gelen muhacirlerin mesleki yapıları şehrin ekonomisine yön veren iş kolları ile büyük bir benzerlik göstermektedir. Konya'ya gelen muhacirlerin buradaki sosyo-ekonomik hayatı bilerek geldikleri, bu sebeple şehrin ekonomik hayatına yeni bir dinamizm kazandırdıkları söylenebilir.

Bozkır ilçesinde gayrimüslimlerden kalan iş merkezleri

Konya'nın 1922 yılındaki nüfusunun cinsiyetlerine göre dağılımına bakıldığında %47'sinin erkek ve %53'ünün kadın olduğu görülmektedir. Söz konusu göçlerle gelen muhacirlerde ise bu durumun tam tersi bir görüntü oluşmaktadır. Gelen muhacirlerin %55'inin erkek ve %45'inin ise kadın olduğu görülmektedir. Bu oranlar ışığında gerek savaşlar ve gerekse doğal ölümler sebebiyle azalan erkek nüfusun bu muhacirler sayesinde zamanla normaleştiği söylenebilir. Zira 1927 nüfus sayımının sonuçlarına göre Konya merkezinde cinsiyet yapısının büyük bir oranda değiştiği; erkek ve kadın nüfusun eşitlenerek, %50'şerlik bir orana sahip oldukları görülmektedir (Dr. Nazmi, 1922, s.15; BCA. 030.10.26.149.9. s. 28).

Cumhuriyet Dönemi'nde Konya'ya sevk edilen Arap kökenli mültecilerin büyük bir kısmını günümüz Suriye'si sınırları içerisinde bulunan Duma, Halep, Hama ve Şam; Libya sınırları içerisinde kalan Bingazi, Trablusgarp gibi şehirler ile Lübnan sınırları içerisindeki Beyrut ve Trablusşam şehirlerinden gelen göçmenler oluşturmaktadır. Ayrıca başta

konulu görüşme, Karapınar, 21 Haziran 2010.

*Akşehir ilçesi
dabilinde
yerleştirilen
muhacirlere
verilen bir ev*

Rusya olmak üzere Türkistan, Kafkasya, Horasan, Azerbaycan, Dağıstan ve Azerbaycan gibi belli başlı yerlerden gelen Kafkas Kökenli muhacirlerinde Konya'ya geldikleri tespit edilmiştir (BCA. 16;18;24;33;39 Numaralı Defterler).

İnsanlık tarihinde derin yaralar bırakan birçok dinî ve etnik savaşlar yaşanmış ve her olay sonrası Balkan coğrafyasından Anadolu'ya doğru yoğun göç olaylarının yaşandığı görülmüştür. İnsanın doğduğu topraklardan ayrılması son derece acı veren bir hadisedir.

Cumhuriyet Dönemi'nde Balkanlar'dan Anadolu'ya doğru 80 yıl önce gerçekleşen göçler hem Türkiye ve hem de Balkan

devletleri için son derece önemli sonuçlar doğurmuştur. Sağlanan huzur ve barış ortamında yaraların bir an önce sarılması ve bir daha bu acıların yaşanmaması için çalışan ulus devletler, bu sayede öz sermayelerine ve öz varlıklarına sarılmak durumunda kalmıştır

Balkanlardan ve diğer bölgelerden Anadolu'ya yapılan göçlerde yerli ahali ile göçmenler arasındaki kaynaşma zaman almıştır. Bununla birlikte bu insanlar uzun yıllardır süren savaşlar nedeniyle bitme noktasına gelen Anadolu coğrafyasının yeniden üretici konuma geçmesinde yeni ve etkili bir dinamizm kazandırmışlardır. Ayrıca buna ek olarak göçler sonrası yeni iş kollarında da faaliyetler artmış ve ulusal ekonomiye canlılık kazandırılmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti, dünya tarihinde bir buçuk yıl gibi kısa bir sürede 500.000'i aşkın bir nüfusu sınırları içerisinde yerleştirebilmiş ilk ülkedir. Millî Mücadele sonrasında Yunan ordularıyla beraber gidenler hariç 112.104 Rum gönderilmiş, yerlerine 99.709 hanede 379.613 mübadil ile diğer Balkan ülkelerinden 58.027 hanede 248.392 muhacir gelmiştir.

Konya genelinde 1923-1933 yılları arasında iskân edilen muhacirlerin 2.819 hanede 10.995 nüfusu Balkan muhaciri olup, 4.802'si Konya merkez ve yakın çevresine, 6.193'ü ise ilçelere yerleştirilmişlerdir. Bunlara ek olarak 333 hanede 491 nüfus Ortadoğu mültecisi ile 20 hanede 80 nüfus Kafkas muhaciri daha Konya merkeze yerleştirilmiştir.

Yaptığımız görüşmelerden anlaşıldığı üzere Konyalı yerli halk gelenlere uzunca bir süre tereddütle yaklaşmış, onları yabancı olarak düşünmüşlerdir. Ancak Türkçe konuştuklarını gören Konyalıların kendilerine şaşkınlıkla bakarak "Len, bunlar Türkçe konuşuyorlar,

gâvur değiller herhalde” deyince dedelerinin çok üzüldüğünü ifade etmişlerdir. Yerli halk ile aralarında kız alışverişi yapılmamış olan muhacirler, dürüstlükleri, namuslu olmaları, çıtak (dağlı) ve çalışkanlıkları ile kendilerini kabul ettirebilmişlerdir. Her şeye rağmen devlete bakışları tam bir aidiyet duygusu şeklinde olmuştur (Cemal-Naci Bulut, 2010). Devlet hiçbir ayırım gözetmeksizin muhacirlere destek olmuş ve zaman içerisinde siyasal, ekonomik ve kültürel olarak kalkınan bu insanlar, sosyal hayatın her alanında söz sahibi olmuşlardır.

Kaynakça

Arşiv Belgeleri

- BCA. 030.10.26.149.9.
BCA. 272.II.13.44.6; 272.II.18.84.3;
BCA. 272.I2.40.41.7; 272.I2.40.41.9; 272.I2.40.43.16;
272.I2.41.46.2; 272. I2. 43.59.7.
BOA. EUM. 1.ŞB. 14.34; HR. İM. 18.165.
BCA. Kod:271, Defter No: 15, Mubacir Esas Kayıt Defteri, İl: Konya, İlçe: Merkez, Tarih: 1924-1935.
BCA. Kod:271, Defter No: 16, Mubacir Esas Kayıt ve Sevk Defteri, İl: Konya, İlçe: Merkez, Tarih: 1920.
BCA. Kod:271, Defter No: 18, Mubacir Kayıt Defteri, İl: Konya, İlçe: Akşehir, Tarih: 1921-1922.
BCA. 24 numaralı tasnif edilmemiş, Mubacirinin Borçlandırıldıklarına Dair Tasdikât Zabıt Defteri.
BCA. 33 numaralı tasnif edilmemiş, Sevk Defteri.
BCA. Kod:271, Defter No: 37, Mubacir Kayıt Defteri, İl: Konya, İlçe: Merkez, Tarih: 1924-25.
BCA. 39 numaralı tasnif edilmemiş, Mubacirine Verilen Ev ve Vesair Emvali Gösterir Defter.
Düstur, 3. Tertip, V., Ankara 1948.
TBMM. Zabıt Ceridesi, Devre II, III, Ankara 1975.

Saha Görüşmeleri

- Cemal- Naci BULUT, Selanik 1924 muhaciri, Konya’da Hafriyatçı, “Sille’ye Yerleştirilen Balkan Muhacirleri” konulu görüşme, 17.06.2010.
Ersin KEF, Bulgaristan 1926 Muhacirlerinin Torunlarından, Akşehir Merkez, “Akşehir’e Yerleştirilen Balkan Muhacirleri” konulu görüşme, Akşehir, 23 Haziran 2010.
Recep ÖCAL, Bulgaristan Deliorman Muhaciri, “Balçıkhisar’a Yerleştirilen Balkan Muhacirleri”, konulu görüşme, Çumra-Balçıkhisar, 28 Haziran 2010.
Hilmi GÜNGÖR, Bulgaristan muhacirlerinden, “Karapınar’a Yerleştirilen Balkan Muhacirleri” konulu görüşme, Karapınar, 21 Haziran 2010.

Başvuru Eserler

- Arı, K. (2007). *Büyük Mübadele Türkiye’ye Zorunlu Göç (1923-1925)*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 4. Baskı, İstanbul.
Dr. Nazmi, (1922). *Türkiye’nin Sıbhî-yi İçtimai Coğrafyası, Konya Vilayeti*, Ankara.
Erdoğan, T. (2017). “Göç ve Göçmen Kavramlarının Analizi”, *Konya Araştırmaları Göç ve İskân*, (Editörler: Alaattin AKÖZ -Doğan YÖRÜK), Konya: Palet Yayınları, 13-28.
Horvath, B. (2008). *Anadolu 1913*, (Çev. Tarık Demirkan), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 3. Baskı, İstanbul.
Kurtulgan, K. (2010). *Balkan Muhacirlerinin Konya Vilayetine İskânı (1923 1933)*, Çizgi Kitabevi, Konya.
Kurtulgan, K. (2012), *Konya’ya İskân Edilen Arap Mülteciler*. Gazi Üniversitesi Gazi Akademik Bakış Dergisi, 5(10), 129-136.
Nerimanoğlu, K.V. (2006). “Azerbaycan’da Göç Sorunu”, *Uluslararası Göç Sempozyumu Bildirileri, 8-11 Eylül 2005*, İstanbul, 52-56.

SEYH KERIMEDDİN
VEFATI 1292
MEVLÂNÂ'NIN MÜRİDİ VE
SULTAN VELED'İN HOCASIDIR

OSMANLI BÜROKRASİSİNDE HZ. MEVLÂNÂ SOYUNDAN GELEN MEMURLAR

RECEP KANKAL

Osmanlı Devleti'ne hizmette bulunmuş memurların sicil kayıtları belirli bir düzen içerisinde gerçekleşmiştir. Tanzimat'tan evvel Enderun ve medreselerde eğitim alarak sonraki süreçlerde terfi ve ataması gerçekleşen memurların, Tanzimat'tan sonra ise devletin açmış olduğu mekteplerde eğitim görmeleri gerekli idi'. Bu mekteplerden mezun olan idâri yapıdaki memurlar devlete katılım süreçlerinde kendilerine verilen formları doldurup, özgeçmişlerine dair belli kriterler hakkında bilgileri yazmak zorunda idi. Osmanlı arşivlerinde bilhassa biyografik çalışmalara birincil kaynak olacak bu özgeçmişlerin yer aldığı kayıtlara Sicill-i Umumi Defterleri² adı verilmektedir. Bu kayıtlarda 1879-1909 tarihleri arasında görev yapan yaklaşık 92.000 memurun bilgileri 200 defterde yer almaktadır.³ II. Abdülhamid Dönemi'nde kurulan Sicill-i Ahval Komisyonu⁴ memurların bilgilerinin kayda alınması ve verilerin tutulması açısından önemli bir gelişmedir. İlk zamanlarda Sicill-i

Ahlak⁵ tabiri kullanılarak daha sonra Sicill-i Ahval ismine dönüşen bu defterlerin genel içeriğinde devlet kademelerine atanan memurların sicil kayıtları yer almakla beraber iş ve eğitim hayatına dair bilgiler de ön plana çıkmaktadır. Biyografi hazinesi niteliğinde olan bu defterler, özellikle II. Abdülhamid Dönemi'nin idâri ve sosyo-ekonomik yapısının panoramasını da çizmektedir. Defterlerin bu yönlü bilgilere sahip oluşu iktisâdî, toplumsal, idâri, demografik vb. alanlardaki istatistikî verilere de katkı sağlamaktadır. Bölgesel, idâri, yerel bazlı çalışmalara da bilgi desteği sunan bu kayıtlardaki veriler, 20. asır başlarında istihdam edilen memurların sosyo-ekonomik olarak nasıl geçimini sağladığı, başarıları sonucu almış olduğu rütbe ve nişan gibi payeleri, toplumsal statülerinin gelişimi gibi bilgileri de içermektedir.⁶

Bu defterlerde her şahıs için iki sayfa ayrılmış olmasına rağmen bazı şahıslara ait biyografiler yarım sayfayı bulabilmektedir. Nadir olmakla birlikte bu iki sayfanın yetmediği durumlar da vardır. Bu durumda ikinci sayfanın kenarına, devamının hangi cilt ve sayfada olduğuna işaret eden bir kayıt düşülmüştür. Bazı biyografiler tek kalemden çıktığı halde

1 Bilal Eryılmaz, *Tanzimat ve Yönetimde Modernleşme*, İşaret Yayınları, İstanbul 2006, s. 166-167.

2 Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi, *Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayınları*, İstanbul 2000, s.240.

3 Atilla Çetin, "Sicill-i Ahval Defterleri ve Dosyaları Hakkında Bir Araştırma", *Vakıflar Dergisi*, XXIX, Ankara 2005, s.93.

4 Gülden Sarıyıldız, *Sicill-i Ahval Komisyonu'nun Kuruluşu ve İşlevi (1879-1909)*, Der Yayınları., İstanbul 2004, s.167.

5 Atilla Çetin, *agm*, s.89.

6 Yunus Emre Polat, *Sicill-i Ahval Defterlerine Göre Kemahlı Devlet Memurları*, Erzincan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans tezi, Erzincan 2014, s. 8..

Dersaadet (İstanbul) doğumlu, Mevlana sülalesinden Kasım Paşa Mevlevihanesi Postnişini Şemseddin Efendizade Mehmed Babaeddin Efendi'nin oğlu Ahmed Şerefeddin Efendi'nin Sicil Kaydını Gösterir Belge

bazılarında sonradan ilâveler yapıлып mühür basılmıştır.⁷

Sicill-i Ahval Defterleri üzerinden dönemsel olarak ya da kişisel bazı yapılan çalışmalar günümüzde özellikle şehircilik tarihi bağlamında öne çıkan bu çalışmalar, yerel tarih çalışmalarının da vazgeçilmez kaynağıdır. Burada incelediğimiz husus Hz. Mevlânâ soyundan gelen ve Osmanlı Devleti'nde hizmette bulunmuş memurlardır. Ancak buradaki bilgiler Konya şehir tarihine de

7 Nazir Çetin, Sicill-i Ahval Defterlerine Göre Antakyalı Devlet Memurları(1879-1909), Gazi Osman Paşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Tokat 2015, s.13.

katkı sunmaktadır. Çünkü Hz. Mevlânâ soyundan gelen memurların çoğunluğu Konya doğumludur. Osmanlı arşiv belgeleri arasında bu özelde karşımıza çıkan ve Hz. Mevlânâ soyundan gelen 12 memur mevcuttur. Bu memurların her birinin sicil kaydında Hz. Mevlânâ'nın soyundan geldiği ilk cümlede verilen bilgilerden anlaşılmaktadır. Hz. Mevlânâ'nın soyunun temiz ve pak olduğuna hürmeti belirten "Sülale-i tahire-i hazret-i Mevlânâ'dan" ifadesi sıkça yer almaktadır. Bunun dışında Hz. Mevlânâ soyundan geldiğini ifade eden kalıp ifadeler de mevcuttur. Memurların biyografik bilgilerini günümüz Türkçe'sine çevirirken bilhassa bu ifadeleri tırnak içerisinde gösterdik. Burada iki memurun sicil kaydında verilen bilgiden de anlaşıldığı üzere Hz. Mevlânâ soyuna mensubiyeti olanlar bir şahadetnameye sahiptirler ve bu şahadetnameleri sicil dosyalarında koyulmak suretiyle ibraz edilmektedir.

1261-1300/M.1845-1882 tarihleri arasında doğan Hz. Mevlânâ nesebine mensup memurların sicil kayıtlarında; babalarına dair verilen unvanlara yada şöhret ifade eden aile soy ifadelerine baktığımızda onların da toplumdaki statülerini ve görevini de öğrenebilmekteyiz.

Hz. Mevlânâ Soyundan Gelen Memurların Nüfus Bilgileri			
D.T. Hicri	Memurun adı	Doğum Yeri	Babası
1261	Eyüb Sadık Bey	Karahisar-ı Sahib	Süleyman Ağa
1261	Hacı Bekir Sami Efendi	Konya	Hacı Abdülhamid Efendi

1280	Mehmed Selahaddin Efendi	Konya	Sertabbah Hasan Ziya Çelebi
1284	Hayrullah Efendi	Konya	Hacı Abdülhamid Efendi
1284	Mehmed Arif Efendi	Konya	Abdulkadir Efendi
1285	Ahmed Tahir Efendi	Konya	Hacı Hüsnü Çelebi Efendi
1287	Ahmed Şerefeddin Efendi	Dersaadet	Mehmed Bahaeddin Efendi
1287	Mehmed Sıdkı Efendi	Konya	Osman Çelebi Efendi
1289	Ali Rıza Efendi	Konya	Hüsameddin Efendi
1290	Yusuf İzzet Efendi	Konya	Atullah Efendi
1296	Mustafa Cemal Efendi	Konya	Hüsameddin Efendi
1300	Hüseyin Alaeddin Efendi	Karahisar-ı Sahib	Sadreddin Çelebi

Bu memurların babalarının isimleri sonunda yer alan ifadelere baktığımızda 1 kişinin babasının Ağa, 11 kişinin ise Efendi kelimelerini kullandığı görülür. Bilhassa isimlerdeki “Çelebi” ifadesi Hz. Mevlânâ soyundan gelen torunlarının kullandığı bir unvandır. 4 memurun babası bu unvanla anılmıştır. Kayıtlarda 2 memurun babasının mesleği hakkında bilgi verilmiştir ki bunlar da sertabbah ve postnişindir.

Bu memurların kullanım sıklığı açısından isimlerine baktığımızda; 12 memurun 10’u çift, 2’sitek isim kullanmaktadır. Mehmed ve Ahmed isimleri de ağırlıklı olarak kullanılmıştır. Memurların ve babalarının isimlerinin önünde veya sonunda bazı unvan ifadeleri de yer aldığı görülmektedir. Memurların 1’inin isminin önünde “hacı”

unvanı olup ayrıca iki memurun babası da “hacı” unvanı kullanmıştır. Kimi memurların kayıtlarında babalarının o an hayatta olup olmadıklarını belirtmek için isminin önüne müteveffa yani vefat ettiğini belirten tabir de kullanılmıştır. Buna göre kayıtlarda Eyüp Sadık Bey, Ali Rıza Efendi ve Mustafa Cemal Efendi olmak üzere bu 3 memurun babasının kayıt esnasında hayatta olmadığı görülmektedir. Doğum ve ölümlerle ilgili olarak memurlardan Mehmed Selahaddin Efendi ile Hüseyin Alaeddin Efendi’nin doğum tarihleri tam tarih olarak verilmiştir. Ancak memurların vefat tarihlerine dair bir bilgi yoktur.

Memurların babalarının isminin önünde Mollazade, Cemaleddinzade, Şemseddin Efendizade, Hacı Hamidzade, Abdülehad Efendizade ve Nakibzade gibi sülale yahut soy isimlerini belirten tabirler kullanılmıştır. Bu ifadeler memurların ailesinin bulunduğu bölgede şöhretli olduğuna da delildir. Kayıtlarda belirtildiği üzere 2 memur sülale ismiyle tanınmaktadır.

*Karabisar-ı Sabib
(Afyonkarabisar)
doğumlu Mevlana
Celaleddin-i Rumi
sülalesinden Sadreddin
Çelebi’nin oğlu Hüseyin
Alaeddin Efendi’nin Sicil
Kaydını Gösterir Belge*

*Karabisar-ı Sabib
(Afyonkarabisar)
doğumlu, Sülale-i
Mevlana'dan
Mollazade Süleyman
Ağa'nın oğlu Eyüb
Sadık Bey'in Sicil
Kaydını Gösterir Belge*

Memurların Eğitim Durumları

Sicill-i Ahval kayıtlarında yer alan önemli verilerden biri de memurların vazifeye başlamadan evvelki almış oldukları eğitime dairdir. Eğitim ve öğretim çerçevesi içerisinde memurların eğitim çağına başladıkları yıldan işe giriş yılına kadar ki tahsil gördükleri mektepleri ya da medreseleri de hal tercümelerindeki formlara doldurmaktaydı. Bu formlarda okur-yazar olup olmadıkları, şahadetname yahut icazetname alıp almadıkları da belirtilmekteydi. Tanzimat döneminden sonra Osmanlı eğitim kurumlarında ciddi değişikliklere gidilmiş ve eğitimde kademeleşme girişimi başlatılmıştır.

İlköğretim zorunlu kabul edilerek mektepler de derecelendirilmiştir. Buna göre mahalle ve köylerde açılacak okulların ilk kademesinde sıbyan mektebi, 500 haneli kasabalarda açılacak ilköğretimin ikinci kademesi rüştiye mektebi, yine bu kasabalarda açılacak orta seviyeli okullar idâdî mektebi, vilâyet merkezlerinde sultânî mektebi ve üniversite seviyesinde eğitim verecek olan darülfünunlar açılmıştır.⁸ Eğitimdeki bu değişim ve yeniliklerle beraber 12 memurun eğitim hayatına bakacak olursak, memurların genellikle başlangıçta sıbyan mekteplerinde okuduğu görülmektedir. Memurların 7'si sıbyan mektebinde eğitim görmüş, 2'si ibtidâî mektebinde dersler almıştır. Bunlardan 3'ü rüştiyede ders almış ayrıca 8 kişi de medrese eğitimi görmüştür. Eyüb Sadık Bey ve Ahmed Tahir Efendi'nin özel olarak ders aldıkları da kayıtlardaki bilgiler arasındadır. Memurların tamamı eğitimlerini kendi kasabalarında aynı bölgede almayıp eğitim merhalelerini İstanbul olmak üzere farklı mahallerde tamamlamıştır. Bunlar arasında Ahmed Şerefeddin Bey, Mülkiye Mektebi'nde eğitim görmüş ve neticesinde aldığı dil eğitimi avantajıyla Hariciye Nezareti'nde çalışmaya başlamıştır.

Eğitim öğretim bilgilerinin bu denli detaylı olması memurların yetiştiği bölgelerdeki eğitim kurumlarının sayısal oranlarını ve hangi aşamalarda eğitim verdiklerini de belirtmektedir. Memurların bilgisi verilen kurumlardaki tahsil hayatının yanı sıra dil bilme hususunda hangi dillere vakıf ya da aşına oldukları da kayıtlarda tutulmaktadır. Bu kayıtlar Sicill-i Ahval Kanunname-i Umumiyesi'nin 6. maddesinin 3. sorusunda

⁸ Necdet Hayta-Uğur Ünal, Osmanlı Devleti'nde Yenileşme Hareketleri, Gazi Kitabevi, Ankara 2008, s.158.

yer almakta ve doldurulması istenen kurallar arasındadır.⁹ Memurların dil konusundaki becerilerine dair kayıtlarda “dile aşına, kitabet eder, okur-yazar” gibi tanımlar kullanıldığı da ifade edilmektedir.

Bu bağlamda baktığımızda 12 memurun dil bilirligi açısından 8 memurun Farsça, 4 memurun Arapça ve 2 memurun da Fransızca dersler aldığı bilgisi verilmiştir. Bazı memurlar hem Farsça hem de Arapça’yı birlikte tahsil etmiştir. Bu veriler bağlamında baktığımızda kendi anadili dışında ikinci bir dil bilen ve aşına olan 6 memur yer almaktadır.

Memurların eğitimlerine ve dil bilirligine dair bilgilerin yazıldığı tercüme-i hal varakalarının 3. sual kısmında memurun hayatta iken basılmış telif eserinin, keşif ya da icatlarının olup olmadığına dair belirtilmesi istenen bilgi de yer almaktadır.¹⁰ Bu kısma dair Hz. Mevlânâ soyundan gelen memurların verdiği cevaplarda herhangi bir telif eseri ya da keşif olan memur yer almamaktadır.

Memurların eğitim gördükleri yerlerde yeterliliklerini belirten diploma mahiyetindeki şahadetname ya da icazetnamelerin de kayıtlarda yer verildiğini görmekteyiz. Buna

göre memurlardan 4’ü şahadetname almaya hak kazanmıştır. Şahadetname alan memurlardan sadece Mehmed Cemal Efendi’nin Konya İdâdi Mektebi’nden *karib-i ala* derecesinde şahadetname aldığı belirtilmiştir.

Konya Mülkiye İdadi Mektebi’nin dışarımdan görünüşü

Memurların kimisinin eğitimleri sırasında mekteplerde özel ders görmelerinin yanı sıra ilk eğitimlerini aldıkları yerlerde “mukaddemat-ı ulum-ı diniye, sarf, nahiv, fıkıh” gibi dînî esaslı dersleri tahsil ettikleri belirtilmiştir. Mekteplerde sadece İslâmî ilimleri öğrenenler olmayıp, kimi memurlar fennî dersleri de görmüşlerdir. Örneğin Hüseyin Alâeddin Efendi bugünkü Afyonkarahisar olarak bildiğimiz Karahisar-ı Sahib’de idâdi mektebinde iken fen dersleri almıştır.

Memurların Mesleki Durumları

Memurlar işe başlarken çıraklıkla, mülazemet yoluyla ya da eğitimini tamamladıktan bir müddet sonra direk memurluğa atanarak vazifeye getirilmiştir. 8 kişinin memuriyete başlamadan önce mülazemetle başladığı görülür. Memurluğa giriş yaşlarında da önemli bir değişiklik görülmektedir. En erken 14 yaşında mülazemetle iş hayatına başlayan Mehmed Arif Efendi, en geç yaşta ise Ali Rıza Efendi 36 yaşında çalışmaya başlamıştır. Hz. Mevlânâ soyundan gelenler özelinde

9 Talip Mert, “Sicill-i Ahval Defteri ve Buna Dair Yayınlanan Nizamnameler I”, Arşiv Araştırmaları Dergisi, Sayı 2, İstanbul 2000, s. 100.

10 Talip Mert, agm.

Konya Hükümet Konağı

incelediğimiz memurların çoğu Konya Vilâyeti Mektubî Kalemî'nde mübeyyiz (katip) olarak çalışmıştır.

Memurların çalışmış oldukları yerlerde emeklerinin karşılıklarını buldukları pozisyona göre farklı miktarlarda aldıkları görülmektedir. Alınan bu miktarlarda belli bir standarda sahip ücret ortalaması yoktur. Yıllara göre olan değişkenlikler iş kollarının pozisyonuna göre değiştiğinden sabit bir ücret alındığını söylemek zordur. İncelediğimiz bu sicil kayıtlarından 12 memurun; en düşük 10 guruş ile en yüksek 2000 guruş arasında aylık maaş aldıkları tespit edilmektedir.

Memurların Referansları ve Taltifleri

Sicill-i Ahval kayıtlarının bir diğer özelliği de kaydı işlenen kişinin memuriyet hayatı boyunca görevi sırasında görevini iyi ya da kötü halde mi idare ettiğine dair bilgilerin yer

almasıdır. İncelediğimiz memurlar arasında görevi hakkında menfi bir cevap verilen memura denk gelmedik. Bununla birlikte memurların görev sırasında soruşturma geçirip geçirmediği herhangi bir nedenden dolayı gözaltına alınmalarına dair de varsa eğer bir bilgi ona da kayıtlarda yer verilmiştir. İncelediğimiz memurlar arasında herhangi bir sevk ve mahkeme altına alınma söz konusu olmamıştır.

Memurların referansı ve liyakati konusunda Sicill-i Ahval defterlerinde yer verilen bir diğer bilgi de kişilerin başarılarının neticesi olarak aldıkları ya da kendisine takdim edilen nişan, berat, rütbe, paye vs. taltif ve terfi gibi alametlerdir. Memurlar arasında Mehmed Tahir Efendi *rütbe-i rabia* ve Mehmed Şerefeddin Efendi önce *rütbe-i salise* sonra da *rütbe-i saniye sınıf-ı sani* rütbesine terfi etmiştir. Özetle 12 memurun 2'si taltif edilmiştir.

H. Mevlânâ'ya soy itibarıyla mensubiyeti bulunan 12 memurun hayatını kronolojik olarak sıraladığımızda aşağıdaki isimlerin sicil kaydındaki bilgilere ulaşıyoruz.

Eyüb Sadık Bey¹¹

“Sülale-i Mevlânâ'dan” Mollazade Süleyman Ağa'nın oğludur. 1845 (H. 1261) senesinde Karahisar-ı Sahib kasabasında dünyaya geldi. Kasabadaki sıbyan mektebinde mukaddemat-ı ulumu ve medrese ile hususi surette Arapça ve Farsça okumuştur. Türkçe okur-yazardır.

9 Aralık 1864 tarihinde, 20 yaşında iken mülazemetle Karahisar-ı Sahib Sancağı Mal

¹¹ T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı-Osmanlı Arşivi(BOA), Dâhiliye Nezareti Sicill-i Ahvâl Defterleri (DH. SA-İDD.), Dosya nu: 108, Gömlek nu: 29.

Kalemi'ne girip 5 Aralık 1865'te 75 guruş maaşla çalıştı. 13 Eylül 1867'de 400 guruş maaş ile Bolvadin kazası tahrirat kitabetine nakledildi. Bir ay sekiz gün çalıştığı Bolvadin'de işinden istifa ederek ayrıldı. 7 Mayıs 1867'de 1000 guruş maaş ile bu livada yer alan Defter-i Hakani memuriyetine tahvil olunarak 31 Ekim 1878'de Karahisar'ın civarında bulunan Kütahya'ya gelmiştir. Hasılatı pek az olması hasebiyle buradan ayrılarak 10 Ocak 1879'da 2000 guruş maaş ile Aziziye Kazası Aşar Furuht memuriyetinde bulundu. Bir sene kadar burada belediye azalığıyla Maarif ve Tahsilat ve Ta'viz-i Zahire Komisyonu'nda ve nahiye teşkili hizmetinde fahri olarak istihdam edilmiştir. 14 Eylül 1881'de 300 guruş aylıkla livadaki Bidayet Mahkemesi Hukuk Dairesi İane Mülazımlığı'na alınarak 2 Haziran 1883'te 360 guruş maaş ve müstantiklik vazifesi memuriyetine ilâve ile mahkemenin ceza dairesi azalığına terfi ile bir sene sonra ayrılmıştır. 24 Haziran 1884'te 500 guruş maaş ile tahrir nüfus komisyonu riyasetine tayin edildi. 13 Ocak 1885'te 270 guruş aylıkla livadaki Ceza Dairesi aza mülazemetliğine ve 13 Mart 1886'da 500 guruş maaş ile livadaki nüfus memuriyetine nakledilmiştir.

Liva mutasarrıflığından ve Hüdâvendigâr vilâyeti nüfus nezaretiyle valiliğinden bildirildiği üzere Eyüb Sadık Bey işinde ehliyetli olup vazifesini iyi bir şekilde yerine getirmektedir.

Hacı Bekir Sami Efendi¹²

"Sülale-i tahire-i hazret-i Mevlânâ'dan" Hacı Abdülhamid Efendi'nin oğludur. 1854-55

(H.1271) senesinde Konya'da doğmuştur. Sıbyan mektebinde mukaddemat-ı ulum-ı diniye ve medresede belirli derslerden birazını görmüş, daha sonra rüşdiye mektebine girip şahadetname almıştır. Türkçe kitabet etmektedir.

Konya doğumlu, Mevlana sülalesinden Hüsameddin Efendi'nin oğlu Mustafa Cemal Efendi'nin Sicil Kaydını Gösterir Belge

1874 yazında Konya Vilâyeti Mektubî Kalemi'ne 30 guruş maaşla tayin edildi. 14 Kasım 1875'te 10 guruş ve 27 Kasım 1876'da 60 guruş zamlı 100 guruşa çıkmış ve 25 Eylül 1879'da 10 guruş ve 14 Mart 1880'de 18 guruş kesinti ile maaşı 72 guruş olmuştur. 14 Ocak 1881'de 47 guruş zamlı maaşı 119 guruşa çıkmıştır. 10 Ocak 1882'de bu miktar maaşla merkez mutasarrıflığı Tahrirat Kalemi Müsevvid-i Saniliğine tayin edilmiştir. 7 Ağustos 1886'da memuriyetinin lağvı üzerine bu maaşıyla vilayet Mektubî kalemi mübeyyizliğine nakledildi. 16 Şubat 1887'de 31 guruş zamlı maaşı 150 guruş açıldı.

12 BOA. DH. SAİDd. 39/433.

Konya Vilayeti Mektupçuluğu'ndan bildirildiği üzere memuriyetini iyi bir şekilde yerine getirmekte olduğu ifade edilmiştir. (14 Temmuz 1892)

Mehmed Selahaddin Efendi¹³

“Hazret-i Mevlânâ kuddise sirruhu efendimizin sülale-i tahirelerinden” Konya’da Asitan-ı Ali-i Mevlevî’de Sertabbah Hasan Ziya Çelebi Efendi’nin¹⁴ oğludur. 9 Aralık 1863’te Konya’da doğmuştur. Sıbyan mektebinde mukaddime-i ulumu ve medresede sarf, nahiv, fıkıh ve biraz Farsça okumuştur. Türkçe kitabet etmektedir.

15 Şubat 1881 tarihinde, 18 yaşında iken mülazemetle Konya Vilayeti Mektubî Kalemî’nde işe başladı. 28 Ağustos 1881’de 30 guruş maaşla bu kalemde mübeyyiz oldu. 10 Ocak 1882’de bu maaşla Konya Merkez Sancağı Tahrirat Kalemî’ne nakledildi. 14 Temmuz 1883’te maaşı 60 guruşa çıkmıştır. 9 Eylül 1883’te merkez mutasarrıflığının lağvıyla aynı maaşla Mektubî Kalemî’ne geri dönmüştür. 19 Ekim 1886’da 70 guruşa, 16 Şubat 1887’de 150 guruşa ve 14 Mayıs 1892’de 160 guruşa çıkmıştır. Konya Vilâyeti Mektupçuluğu ile valiliğinden yazılan mülahazalarda ehliyetli ve iyi bir hizmette bulunduğu tasdiklenmiştir. Hazreti Mevlânâ sülalesine mensubiyeti hakkında Çelebi Efendi hazretlerinin 2 Haziran 1894 tarihli şahadetnamesi ile Konya Vilâyeti Mektubî Kalemî’ndeki hizmetine ve maaşına ait belgeler dosyasında mahfuzdur.

13 BOA. DH. SAİDd. 49/153.

14 Belgede Hasan Ziya Çelebi’nin isminin önünde ‘siyadettü’ unvanı eklenmiştir. Bu ifade Osmanlı devlet protokolünde Hz. Muhammed’in soyundan olmaları sebebiyle nakibüleşraflar için kullanılmaktadır.

Hayrullah Efendi¹⁵

“Sülale-i hazret-i Mevlânâ’dan” Hacı Abdülhamid Efendi’nin oğludur. Mayıs 1867’de Konya’da doğmuştur. Sıbyan mektebinde mukaddemat-ı ulum-ı diniyeyi ve medresede belirli derslerden birazını görmüş, Türkçe kitabet etmektedir.

21 Mart 1882’de Konya Vilayeti Mektubî Kalemî’ne mülazemetle girmiştir. 28 Ekim 1887’de 25 guruş maaşla bu kalemin mübeyyizliğine tayin edilmiş ve 21 Ekim 1881’de 20 guruş zamlı maaşı 45 guruşa çıkmıştır.

Konya Vilâyeti Mektupçuluğu'ndan bildirildiği üzere Hayrullah Efendi vazifesini iyi bir şekilde yerine getirmektedir. (3 Temmuz 1892)

Mehmed Arif Efendi¹⁶

“Sülale-i tahire-i Hazret-i Mevlânâ’dan” Cemaleddinzade Abdulkadir Efendi’nin oğludur. Mayıs 1867’de Konya’da dünyaya gelmiştir. Sıbyan mektebinde mukaddemat-ı ulum-ı diniyeyi ve medresede belirli derslerden birazını görmüştür. Türkçe kitabet etmektedir.

Kasım 1881’de Konya Vilâyeti Mektubî Kalemî’ne mülazemetle dâhil olarak Şubat 1886’da 25 guruş maaşla Konya Sancağı Tahrirat Kalemî mübeyyizliğine tayin edildi. 7 Haziran 1886’da lağv meselesinden dolayı 25 guruş maaşla Konya Vilâyeti Mektubî Kalemî’ne girdi. 16 Şubat 1887’de 32 guruş zamlı maaşı 57 guruşa çıkmıştır. Konya Vilayeti Mektupçuluğu'ndan bildirildiği üzere

15 BOA. DH. SAİDd. 41/165.

16 BOA. DH. SAİDd. 39/431.

Mehmed Arif Efendi, vazifesini iyi bir şekilde yerin getirmektedir (16 Temmuz 1892).

Ahmed Tahir Efendi¹⁷

“Hazret-i Mevlânâ kuddise sirruhu efendimizin sülale-i tahirelerinden” Hacı Hüsnü Çelebi Efendi'nin oğludur. 1868-69 (H.1285) senesinde Konya'da doğmuştur. Buradaki ibtidai mektebinde mukaddemat-ı ulum-ı diniyeyi tahsilden sonra medresede Arapça ve sonra özel olarak Farsça ve Hesap dersleri almıştır. Türkçe okur-yazardır.

11 Kasım 1888'de 21 yaşında iken maaş almaksızın Konya Vilâyeti Meclis İdaresi Kalemî'ne ve 21 Aralık 1890'da yine mülazemetle Konya Vilâyeti Bidayet Mahkemesi Ceza Dairesi İcra Memuriyeti maiyetine alınıp 5 Mart 1892'de terk ederek 18 Ekim 1893'te yine mülazemetle Sicill-i Ahval Daire-i Umumiyesi Tescilat Kalemî'ne alınmıştır. 14 Ağustos 1894'te yeniden 100 guruş maaş tahsisıyla Sicill-i Ahval Daire-i Umumiyesi Evrak Kalemî'ne nakledilmiştir. 24 Haziran 1895'te maaşı 115 guruşa, 7 Şubat 1896'da 140 guruşa, 13 Mayıs 1896'da 150 guruşa ve 10 Aralık 1896'da 200 guruşa çıkmıştır.

Hazreti Mevlânâ sülalesine mensubiyeti, Konya vilâyetinin 18 Ağustos 1894 tarihli 404 numaralı resmi cevap yazısından açıkça anlaşılmıştır. Çalıştığı bahsi geçen birimlerdeki memuriyet hizmetini yerine getirmekte gayretli biri olduğu belirtilmiştir. Memuriyetindeki gayretlerinin görülmesi üzerine 8 Mart 1900 tarihinde kendisine *rütbe-i rabia* tevcih buyrulmuştur.

Ahmed Şerefeddin Efendi¹⁸

“Sülale-i tahire-i hazret-i Mevlânâ'dan” Kasımpaşa Mevlevihânesi eski postnişini Şemseddin Efendizade Mehmed Bahaeddin Efendi'nin oğludur. 1870-71 (H.1287) senesinde dünyaya gelmiştir. İbtidai mektebinde mukaddeme-i ulumu talimden sonra Galata Rüşdiye Mektebi'nde ve sonrasında Mülkiye Mektebi'ni tahsil ederek şahadetname almıştır. Türkçe ve Fransızca konuşmakta ve yazabilmektedir.

3 Kasım 1894'te, 25 yaşında olduğu halde 100 guruş maaşla Hariciye Nezareti Mektubî Kalemî'ne memur olmuştur. Hariciye Nezareti Mektupçuluğu'ndan yazılan mülahazada tercüme-i halinin kaleme ait ciheti tasdik olunmuştur.

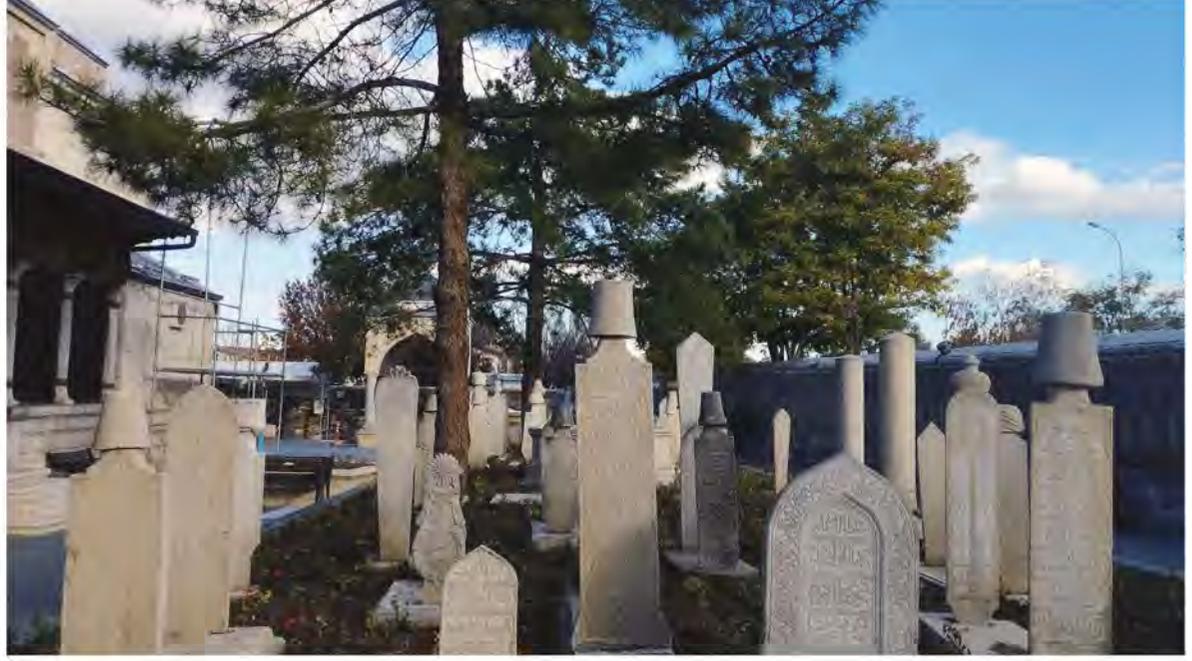
Çalıştığı kurumlardaki memuriyet hizmetini yerine getirmekte gayretli biri olduğu belirtilmiştir. Memuriyetindeki gayretlerinin görülmesi üzerine 17 Mayıs 1898 tarihinde kendisine *rütbe-i salise* tevcih buyrulmuştur. Sonraki senelerde *rütbe-i saniye smf-ı sani* rütbesine terfi edilmiştir. 30 Haziran 1898'de maaşı 150 guruşa çıkarıldığı Hariciye Sicil Şubesi'nin 4 Ocak 1899 tarihli vukuat pusulasında gösterilmiştir.

31 Aralık 1900 tarihinde maaşı 200 guruşa ve 3 Haziran 1901'de 250 guruşa yükseldiği Sicil Şubesi'nin 3 Şubat 1902 tarihli vukuat pusulasıyla gösterilmiştir. 29 Eylül 1903 tarihinde maaşı 300 guruşa ve 26 Temmuz 1906'da maaşı 400 guruşa çıkarıldığı Sicil Şubesi'nin 11 Nisan 1907 tarihli vukuat pusulasıyla bildirilmiştir.

17 BOA. DH. SAİDd. 54/201.

18 BOA. DH. SAİDd. 78/15.

*Hz. Mevânâ Türbesi
haziresinde yer alan
müritlerine ait başlıklı
mezarlar*

Mehmed Sıdkı Efendi¹⁹

“Sülale-i tahire-i hazret-i Mevlânâ’dan” Osman Çelebi Efendi’nin oğludur. Nisan/Mays 1870 (H.1287) senesinde Konya’da doğmuştur. Konya’da sıbyan mektebinde mukaddemat-ı ulum-ı diniyeyi ve medresede belirli derslerden birazını görmüş, Türkçe kitabet etmektedir. Mart 1888’de Konya Vilayeti Mektubî Kalemî’ne mülazemetle dâhil olmuş ve 24 Haziran 1886’da 25 gurus maaşla bu kalemin mübeyyizliğine tayin edilmiştir.

Konya Vilâyeti Mektupçuluğu’ndan bildirildiği üzere Mehmed Sıdkı Efendi, memuriyetini iyi bir şekilde yerine getirmektedir. (4 Temmuz 1892)

Ali Rıza Efendi²⁰

“Sülale-i Mevlânâ’dan” Hacı Hamidzade Hüsameddin Efendi’nin oğludur. Hacı

Hamidzade diye tanınır. 22 Ağustos 1872’de Konya’da doğmuştur. Konya’da sıbyan mektebinde mukaddemat-ı ulum-ı diniyeyi ve medresede biraz Arapça, Farsça dersler almıştır. Türkçe okur-yazardır.

22 Mart 1908’de Konya’da Mektubî Kalemî’ne mülazemetle dâhil olmuş ve 28 Haziran 1910’da 200 gurus maaşla İnevi Nahiyesi Tahrirat Kitabeti’ne tayin edilmiştir. İnevi Nahiyesi Müdüriyeti’nden yazılan mülahazada Ali Rıza Efendi’nin vazifesine devam etmekte olduğu bildirilmiştir.

Yusuf İzzet Efendi²¹

“Sülale-i tahire-i hazret-i Mevlânâ’dan” Konya vilâyeti eski müfettişlerinden Abdülehad Efendizade Ataullah Efendi’nin oğludur. 1873-74 (H.1290) senesinde dünyaya gelmiştir. Ekim 1883’te Mektubî Kalemî mübeyyizliğine

19 BOA. DH. SAİDd. 41/167.

20 BOA. DH. SAİDd. 172/409.

21 BOA. DH. SAİDd. 39/429.

20 guruş maaşla tayin edilmiş ve 18 Haziran 1889'da 20 guruş zamlı maaşı 40 guruş çıkarmıştır. Konya Vilâyeti Mektupçuluğu'ndan bildirildiği üzere memuriyetini iyi bir şekilde yerine getirmekte olduğu belirtilmiştir. (16 Temmuz 1892)

Mustafa Cemal Efendi²²

"Sülale-i tahire-i hazret-i Mevlânâ'dan" Hüsameddin Efendi'nin oğludur. Nakibzade namıyla tanınmaktadır. 1878-79 (H.1296) senesinde Konya'da doğmuştur. Konya'da ibtidai mektebinde mukaddemat-ı ulumu tahsil ettikten sonra Konya idâdî mektebinden karib-i ala derecede 16 Temmuz 1898 tarihli şahadetnameyi almıştır. Türkçe kitabet eylediği, Arapça, Farsça ve Fransızca'ya aşina olduğu tercüme-i hal varakasında yazmaktadır.

13 Ağustos 1898 tarihinde 135 guruş maaşla Hatunsaray Nahiyesi Tahrirat Kitabesi'ne tayin edilmiştir. 1 Nisan 1899 tarihinde istifa ederek ayrılmıştır. 31 Ekim 1902 tarihinde 300 guruş maaşla Konya Tadilat-ı Umumiye İkinci Fırka-i Tahririye Messahlığı'na tayin edilerek 13 Mayıs 1904 tarihinde tahririn bitmesinden dolayı 13 Mayıs 1904 tarihinde 158 guruş maaşla Argıthanı Nahiyesi Müdürlüğü'ne tayin edildi. 18 Kasım 1909 tarihinde ve 400 guruş maaşla Kadınhanı Nahiyesi Müdürlüğü'ne nakledildi. Yine o miktar maaşla Misli Nahiyesi Müdüriyeti'ne becayiş icra kılınmasından dolayı maaşı 6 Ocak 1910 tarihinde dahi Kadınhanı'ndan ayrılmıştır.

1901-1902 senelerinde 500 guruş maktu ücretle İnevi ve Hatunsaray nahiyeleri Ağnam

Muharrirliklerinde bulunduğu tercüme-i hal varakasında yazılı ise de ibraz edilmemiştir.

Hüseyin Alâeddin Efendi²³

"Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî hazretlerinin sülâlelerinden" Sadreddin Çelebi'nin oğludur. 20 Kasım 1882'de Karahisar'da doğmuştur. Karahisar İbtidai Mektebi'nde mukaddemat-ı ulumu; rüşdiye ve idâdî mekteplerinde de fenni dersleri tahsil eylemiştir. Türkçe okur yazardır.

1898-99 (H.1316) senesinde Karahisar-ı Sahib sancağı Meclis İdaresi Kalemî'ne mülazemetle dâhil olarak 30 Ocak 1900 tarihinde 112 guruş maaşla livadaki Tahrirat Kalemî Evrak Mukayyidi Muavinliği'ne tayin edilmiştir.

Nüfus tezkire-i Osmaniyesi, idâdî mektebi şahadetnamesinin sureti ve "sülale-i tahire-i hazret-i Mevlânâ'dan" olduğunu belirten Sultan Divani postnişini Ali Celaleddin Efendi tarafından verilen 28 Mart 1900 tarihli şahadetname mevcuttur.

Görüldüğü üzere 12 memurun her biri Hz. Mevlânâ soyundan gelen bir aileye mensuptur. Belgelerin ilk cümlesinde bu mensubiyet belirtilmiştir. Buradaki isimlerin çoğunluğu bulunduğu şehirde şöhretli ailelerdir. Farklı meslek guruplarında çalışan memurların çoğu da Konya Vilâyeti Mektupçuluğu'nda; müsvedde belgeleri temize çeken, müstensih gibi çalışan mübeyyizlik memuriyetini icra etmiştir. Memuriyete girişte Hz. Mevlânâ nesebine mensubiyetinin göz önünde bulundurulduğuna dair kayıtlarda herhangi bir bilgi yoktur. Bu isimler de diğer Osmanlı memurları gibi eğitimleri neticesinde bir işe başlayarak çalışma hayatına atılmıştır.

22 BOA. DH. SAİDd. 179/331.

23 BOA. DH. SAİDd. 93/355.

TÜRK KİTAP SANATLARI BAKIMINDAN KONYA

FATİH ÖZKAFA

Türk-İslâm sanatlarının ortaya çıkması ve gelişimi iki ana koldan olmuştur: Bunlardan biri mimari, diğeri ise kitap sanatlarıdır. Mimarinin merkez noktasında cami, kitap sanatlarının merkezinde ise Kur'an-ı Kerim yer almaktadır. Mimari eserlerde ve bilhassa camide taş hâkketme, ahşap işçiliği, hat, çini, kalemişi ve sedefkâri gibi pek çok sanat dalını görmek mümkündür. Kur'an-ı Kerim'in kitap halinde vücut bulduğu mushaflar ise başta hat sanatı olmak üzere, tezhip ve cilt gibi sanatları bünyesinde toplamıştır. Mushaflar dışındaki dinî veya edebî eserlerde bu sanatlara ilâveten minyatür resim (tasvir) ve ebru sanatlarına da rastlamak mümkündür.

Mimaride olduğu gibi kitap sanatlarında da en mütakâmil örnekler genellikle payitahtta, saray ve çevresinde yoğunlaşmıştır. Anadolu Selçuklu Devleti'nin başkentlerinden olan Konya da bu anlamda oldukça zengin bir şehirdir. Tarihten günümüze kadar pek çok eserin vücuda getirildiği Konya hem ilim hem de sanat merkezi olma hüviyetini daima muhafaza etmiştir. Bu sebeple, tarihten günümüze intikal etmiş olup bugün Konya'daki müze ve kütüphanelerde mahfuz bulunan yazmalar, kitap sanatlarının gelişimine ışık tutacak mahiyettedir.

Selçuklu Dönemi'nde kullanılan kitabî yazılar genellikle muhakkak, reyhanî, sülüs ve

nesihtir. Kûfi ise, tam olarak terk edilmemekle birlikte, XII. yüzyılın sonlarına kadar kısmen kullanılmıştır (Günüç, 2001, s. 270). Kitabî yazılar incelendiğinde kûfinin, bu dönemlerde genellikle sûre veya konu başlarında kullanıldığı görülmektedir. Selçuklu Dönemi Mushaflarında bazı istisnalar hariç, ağırlıklı olarak muhakkak veya muhakkak-reyhanî yazı çeşitleri, dinî ve ilmi kitaplarda, mesnevî, divan vb. edebî eserlerde genellikle sülüs-nesih yazı çeşitleri tercih edilmiştir (Günüç, 2001, s. 271). Ancak daha sonraları nesih yazı Mushaf yazısı hâline gelmiştir. Osmanlı Dönemi'nde Şeyh Hamdullah'ın yazıya kazandırdığı Türk kimliğinden sonra özellikle Hafız Osman'la birlikte mushafların nesih hattıyla yazılması gelenek hâlini almaya başlamıştır.

Selçuklu Veziri Sahib Atâ Fahreddin b. Ali'nin himayesinde, Konya'da hattatlarla müzehhiplerin çalıştığı bir nakışhânenin mevcut olduğu, bazı kaynaklarda belirtilmektedir (İbn Bibî, 1957, s. 73; Turan, 1998, s. 535).

İstanbul, fetihten bu yana kültür ve medeniyet başkenti olma özelliğini kesintisiz sürdürebilmişken, taşra olarak nitelendirilen Anadolu şehirleri, tarihi ve sosyolojik birtakım sebeplerle önemli çekim merkezleri olmaktan yavaş yavaş uzaklaşmıştır. Bunun neticesi olarak ilim ve sanat ehli bazı kişiler

İstanbul'a göç etmişler ve orada kendilerini geliştirebilmişlerdir. Gerek Cumhuriyet öncesinde gerekse Cumhuriyet'ten sonra bu durum pek farklı olmamıştır. Konya, Kayseri, Erzurum, Sivas, Amasya, Manisa gibi bir zamanların kültür ve medeniyet merkezleri ise bu alanlardaki eski canlılıklarını maalesef tam olarak muhafaza edememiş şehirlerdir. Osmanlı Dönemi'nin meşhur hattatlarından aslen Konyalı olanlar da genellikle İstanbul'a yerleşerek orada talebe yetiştirmişler ve eser vermişlerdir. Meselâ, Konyalı Hacı Hafız Ebubekir Râşid Efendi (ö. 1782) buna örnek olabilecek en meşhur hattatlardandır. Kendisi, Şeyh Hamdullah'ın, oğlu Mustafa Dede, damadı Şükrullah Halife, I. ve II. Derviş Ali ile devam eden hat ekolünün 18. yüzyıldaki en önemli temsilcilerindendir. Ebubekir Râşid Efendi'den başka, tezkire kitaplarında adı geçen Konyalı hattatlar varsa da onun kadar meşhur değildiler ve taşrada kitap sanatlarıyla iştigal eden kişilerin çoğu genellikle mahallî sanatkârlar kategorisinde ele alınmaktadırlar.

Gerek İstanbul'daki gerekse Konya'daki hat sanatkârları ile diğer kitap sanatları erbabından birçoğunun Mevlevî ya da Mevlânâ muhibbi olduğu biliniyor. XIII. Yüzyılda yaşamış olan Nizameddin Dede, Konyalı olup Hz. Mevlânâ tarafından hilâfetle şereflendirilen ve Yakut el-Musta'sımî'den ders almış hattatlardandır (Müstakîmzâde, 1928, s. 568; Bayat, 1991, s. 85). XVI. yüzyıl hattatlarından Recep Dede yine Konyalı hattatlardan ve Mevlevî dervişlerinden biridir (Müstakîmzâde, 1928, s. 202; Bayat, 1991, s. 86). Ta'lik hattatlarından olan Seyyid Yusuf Nesib Dede, XVII. ve XVIII. yüzyıllarda yaşamış Konyalı ve Mevlevî sanatkârlardandır (Bayat, 1991, s. 88)

Silleli Hafız Abdurrahman, Mevlevî hattat Hâki Dede'nin oğludur ve hattatlığı babasından öğrenmiştir. Tezhipte de ustadır. Mustafa Fehmi, XIX. yüzyıl Konya Mevlevîlerindendir. Kendisi hem hattat hem hakkâktır. 1902'de İstanbul'da vefat etmiştir.

İstanbul'a ilim ve sanat tahsili için giderek oraya yerleşen ve meşhur olan Konyalı sanatkârlar da elbette mevcuttur. Derman'ın ifadesiyle; "hüsn-i hat denilen nazlı güzel, kendini ancak İstanbul'da âşikâr ediyor; bunun farkına varan müstaid Konyalılar da bu güzel şehre gelip onun peşine düşüyorlar" (Derman, s.8) Meselâ; yukarıda adı geçen Ebûbekir Râşid Efendi, Konya'da doğup daha sonra İstanbul'a giden hattatlardandır. Ayrıca, Hacı Hâfız İsmail Şakir Efendi (ö.1786), Kazzazzâde Seyyid Ahmed Efendi (1752), Seyyid Osman Efendi (ö.1786), Seyyid Ömer b. Abdülkadir, Seyyid Süleyman b. İsmail (ö. 1785) ve Şeyh Seyyid Yusuf Nesib Dede b. Şeyh Ömer gibi hattatlar da Konya'dan İstanbul'a gitmişlerdir.

Bir kısmını zikrettiğimiz bu Konyalı hattatlardan başka, Konya'da doğmayıp da Mevlânâ aşkıyla dışarıdan Konya'ya gelen Mevlevî hattatlar da vardır. Buharalı Hacı Abdülhamid Efendi (ö. 1888) ve meşhur hattatlardan, aynı zamanda Mevlânâ Dergâhı'nın son mesnevîhanı olan Filibe doğumlu Sıdkı Dede (1824-1937) bunlardan bazılarıdır (Özönder, 1987, s. 129-149).

Konya'da belli bir dönemde pek çok talebe yetiştirmiş birkaç önemli hattat öne çıkmaktadır. Bunlara örnek olarak Alâiyeli Abdülgani Vehbi Efendi ile Başaralızade İbrahim Hakkı Efendi'yi söyleyebiliriz. Bu iki hattat, XIX. yüzyılın ikinci yarısı ile XX. yüzyılın ilk yarısı arasındaki dönemde Konya'da en çok hattat yetiştiren kişiler

olmuşlardır. Adı geçen hattatların müderrislik yaptığı Özdemirî Medresesi de Konya'da kitap sanatlarının tarihi açısından anılmaya değerdir. Simavlı Osman Zühdü Efendi ile Hacı Abdurrahman Efendi de Konyalı hattatlardan bir kısmının hocasıdır. Bu isimlerden başka Mevlî Haki Dede, oğlu Osman Haki Efendi ve onun oğulları da silsilevî olarak birkaç kuşak hattat olan kimselerdir. Sıdkı Dede, Mahbub Efendi (Özönder, 1994, s. 93-108) Ferit Ülgen gibi isimler, Konya'da hattat olarak tanınmış önemli kişilerdendir. Ayrıca, daha önce de belirtildiği gibi, Konyalı hattatların çoğunun Mevlî veya Mevlânâ muhibbi olduğu görülmüştür.

Konyalı hattatların bir kısmı tezhip, cilt ve nakış gibi sanat dallarında da mahareti olan kimselerdir. Bu sanatkarların, kendi yazdıkları Kur'an-ı Kerim'lere ve diğer eserlere yine kendilerinin tezhip ve cilt yaptıkları belirtilmektedir. Bu eserlerden bazıları Mevlânâ Müzesi'nde bazıları Yusufpaşa Kütüphanesi'nde, bazıları ise özel koleksiyonlardadır.

Hattatlığıyla isim yapmış olan şahısların çoğu medrese tahsili görmüş kimselerden olup şehrin ilmiye sınıfına mensup zevatındandır. Zira, bazılarının kendi hatlarıyla yazdıkları ilmî eserleri mevcuttur.

Konya'nın tarihî ve kültürel anlamda önemli bir yöresi olan Sille'nin, şehir merkezinden sonra en çok hattat yetiştirmiş yöre olduğu görülmektedir. Çünkü Konyalı hattatlar arasında kayda değer sayıdaki isim aslen Silleli olup Sille'deki Aşağı Mezarlık'ta medfundur (Özönder, 1998, s. 217-222).

Konya Mevlânâ Müzesi, Yusuf Ağa Kütüphanesi, Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi ve Koyunoğlu Müzesi gibi yerlerde bulunan

çok sayıdaki yazma eser, Konya'nın kitap sanatlarıyla ilgili köklü bir maziye sahip olduğunu göstermektedir. Anadolu Selçuklu Devleti'nin paytahtı olması ve Osmanlı Dönemi boyunca önemli şehir merkezlerinden sayılması, Konya'nın bir kültür ve sanat şehri haline gelmesini sağlamıştır. Bu şehrin ilim ve irfan tarihine Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, İbn Arabî, Sadreddin Konevî gibi önemli şahsiyetlerin yön vermeleri sayesinde Konya, her bakımdan zengin eserlere sahip bir hazineye sahip olma imkânını elde etmiştir.

Mevlevîlikte sanata özel bir önem verilmesi ve dervişlerin kimseye muhtaç olmaksızın geçimlerini temin edebilmeleri, ayrıca davranışlarına zarafet kazandırmaları için herhangi bir sanat dalında temâyüz etmelerinin teşvik edilmesi sonucunda, dergâh muhiti ve dolayısıyla Konya şehri, güzel sanatların belli başlı merkezlerinden olmuştur. Hz. Mevlânâ'nın ehl-i san'at ve erbab-ı hüner olunmasına yönelik tavsiyelerinin etkisiyle, Selçuklu döneminden itibaren Konya'da pek çok hattat yetişmiştir. Hattatlarla diğer sanatkarların ise büyük çoğunluğu Mevlevîdir. Bunlardan Hattat Nizameddin, kâtiplerin sultanı olarak anılır (İzbudak, 1946, s. 51/61).

Kur'an-ı Kerim yazmak genellikle hattatların olgun dönemlerinde teşebbüs ettikleri zor ve önemli bir iş olduğundan, bir hattatın gücünü değerlendirmek için, yazmış olduğu Kur'an-ı Kerim'i esas almak daha isabetlidir. Aynı zamanda, belli bir dönemdeki kitap yazılarının seviyesini belirlemek için o dönemde yazılmış olan Kur'an-ı Kerim'leri incelemek daha doğrudur. Çünkü diğer dinî ve edebî eserlerin, kendisi iyi bir hattat olmasa bile bizzat müellif tarafından kaleme alınmış ya da istinsah edilmiş olma ihtimali söz konusudur.

Hiz. Mevlânâ

Konya Yusuf Ağa Kütüphanesi'ndeki 6626 demirbaş numaralı Kur'an-ı Kerim kûfi (Meşrik kûfisi) hattıyla Ebu'l-Feyz b. Abdülhâlık el-Muderî tarafından 536/1141 yılında yazılmıştır (Barışta, 1993, s. 125).

Mevlânâ Müzesi'nde sergilenen 48 demirbaş numaralı Kur'an-ı Kerim'in baş tarafındaki tezyînatlı sayfelerin ortasında yer alan sekizgen form içine yazılmış olan kûfîler de dönemin tasarım anlayışı hakkında ipuçları vermektedir (Günüç, 2001, s. 271).

Mevlânâ Müzesi'nde sergilenen 603/1206 tarihli ve Ebu'l-İzz Ömer b. Ali tarafından yazılmış olan Kur'an-ı Kerim, Selçuklu

Dönemi'nin seçkin ve erken örneklerindedir. İsmail b. Yusuf'un 1314 yılında yazdığı ve Yakub b. Gazi el-Konevî'nin tezhibini yaptığı Kur'an-ı Kerim ile İzzeddin Savcı'nın 1326'da muhakkak-reyhânî hatlarıyla yazdığı Kur'an-ı Kerim, hem sahife tertibi hem yazıları bakımından dönemin olgun örneklerindedir. Ayrıca Mevlânâ Müzesi'ndeki 48 demirbaş numaralı bir başka Kur'an-ı Kerim de kayda değer bir eserdir. Muhakkak-reyhânî hatlarıyla yazılmış olan bu Kur'an-ı Kerim'in sure başları kûfi ve sülûs hatlarıyla yazılmıştır.

Konya Koyunoğlu Müzesi'nde yer alan 14664 demirbaş numaralı ve 589/1193 tarihli Şemâil-i Şerîfe (İmam Tirmizî), Mevlânâ Müzesi'ndeki

115 demirbaş numaralı ve 597/1200 tarihli El-Vefâ fi Şerefi'l-Mustafâ (Abdurrahman el-Cevzi) gibi nesih hattıyla yazılmış olan eserler, Selçuklu Dönemi'nin erken örneklerindedir. Yine Mevlânâ Müzesi'nde bulunan 126 demirbaş numaralı ve 653/1255 tarihli Mesâbih-i Şerîf adlı eserle, aynı müzede 91 demirbaş numaralı ve 694/1294 tarihli Mecmua'nın sülûs-nesih yazıları dönemi yansıtan diğer örneklerdendir.

Tipik Selçuklu nesihine örnek olmak üzere, Koyunoğlu Müzesi'ndeki 10947 demirbaş numaralı, hattatı ve tarihi tam olarak bilinmeyen Sihâhü'l-Lüga adlı kitap ile Mevlânâ Müzesi'ndeki 20 demirbaş numaralı

ve tarihi tam olarak bilinmeyen Kur'an-ı Kerim de gösterilebilir. Bunlara ilâve olarak, Selçuklu Dönemi sülûs ve nesih yazılarına ışık tutabilecek en önemli kaynaklardan biri, Mevlânâ Müzesi'nde 51 demirbaş numarası ile kayıtlı olan 677/1258 tarihli en eski Mesnevî nüshasıdır. Bu eserin tezyinatı da dönemin tezhip sanatı hakkında malûmat verebilecek mahiyettedir (Günüç, 2001, s. 272). Hasan b. Ahmed el-Kırîmî tarafından yazılan 53 demirbaş numaralı Mesnevî ile Niğdeli Mehmed b. Kutlu hattıyla yazılmış olan 54 demirbaş numaralı Mesnevî, hem hat sanatı hem de tezhip sanatı bakımından önemli örneklerdir.

Hat ve tezhip yönüyle Konya'da kitap sanatlarının tarihine ışık tutacak eserlerden çoğu cilt sanatı bakımından da büyük önem arz etmektedir. Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi'ndeki eserlerin birçoğundan anlaşıldığına göre, cilt kapaklarındaki Selçuklu ve Beylikler dönemi özellikleri Osmanlı Dönemi'ne de etki etmiştir. Bu ciltlerden ön ve arka kapakları aynı veya farklı olanları mevcuttur; ancak ön ve arka kapakları aynı tarzda olan ciltlere daha çok rastlanmıştır. Ciltlerin bir kısmı yuvarlak şemseli olup bir kısmı mühr-i Süleyman tarzındadır. Cilt kapaklarındaki zencirekler ise muhtelif geometrik geçmeli, kare karakterli, dört kollu yıldızlı, çok geniş örgülü, kısa ve uzun şerit geçmeli, ince sarmallı, tepelikli motifli, iplik örgülü, dört kollu çiçekli baklava dilimli ve düz cetvel gibi şekillerde yapılmıştır. Ciltlerde soğuk baskı, kakma ve altın sürme teknikleri kullanılmıştır (Büyükbacı, 2003, s. 58-59). Anadolu Selçuklu Dönemi'ne ait kitap ciltlerinin ana malzemesi deridir ve kahverenginin nerdeyse bütün tonları kullanılmıştır. Buna mukabil siyah deri görülmemiştir. Ciltlerin iç ve dış kapaklarında, istisnalar dışında aynı renk kullanılmıştır (Arıtan, 1993, s. 186).

Bu belli başlı örnekler incelendiğinde de görülecektir ki, Konya, İnce Minareli Medrese, Karatay Medresesi, Sırçalı Medrese, Sahip Ata Camii ve Manzumesi gibi birer sanat âbidesi mahiyetindeki önemli mimari eserlerin yanı sıra, kitap sanatları bakımından da çok zengin olan bir ilim ve sanat merkezidir. Bu yönüyle, kitap sanatları bakımından "Konya Mektebi" adıyla başlı başına bir ekolden bile söz edilmiştir (Günüş, 2003, s. 221-222).

Selçuklu Veziri Sahib Atâ Fahreddin b. Ali'nin himayesinde, Konya'da hattatlarla müzehhiplerin çalıştığı bir nakışhânenin mevcut olduğu, bazı kaynaklarda belirtilmektedir (İbn Bibî, 1957, s. 73; Turan, 1998, s. 535).

Hız. Mevlânâ'nın ehl-i san'at ve erbab-ı hüner olunmasına yönelik tavsiyelerinin etkisiyle, Selçuklu döneminden itibaren Konya'da pek çok hattat yetişmiştir. Hattatlarla diğer sanatkârların ise büyük çoğunluğu Mevlevîdir. Bunlardan Hattat Nizameddin, kâtiplerin sultanı olarak anılır (İzbudak, 1946, s. 51/61).

İstanbul, fetihden bu yana kültür ve medeniyet başkenti olma özelliğini kesintisiz sürdürebilmişken, taşra olarak nitelendirilen Anadolu şehirleri, tarihi ve sosyolojik birtakım sebeplerle önemli çekim merkezleri olmaktan yavaş yavaş uzaklaşmıştır. Bunun paralelinde, ilim ve sanat meraklısı olan kabiliyetler İstanbul'a göç etmişler ve orada kendilerini geliştirebilmişlerdir. Gerek Cumhuriyet öncesinde gerekse Cumhuriyet'ten sonra bu durum pek farklı olmamıştır. Konya, Kayseri, Erzurum, Sivas, Amasya, Manisa gibi bir zamanların kültür ve medeniyet merkezleri olan şehirler de maalesef bu alanlardaki eski hareketliliklerini tam olarak muhafaza edememiş şehirlerdir. Osmanlı Dönemi'nin meşhur hattatlarından aslen Konyalı olanlar da genellikle İstanbul'a yerleşerek orada talebe yetiştirmişler ve eser vermişlerdir. Meselâ, Konyalı Hacı Hafız Ebubekir Raşid Efendi (1782) buna örnek olabilecek en meşhur hattatlardandır. Kendisi, Şeyh Hamdullah'ın, oğlu Mustafa Dede, damadı Şükrullah Halife, I. ve II. Derviş Ali ile devam eden hat ekolünün 18. Yüzyıldaki en önemli temsilcilerindendir. Ebubekir Raşid Efendi'den başka, Tezkire kitaplarında adı

geçen Konyalı hattatlar varsa da onun kadar meşhur değildirler ve taşrada kitap sanatlarıyla iştigal eden kişilerin çoğu genellikle mahalli sanatkârlar kategorisinde ele alınmaktadırlar.

Gerek İstanbul'daki gerekse Konya'daki hat sanatkârları ile diğer kitap sanatları erbabından birçoğunun Mevlevî ya da Mevlâna muhibbi olduğu biliniyor. XIII. Yüzyılda yaşamış olan Nizameddin Dede, Konyalı olup Hz. Mevlânâ tarafından hilâfetle şereflendirilen ve Yakut el-Musta'sımî'den ders almış hattatlardandır (Müstakîmzâde, 1928, s. 568; Bayat, 1991, s. 85). XVI. yüzyıl hattatlarından Recep Dede yine Konyalı hattatlardan ve Mevlevî dervişlerinden biridir (Müstakîmzâde, 1928, s. 202; Bayat, 1991, s. 86). Ta'lik hattatlarından olan Seyyid Yusuf Nesib Dede, XVII. ve XVIII. yüzyıllarda yaşamış Konyalı ve Mevlevî sanatkârlardandır (Bayat, 1991, s. 88; Özkafa, 2007).

Silleli Hafız Abdurrahman, Mevlevî hattat Haki Dede'nin oğludur ve hattatlığı babasından öğrenmiştir. Tezhipte de ustadır. Mustafa Fehmi, XIX. yüzyıl Konya Mevlevîlerindedir. Kendisi hem hattat hem hakkâktır. 1902'de İstanbul'da vefat etmiştir.

İstanbul'a ilim ve sanat tahsili için giderek oraya yerleşen ve meşhur olan Konyalı sanatkârlar da elbette mevcuttur. Derman'ın ifadesiyle; "hüsn-i hat denilen nazlı güzel, kendini ancak İstanbul'da âşikâr ediyor; bunun farkına varan müstaid Konyalılar da bu güzel şehre gelip onun peşine düşüyorlar" (Derman, s.8) Meselâ; yukarıda adı geçen Ebûbekir Raşid Efendi, Konya'da doğup daha sonra İstanbul'a giden hattatlardandır. Ayrıca, Hacı hafız İsmail Şakir Efendi (ö.1786), Kazzazzâde Seyyid Ahmed Efendi (1752), Seyyid Osman Efendi (ö.1786), Seyyid Ömer b. Abdülkadir,

Seyyid Süleyman b. İsmail (ö. 1785) ve Şeyh Seyyid Yusuf Nesib Dede b. Şeyh Ömer gibi hattatlar da Konya'dan İstanbul'a gitmişlerdir.

Bir kısmını zikrettiğimiz bu Konyalı hattatlardan başka, Konya'da doğmayıp da Mevlâna aşkıyla dışarıdan Konya'ya gelen Mevlevî hattatlar da vardır. Buharalı Hacı Abdülhamid Efendi (ö. 1888) ve meşhur hattatlardan, aynı zamanda Mevlâna Dergâhı'nın son mesnevîhanı olan Filibe doğumlu Sıdkı Dede (1824-1937) bunlardan bazılarıdır (Özönder, 1987, s. 129-149).

Konyalı hattatlarla ilgili olarak çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bunlardan bazıları Konyalı olan çeşitli hattatlar hakkında münferit olarak yapılmış araştırmaların sonucu olarak yayınlanmıştır (Özönder, 1998); bir kısmı ismi Konya'da yayınlanmış bazı mahalli mecmua veya gazetelerde tefrika edilmiş olan ve Konyalı hattatlar hakkında bilgi veren yazı dizileridir (Uyar, 1946-1947; Sural, 1978). Bunlara ilâveten, konuyla ilgili bazı tez çalışmaları da yapılmıştır. Yine, Konya'nın belli bir yöresini inceleyen bazı kitaplarda o yörenin meşhur hattatları zikredilmiştir (Özönder, 1998, s. 217-222). Ancak bahsi geçen bu kaynaklardaki hattatların hepsi hakkında tafsilatlı malumat bulunamadığı ve bu hattatların her birine ait kitap, levha vb. eserlere rastlanmadığı için bu kişilerin sanat seviyelerine dair kesin bir hüküm vermek doğru olmayacaktır. Bunlardan birçoğunun sadece mahallî sanatkâr seviyesinde eserler ortaya çıkarmış olması muhtemeldir. Bir kısmının ise gerçekten ciddi bir hat eğitimi almış ve kabiliyetiyle de temayüz etmiş hattatlar olduğu söylenebilir.

Bu çerçevede, Müstakîmzâde Süleyman Sadeddin'in Tuhfe-i Hattatîn, Suyolcuzâde

Ya Hazreti Mevlânâ,
M. Abrar

Mehmed Necib'in Devhatü'l-Küttâb, Nefeszâde İbrahim'in Gülzar-ı Savâb, Mustafa Âli'nin Menâkıb-ı Hünerverân, Habîb'in Hat ve Hattâtân, İbnülemin Mahmud Kemal İnal'ın Son Hattatlar ve Şevket Rado'nun Türk Hattatları gibi belli başlı hat tezkirelerinde ismi geçen ve hat sanatında temayüz etmiş olduğu anlaşılan Konyalı hattatlara yönelik araştırmalar da yapılmıştır (Derman, 2008, s. 7-16). Ancak maalesef bunlardan her birinin eserine de rastlanamamıştır.

Bu çalışmanın sonuna, sanattaki seviyesi göz önünde bulundurulmaksızın, yukarıda zikredilen kaynaklarda adı geçen Konyalı bütün merhum hattatların toplu bir listesi tablo halinde verilmiştir. Bu tabloda, hattatların tespit edilebilmiş olan doğum ve ölüm tarihleri veya yaşadıkları yüzyıl, baba adları, hüsn-i hat hocalarının isimleri, medfun oldukları mezarlıklar ile hat sanatından başka hangi sanatlarda maharetlerinin olduğu yer almaktadır. Bununla birlikte, ilgili hattatın kaleminden çıkmış olup müze veya kütüphanelerde muhafaza edilen eserler varsa bunlar da belirtilmiştir.

Tablodaki Konyalı hattatlar hakkında genel bir değerlendirme yapılacak olursa şu sonuçlara ulaşılabilir: Konya'da belli bir dönemde pek çok talebe yetiştirmiş birkaç önemli hattat öne çıkmaktadır. Bunlara örnek olarak Alâiyeli Abdülgani Vehbi Efendi ile Başarılızade İbrahim Hakkı Efendi'yi söyleyebiliriz. Bu iki hattat, XIX. yüzyılın ikinci yarısı ile XX. yüzyılın ilk yarısı arasındaki dönemde Konya'da en çok hattat yetiştiren kişiler olmuşlardır. Adı geçen hattatların müderrislik yaptığı Özdemirî Medresesi de Konya'da kitap sanatlarının tarihi açısından anılmaya değerdir. Simavlı Osman Zühdü Efendi ile Hacı Abdurrahman

Efendi de Konyalı hattatlardan bir kısmının hocasıdır. Bu isimlerden başka Mevlevî Haki Dede, oğlu Osman Haki Efendi ve onun oğulları da silsilevi olarak birkaç kuşak hattat olan kimselerdir. Sıdkı Dede, Mahbub Efendi (Özönder, 1994, s. 93-108) Ferit Ülgen gibi isimler, Konya'da hattat olarak tanınmış önemli kişilerdendir. Ayrıca, daha önce de belirtildiği gibi, Konyalı hattatların çoğunun Mevlevî veya Mevlâna muhibbi olduğu görülmüştür.

Konyalı hattatların bir kısmı tezhip, cilt ve nakış gibi sanat dallarında da mahareti olan kimselerdir. Bu sanatkârların, kendi yazdıkları Kur'an-ı Kerim'lere ve diğer eserlere yine kendilerinin tezhip ve cilt yaptıkları belirtilmektedir. Bu eserlerden bazıları Mevlâna Müzesi'nde bazıları Yusufâğa Kütüphanesi'nde, bazıları ise özel koleksiyonlardadır.

Kitap sanatlarının birbirleriyle olan yakın ilişkisi sebebiyle, bu sanatlardan herhangi biriyle uğraşan bir kimsenin, diğer sanatlara az da olsa aşinalığının olması ise kaçınılmaz bir zarurettir. Çünkü, bir hattatın cetvel çekmek veya zerendud tekniğiyle eser ortaya çıkarmak için altın ezmeyi, fırça kullanmayı bilmesi gerekir. Kâğıt boyamayı ve aharlamayı, mürekkep yapımını bilmek de hattat için çok önemlidir. Aynı şekilde, müzehhibin tezhipleyeceği yazıdaki harflerin eksenlerini ve hat sanatıyla ilgili başka bazı özellikleri bilmesi gerekir. Bunlara ilâve olarak, ebru, minyatür veya cilt yapabilen müzehhiplerle hattatlar mevcuttur. Tarihimizde ve kısmen günümüzde böyle sanatkârlar vardır (Ünver, 1934, s. 24).

Hattatlığıyla isim yapmış olan şahısların çoğu medrese tahsili görmüş kimselerden olup şehrin ilmiye sınıfına mensup zevatındandır.

*Sultan Vele,
Hamid Aytay*

Zira, bazılarının kendi hatlarıyla yazdıkları ilmî eserleri mevcuttur. Bu şahıslardan birçoğunun, aynı zamanda hafız oldukları anlaşılmaktadır. Yine sözkonusu hattatlardan bazılarının babası da hattat olup bu sanatı babalarından meşk etmişlerdir.

Konya'nın tarihî ve kültürel anlamda önemli bir yöresi olan Sille'nin, şehir merkezinden sonra en çok hattat yetiştirmiş yöre olduğu görülmektedir. Çünkü Konyalı hattatlar arasında kayda değer sayıdaki isim aslen Silleli olup Sille'deki Aşağı Mezarlık'ta medfundur (Özönder, 1998, s. 217-222).

Cumhuriyet'in ilânından kısa bir müddet sonra sonra, harf inkılâbının yerleşme sürecinin de etkisiyle kitap sanatları ve özellikle hat sanatı ciddi bir duraklama dönemi geçirmiştir. Bu durum, İstanbul'da bile böyle olmuştur. Ancak 20. yüzyılın sonlarına doğru, sosyolojik ve kültürel değişimlerin etkisiyle medeniyeti algılama biçiminin farklı bir boyut kazanması, aynı zamanda, batı medeniyetine mensup ülkelerde, özellikle de Avrupa'da Klasik Türk Sanatı'na gösterilen ilgi de geleneksel sanatlarımıza yeniden yönelme ihtiyacını doğurmuştur.

Konya'da gerek kitap sanatlarıyla ilgili kıymetli eserleri gerekse diğer kültür ve sanat dokümanlarını şahsi gayretleriyle ömürleri boyunca toplayarak ciddi koleksiyonlar meydana getiren değerli kültür adamlarını, köklü bir şehrin gizli hazinelerini derlediklerini için zikretmek gerekir. Bu isimler arasında Prof. Dr. Feridun Nafiz Uzluk, A. R. İzzet Koyunoğlu ve A. Sefa Odabaşı gibi belli başlı şahsiyetler ile yaptığı kıymetli çalışmalarla geleneksel sanatlara dikkat çeken Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver gibi ilim ve sanat adamları özellikle anılmaya

değer insanlardır. Bugün bu gibi ilim ve kültür adamlarının koleksiyonları veya bu konularda kaleme almış oldukları eserler, Koyunoğlu Müzesi, Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, Selçuklu Araştırmaları Merkezi gibi müesseselerde araştırmacıların ve sanatseverlerin hizmetine açılmış durumdadır. Bu zengin arşivlerin yanı sıra yukarıda başlıca örneklerinden söz ettiğimiz Mevlâna Müzesi ile Konya'nın bir diğer önemli müzesi olan Etnoğrafya Müzesi de bu şehir ve bu ülke adına tartışılmaz değerde eserleri ihtiva eden hazinelerdendir.

Cumhuriyet sonrasında, özellikle 1960'lı yıllardan sonraki dönemde Konya'dan İstanbul'a giderek zamanın meşhur isimlerinden Halim Özyazıcı, Hamid Aytaç gibi önemli hattatlardan veya onların belli başlı talebelerinden hüsn-i hat meşke derek icazet aldıktan sonra Konya'ya gelen hattatlar bu şehirde hem sanatlarını ilerletmişler hem de yeni talebeler yetiştirerek hat sanatının bu Selçuklu payitahtında yeniden inkişafına katkılarda bulunmuşlardır. Bununla birlikte, yine XX. yüzyılın son çeyreğinden itibaren Konya'dan İstanbul'a giderek Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver'in veya Prof. Dr. Muhsin Demironat'ın talebelerinden tezhip, Necmeddin Okyay'ın ve Mustafa Düzgünman'ın talebelerinden ebru ve cilt dersleri alan Konyalı sanatkârlar da bu şehirde sözkonusu kitap sanatlarının canlanmasını sağlamışlardır. Meselâ, Prof. Ünver'in talebelerinden Cahide Keskiner bir müddet boyunca belli aralıklarla Konya'ya gelerek minyatür sanatının bu şehirde gelişmesine katkıda bulunmuş bir kimsedir. Nitekim, kitap sanatlarının her biri bir diğerine ihtiyaç duyuran sanatlardır. Bunlardan birinin geliştiği bir yerde diğerlerinin de gelişmesi

Ya Hazreti Mevlânâ,
Fatih Özkafa

kaçınılmazdır. Konya'da da İstanbul'da olduğu gibi hat sanatının gelişmesi, tezhip, ebru ve cilt sanatlarının gelişmesini sağlamıştır.

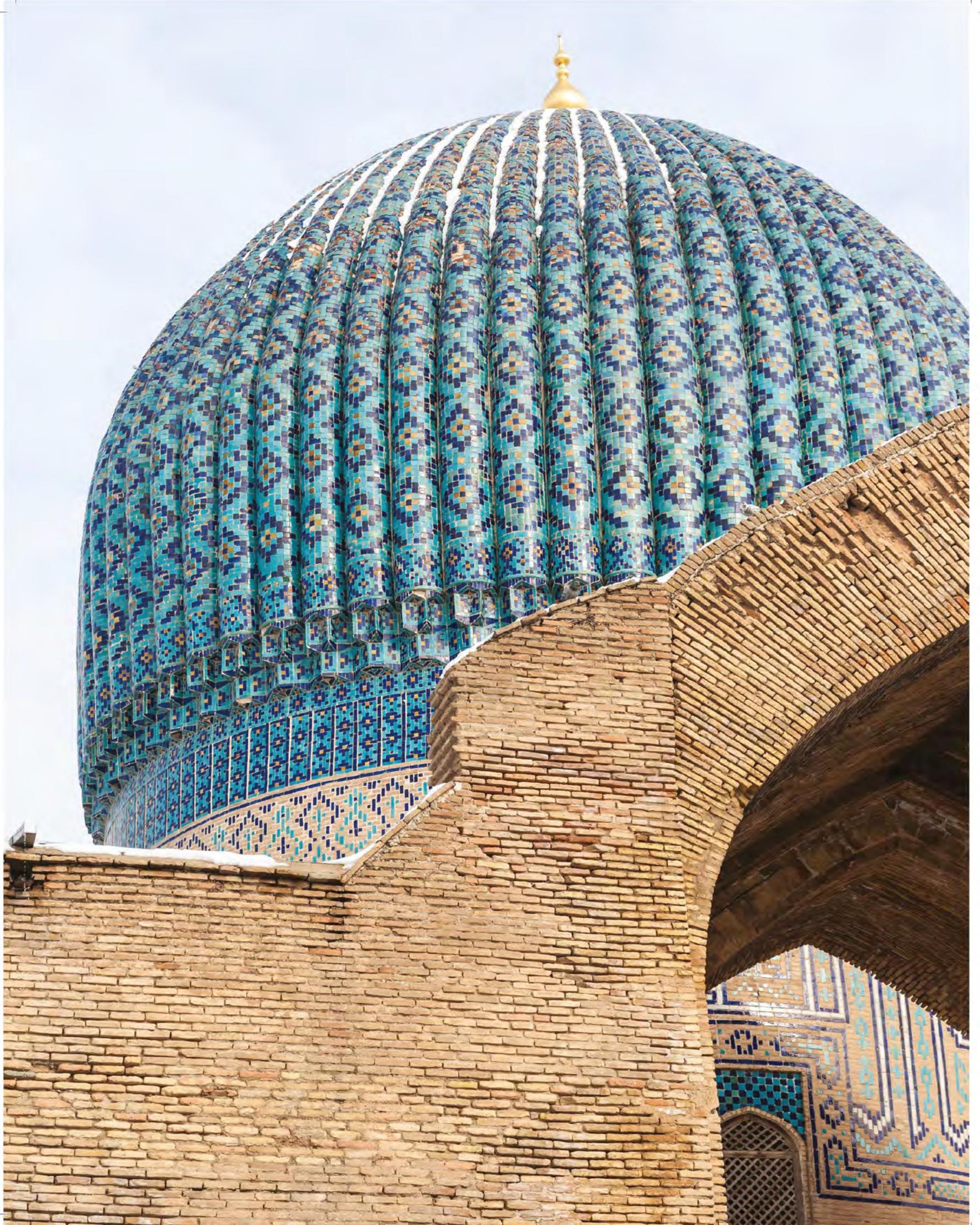
Selçuklu başkenti olan Konya'da, köklü bir kültür ve sanat merkezine yakışan faaliyetlerin sürdürülmesi, Türk sanatının en önemli damarlarından olan kitap sanatlarının yaşatılması bir zarurettir. Bu zaruret ise belli kişilere, diğerlerinden daha fazla görev yüklemektedir. Bu noktada, şehrin yöneticilerinin sanatı himaye ve sanata destek konusunda daha hassas olmaları gerektiği kadar, bu şehirde doğan veya yaşayan sanatçıların durmaksızın iyi sanatçı yetiştirmeleri de şarttır. Zira, pek çok Anadolu şehrinden İstanbul'a ve büyük şehirlere göç etmiş kalifiye insanlar sebebiyle, aslında yurt çapında olması gereken gelişme belli bölgelerde yoğunlaştığı için, Anadolu'nun çoğu şehri kültür ve sanat yönünden geride kalmıştır. Kendisini yetiştirmek için İstanbul'a giden ve önemli hocalardan hat, tezhip, ebru, cilt veya

minyatür dersleri alan bazı sanatçıları daha sonra memleketlerine döndükleri ve burada sanatlarını icraya, talebe yetiştirmeye devam ettikleri için Konya'nın bu açıdan şanslı bir şehir olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü bugün bu şehirde yeniden canlanan sanat ortamının tohumları, şahsi çabalarla günümüzden çeyrek asır kadar önce atılmıştır. Az sayıda sanatçının büyük fedakârlıklarla yapmış oldukları çalışmalar, Konya'da meyvesini vermeye başlamıştır. Özellikle kitap sanatları alanında Konya'nın, İstanbul'dan sonra zikredilen en önemli şehir olmasında bu birkaç kişinin iyiniyetli çabaları etkili olmuştur, diyebiliriz. Nitekim, diğer şehirlerde doğup kitap sanatları merkezi olan İstanbul'a giderek orada yetiştikten sonra bir daha memleketine dönmeyen sanatçıları sebebiyle, Anadolu'nun diğer şehirlerinde bu sanatlar çok fazla gelişmemiştir. Bu bakımdan, Konya'nın asıl hüviyetine yakışır bir şehir haline gelmesinde büyük payları bulunan fedakâr sanatçıları takdir etmek gerekmektedir. Dolayısıyla; son

yıllarda Konya'da kitap sanatlarında görülen dikkat çekici gelişmeler diğer Anadolu şehirlerindeki durumla kıyaslandığında rahatlıkla şu hükme varmak mümkündür: Günümüzde Konya, Türk-İslam sanatlarının İstanbul'dan sonraki en önemli merkezidir.

Kaynakça

- Alparslan, Ali; *Osmanlı Hat Sanatı Tarihi*, İstanbul, 1999.
- Alparslan, Ali; *Ünlü Türk Hattatları*, Ankara, 1992.
- Arıtan, A. Saim; "Geçmişten Günümüze Türk Ebrû San'atı ve Yeni Uygulamalar", *Uluslararası Sanat Tarihi Sempozyumu, Prof. Dr. Gönül Öney'e Armağan, 10-13 Ekim 2001*, İzmir, 2002, s. 19-29.
- Arıtan, A. Saim; "Anadolu Selçuklu Cild San'atının Özellikleri", *I. - II. Millî Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Semineri Bildirileri*, Konya, 2003, s. 181-197.
- Barıştı, Örcün; "Konya Yusuf Ağa Kütüphanesi'nde Bulunan 6626 Demirbaş Numaralı Kur'an Üzerine", *I-II. Millî Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Semineri Bildirileri*, Konya, 1993.
- Bayat, A. Haydar; "Hüsn-i Hat San'atında Mevlevilik ve Mevleviler", *4. Millî Mevlânâ Kongresi, 12-13 Aralık 1989, Tebliğler*, Konya, 1991, s. 81-99.
- Binark, İsmet; *Eski Kitapçılık Sanatlarımız*, Ankara, 1975.
- Derman, M. Uğur; Derman, M. U., "Osmanlı Hat Kaynaklarındaki Konyalı Hattatlar", *Türk-İslâm Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi*, K15 2008, Konya, s. 7-16.
- Gök, Abdülkadir (Ed.); *Yaşayan Konyalı Sanatçılar ve Eserleri*, Konya, 1998.
- Günüç, Fevzi; "Selçuklu Dönemi Kitap Yazıları", *V. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazı ve Araştırmaları Sempozyumu 19-20 Nisan 2001, Bildiriler*, Ankara, 2001, s. 269-280.
- Günüç, Fevzi; "Geçmişten Günümüze Kültür ve Sanat Yönüyle Konya", *Tarih ve Kültür Başkenti Konya*, Konya, 2003, s. 219-227.
- Habib; *Hat ve Hattâtân*, İstanbul, 1306.
- İbn Bîbî; İbn Bîbî, *El-Evâmîrül-Alâiyye fi'l-Umuri'l-Alâiyye*, Ankara, 1957, s. 73;
- İzbudak, Veled; İzbudak, V., *Mevleviliğe Nasıl Girilir; Hatıralarım*, İstanbul, 1946.
- Müstakîmzâde; Müstakîmzâde S. S., *Tuhfe-i Hattâtîn* (nşr.: İbnülemin M. Kemal), İstanbul, 1928.
- Nefeszâde İbrahim; *Gülzâr-ı Savâb*, (nşr. Kilisli Muallim Rif'at), İstanbul, 1938.
- Özkafa, Fatih; *Hat Sanatı: Osmanlı'dan Bugüne*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2023.
- Özönder, Hasan; "Mevlevilikde Hat ve Hattat Sıdkı Dede", *II. Mevlâna Kongresi, 3-5 Mayıs 1986, Tebliğler*, Konya, 1987, s. 129-149.
- Özönder, Hasan; *Sille (Tarih-Kültür-Sanat)*, Konya, 1998.
- Özönder, Hasan; "Mevlânâ Türbesi Mescid ve Semâhânesi'nin Son Nakkaş ve Hattatı Konyalı Mahbûb Efendi", *S.Ü. Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 1, 1994, s. 93-108.
- Rado, Şevket; Rado, Ş.; *Türk Hattatları*, İstanbul, ts.
- Serin, Muhittin; *Türk Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*, İstanbul, 1999.
- Sural, M.; *Konya'nın Sesi Gazetesi*, Konya, 1978.
- Suyolcuzâde, M. N.; *Devhatü'l-Küttâb* (nşr. Kilisli Muallim Rif'at), İstanbul, 1942.
- Turan, Osman; *Selçuklular Zamanında Türkiye*, İstanbul, 1998.
- Uyar, V. Sabri; "Hattatlar Armağanı", *Konya Mecmuası*, Konya, 1946-1947.
- Ünver, A. Süheyl; *Selçuklularda ve Osmanlılarda Resim, Tezhip ve Minyatür, Türk Tarihinin Ana Hatları Eserinin Müsveddeleri, Seri: II, No: 11*, İstanbul 1934.
- Ünver, A. Süheyl; "Türk İnce El Sanatları Tarihi Üzerine", *Türk Tarih Kurumu Atatürk Konferansları*, Ankara, 1964.

BUHARA'DAN KONYA'YA İRFAN GELENEĞİ

KEMAL YAVUZ ATAMAN

Bu yazıyı merhum kıymetli kardeşim Prof. Dr. Mustafa Küçükbaşcıya ithaf ediyorum. Mustafa kardeşim, irfan geleneğinin mümtaz mümessili kıymetli dedelerinin yolunda çelebi bir insandı. Bu yazı için kendisine söz vermiş, Dârulmülk Dergisi'nin o sayısına yetiştirememiştim. Yazının nasibi, O'nun dârul bekâya rıhletinden sonraki bu sayıya imiş. Takdir... Rahmetle yâd ediyoruz.

Maveraünnehir'e akseden marifetullahla yeşeren, yaşayan insanların kurduğu şehirlerden Buhara, İslâm Medeniyetinin en önemli merkezlerindedir.

Buhara, İslâm'la şereflendikten sonra Maveraünnehir'in en mühim, dînî, fennî, içtimâî, ilim ve irfan merkezi olmuştur. İslâm tarihinin en önemli devletlerinden bazılarının kuruluş kaynağıdır. İlim, sanat ve kültürün nice yerlere taşınmasında merkez olmuştur. Konya ise Maveraünnehir'den gelen irfan ehli ile müzeyyen bir Selçuklu başkentidir. Konya'da bilginin, irfanın ve kültürün, taşınmasında Anadolu'daki kaynak şehirlerdendir. Her iki şehir kadim bir geçmişe ve ortak hususiyetlere sahiptir; medeniyetlere başkentlik yapmışlar, İpek Yolu üzerinde yer almışlar, Moğol istilasına uğramışlardır. Tarihi özellikleri, etkileri, yetişen şahsiyetler ve yazılan eserleriyle İslâm ve dünya tarihine damga vuran bir birikimi barındırırlar. Her iki şehir de ilim

ve irfan ile imar edilmişlerdir. Medeniyet/ umran, imar etmekten, irfanla imar edilen medineler, medeniyet kurucusu olmuşlardır. İslâm Medeniyeti Kur'an ve Sünnet merkezli âlimlerin, sanatkarların, âriflerin, toplumun çabası ve mücadelesi ile tesis edilmiştir.

Konya ve Buhara "irfan" ve "imar" açısından örnek şehirlerdendir ve aynı zamanda gerçek bir "dünya şehri" vasfını taşımışlardır. Buhara ve Konya'nın bu sırdaşlığı Hz. Mevlânâ'nın şu hikmetli sözü ile daha çok anlam kazanmaktadır: "Buhara bir bilgi madenidir. Her ne hikmet sahibi görürsen o Buhara'lıdır." İrfan kelimesi Arapça'da "arafe"den bilme, anlama, sezme, güçlü sezgi demektir. Ârif irfan sahibi kimsedir. Marifetullah, en kıymetli ilimdir. İrfan sahibi kişiler, Allah'ı bilerek hareket ederler, her şeyin ve herkesin haklarına riayet eder, her şeyi ihsanla, ihlasla yaparlar. Buhara ve Konya'da irfan sahibi ârifler ve toplumlar çalışmışlar, şehirleri mamur hale getirmişlerdir.

Râgıp İsfahânî'ye göre insanın üç görevi, İbadetullah, Halifetullah ve Yeryüzünün İmarı'dır. Allah'a ibadet etmesi, bilmesi, tanınması insana yüklenen görevdir. İnsanın yaratılışı ile ilgili olan görüşlerden birisi yeryüzünün imarı ile ilgilidir. Hûd Sûresi, 61. Ayet-i Kerime bu noktadan delil gösterilmektedir. "O sizi yeryüzünden (topraktan) yarattı ve sizden yeryüzünü imar

Orta Asya'nın mavi kubbeli incisi Semerkant'ın Registan Meydanı

etmenizi istedi. (Hûd, 61). Müslümanlar siyâsî, sosyal, iktisâdî ve kültürel yönden yeryüzünün îmarını Kur'an'ın bu sorumluluğu ile yerine getirmişlerdir. Medeniyet, bir îmar'dır. Gönüllerin, kalplerin, münasebetlerin, hayatın îmar edilmesi ile ömür îmar edilerek anlam kazanacaktır. Buhara ve Konya bu anlayış ve idrak ile îmar edilen kutlu şehirlerdendir.

Buhara ve Maveraünnehir, birçok devletin, âlimlerin, âriflerin havzası, menbaı olmuştur. Devletleri kuran şehirler, şehirleri kuran ârifler, âlimler, emirler, askerler, esnaflar, sanatkârlar, tüccarlar ve toplumdur. Karahanlılar, Sâmânîler, Timuroğulları, Babürülüler, Selçuklular, Osmanlılar ve nice Türk İslâm devletleri Buhara ilim ve irfan geleneğinden feyzle beslenmişlerdir. Buhara'nın "irfan" kaynaklarından olan Hâcegâniye, Nakşibendiyye tasavvufu küresel bir etki sağlamış, âriflerle uzun yıllara ve geniş coğrafyalara yayılmıştır. Konya'da ise Hz. Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî ile Mevlevîlik yeşermiş yine dünyaya yayılmıştır. Öyle ki Batı âlemi içinde Mesnevî İslâm'a açılan bir kapı olmuştur. Buhara'daki gelenek Nakşibendilik Abdülhâlik-ı Gucdüvânî Hazretlerinden Muhammed Bahaeddin Nakşibend Hazretlerine kadar olan silsile Hâcegâniyye'dir. Gucdüvânî Hazretlerinin Hocası Yusuf Hemedânî Hazretleridir. O'nun bir diğer halifesi Ahmet Yesevî Hazretleridir. Anadolu'nun fethinde Yesevi Hazretlerinin talebelerinin önemi çok büyüktür. Yusuf Hemedânî Hazretlerinin Hocası Ali Fârmedî Hazretleri ise İmam Gazali'nin de Hocası ve Nizamülk tarafından itibar gören büyük bir sûfidir. O'nun hocası ise Hasan Harakânî Hazretleridir. Hasan Harakânî'nin etkilediği kimseler arasında Gazneli Sultan Mahmud, Çağrı Bey, Tuğrul Bey, Sultan Alparaslan

Hacı Veyiszâde Camii

yer alır. Şems-i Tebrîzî'nin de Harakânî Hazretlerinden etkilendiği, Mesnevî'nin bazı yerlerinde ise Hz. Mevlânâ'nın Harakânî Hazretlerine nisbet ettiği görülmektedir. Buhara ile Konya arasında, Nakşilik ve Mevlevîlik, büyük mutasavvıflar, ârifler cihetinden dikkati calib münasebetler, irtibatlar, tesirler vardır. Buhara'nın en önemli Piri Abdülhâlik Gucdüvânî Hazretleri Malatyalı'dır, ama Buhara'ya yerleşmiştir. Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî ise Belh şehrendendir, babası ile Anadolu'ya gelmişler, Konya'da ikâmet etmişlerdir.

Buhara Emevîler döneminde fethedilmiş, bu topraklara Hz. Peygamber nesli ayak basmış, onlardan bazıları buraya yerleşmişlerdir. İnsanlar İslâm'ı doğrudan sahabe-i kirâmdan veya tabiinden öğrenmişlerdir. Bu dönemde İslâm'ın yerleşmesiyle aynı zamanda ilim sanat, dil ve edebiyat gelişmiş, Buhara çok kültürlü bir şehir haline gelmiştir. Diğer taraftan Bağdat, Horasan, Mekke, Medine, Anadolu ile irtibatın, gidiş ve gelişlerin olması İslâm Medeniyetinin diğer havzalarıyla ile buluşması sağlanmıştır. İslâm coğrafyasından birçok âlim Buhara'ya göç etmiştir. Buhara'dan

da Hindistan, Horasan, Kafkasya, Anadolu ve Hicaz’ada Buhara ve çevresinden âlimler, sûfiler, ârifler, tüccarlar, sanatkârlar göç etmişlerdir. Abdülhâlik Gucdüvânî’den Muhammed Nakşibend Hazretlerine kadar 7 (yedi) Pîr Buhara’dadır. Yusuf Hemedânî Hazretleri şöyle söylemektedir: “Zahirinizi dağınıklıktan kurtarın. Zira zâhiri dağınık olanın, bâtını ve gönlü daha da dağınık olur.” Yusuf Hemedânî, dış güzelliğine önem veriyordu. Abdülhâlik Gucdüvânî Hazretleri dervişlerin insanlardan uzaklaşmadan, onların içinde Allah’la olmalarını isteyen “Halvet der encümen” kuralını koymuştur. Şah-ı Nakşibend Hazretlerine göre, “El kârda (kazançta), gönül Yâr’da” diyerek ticaret yapan, ama gönülü Allah’la olan tüccara gıpta ile bakmıştır. Hâce Mahmud İncir Fağnevî “Bizim yolumuzda hurka değil, hırfe (meslek) önemlidir,” demiştir. İşi marifeti olmayana tasavvuf dersi vermemiştir.

Buhara Kubbet-ul İslâm olarak anılan üç İslâm şehriden birisidir. Bu bölgeden İslâmî ilimlerin en önemli ve müteber isimleri çıkmıştır. Tefsir, hadis, fıkıh, kelâm, tasavvuf ilimlerinde meşhur ve mâruf isimler vardır. Ayrıca temel bilimlerde, tıp, matematik, coğrafya, dil, tarih yazıcılığı gibi çok büyük âlimler de neşet etmiştir.

Konya

Konya da ilk defa Emevîler döneminde İslâm’ı tanımıştır. 1097-1308 yılları arasında Anadolu Selçuklularının başkenti olmuştur.

Hız. Mevlânâ’yı Karaman’dan Konya’ya Sultan Alâeddin Keykubad davet etmiştir. O’nun ve II. Kılıçarslan zamanında Konya, medeniyetin en yüksek noktasına ulaşmıştır.

Birçok sultan ve devlet adamı burada büyük îmar faaliyeti yaparak Konya’yı İslâm Dünyası’nın ilim ve fikir merkezi hâline getirmişlerdir. Anadolu’nun ilim, kültür, sanat bakımından olduğu kadar iktisâdî ve ticârî hayat itibarıyla da gelişmiş ve refah içinde yaşadığı Türkiye Selçukluları zamanında İslâm coğrafyasından birçok âlim ve mutasavvıfın istikâmeti Anadolu’ya olmuş, buradaki ilim merkezlerinde ders okutmuşlardır. Konya’da âlimlere gösterilen ilgi ve itibar şehrin gelişmesinde etkili olmuştur. Sultan Alâeddin Keykubad devrinde yapılan kervansaraylar, hanlar hem tüccarlara hem de gezgin ilim adamlarına kolaylıklar temin etmiştir. Medreseler, kütüphaneler, zaviyeler ve vakıflar sayesinde bir ilim çevresi olmuştur.

Moğol saldırılarına rağmen Konya’da tasavvufî hareketler gelişmiştir. Birçok âlim ve mutasavvıfın Moğol tehlikesinden kaçıp Konya’ya yerleşmesi, ehl-i ilme saygı, sevgi gösteren, aynı zamanda kendileri de âlim, şair olan sultan ve beylerin Konya’da hüküm sürmesi Selçukluların ve Konya’nın gelişmesini, ilerlemesini sağlamıştır. Konya Mevlevîlik başta olmak üzere mânevî yaşamın ve edebî faaliyetlerin merkezi hâline gelmiştir. Konya aynı zamanda renkli bir düşünce merkezidir. İran, Türk ve Arap diyarlarından gelen dervişler ve âlimler, tarikatlarını ve fikirlerini yaymak için Konya’yı ve Anadolu’yu müsait bulmuşlardır. Fahrettin-i Râzî takipçilerinden Kadı Sirâceddin Urmevî, filozof Esirüddin Mufaddal Ebherî, Sadreddin Konevî, Necmeddîn Dâye, Fahreddin Irak’i, Seyyid Burhâneddîn-i Tirmizî, Ahmed Fâkih, Bahaeddin Veled ve Hız. Mevlânâ bu devirde Konya’daki büyük âlim ve âriflerdendir. Sultan Alâeddin Keykubat’ın çaba ve çalışmaları Konya’nın medeniyet merkezi olmasında

önem arz etmektedir. Bütün bu îmar faaliyetleri içerisinde Konya'da önemli eserler inşa edilmiştir. Cami, medrese, hastane, tersane, köprü ve kervansaraylar yaptırmıştır. O zamanda Konya'da 360 zaviye, 70 hânkâh, 7 büyük cami ve 300 adet mescit bulunduğu kaydedilir.

XI. yüzyılın sonlarından itibaren kısa zamanda göçebe Türkmen kabileleri Türkistan ve Horasan yöresinden kalkıp Anadolu'ya gelmiştir. Bu göç dalgası Anadolu'nun ilmî, irfânî ve fikrî gelişiminde büyük rol oynadığı için çok önemlidir. Harezmi, Horasan ve Azerbaycan üzerinden Anadolu'ya kitleler hâlinde göç eden zümreler arasında çok sayıda mutasavvıf, âlim ve sanatkâr bulunmaktadır. XII. yüzyılda göçebelerin yanı sıra; şehirliler, tüccarlar, sanatkârlar, ilim adamları ve mutasavvıflar da Anadolu'ya gelmiştir. Göçler Konya'yı ilim, irfan, kültür ve medeniyetin merkezi hâline getirmiştir. İbn-i Batuta (1304-1369), Konya'dan şöyle bahsetmiştir: "Konya, gayet büyük bir şehir olup, güzel binalara, sayısız ark ve akarsulara, bağ ve bahçelere sahiptir. Burada "kamereddîn" denilen bir çeşit kayısı yetişir ki, aynı şekilde Mısır ve Suriye'ye sevk olunur. Şehrin caddeleri gerçekten geniş, çarşıları da cidden muntazam ve güzeldir. Çarşıda her sanatın erbabı ayrı bir yerde toplanmış bulunmaktadır." Misafir olduğu tekke fütüvvet teşkilâtına aittir. İbn-i Batuta, "Onlar fütüvvette kendilerini Emîrül-Mü'minin'in Ali b. Ebî Tâlib'e (r.a.) kadar uzanan bir tarihe sahiptirler." demiştir.

Jeopolitik konumu itibariyle Anadolu'nun kıtalararası coğrâfi geçiş noktasında ve İpek Yolu üzerinde bulunması Konya'yı ticaret merkezi yapmıştır. Şehir, Kuzey-Güney, Doğu

Batı ticaret hattındadır. Konya'da ticaret kadar sanat da gelişmiştir. Konya diğer şehirlere göre daha da güvenli olan "Dârü'l-Huzur" olarak anılmıştır. Konya'nın bahtlı olan Hz. Mevlânâ'nın müridleri aralarında yönetici zümreye mensup kişiler de bulunmakla birlikte genellikle geniş halk kitleleridir. Osmanlı Devleti'nin tarihi boyunca ilim, kültür, sanat çevrelerinde, devlet katında Mevlevilik mühim bir yer almıştır.

Mevlânâ Meydanı

Mevlânâ'nın felsefesi Mesnevî ile mükemmel mısralarla zihinlere kazınmış, gönüllere işlenmiştir. Bu hal, Mevlevîhâneler, tekke ve zaviyelerde de kurumsallaşmış, yüzbinlerce insan feyz ve ilham almış, eğitilmiş, yetişmiştir. Osmanlı Devleti zamanında Mevlevî dergâhları, Mevlevîhâneler paşalar tarafından devlet eliyle kurulmuştur. Osmanlı coğrafyasında, Anadolu'da, Balkanlarda ve Hicaz'da onlarca Mevlevîhâne açılmıştır.

İstanbul'da önemli tarikatlarca dergâhlarda, tekkelerde ayırım yapılmaksızın Mesnevî dersleri yapılmıştır. Konya'da zuhur eden âlemşümul irfânî gelenek Osmanlı Devleti'nin gelişmesine ve büyümesine sebep olmuştur.

Sonsöz

İslâm coğrafyasında şehirlerin irfan ile îmarı Kuran'a ve sünnete dayalı bir gelişmedir.

*Semerkant Registan
Meydanı*

İmar yalnızca kentlerin plânı ve binaların yapılması değildir. Hakikatte îmar, Allah'ı bilen ve ihsanla hareket eden insan ve kurumların gelişmesidir. Esasen bu kalite insana, topluma, şehre, devlete ve dünyaya değer kazandırmaktadır, insanlığa fayda üretmektedir. Aynı zamanda yeryüzünün de îmarıdır.

Buhara ve Konya'nın tarihinde insan ve toplum niteliğini tespit etmek mümkündür. İnsanların gönülleri fethedilmiş, irfan ve ilim orduları, hizmet erleri, eserler ve ilkeler insanlığı sarmış, dünyanın her yerine yayılmıştır. Fetihlerle hayat bulan şehirler, fetihlere yol açmışlardır. Mekânlar, şehirler barındıkları şahsiyetlerle anlam ve değer kazanır. Medine-i Münevvere Hz. Peygamber (S.A.V) Hazretlerinden dolayı kıymetlidir. Buhara ve Konya'da bünyesinde olan zevât ile kıymet kesb etmiştir. Her iki şehrin önemli özelliği ise birlikte var olmayı

sağlamış bulunmalarıdır. Her iki şehir adaleti, erdemi öne alan, örnek insanlar irfan sahibi kadroları ve nesilleri hazırlayan, insana insan gözüyle bakan, devleti, toplumu, ticareti, sanatı, zanaati, tarımı, eğitimi ve siyâseti, insânî anlayış ve düşünce ile yöneten, insanlığın ve dünyanın akışını değiştiren devletlerin kurucu iradesine ev sahipliği yapan özellikleri, ilkeleri üretmişlerdir.

Yaşadığımız çağda insan merkezli, sevginin, erdemin, insafın, hak ve adaletin, insânî değerlerle bezenmiş, irfanla mamur insanların bilginin imkânlarından da istifade ederek yeryüzünü ıslah ve îmar etmeleri işte bu irfan ile mümkün olabilecektir.

Merhum Arif Nihat Asya'nın Hz. Mevlânâ ile Konya'yı özdeşleştiren şiiri ile Buhara'yı Hz. M. Bahaeddin Nakşibend "Şah-ı Nakşibend" (r.a.) özdeşleştiren Konya'lı şair Bahadır Bozkırlı'nın şiiri ile hüsn-ı hatime olsun.

KONYA MEVLÂNÂ DEMEK

Her etek tennûredir,
Her satır bir sûredir,
Her edâ mâna demek,
Konya Mevlânâ demek!

Gel ki yollar boş değil;
Her nefes ney her yeşil
Kubbe-i Hadrâ demek...
Konya Mevlânâ demek!

Türk, alırken Asya'yı
Mevlevîler Konya'yı
Etmiş istilâ demek ...
Konya Mevlânâ demek!

Burda yer, gök ihtizaz...
Burda boş dönmez niyaz;
Burda yoktur "lâ" demek...
Konya Mevlânâ demek!

Kar döner, rüzgâr döner;
Yol döner, yollar döner...
Yok bir istisnâ, demek...
Konya Mevlânâ demek!

Arif Nihat Asya

BUHARA'DA BAHAR

-M. Bahaeddin Nakşibend Hazretlerine ithaf edilmiştir.-

Güneşten akseder, ariflere nurlar,
Kalbten nakş eder, kalblere Hu'lar
Gönülden bahşeder, kullara sırlar
Baharda Buhara, Buhara'da bahar

Gör gülleri , damla damla hıçkırır
Bak bülbüller, nefes nefes çırpınır
Bahar nurlanır, Buhara sırlanır
Baharda Buhara, Buhara'da bahar

Dinde Baha, ahidde vefadır
Çölde vaha, bozkırda bahadır,
Yolda süreyya, çağda çerağdır.
Baharda Buhara, Buhara'da bahar.

Nehirlerden bir nehir, Maverâ
Yüreklerden yükselir İlahi nâra
Diyârlardan yayılır her diyâra
Baharda Buhara, Buhara'da bahar.

Bahadır Bozkırlı

Kaynakça

Arslan, Hammet, "Buhara: Türkistan'da Çok Kültürlü Bir Kent", Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, s. 29-41, İzmir, 2018

Coşan, Mahmud Esad, Mevlânâ Celâledîn-i Rûmî Anma Programı, İstanbul, 1992 (<http://www.iskenderpasa.com/E9C32365-DD9F-4EFC-83E4-27B876C58ACC.aspx>)

Frye, R. Nelson, Buhara: Ortaçağ Başarısı, s. 433, Norman, 1965

Görmez, Mehmet, Diyanet Aylık Dergi, Sayı. 247, Temmuz 2011

Kayaoğlu, İsmet, "Anadolu Selçukluları Devrinde Ticarî Hayat", A. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, c. 24, s. 365, Ankara, 1981

Kurt, Hasan, Orta Asya'nın İslamlaşma Süreci (Buhara Örneği), Fecr Yayınları, s. 45-46, Ankara, 1998

Narşahi, Ebu Bekir Muhammed b. Cafer. Tarihü Buhara, s. 33, çev. E. Göksu, TTK Yayınları, Ankara, 2013

Öngören, Reşat, "Mevlânâ'nın Osmanlı'ya Etkileri", İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı. 16, 2007

Togan, Zeki Velidi, Umumi Türk Tarihine Giriş, Enderun Yayınları, İstanbul, 1981

ÖĞÜT: ÜÇ ŞEHİRDE ÇIKARILAN KONYA GAZETESİ

NURETTİN GÜZ

Konya, Türkiye’de yerel basının güçlü olduğu illerden birisidir. Sadece içerisinde yaşadığımız dönem değil tarih içerisinde de bu özelliği ile ön plâna çıkmış, imparatorluk ve cumhuriyet dönemlerinde basın organları ile adından söz ettirmiştir. Konya; yazılı, sözlü, görsel ve dijital medya organları ile ülkenin önde gelen birkaç şehirden birisi olmaya devam etmektedir.

Konya’da ilk gazetelerin yayınlanmaya başladığı yıllar Osmanlı İmparatorluğu’ndaki modernleşme dönemi olan 19. asrın ikinci yarısına uzanır. İmparatorlukta 1860’ta Şinasi ile birlikte başlayan gerçek anlamda basının ortaya çıkmasından sonra vilâyetlerde matbaalar kurulması kararı alınır ve bu çerçevede birçok Osmanlı Vilâyetinde olduğu gibi 1869’da Konya Vilâyet Matbaası kurulur. Bu çerçevede İmparatorluk coğrafyasının birçok vilâyet merkezinde olduğu gibi Konya’da da 2 Kasım 1869’da *Konya Gazetesi* yayın hayatına başlar.

İlk gazetenin çıktığı tarihten günümüze kadar olan sürede Konya’da bazı gazeteler Konya Basın Tarihi açısından adından söz ettirir ve ön plâna çıkar. Örneğin *Babalık Gazetesi* 30 yılı aşkın yayın hayatı ile Konya basın hayatı için ayrı bir yere ve öneme sahiptir. 1910 başlayan ve yayını bazı tarihlerde ara vermesine rağmen kapandığı yıl olan 1952’ye

sürdürmüştür. Konya ve Konyalıya haber ve bilgi vermesi, çok sayıda yazarının yorum ve eleştirileri ile Konya Basın Tarihi içerisinde *Babalık* ayrı bir yer edinmiştir.

Konya basını içerisinde adından söz ettiren diğer bir gazete, bu yazının da konusunu oluşturan *Öğüt* olmuştur. Yazının başlığında da belirtildiği üzere *Öğüt*, üç ayrı şehirde yayınlanabilen sadece Konya değil Türkiye’deki bu yönüyle ender gazetelerden birisi olmuştur. Üç farklı şehirde yayınlanmasına rağmen yayın hayatının büyük bölümü Konya’da geçen *Öğüt*, bir Konya gazetesi olarak basın tarihi içerisindeki yerini almıştır.

Öğüt’ün sahibi ve kurucusu Abdülğani Ahmet Doyran 1886’da Selânik’in Doyran kasabasında doğmuş, gençliğinde matbaacılığa ilgi duymuş, yukarıda belirtildiği üzere İmparatorluğun vilâyet merkezlerinde matbaa kurulması kararından sonra kurulan Selânik Vilâyet Matbaasında çalışmıştır. Bu matbaada *Selânik* gazetesi de basılmaktadır. Doyran matbaacılığı ve dolayısıyla gazeteciliği burada öğrenmiştir. 1907’de Mustafa Kemal Atatürk’le tanışan Doyran bu tarihten sonra Atatürk’le hep dost olmuştur.

Balkan Savaşından sonra İstanbul’a taşınan Doyran, burada küçük bir matbaa satın almış, ancak işlerinden beklenen karşılığı

*Öğüt'ün
Konya'da
İtalyanlar
Tarafından
26.1.1920'de
Basılması*

alamaması üzerine Anadolu'ya taşınmaya karar vermiş, Mustafa Kemal ve dostlarının da tavsiyesi ile 1917'de Afyon'a taşınmıştır. O tarihte yayınlanmakta olan *İkaz*'dan farklı bir gazete çıkarmak isteyen Doyran, matbaasının yetersiz olması sebebiyle İstanbul'dan eski bir matbaa satın alarak Afyon'a getirtmiş ve matbaaya, gazeteye de ismini verecek olan *Öğüt* ismini koymuştur.

Öğüt Matbaası'nın çalışmaya başlamasından sonra 1 Eylül 1917'den itibaren *Öğüt* Gazetesi

yayınlanmaya başlamıştır. Gazetenin "Amal-i Milliyeye Hizmetkâr, Menafî-i Vatanîyeye Hürmetkâr, Müstakîlü'l-Efkâr, Halk Gazetesi" olduğunu, başka bir ifade ile gazetesinin millî amaçlara ve ülke yararına çalışacağını ve bağımsız olduğunu ilân etmiştir. *Öğüt*, 97 sayı Afyon'da yayımlandıktan sonra 15 Mayıs 1919'da İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal edilmesi üzerine *Öğüt* Matbaası ile birlikte daha güvenli olarak görülen Konya'ya taşınmıştır.

Konya'da Güllükbaşı Mahallesi Şems Türbesi karşısındaki Hakim Kafalı Vahdi Beyin (Prof. Dr. Mustafa Kafalı'nın babası) iki katlı evi kiralanmış, gazete ve matbaa burada çalışmaya başlamıştır. Abdülğani Ahmet Doyran'ın *Öğüt*'ü Konya'da yayınlandığı dönemde şehrin önemli gazetelerinden *Babalık* yayınına devam ettiriyordu. Aynı dönemde yaklaşık bir yıllık bir yayın hayatı olan ve Mehmet Emin Bolay tarafından Mart 1919'da yayınlanan *İbret* ile yine uzun ömürlü olmayan bir yıl sonra Ekim 1920'de kapanacak olan ve Kutsizade Ali Efendi tarafından Şubat 1919'da yayın hayatına başlayan *İntibah* dönemin basın organları olarak dikkati çekmektedir.

Konya'da, Abdülğani Ahmet Doyran'ın sahipliği ve Aşki Naili Beyin sorumlu müdürlüğünde *Öğüt*, 1 Temmuz 1919'dan itibaren yayınlanmaya başlamıştır. Aynı dönemde gazete sahipleri aynı zamanda gazetesinin sorumlu müdürlüğü görevlerini üstlenmesine rağmen, Basın Kanununa göre sorumlu müdürün lise mezunu olması gerektiğinden ve Abdülğani Ahmet Doyran ortaokul mezunu olduğu için lise mezunu olan Naili Bey mesul müdür olmuştur. Cuma günleri hariç günlük olarak çıkarılan *Öğüt*, iki sayfa ve beş sütun olarak basılmıştır. Bir Anadolu gazetesinin günlük yayınlanabilmesi oldukça önemlidir. Aynı dönemde Konya'nın diğer önde gelen gazetesi olan *Babalık* ancak 5 Nisan 1921'den itibaren günlük olarak yayınlanmaya başlayabilmiştir. *Öğüt*'ün ilk sayısı 500 adet olarak basılmış ve 2,5 kuruşa satılmıştır.

Öğüt'ün Anadolu'da o dönemde yayınlanan tek günlük gazete olduğu belirtilmektedir. Abdülğani Ahmet Doyran gazetenin sahibi olmasına rağmen gazeteyle fazla ilgilenmemiş, içeriği sorumlu müdürler ve diğer çalışanlar

oluşturmuştur. Aşiki Nail Beyden sonra Saatçizade Hüsnü yazı işleri müdürü olarak görev yapmıştır. Milli Mücadele'ye katılmak üzere İstanbul'dan Anadolu'ya geçen ve Konya'ya gelen Feridun Kandemir 1919 yılı sonbaharında *Öğüt*'ün sorumlu müdürü ve başyazarı olmuştur.

Mustafa Kemal Atatürk'ün 27 Aralık 1919'da Ankara'ya gelmesinden sonra *Öğüt* ile yakından ilgilenmiş, özel kalem müdürü Hayati Bey aracılığı ile telgrafla gazeteyi yönlendirmiş, yayınlanmak üzere haberler vermiştir. 10 Ocak 1920'den itibaren Ankara'da *Hakimiyet-i Milliye* gazetesi yayınlanmaya başlamış ancak Ankara'daki Vilâyet Matbaasının yetersiz olması sebebiyle *Hakimiyet-i Milliye* tam olarak görev üstlenememiş, bunun yerine *Öğüt* bir süre

Öğüt'ün Basılması ile İlgili Mustafa Kemal'in Konya Valisi Subhi Bey'e Telgrafı

Öğüt'ün Konya'daki 5 Mayıs 1920 Tarihli Sayısı

Öğüt'ün Konya'da Nasihat İsmiyle Yayınlanması

Öğüt'ün Ankara'daki 7 Temmuz 1921 Tarihli Sayısı

Millî Mücadele'nin Orta Anadolu'daki tek yayın organı olarak görev yapmıştır. Ankara'daki matbaa eksikliği önce Öğüt Matbaası'nın, daha sonra ise Eskişehir'den Ankara'ya taşınan ve demiryolu işçilerini greve çağırdığı için kapatılan *Yeni Dünya* Gazetesinin matbaasının millileştirilmesinden sonra azalabilecektir.

Öğüt'ün Millî Mücadele'yi destekleyen yayınları İngilizleri rahatsız etmiş, İngiliz General Milne, Konya'da iki taburu bulunan İtalyan komutanlarla iletişime geçerek gazete idarehanesinin işgal edilmesi ve yayının durdurulmasını istemiştir. İtalyanların baskından bir gün önce Feridun Kandemir'e baskını haber vermesi üzerine 25 Ocak 1920'de matbaa ve gazete Söylemez Baba Türbesi'ne taşınmıştır. Ertesi günü İtalyanlar gazetenin taşınmadan önceki idarehanesini basmış ve idarehaneyi işgal etmişlerdir. Gelişmeleri Abdülgani Ahmet Doyran Konya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Başkanı Sivahlı Kemal Hoca'ya, o da Vali Suphi Bey'e iletmiştir.

Vali Suphi Bey'in durumu telgrafla Mustafa Kemal Atatürk'e iletmesi üzerine Atatürk, aynı gün 26 Ocak 1920'de Valiye gönderdiği telgrafta gazetenin çıkarılmasında ısrar edilmemesini, "Matbuat Kanunundan istifade ile diğer bir gazete imtiyazı alınarak halkın irşadına müdavemet edilmesi" yani başka bir isimle gazetenin yayını devam ettirmesini ve olayın protesto edilerek miting

düzenlenmesini istemiştir. Bunun üzerine 26 Ocakta Valilikten yeni bir gazete için izin alınır.

Hemen ertesi günü 27 Ocakta *Öğüt*, *Nasihat* adıyla yayınına devam ettirir. *Nasihat*'ın *Öğüt*'ün devamı olduğunu göstermek için ismin anlamının aynı olmasının sağlanması ile yetinilmemiş yeni gazetenin sayısı da 1-249 olarak verilmiştir. Bu dönemde İtalyanlarla yapılan görüşmeler ve ikna çabalarından sonra 5 Şubatta İtalyanlar *Öğüt*'ün idarehanesini boşaltmışlar ve *Nasihat* bu tarihten sonra burada yayınlanmaya başlamıştır. Atatürk, 10 Şubat 1920'de "Tamim Rauf Bey'e de, 12. Kolordudan maada" diye başlayan bir telgrafla *Öğüt*'ün idarehanesinin yapılan girişimlerden sonra boşaltıldığını ve *Nasihat*'in buraya taşındığını duyurmuştur.

Bu süreçte 23 sayılı *Nasihat* adıyla çıkarılan *Öğüt*, 17 Şubattan itibaren yine *Öğüt* adıyla yayın hayatına devam etmiştir. İstanbul'dan yeni getirilen matbaa ile birlikte gazete yine iki sayfa fakat daha büyük boyutlu olarak yayınlanmaya başlamış ve fiyatı 2,5 kuruştan 5 kuruşa çıkarılmıştır. *Öğüt*, *Hakimiyet-i Milliye* ile birlikte Millî Mücadelenin en büyük sesi ve savunucusu olmuş, telgrafla aldığı *Anadolu Ajansı* bültenleri sayesinde Türkiye Büyük Millet Meclisi başta olmak üzere iç ve dış haberleri en seri şekilde okuyucularına duyurmuş, hedef kitlesini Millî Mücadele'ye katılmaya teşvik etmiştir.

Bu dönem Ankara basınının oluştuğu süreci içermektedir. *Hakimiyet-i Milliye*'den başka Ankara'ya taşınan *Yeni Gün* ve *Sebilürreşad*, Millî Mücadelenin sesini oluşturmuştur. Ankara'da sadece gazeteler için değil Meclis'in de matbaaya ihtiyacı vardır. Haziran 1921'de Meclis Başkanlığı Recep Peker, Abdülgani

Ahmet Doyran ve Feridun Kandemir'i telgraf başına davet etmiş, Atatürk'ün *Öğüt* Matbaası'nın Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne devredilmesini ve *Öğüt*'ün Ankara'ya taşınmasını istediğini bildirmiştir.

Abdülgani Ahmet Doyran vagonlara yüklenen matbaasını Feridun Kandemir ile birlikte Ankara'ya göndermiştir. Ankara'ya sadece matbaa değil matbaada çalışan dizgiciler de taşınmıştır. *Öğüt*, Millî Mücadele'ye desteğini ve ulaştığı her okuyucusunu haberleriyle bilgilendirme işlevini Ankara'da sürdürmeye devam etmiştir. 7 Temmuz 1921'den itibaren 699-1 sayısı ile yayınlanmaya başlanan gazete yine günlük olarak çıkarılmıştır.

Feridun Kandemir, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin matbaasının başına geçtiği için Ankara'da *Öğüt*'ün sorumlu müdürlüğünü Ahmet Tefik Bey, yazı işleri müdürlüğünü ise Sadri Ethem üstlenmiştir. Gazetenin çalışanları arasında Münir Müeyyet Bekman, Lütfi Arif, Keramettin, Raif Nezihi, Celal Davut, Enver Behnan Şapolyo vardır. 9 Mayıs 1923'e kadar Ankara'da yayınına sürdüren *Öğüt*, 1146. sayısı ile yayın hayatını sonlandırmıştır. Afyon'da 97, Konya'da *Nasihat* ismiyle birlikte 602 sayılı, 447 sayısı ise Ankara'da yayınlanan *Öğüt*, Millî Mücadele'nin zor şartlarına rağmen üç ayrı şehirde yayınlanabilen birkaç gazeteden birisi olmuştur.

Türkün ateşle imtihan edildiği bir dönemde yayınlanan *Öğüt*, yerel bir gazete olarak Konya ve Türk basını için öncü olmuştur. *Babalık* ile birlikte Konya Basın Tarihinde yerini almış, haberleri ile birlikte tasarım, içerik ve yayın periyodu ve en önemlisi Millî Mücadele'ye verdiği büyük destekle birlikte adını günümüze ulaştırmıştır.

Konya temalı posta pulları

POSTA PULLARINDA KONYA

MEHMET GÜNDÜZ

Posta gönderilerinde ücretlerin ödendiğini belirtmek için kullanılan üzerlerinde çeşitli resim, şekil ve motifleri barındıran yapışkan kâğıt parçaları olan posta pulları tanıtım amacıyla da kullanılmaktadır. Tarih boyunca Konya'nın çeşitli yerleşim yerleri, burada kişiler ve yaşanan olaylar gibi posta pullarına konu olmuştur. Kronolojik sırayla Konya'yı konu alan bazı posta pullarını yakından tanıyalım.

Konya Selimiye Camii (1922)

Konya vilâyetinin posta pullarına konu olduğu ilk pullardan birisi 1922 yılında basılan Selimiye Camii'nin yer aldığı puldur.

Konya Selimiye Camii'nin inşaatı Kanuni Sultan Süleyman'ın padişahlığının son yıllarına denk gelir. 1558 yılında inşasına başlanan caminin tamamlanması Kanuni Sultan Süleyman'ın vefatından sonra 1567 yılında gerçekleşmiştir. Klâsik Osmanlı mimarisinin Konya'daki en güzel örneklerinden biri olan bu caminin plânı İstanbul Fatih Câmii'ne benzemektedir.

Konya (Mevlânâ) Müzesi (1957)

Konya Müzesi 1957 yılında basılan posta pullarında yerine almıştır.

1926 yılında Mevlevî Dergâhı ve Türbe "Konya Âsâr-ı Atîka Müzesi" adı altında müze olarak hizmete başlamıştır. 1954 yılında müzenin adı Mevlânâ Müzesi olarak değiştirilmiştir.

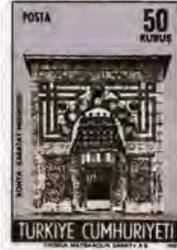
Büyük Memleket Serisi: Konya (1959)

Türkiye'deki farklı şehirlerin manzaraları ile birlikte yer aldığı posta pulları serisinde Konya'da bulunmaktadır.

Konya Şeker Fabrikası (1960)

13 Eylül 1953'te temeli Cumhurbaşkanı Celâl Bayar ve Başbakan Adnan Menderes'in de katıldığı bir törenle atılan Konya Şeker Fabrikası 19 Eylül 1954 tarihinde Başbakan Adnan Menderes, Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü, Maliye Bakanı Hasan Polatkan, Bayındırlık Bakanı Kemal Zeytinoglu ve Devlet Bakanı Mükerrerem Sakol'un katıldığı bir törenle üretime başlamıştır.

Konya Karatay Medresesi (1968)

Posta pullarında yer alan Konya'nın tarihi mekanlarından birisi Karatay Medresesi'dir.

Emir Celâleddin Karatay tarafından 1251 yılında yaptırılan Karatay Medresesi'nin iç mekânları mozaik ve plaka çiniler ile kaplanmıştır. Mimarının Muhammed bin Havlan olduğu tahmin edilen Medrese Sille taşından inşa edilmiştir. Tek katlı olan yapıya giriş doğudan gök ve beyaz mermerden yapılmış, Selçuklu devri taş işçiliğinin şaheser bir örneği olan kapı ile sağlanmaktadır. Karatay Medresesi 1955 yılında "Çini Eserler Müzesi" olarak ziyarete açılmıştır.

Konya İnce Minare Camii (1969)

Konya'nın Selçuklu İlçesi'nde bulunan ve adını kuzey-doğu köşesindeki minaresinden alan İnce Minareli Medrese kapalı avlulu, tek eyvanlı ve tek katlı bir medrese olarak inşa edilmiştir.

Konya Verem Savaş Derneği Yardım Pulları
1948 yılında kurulan Konya Veremle Savaş Derneği 1949 yılında Kamu Yararına Çalışan Derneklerden kabul edilmiştir. Dernek yardım faaliyetleri çerçevesinde pul bastırmıştır.

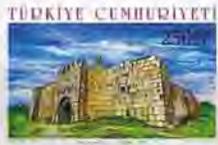
Nasreddin Hoca Şenlikleri (1976)

Her sene 5-10 Temmuz tarihleri arasında Konya'nın Akşehir ilçesinde kutlanan Nasreddin Hoca Şenlikleri anısına 5 Temmuz 1976 tarihi için hazırlanmış posta pulları.

Konya Evi (1996)

Konya evleri önceleri tek katlı avlulu ve düz toprak damlı iken, daha sonraları kerpiç duvarlar ahşap dikmeler takviye edilerek iki katlı inşa edilmiş ve üstü kiremit örtülü eğimli çatı ile örtülmüştür. Kendine has özellikleriyle Konya Evleri posta pullarında kendine yer bulmuştur.

Obrukhan Kervansarayı (1999)

Konya'nın posta pullarında yer alan tarihi mekânlardan bir diğeri de Obrukhan Kervansarayı'dır.

Konya-Aksaray güzergâhında ve Obruk Köyü girişinde yer alan Obrukhan Kervansarayı dikdörtgen plânlı bir oturma alanı üzerine inşa edilmiş ve güney-batı kanadında yer alan avlu ve kuzey-doğu kanadındaki kapalı barınak bölümünden oluşur. Hanın inşaatında düzgün kesme taşlar yanında antik ve Bizans dönemine ait devşirme taşlar da kullanılmıştır. Hanın Selçuklular döneminde XIII. yüzyılda inşa edildiği kabul edilmektedir.

Horozlu Han (2001)

Konya'nın posta pullarında yer alan tarihi mekânlardan bir diğeri de Horozlu Han'dır.

Eski kervan yolu üzerindeki Konya'ya en yakın konaklama yeri olmasından dolayı önem taşıyan Horozlu Han'ın bânisinin Emîr Esedüddin Rûzbe olması gerekir. Uzun bir süre harabe durumunda kalan Han 1956'da onarılmış ve 1971 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından rölövesi çıkarılarak restore edilmiştir.

Yeşil Kubbe (2002)

Konya'nın önemli sembollerinden biri olan Yeşil Kubbe de posta pullarında yerine almıştır. Mevlânâ'nın 17 Aralık 1273'te vefat etmesinden bir yıl sonra yapımına başlanan Kubbe-i Hadra, 16 dilimli külâh ve turkuaz çinilerden oluşmaktadır.

Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî (2005)

Konya'nın önemli sembollerinden biri Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî posta pullarında yerine almıştır.

Mevlânâ Müzesi ve Türbesi (2006)

Konya'nın en çok ziyaret eden mekanlarından biri olan Mevlânâ Müzesi ve Türbesi posta pullarında yer almıştır.

Mevlânâ'nın Doğumunun 800. Yılı (2007)

1207 yılında doğan Mevlânâ'nın doğumunun 800. yılı hatırasına posta pulu bastırılmıştır.

Nasreddin Hoca'nın 800. Doğum Yıldönümü Pulları (2008)

1208 yılında doğan Nasreddin Hoca'nın 800. doğum yıldönümüne hatırasına pul bastırılmıştır.

Konya (2014)

2014 yılında Konya'nın önemli sembolleri posta pullarında almıştır. Bunlardan biri de Lâdik Halılarıdır.

Meram Konya (2016)

Meram posta pullarına konu olan Konya'nın yerleşim yerlerinden biridir.

İslam Dünyası Turizm Başkenti Konya (2016)

2016 yılı Konya şehri İslâm Dünyası Turizm Başkenti olarak seçilmiştir. Bu vesile ile posta pulu bastırılmıştır.

Konya Akşehir Batı Cephesi Karargâhı Müzesi (2018)

Akşehir Batı Cephesi Karargâhı Müzesi, Millî Kurtuluş Savaşımızda önemli bir yeri olan karargâh binasıdır. 1904-1905 yıllarında dönemin Belediye Başkanı tarafından Belediye binası olarak yapılan yapı 18 Kasım 1921'de Akşehir'e taşınan Batı Cephesi Komutanlığı'na karargâh binası olarak tahsis edilmiş, karargâh bu binada 24 Ağustos 1922 tarihine kadar hizmet vermiştir.

Konya 2021 İslami Dayanışma Oyunları

İslami Dayanışma Oyunları'nın beşincisi 9-18 Ağustos 2022 tarihleri arasında Konya'da düzenlenmiştir. Yukarıdaki pullar dışında son yıllarda Beyşehir, Seydişehir ve Yalılıyük Belediyeleri bölgelerini tanımak için özel pullar bastırmıştır.

Kaynakça

<http://www.konya.gov.tr/karatay-cini-eserler-muzesi-karatay-medresesi>
Erişim Tarihi: 26.12.2023

<http://www.konya.gov.tr/sultan-selim-cmii>Erişim Tarihi: 26.12.2023

<https://colnect.com/tr/search/list/collectibles/stamps/q/konya/page/1>Erişim Tarihi: 27.12.2023

<https://www.kitantik.com/product/2008-NASREDDIN-HOCA-NIN-DOGUMUNUN-800-YILLI-1br9qfykpnz2dob11ohf>Erişim Tarihi: 31.12.2023

<https://www.kitantik.com/sozluk/search/efemera-muzik-sinema-pullar-zarflar-kartlar/?cid=165&page=6&q=konya&searchType=rootProduct>Erişim Tarihi: 26.12.2023

<https://www.konyapedia.com/makale/2822/konya-seker-fabrikasi>Erişim Tarihi: 26.12.2023

<https://www.konyaveremlesavas.org.tr/dernek/tarihce>Erişim Tarihi: 28.12.2023

<https://www.konyaveremlesavas.org.tr/medya/dernek-pullari-10>Erişim Tarihi: 28.12.2023

<https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/konya/gezilecekyer/aksehir-bati-cephesi-karargahi-muzesi>Erişim Tarihi: 29.12.2023

<https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/konya/gezilecekyer/karatay-medresesi-cini-eserler-muzesi>Erişim Tarihi: 29.12.2023

<https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/konya/gezilecekyer/mevlana-muzesi>Erişim Tarihi: 29.12.2023

<https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/konya/gezilecekyer/nceminare-tasve-ahsap-eserleri-muzesi>Erişim Tarihi: 27.12.2023

<https://www.selcuklumarasi.com/architecture-detail/obruk-hani>Erişim Tarihi: 30.12.2023

Karakan, H. İ.; Alkan, B.; Gündoğan, H.; Giritlioğlu, İ. (2017). Türkiye'nin Tanıtımında Posta Pullarının Fonksiyonel Önemi ve Türkiye'deki Posta Pullarına Yönelik İçerik Analizi. *Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, C.6(S.1), ss.74-89.

Karakaya, E. "Horozlu Han", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1998 C. 18, s. 243-244.

İNCE MİNARELİ MEDRESE'NİN ESKİ BİR FOTOĞRAFI

ZEYNEP EMEL EKİM

Konya İnce Minareli Medrese olarak anılan Darul-hadis Binası, Anadolu Selçuklu Dönemi mimarisinin eşsiz eserlerinden biridir. Alaaddin Tepesi'nin batısında bulunan medrese, 1258-1265 yılları arasında Sultan II. İzzeddin Keykavus Devri'nde ünlü Selçuklu veziri Sahip Ata Fahreddin Ali tarafından Mimar Kelük bin Abdullah'a yaptırılmıştır.¹

Medreseye bitişik olarak yapılan mescidin cephe üzerinde yer alan sırlı tuğlalarla süslenmiş minaresi yapıya İnce Minareli adının verilmesine sebep olmuştur.² Taç kapısı dışında tezyinat açısından cepheleri sadedir. Medresenin beden duvarları dört kademe halinde algılanmaktadır. Taç kapı, minare kaidesi ve cepheleri, kesme taştan yapılmıştır.

Medrese asıl halini büyük ölçüde korumakla beraber çeşitli dış etkenlerle tahrip olmuş ve birçok onarım geçirmiştir. Medresenin giriş holü, ana eyvanı ve kubbe iç avlusu ve

minaresi çeşitli onarımlar sayesinde asıl halini kısmen de olsa koruyabilmiştir.

Minaresi, 27 Kasım 1901 senesinde art arda yıldırım isabet etmesi nedeniyle birinci şerefesine kadar yıkılmış, bu sırada da batısındaki mescidin kubbesi de tahrip olmuştur.

Minarenin kaide kısmı belirli seviyeye kadar muntazam veyonu taşı kaplamalıdır. Küp kısmı da tamamen tuğla ile örgülüdür. Minare gövdesinde turkuaz mavisi renginde beyaz hamurlu çini tuğlalarla örülmüş, yarım yuvarlak silmeler bulunur. Gövdedeki dilimler mavi ve mor renkte sırlı tuğlalarla yapılmış kabalarla süslü olup zikzaklı bir düzende yerleştirilmiştir.³ Mevcut minarenin kapısı kuzey yönündedir. Minarenin taş kaidesinde bulunan iki panonun etrafı, taç kapıda bulunan düğüm motifindeki gibi yanlardan ve üstten geçerken düğüm biçiminde birbirleri ile birleşen geçmelerle bir çerçeve oluşturmaktadır. Bu iki panonun iç yüzeyi rumi bezeme ile tasarlanmış, kabartılarak

1 Zehra Uslu Bülbül, Z. Gediz Uruk, "Konya İnce Minareli Medrese'nin Özgünlük Ölçütü Bileşeni Biçim ve Tasarım Unsuru Bakımından Analizi" *Online Journal of Art and Design*, volume 8, issue 1, January 2020, s.154-181.

2 Doğan Yavaş, Ahmet Vefa Çobanoğlu, "İnce Minareli Medrese", *DİA*, C. 22, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2000, s. 269-270.

3 Mahmut Akok, "Konya'da İnce Minareli Medresenin Rölöve ve Mimarisi", *Türk Arkeoloji Dergisi*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ocak 1970, sayı.31, s. 5-36.

Guillaume Berggren'e ait bir fotoğraf, 1895, (Z.E. Ekim Arşivi)

plastik etkisi artırılmıştır. 1901 Depremi'nden önce, minarenin eski fotoğraflarında yıkılan kısmının iki şerefeli olduğu, şerefeler arasında gövde kısmının, aşağıdaki gövdeden farklı bir şekilde yivli ve oluklu olduğu ve bu şekilde külaha kadar devam ettiği, üst şerefenin kenarlarında müşebbek korkulukların, altlarında ise mukarnas dolguların varlığı görülmektedir. Minarenin yıkılmadan önceki yapı malzemesi günümüze gelen gövdesinde olduğu gibi tuğla ve çini karışımı olmalıdır.

Medresenin muhteşem görünümlü taç kapısı, kesme taştan yapılmış olup taş işçiliği yönünden eşsizdir. İnce Minareli Medresesi'nin taç kapı ebadı, 6.00 metre genişlik, 9.00 metre yükseklik ve 1.70 metre derinliktedir. Selçuklu taç kapı geleneğini sürdürmektedir. Taç kapının en dış kısmında cepheyi kuşatan ve süsleyen iki kaval silme bulunmaktadır. Tabandan yukarı doğru çıkan kaval silmeler 3.50 metre yükseklikte girift bir düğüm şekli oluşturarak dikey bir hatta taç kapının saçak altına kadar devam eder. Kabartılarak plastik etki yaratan bu silmeler yirmi cm. oranında yüzeyden bir taşkınlık yapmaktadır. Kaval silmeyi içte takip eden dar bir bordürde boyuna gelişen bir kompozisyon yer alır. Burada yan yana iki rumiden çıkan kollar S şeklinde aşağıya doğru uzanmakta, bu sırada hem karşısındaki rumiden çıkan kolla ortada daha dar bir düğüm, hem de altta bir sonraki rumi ikilisinin ortada meydana getirdiği düğümü de içine alarak daha geniş ikinci bir düğümü meydana getirmektedir. Rumi deseninin kenarlarda düz bir satır ile sınırlandırılması düzen

*Konya
İnce Minareli
Medrese*

içerisinde devam etmesini sağlamıştır. Rumi şekli tabandan başlayıp saçak altına kadar sonsuzluğu vurgularcasına devam etmektedir. On iki cm. genişliğindeki meandır şekilli dar kenar suyu ise, rumi motifini takip etmektedir. Meandır şeklinden sonra geniş bir yazı kuşağı taç kapının iki yanında uzanır. Bu kuşakta Selçuklu sülüsü ile “Fetih Sûresi” yazılıdır.⁴

Yazı kuşağını takip eden iç bükey bölümde üç metrelik, üç sütunçe bulunur. Aşağı doğru incelen sütunçeler geçişi kolaylaştırır. Sütunçelerin üzerinde yüksek kabartma şeklinde olan tepelikli stilize hayat ağacı motifi görülür. Diğer hayat ağacı motifleri ise, taç kapı nişinin iki yanına simetrik olarak

yerleştirilmiştir. Bir hilâlin içerisinden çıkan anıtsal hayat ağacı şekli, etrafa doğru açılan yaprakları ve meyveleri ile manevî bir mesaj vermektedir.

Bir diğer yazı kuşağı ortada ana giriş kapısı kemerinin sağ ve solundaki yazı kuşaklarıdır. Bu kuşaklar kapının üstünde düğümlendikten sonra tekrar ayrılırlar ve paralel biçimde saçığa kadar devam ederler. Bu şeritlere girift bir sülüs ile “Yâsin Sûresi” işlenmiştir. Kapının saçak kısmındaki yazı kuşağı tahrip olmuştur.⁵

Saçak altındaki büyük kabaranın iki yanındaki daireler içinde sanatçı kitâbeleri bulunur. Sağ taraftakinde “Amel-i Kelûk” soldakinde ise “bin Abdullah” şeklinde usta isimleri yazılıdır. Usta isimlerinin yazılı olduğu bu kitâbelerin altında düğüm motifleri kullanılmıştır.

⁴ Hamdi Uzunharman, İnce Minareli Medrese'nin Taç Kapısındaki Kitâbelerin Hat Sanatı Açısından Değerlendirilmesi, Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Çorum 2015, s. 35-36.

⁵ Uzunharman, a.g.t., s. 36.

Hasan İhsan Çopur'la söyleyişimize başlarken

BİR KONYA ÇELEBİSİ HASAN İHSAN ÇOPUR

BEKİR ŞAHİN

Sessiz esen rüzgâr kadar hayat verici idi. Sessiz ırmağın derinliği, kadar adab ve erkan konusunda derin ve hassastı. Çağlamak köpürmek yerine dinlendirici ve güven verici bir hali vardı. Her zaman bereket ve hayat dağıtır, sessiz ve yavaş yağın kartaneleri gibi metrelerce yükselir, ağır ağır erir ve akar, ama toprağın derinliklerine kadar inerek canlılara hayat verirdi.

Konya kültürünün sevdalısı, şehrimizin hafızası, belge, bilgi ve kaynak toplama tutkunu, Hasan İhsan Çopur sessiz sedasız mütevazı bir şekilde Konya tarih ve kültürünün yedieminliğini üstlenmişti.

Çopurlar

Çopurlar'ın büyükdeleri, Alaiye'den gelip Konya'ya tahsil niyetiyle yerleşirler. Konya'da bir medresenin kurucularındandı.

Keleş Hoca Medresesi, Kurdoğlu Medresesi diye de bilinen bu medrese bugünkü Merkez İmam Hatip Lisesi'nin kuzeydoğu tarafındaydı. Bu medresede Hacı Çopurzade Mustafa Efendi uzun süremüdürlük yaptı. Önceki dedeleri de Çaybaşı tarafında bezirhane işletmişlerdir. Babası Hüseyin Çopur, Yüksek Ticaret Mektebi'nden mezun olmuştu. Çopurzade Mehmet

Efendi'nin Mustafa (Keleş Hoca), Hüseyin, Aliye ve Fadim adında üç çocuğu vardı. Kızı Aliye Hanım, Gazel Mahallesi'nde outran ipekçilikle uğraşın ve onun ticaretini yapan ipekçilerden Tefik Efendi ile evlenir. Bu evlilikten İsmail ve Ahmet adında iki oğlu olur. Ahmet Efendi, Muhammed Kutsi El-Bozkırı Hazretlerinin torunu Şeyhzade Zeynel Abidin Efendi'nin kızı Ayşe Hanım ile evlenir. İsmail Efendi ise Zeynel Abidin Efendinin kızı Emine Hanım ile evlenir.

Örnek bir Konya çelebisi olan Hasan İhsan Çopur ise, 1934 Konya-Pürçüklü Mahallesi doğumlu. Esas nüfusa kayıtlı olduğu yer, bugünkü Kurbucedid Mahallesidir. Hasan İhsan Çopur' un Babası Hüseyin Efendi, annesi Saadet Hanımdır. Dedesi; Keleş Hoca (Mustafa) dır.

Hasan İhsan, akrabası Soğancılardan Ahmet ve Nadire'den olma Fatma Hanım ile evlenir. Emine Havva, Hatice, Halime, Sacide adında dört kızları olur. Emine Havva, dayısının oğlu Adnan Soğancı ile; Hatice, Hüsamettin Sönmez ile; Halime, İsmail Yağcı ile; Sacide, Hafız Ahmet Çalışır ile evlenir.

Hasan Çopur Sanat Okulu'nu bitirdi. Babasıyla birlikte Pürçüklü Mahallesi'nde Pürçüklü Sokak'ta nikelajcılık işi yaptı.

İstanbul Caddesi'nde Hacı Çopur İşhanı'nın bulunduğu yerde Şems Oteli'nin işletmeciliğini yaptı. Musikiye meraklıdır, sema törenlerinde uzun süre mutrip heyetinde ney üfledi. Konya ve Mevlevî kültürüyle ilgilik itap, belge ve fotoğraf toplamaya başladı. Koleksiyonunda binlerce fotoğraf, kitap, giysi, halı, kartpostal, resim bulunmaktadır. Hasan İhsan Çopur, musikiye merak sarar ve ney üflemeye başlar. Eşref Yazgan, Neyzen Kuyumcu Kemal Bey gibi musiki şinaslarla birlikte "Yatağanlı" Mustafa Özdemir'den nota meşk eder. 1962'de Turizm Derneği Ahmet Bican'ı Konya'ya getirerek Kapı Camii yakınındaki Hasan İhsan Çopur'un evinde sema eğitimini başlatır.

Merhum Hayri Tümer'den ney dersleri alır.

Bir gün Tümer ile ilgili şu hatırasını anlatmıştı;

Konya'nın Çocuklarının Hepsine Yeter

Konya'da Mevlânâ İhtifallerinin düzenlendiği ilk yıllardır. Hasan Çopur kendisi de ney üfleyerek ihtifallere katılmaktadır. Çok misafir sever bir kişi olan Hasan Çopur, İhtifallere İstanbul'dan gelip katılan mutrip heyetini ve bu işe gönül vermiş yakın dostlarını her yıl olduğu gibi yine bir akşam yemeği için evine davet etmiştir. Misafirler arasında içkiye düşkün olan neyzen Hayri Tümer Bey de vardır. Yemekten sonra, Neyzen bir ara yavaşça, Hasan Çopur'a kendisi için içki bulup bulamayacağını sorar. Hasan Çopur için misafirlerin isteği, reddedilmesi asla düşünülmemeyen bir emirdir sanki. Tamam, der ve hemen sokağa fırlar. Alaaddin Caddesinde içki satılan bir dükkân bulur. Büyük bir şişe rakı alır. Kağıda sarılı rakı şişesi elinde dükkandan çıkarken kendisini çok iyi tanıyan bir camii imamı ile yüzyüze gelir. İmam Efendi dinine çok bağlı, beş vakit cemaate giden Hasan Çopur'u elinde rakı şişesi ile görünce çok şaşırır ve "Hayrola Hasan Efendi, elindeki ne?" diye sorunca Hasan Çopur ne desin, "Evde çocuğun karnı ağrıyor da biraz rakı verilirse iyi gelir dediler hocam. Onun için aldım" der. İmam Efendi koca rakı şişesine bakarak "Yahu Hasan Efendi, bu Konya'nın bütün çocuklarına yeter." der ve gülerek uzaklaşır.

Hasan Amcadan Dinlediğimiz Diğer Hatıralar;

Kırmızı Kadifeli Vagonda Seyahat

Hasan Çopur'un babası Hüseyin Efendi İstanbul'da Yüksek Ticaret Mektebi'nden mezun olmuş, trenle Konya'ya dönecektir.

O zaman trenlerde 1. mevki, 2. mevki diye ayrılmış vagonlar vardır. 1. mevki vagonlarda kırmızı kadife ile kaplı oturma yerleri vardır. 2. mevki de ise tahta oturma yerleri vardır. 1. mevki pahalı olduğu için, Hüseyin Efendi'nin babası (Keleş Hoca) "Oğlum 2. mevkide seyahat edin. Oturduğunuz yere bir kilim serersiniz. Orası da olur size 1. mevki" diye tenbih edermiş. Hüseyin Efendi, okulu bitirmiş olmanın gururu ile 1. mevkiden bilet almış ve Konya'ya gelmiş. Hüseyin efendinin kardeşi Havva Hanım da istasyona Hüseyin Efendi'yi karşılamaya gitmiş ve Hüseyin Efendi'nin 1. mevkide seyahat ettiğini görmüş. Beraberce eve geldikten bir süre sonra, Havva hanım babasına "Baba Hüseyin kırmızı kadifeli koltukta gelmiş" demiş. Keleş hoca hiç seslenmemiş. Aradan birkaç gün geçtikten sonra, Hüseyin Efendi'ye "Oğlum şu koyunları götür. İstanbul'da sat gel." diye 30-40 koyun vermiş. O zamanın şartlarında nakliye imkânı yok. Koyunlar sürülerek İstanbul'a kadar götürülecek. Hüseyin Efendi bunun 1. mevkide gelmiş olmasının cezası olduğunu anlamış ama babasına itiraz etmesi de söz konusu değil. Binmiş bir eşeğe, koyunları önüne katmış, 2-3 ay süren bir yolculuktan sonra İstanbul'a varmış. Bir hana inmişler. Eşeği günlük 5 kuruş karşılığı bakılmak üzere hancıya teslim etmiş. Koyunları satıncaya kadar 1 hafta -10 gün geçmiş. Hana gidip eşeği alacakmış. Bir hesap yapmış. Günlük beş kuruştan 10 gün için 50 kuruş vermesi lazım. Eşeği satsa o kadar etmez. Hana hiç uğramamış. Eşeği orada bırakıp Konya'ya dönmüş.

Hasan Çopur bu olayı anlattığı zaman gülerken "bizim eşek hala o handa durur" der.

Dilim Şiştî

Hüseyin Efendi çok hoşsohbet bir kişidir. Beraber olduğu kişilerle tanışmayı, onlarla sohbet etmeyi sever. Bir tren yolculuğu sırasında yanında oturan kişiye selam verir, oturur. Bir kaç defa sohbet için girişimde bulunur ama yanındaki kişiden çıt çıkmaz. 1-2 saat bu şekilde hiç konuşmadan geçer. Hüseyin Efendi cebindeki küçük aynayı çıkarır. Aynada diline bakar gibi yapmakta, aynadan yansıyan ışığı da yanındaki kişinin yüzüne tutmaktadır. O hiç konuşmayan adam dayanamaz. "Ne var, diline bir şey mi oldu?" diye sorar. Hüseyin Efendi "Yahu iki saattir tek kelime etmedik. Konuşmaya konuşmaya dilim şiştî mi diye bakıyorum." der. Bu cevap adamın çok hoşuna gider ve ondan sonra yolculuğun sonuna kadar koyu bir sohbeta başlarlar.

Sünnet ve Diş Bulguru

Hüseyin Efendi bir gün dükkânında otururken, yanında çalıştırdığı Mehmet Efendi'yi küçük oğulları Mustafa ve Abdullah'ı dükkâna getirsin diye eve yollar. Maksudı anlısan eğlenceli sünnet düğünü yapmak isteyen hanımından habersiz çocukları sünnet ettirmektir. Mehmet Efendi bir at arabası ile Mengene'deki bağ evine gider. Saadet Hanım'a Hüseyin Efendi çocukları istiyor deyip Mustafa ile Abdullah'ı arabaya bindirir. Sokakta beraber oynamakta oldukları arkadaşları da arabaya binmek hevesiyle biz de gidelim diye yalvarırlar. Mehmet Efendi onları da alır. Hep birlikte dükkâna gelirler. Çağırılan sünnetçi, Mustafa ve Abdullah'la birlikte gelen çocukları da sünnet eder. Sünnet edilen çocuklar tekrar

arabaya bindirilip eve yollanır. Saadet hanım çocukların sünnet edildiğini görünce küplere biner ama pek belli etmez. Küçük kızı Güler yeni diş çıkarmaktadır. Sünnet düğünü yapamamanın acısını kızına diş bulguru dökerek çıkaracaktır. (Diş bulguru dökme= Çocuğun dişi çıktı diye eğlence tertip etmek) zamanın meşhur minnoşlarına (minnoş = çalıp söyleyen, oynayan kadın) haber gönderir. Hatta çağrıldıkları gün mutlaka gelmeleri için bir bakıma kapora olarak elindeki pırlanta yüzüğü verir. Hüseyin Efendi'ye haber vermeden eşi dostu davet eder. Misafirlere yemek yapılması için ahırdaki ineği kestirir. Akşama kadar vur patlasın çal oynasın eğlenirler. Böylece sünnet düğününün acısını çıkarır.

Küçük Ameleler

Hüseyin Efendi Mengene'deki bağda, bahçe işlerini yaptırmak için çocuk yaşta 2 amele (işçi) tutar. Çocuklar daha önce bahçe işi yapmamışlardır. Paraya ihtiyaçları olduğundan o gün amelelik yapmak üzere pazara çıkmıştırlar. Hüseyin Efendi çocukların eline birer bel verir. "Oğlum şurayı belleyin" der. Çocuklar biraz bellerler. Bel işi ağı riştir. Yorulurlar. "Amca biz yorulduk, burayı bitiremeyeceğiz" derler. Hüseyin Efendi, "Oğlum yorulduysanız gelin, şuradaki otları yolun" der. Çocuklar biraz da ot yolarlar. Otlar da yolmakla bitecek gibi değil. Ondandır sıkılırlar. "Amca başka iş yok mu? Biz onu yapalım. Ellerimiz acıdı derler. Bunun üzerine Hüseyin Efendi çocukları su kuyusunun başına getirir. (Eskiden kuyudan su at ile çekilirdi. Hayvan kuyudaki özel alete koşulur. At kuyunun etrafında dönerek kuyudan su çekerdi.). Çocuklar kuyunun

etrafında dönerek su çekmeye başlarlar. Biraz sonar başları dönmeye başlar. "Amca başımız dönüyor." derler. Hüseyin Efendi "Durun oğlum gözlerinizi bağlayalım. Atların da başı dönmesin diye gözlerini bağlarız." der. Çocuklar biraz da bu şekilde su çekmeğe çalışırlar. Hüseyin Efendi çocukların haline daha fazla dayanamaz. Onlara yevmiyelerinden fazla para verip uğurlar.

Fidan Dikimi

Hüseyin Efendi bir Pazar günü 30-40 tane meyve fidanı alır. Oğulları Mustafa ve Abdullah'a fidanları Mengene'deki bağa götürüp dikmelerini söyler. Biraz da haşarı iki delikanlı olan Mustafa ve Abdullah, o gün öğleden sonar futbol maçına gideceklerdir. Babalarına, biz maça gideceğiz, fidanları dikemeyiz demeleri de mümkün değildir. Fidanları alır Mengene'ye giderler. 30-40 tane çukur açıp fidanları dikmeye kalksalar, maça yetişemeyecekler. İşin kolayını bulurlar. Fidanların kök kısımlarını balta ile kesip atarlar ve çukur açmadan fidanları toprağa sokarlar. Böylece çok kısa zamanda işi bitirip maça giderler. Aradan zaman geçer. Hüseyin Efendi fidanlar tutmuş mu diye control eder. Bütün fidanlara tek tek bakar. Hiçbirinde bir gelişme göremeyince merak eder. Fidanlardan birini çeker ve kökünün kesilmiş olduğunu anlar. Diğer fidanların da aynı şekilde dikilmiş olduğunu anlar. Oğullarına kızar bağırır ama artık yapacak birşey de yoktur.

Hafız Diye Verdim Çalgıcı Çıktı

Hasan Çopur'un küçük damadı Ahmet Çalışır İmam Hatip mezunu ve hafızdır. Evlendiği zaman Sultan Selim Camii'nde

muezzin olarak görev yapmaktadır. Sesi çok güzel olan Ahmet Çalışır, mûsikîyi çok sevmektedir ve bu alanda büyük kabiliyeti vardır. Tasavvuf musikisi ile ilgilenmekte ve özel dersler almaktadır. Bu arada ney üflemeye başlamış mûsikî konusunda kendisini epeyce yetiştirmiş, daha sonar Konservatura gitmiş ve buradan mezun olmuştur. Bu sırada Konya'da kurulan Tasavvuf Mûsikîsi Korosu'na ses sanatçısı olarak atanmış ve müezzinliği bırakarak koroda devlet sanatçısı olarak görev almıştır. Kendisi de mûsikî aşığı olan Hasan Çopur, damadının bu tercihiine hiç itiraz etmemiştir.

Bir gün, mûsikîden pek anlamayan arkadaşlarından biri Hasan Çopur'a "Yahu Hasan efendi, senin damat müezzinliği bırakmış. Öyle mi?" diye sorar. Hasan Çopur "Sorma abi, hafız diye kız verdik. Damat çalgıcı çıktı." der.

Hangi Elim Vurdu

Hasan Çopur'un evinde akrabaları misafirliğe gelmişlerdir. Hasan ve Osman isimindeki ikiz torunları henüz 5-6 yaşlarındadır ve oldukça hareketli çocuklardır. Birkaç defa uyarılmalarına rağmen söz dinlemiyor, bağırıp çağırıyor, odanın ortasında zıplayıp duruyorlardır. Hasan Çopur daha fazla dayanamaz, misafirleri rahatsız ediyorlar düşüncesiyle ikizlerden birinin poposuna arkasından birtokat vurur. Tokadı yiyen çocuk, kim vurdu diye arkasına döner. Ağlamak üzereyken, Hasan Çopur, çocuğa ellerini uzatır ve "Hangi elim vurdu bil bakalım." der. Çocuk önce şaşırır. Sonra bunun bir oyun olduğunu düşünerek ağlamayı falan unuttur.

İlahi Bitmeden Şehire Varacağız

Hasan Çopur, otomobil ile seyahat etmeyi pek sevmez. Hele şoför arabayı hızlı kullanıyorsa çok rahatsız olur. Fakat şoföre müdahale de etmez. Bir gün Avukat Hasip Şenalp'in arabası ile Meram'dan şehire gitmektedirler. Kendisi de mûsikîye meraklı olan Hasip Bey, Hasan Çopur'un hoşlanacağını düşünerek arabanın teybine tasavvuf mûsikîsi kaseti koyar. Fakat Hasip Bey, arabayı Hasan Çopur'un ölçülerine göre oldukça süratli kullanmaktadır. Hasan Çopur, Hasip Beye, arabayı biraz yavaş kullan demeye çekinir ve arabanın teybinden dinlemekte oldukları ilahiyi çok sevdiğini, ancak bu hızla giderlerse ilahi bitmeden şehire varacaklarını söyler. Bunun üzerine Hasip Bey, ilahi bitmeden şehire varmayalım diye yavaşlamak zorunda kalır.

Taze Para

Hasan Çopur, semt pazarından alışveriş yapmaktadır. Almak istediği meyvenin fiyatını sorar, biraz yüksek bulunca satıcıya "Şaka yapma yahu." der. Satıcı şaşırır. "Yok Hacı abi şakadeğil. Fiyatı bu." der. Hasan Çopur "İyi ver bakalım 3-5 kilo." der. Satıcı meyveleri tartar ve Hasan Çopur'dan aldığı paraya, sahte olup olmadığını kontrol için yukarı doğru kaldırıp bakınca, Hasan Çopur, "O para taze, daha bu sabah bastım." der.

Musiki Dersi

Hasan Çopur'un babası Hüseyin Efendi, kısmi felç olmuş, hastalığına iyi gelir düşüncesiyle İstanbul - Erenköy'de satın aldıkları evde oturmaktadır. İnsanlarla

sohbet etmeyi, onlarla şakalaşmayı çok seven Hüseyin Efendi hastalığı nedeniyle eve kapandığından çok sıkılmaktadır. Hastalığının tedavisi için eve masör gelmekte, Hüseyin Efendi de onunla sohbet etmekte ve yalnızlıktan sıkıldığını söylemektedir. Masör Mehmet Bey, bir defasında Hüseyin Efendiyi sevindirmek için tanıdığı çok hoşsohbet bir beyefendiyi beraberinde getirir. Hüseyin Efendi çok sevinir, misafirle sohbe başlarlar. O sırada Hasan Çopur gelir. Sohbet sırasında söz bir ara mûsikîye gelir. Hüseyin Efendi sohbet ettiği kişinin de musiki ile ilgili olduğunu anlayınca, oğlu Hasan'ı gösterip, "Bizim oğlan da mûsikîye meraklı, mûsikî dersi alıyor." der. Bunun üzerine adam, Hasanla ilgilenir ve derslerde neler yaptıklarını sorar. Hasan Çopur, o günlerde öğrenmekte olduğu hüzzam makamı hakkında bildiklerini sanki bir ders anlatır gibi anlatmaya başlar ve epeyce ayrıntılı bilgiler verir. Biraz sonar misafir müsaade isteyip ayrılmak ister. Hasan Çopur, mûsikî ile ilgilenen bu kişinin adını öğrenmek ister ve "Efendim, isminizi bağışlar mısınız?" der. Adam, "Asım" diye cevap verir. Hasan Efendi şaşkındır. Yavaşça "Yesâri'si de var mı efendim?" diye sorar. Adam gülerken "Evet" deyince, Hasan Çopur yarım saattir üstat bestekar Yesari Asım Ersoy'a mûsikî dersi verdiğini anlar.

Mevlevî Kültürüyle İlgilenmeye Başlar

Bu yıllarda müzikle ilgili kitapları toplamaya ve Mevlevî kültürüyle ilgilenmeye başlar. Hz. Mevlânâ ile ilgili yazılan çizilen ne bulursa arşivine kazandırır. Böylece eskiyle haşır neşir olmaya ve Konya ile ilgili nerede ne bulursa almaya çalışır. Özellikle Konya ile

ilgili fotoğraflara meraklıdır. Eski Konya ve Konyalılara ait fotoğrafları toplamaya başlar.

Hasan İhsan Çopur 1954 yılından bu yana ihtifal fotoğraflarını toplamıştır. Elinde Konya ile ilgili yüzlerce fotoğraf, binlerce kitap ve değişik belgeler mevcuttur. Fotoğraf, makale, harita, Konya giysileri; mıhlama, kırkpare seccade, kıvratma damat ve ihtiyar gömlekleri, Libade, Konya'da dedesinin Ermenilere dokuttuğu halılar, değişik mektup örnekleri vb. tarihi eşyalar koleksiyonunda bulunmaktadır. Konya ile ilgili bulduğu belgelerin, dokümanların yüzde 70'ini İstanbul'dan toplamıştır.

Hasan amcamız; belinden yukarısı öne hafifçe baskındı. Mütevazı, güleryüzlü, güven veren, tatlı dilli ve çebebi mizaçlı bir yapıya sahipti. Bir elinde geniş gözlü bir çanta taşırdı. Gün içinde Konya'ya dair ne varsa satınalıp göz göz yerleştirdiği birkaptı bu. Boş çantasıyla sahafları dolaşırdı. Hem Konya'da hem de İstanbul'da uğradığı sahaflar kendisinin ne aradığını bilirler Hasan Amca gelmeden vereceklerini bir kenara ayırırlardı. Fiyatı da Hasan amca belirler sahaflar belirlenen ücrete hiç itiraz etmezlerdi. Ücretsiz de hiç bir şeyi almak istemezdi. Hatta kendi kitaplarımızı zorla hediye ederdim.

Karşılaştığımızda Hasan Amcadan Mutlaka Birşeyler Öğrenirdik

Bir gün Ali Fuat Baysal Bey ile beraber evine ziyarete gittik. Dut topluyormuş. Bizi her zaman olduğu gibi mütebessim bir çehre ile karşıladı. "Nasılsınız, ne yaparsınız?" diye sordüğümüzde "Dut toplarım." diye cevap verdi.

Ziyarettten birkaç gün sonra telefonla, "Bekir Hoca! Büroda dutun var gel al." dedi. Şaşırdım

"Ne dutu Hasan amca?" dediğimde. "Geçen gün istediğin dut." dedi.

"Ben dut istemedim." dediğimde; "Gören gözün hakkı vardır. Hem de Mevlevilikte sormak istemek demektir." deyince mahcup oldum. Bürosuna vardım. Kocaman bir kova dut ile doluydu. Muhabbet esnasında Merhum Hasan Özönder hoca ile birkaç misafir daha geldi.

"Hasan amca duttan misafirlere ikram etsək?" deyince;

"Dut senin, sen bilirsin." demesin mi! Kovanın kapağını açtım üzeri dut yaprakları ile kaplanmış. Yaprakları alıp çöpe atmaya teşebbüs edince hemen müdahale etti. "Dur dur onlar atılmaz elimiz dut lekesi olunca bunlarla sileriz" diye kibarca nasıl yapılacağını gösterdi ve dışarıya çıkıp bir avuç kürdanla döndü. Böylece kara dutun nasıl yeneceğini de öğrendik.

Yine Ali Fuat Baysal hocamızla beraber Süleymaniye Kütüphanesi'ne gitmiştik. Bizim orada olduğumuzu duyunca hemen kütüphaneye geldi. Israrla evine davet etti. Eve varır varmaz önümüze Anadolu sofrası ki; oturması teklifsiz, yemesi helal hemen sofraya geldi. Tam bir muhabbet makamında bir sofraya idi.

Şehirleşme, hayat şartları, tüketim toplumunun oluşması, sosyal ve beşeri ilişkilerin zayıflaması misafirperverlik ve sofraya açma gibi geleneklerin ve kültürünün yok olduğu bir dönem de Hasan amcamızdan "Misafir evde ağırlanır." prensibini lisan-ı hali ile hatırladık.

Ev, sadece bir yapı değildir. Tek başına bir medeniyet, bir kültür taşıyıcısı, bir güven mekânıdır. Artık misafir odalarımız

bomboş, Ramazanda bile iftarlarımız evlerde verilmiyor, sofralarımızda misafirlerimiz ağırlandı. Hasan babanın evi adeta Tanrı misafirlerinin toplandığı, ağırlandığı bir mekândı. Diyerek Hasan amcamızı tekrar rahmetle anıyoruz.

Hasan amca'yı anlatmaya devam ediyoruz.

Hasan amcamız; tam bir çeşlebi, hem ağırbaşlıydı, kaybedecek bir şeyi yoktu, hanları, dükkânları vardı, gül gibi geçinir giderdi. Ama o omuzunda her akşam eve dönüşünde içi kitap, gazete, dergi, fotoğraf vb. Dolu bir çantayla dönerdi.

Her fani gibi, Konya'nın, Konya kültürünün sevdalısı, şehrin hafızası, belge, bilgi ve kaynak toplama tutkunu Hasan İhsan Çopur, kalp krizi nedeniyle 88 yaşında hayatını kaybetti.

Hasan Çopur amcamız 18 Ocak 2022 tarihinde çok sevdiği, uğruna seğırttiği hayranı olduğu Konya'da toprağa verildi. Bu mübarek Ramazan ayında kendisini rahmetle anıyoruz. Ruhun şad olsun Hasan amcam.

Konya'da bir sokak

Konya'da bir sokak

SULTAN II. ABDÜLHAMİD'İN YILDIZ FOTOĞRAF KOLEKSİYONUNDA KONYA VE KONYA'DA FOTOĞRAFÇILIK

OSMAN BAYRAM

İnsanlık tarihi boyunca iletişim alanında çeşitli araçlar kullanılarak gelmiştir; bu minvalde görsel anlatımın en güçlü araçlarından biri olan fotoğraf, tarihî kişilikleri, şehirleri, mimârî yapıları, eşyaları kısaca fotoğrafa özne olabilecek her şeyi aracısız bir şekilde ona bakan kişiyle buluşturma imkânı sağlar. Anıları ölümsüzleştiren fotoğraf, insanın gerçeklikle bağ kurabilmesinde önemli bir role sahiptir. Fotoğrafın Ağustos 1839'da Paris'te tanıtılmasından sonra ilk ulaştığı yerlerden birisi Osmanlı coğrafyası olmuştur. 28 Ekim 1839 tarihinde Takvim-i Vekâyi'de Osmanlı toplumuna tanıtılmıştır¹. Ardından ilk uygulamaları yabancı fotoğrafçılar tarafından Mısır ve Filistin bölgelerinde gerçekleştirilmiştir². İcadından kısa bir süre sonra Osmanlı toplumunda bilinen fotoğraf ve fotoğrafçılık, Kırım Harbi ile yaygınlaşmıştır.

Özellikle 1856'da İstanbul'a gelen Kimyager Rabach'ın İstanbul'da açtığı profesyonel fotoğrafhaneye, yerli fotoğrafçıların da yetişmesini sağlamıştır. Meselâ döneminin ünlü fotoğrafçılarından Abdullah Biraderler bu fotoğrafhanede çırak olarak yetişmişler ve 1858'de fotoğrafhaneyi devralmışlardır³.

II. Abdülhamid'in (1876-1909) saltanatı boyunca Osmanlı'da fotoğrafçılık gelişmiş, Yıldız Sarayı'nda fotoğrafhaneler kurulmuş ve Yıldız Kütüphanesi bünyesinde 36.535 fotoğraftan oluşan 911 albümlük bir koleksiyon meydana gelmiştir⁴. Bu koleksiyon 1925'te Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın emriyle İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'ne nakledilmişti⁵ ve halen daha orada muhafaza edilmektedir.

1862-1917 zaman dilimine⁶ ait fotoğraflardan oluşan Yıldız Sarayı Fotoğraf Koleksiyonu'nun içeriği oldukça zengin ve çeşitlidir. Osmanlı coğrafyasındaki şehirler, adalar,

1 Adnan Genç - Orhan M. Çolak, *Sultan II. Abdülhamit Arşivi İstanbul Fotoğrafları* (İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. Yayınları, 2008), s. 21.

2 Ali Gözeller, "Osmanlı'da Fotoğrafçılığın Gelişimi ve Yıldız Sarayı Fotoğraf Albümleri Koleksiyonu", *Milli Saraylar Sanat-Tarih-Mimarlık Dergisi* 21 (2021), s. 103.

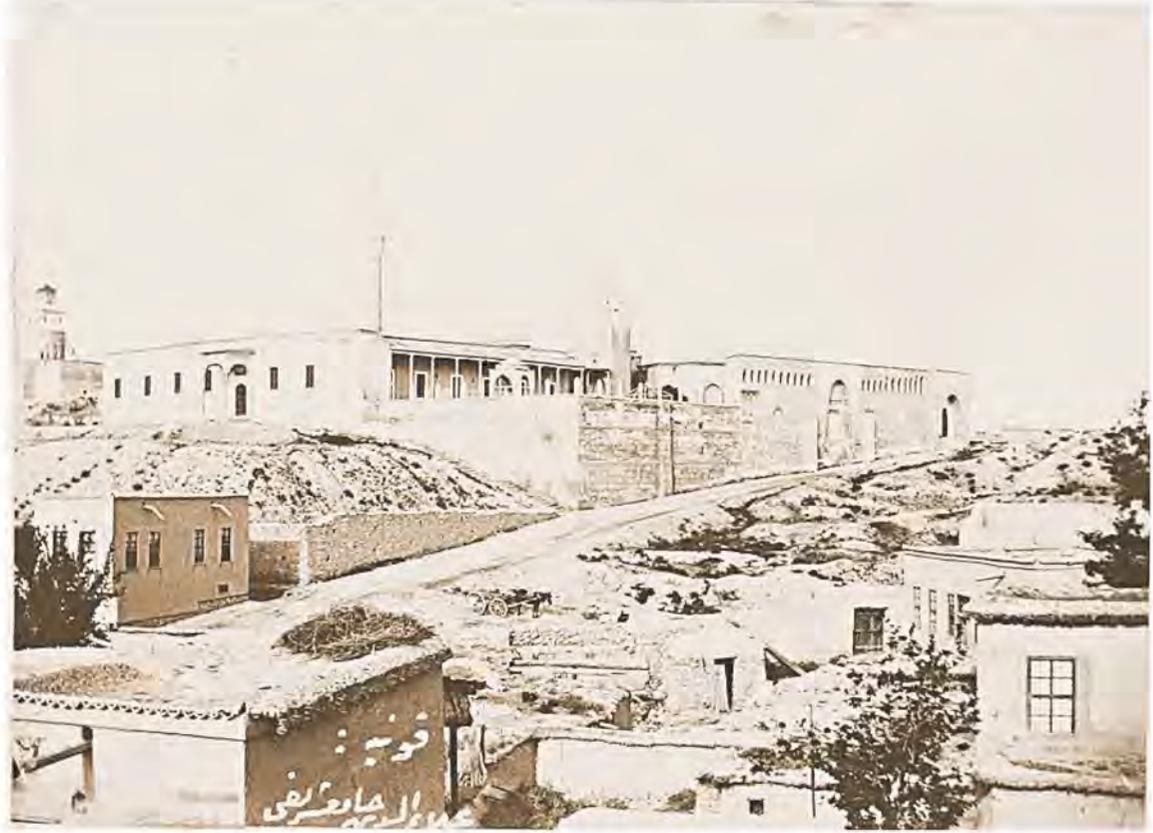
3 Genç - Çolak, *Sultan II. Abdülhamit Arşivi İstanbul Fotoğrafları*, s. 26.

4 Nurhan Atasoy, "Yıldız Sarayı Fotoğraf Albümlerinde Yedigâr-ı İstanbul", *Sultan II. Abdülhamid ve Dönemi*, ed. Coşkun Yılmaz (İstanbul: Sultanbeyli Belediyesi Kültür Yayınları 2014), s. 372.

5 Atasoy, "Yıldız Sarayı Fotoğraf Albümlerinde Yedigâr-ı İstanbul", s. 372.

6 Genç - Çolak, *Sultan II. Abdülhamit Arşivi İstanbul Fotoğrafları*, s. 45.

*Konya - Alaaddin
Cami-i Şerifi.*

kaleler, demiryolları, istasyonlar, hükümet konakları, çeşmeler, camiler, medreseler, türbeler, köşk ve kasırlar, köprüler ve hastanelere ait fotoğraflar; bunların yanı sıra sportif gösteriler, sergiler, saray tiyatrosu, arkeolojik kazılar, toplumun yaşamı, örf ve adetler, yabancı devlet başkanlarının İstanbul ve Kudüs'ü ziyaretleri, devlet adamlarına, askerî öğrencilere ve saray çalışanlarına dair fotoğraflar ve bunlar gibi dönemin yaşantısına dair akla gelebilecek hemen hemen her konuda Yıldız Sarayı Fotoğraf Koleksiyonu'nda fotoğraf bulmak mümkündür.

Fotoğrafçılığın erken dönemde Osmanlı coğrafyasında faaliyet gösterdiği önemli

şehirlerden birisi Konya'dır. Yıldız Sarayı Fotoğraf Koleksiyonu dışında Konya'ya ait ilk fotoğraflar 19. yüzyılın sonlarında yabancı seyyah ve araştırmacılardan Clement Huart'un çektiği şehir manzarası ve mimari yapılarıdır⁷. Yerel fotoğrafhanelerin açılması ve buralarda yeni fotoğrafçıların yetişmesiyle birlikte Konya'da fotoğrafçılık gelişmiştir. Konya'da açılan ilk fotoğrafhane 1895 yılında bugünkü Vali İzzet Bey Caddesi Görücü Sokakta Garabet Kirkor Solakyan tarafından kurulmuştur⁸. Bu fotoğrafhaneyi daha sonra Foto Behçet olarak anılan Hasan Behçet Bey satın alarak işletmeye devam etmiştir. Foto Behçet 1930'da kayınbiraderi Turan Ersoy'u, 1943'te ise ağabeyi Ahmet Oğul'u yanına alarak onları fotoğrafçılık alanında

⁷ Haşim Karpuz, *Konya Fotoğraf Tarihi*(Konya: Selçuklu Belediyesi Kültür Yayınları, 2008), s. 11.

⁸ Haşim Karpuz, "Anadolu'nun İlk Fotoğrafhanesi Konya Foto Behçet'in Tarihi", *Sanat Tarihi Dergisi* 22/1 (Nisan 2013), s. 133.

yetiştirmiştir. Daha sonra Konya'nın en iyi fotoğrafçısı unvanını kazanan Foto Behçet, Konya'nın hayatına dair çok sayıda fotoğraf çekmiştir⁹. Cumhuriyetin ilanına kadar Konya'da Foto Behçet'ten başka Mehtap Fotoğrafhanesi, Süreyya Fotoğrafhanesi, Şahap Fotoğrafhanesi ve Necm-i İkbal Fotoğrafhanesi kurulmuştur. Cumhuriyetten sonra ise Stüdyo Ekrem, Foto Hamit, Foto Aile gibi fotoğrafhaneler kurularak Konya'da fotoğrafçılık çeşitlenerek yaygınlaşmıştır. Fotoğraf Kayseri, Ankara gibi çoğu Anadolu şehirlerinden daha önce Konya'ya gelmiş ve böylece Konya'nın tarihine ışık tutan fotoğraflar çekilerek günümüzde arşivlerdeki yerini almıştır¹⁰.

Yerel fotoğrafçıların faaliyetleri dışında Yıldız Sarayı Fotoğraf Koleksiyonu'nda Konya'ya ait çeşitli konularda fotoğraflar vardır. Bu fotoğraflardan en erken tarihli olanlar günümüzde Amerika Kongre Kütüphanesi'ndedir. Sultan II. Abdülhamid Osmanlı'yı dünyaya tanıtmak amacıyla yabancı ülkelere bazı albümler göndermişti. Bunlardan Amerika Kongre Kütüphanesi'ne gönderilen albümler içerisinde Konya'ya ait 1873 tarihli 4 adet fotoğraf vardır. Kongre Kütüphanesi'ndeki bu fotoğraflar eğer tarihinde bir yanlışlık söz konusu değil ise Konya'ya ait en eski fotoğraflar olmaya adaydır¹¹. Gönderilen fotoğraflarda Müslüman, Rum, Ermeni gibi farklı dinlere

9 Karpuz, "Anadolu'nun İlk Fotoğrafhanesi Konya Foto Behçet'in Tarihi", s. 134.

10 Karpuz, *Konya Fotoğraf Tarihi*, s. 21.

11 Necmi Uyanık - Hacı Mehmet Duranoğlu, "II. Abdülhamid'in Amerika Birleşik Devletleri Kongre Kütüphanesi'ne Gönderdiği Fotoğraf Albümleri ve Bu Albümlerde Yeralan Konya Fotoğrafları", *Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi* 18 (2017), s. 332.

Konya - Alaaddin Camii-i Şeriflye Sarayın Harabeleri

Konya - Culûs-ı Hümâyûn Meymenet-Makrûn-ı Hazreti Padişâhîye Şeref Müsâdif Tevîm-i Mesadet-İktirânda Konya Hükümet Konağı pişgâhında icra kılınan resm-i behiş duâ

Konya - Sadreddin Konevî Türbesi

Konya - Karatay Medresesi'nin kapısı

Konya'da Bir Çeşme

mensup din adamları ve halktan insanlar yer almaktadır; böylece farklı unsurların Osmanlı şehri olan Konya'da bir arada yaşadığı fotoğraflar üzerinden vurgulanmak ve anlatılmak istendiği anlaşılmaktadır¹². Bu koleksiyonda ayrıca Konya'nın şehir panoramaları, kazalara ait manzaralar, çeşitli cadde ve sokaklardan manzaralar; camiler, mektepler, medreseler, türbeler, hanlar, çeşmeler, pazar halleri, demiryolları, istasyonlar, menfez ve köprüler, hükümet konağı, kışla, gureba hastanesi, güherçile ocağı, saat kulesi yer alır. Bunların yanı sıra devlet memurlarına, suçlulara, Konya'ya

yerleştirilen muhacirlere ve bunların köyelerine ait fotoğraflar da yine bu koleksiyonda mevcuttur.

Bu fotoğraflar incelendiğinde II. Abdülhamid döneminde Konya'daki altyapı, sağlık ve eğitim alanında yapılan yatırımlar, inşaatı devam etmekte olan yapılar, açılışlar, resmî törenler, şehrin günlük hayatı, mimari eserlerin o dönemdeki halleri gibi dönemin hemen hemen her noktasını bizlere doğrudan göstermektedir. Böylece dönemin Konya'sının ruhunu, hayatını ve tarihsel gelişimini anlamakta bizlere önemli ipuçları sunmaktadır.

¹² Uyanık - Duranoğlu, "II. Abdülhamid'in Amerika Birleşik Devletleri Kongre Kütüphanesi'ne Gönderdiği Fotoğraf Albümleri ve Bu Albümlerde Yer Alan Konya Fotoğrafları", s. 332-333.

Günümüze değin Konya Fotoğraf Tarihi alanında Prof. Dr. Haşim Karpuz'un önemli ve nitelikli çalışmaları vardır. Karpuz, merhum A.Sefa Odabaşı ile Konya Fotoğraf Tarihi çalışmalarına başlamıştı. Daha sonra Selçuklu Araştırmaları Merkezi Fotoğraf Arşivi'nin kurulup geliştirilmesinde görev almış ve Konya Fotoğraf Tarihi hakkında çeşitli yazılar ve kitaplar kaleme almıştır. Yazılarından bazıları *Konya'nın İlk Fotoğrafçısı*, *Fotoğraf Uzmanı İbrahim Nuri Tongur*'dur. Kitapları ise *Fotoğraflarla Geçmişte Konya*, *Eski Kartpostallarla Konya* ve *Konya Fotoğraf Tarihi*'dir¹³.

Kaynakça

Atasoy, Nurhan. "Yıldız Sarayı Fotoğraf Albümlerinde Yedigâr-ı İstanbul". *Sultan II. Abdülhamid ve Dönemi*. ed. Coşkun Yılmaz. 371-378. İstanbul: Sultanbeyli Belediyesi Kültür Yayınları, 2014.

Genç, Adnan – Çolak, Orhan M. *Sultan II. Abdülhamit Arşivi İstanbul Fotoğrafları*. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. Yayınları, 2008.

Gözeller, Ali. "Osmanlı'da Fotoğrafçılığın Gelişimi ve Yıldız Sarayı Fotoğraf Albümleri Koleksiyonu". *Milli Saraylar Sanat-Tarib-Mimarlık Dergisi* 21 (2021), 100-117.

Karpuz Haşim. *Konya Fotoğraf Tarihi*. Konya: Selçuklu Belediyesi Kültür Yayınları, 2008.

Karpuz, Haşim. "Anadolu'nun İlk Fotoğrafhanesi Konya Foto Behçet'in Tarihi". *Sanat Taribi Dergisi* 22/1 (Nisan 2013), 131-144.

Üyanık, Necmi – Duranoğlu, Hacı Mehmet. "II. Abdülhamid'in Amerika Birleşik Devletleri Kongre Kütüphanesi'ne Gönderdiği Fotoğraf Albümleri ve Bu Albümlerde Yer Alan Konya Fotoğrafları". *Taribin Peşinde Uluslararası Tarib ve Sosyal Araştırmalar Dergisi* 18 (2017), 319-336.

13 Karpuz, *Konya Fotoğraf Tarihi*, s. 118-117.

Konya - Ayan ve Mebusan Azalar - Çelebi Hüseyin Efendi

ÇİFTBAŞLI KARTALIN GÖLGESİNDEKİ KONYA

MEHMET MAZAK

Şehirler, kültürün, sanatın, bilimin, mimarinin, estetik yaşamın ve medeniyetin doğduğu, geliştiği ve gelecek nesillere aktarıldığı yerlerdir. Konya, Anadolu yarımadasının ortasında coğrafi olarak ova ve platolardan oluşan, ovaların platolar ile ayrıldığı, geniş düzlükleri ile Orta Asya bozkır-steplerine benzeyen yapısı ile gök kubbenin altında bir güneş gibi parlayan şehirdir. Bu özellikleri ile ülkemiz sınırları içerisinde gök kubbenin altındaki en güzel şehirlerden biridir Konya. "Güneş, tuğumuz, bayrağımız olsun; gök de çadırımız!" diyen Oğuz Kağan'ın bu coğrafyada temsil edildiği en baştaki şehridir Konya.

Şehrin ismi olan Konya'nın "Kutsal Tasvir" anlamındaki "İkon" sözcüğünden geldiği kaynaklarda yer almaktadır. Rivâyete göre şehre dadanan ejderhayı öldüren kişiye şükran ifadesi olarak bir anıt yapılır ve üzerine de olayı anlatan bir resim çizilir. Bu anıta verilen isim, "İkonion" dur. İkonion adı, zamanla "İcconium, Conium, Stancona, Conia, Cogne, Cogna, Konien, Konia..." olarak söylenmeye başlanmıştır. Arapların "Kuniya" dedikleri bu gök kubbenin altındaki güzel şehre, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde

bir daha değişmemek üzere "Konya" denmiştir.

Anadolu Selçuklu Devleti'nin "Dârülmülk" yaptığı, yönetim, bilim ve sanat şehri Konya, payitaht olarak manevi değerlere olan saygı ve hürmet göstermesi neticesinde "Dârülmülk-i kadîm şehri-i îmân" olarak taçlandırılmış bir şehirdir.

Tarih boyunca güç, kudret ve asaletin timsali olarak görülen Kartal, doğuda, batıda, tüm medeniyetlerde gücü ve savaşçı özelliği temsil eder. Kartal, güneşe yakınlığı, hızlı ve diğer kuşlardan daha yükseğe uçabilme özelliği ile hava ve ateş elementlerini simgeleyen; dolayısıyla hükümdarların, hanedan ailelerin, ilâhî-kutsal varlığın en uygun anlatımı olarak kabul edilen bir sembol olmuştur. Bu özellikleri ile çift başlı kartalın gölgesine sığınmış bir şehirdir Konya.

Konya ile tanışmam 26 Mayıs 1990 tarihinde gerçekleşmiştir. Bu tarihte bir grup arkadaşım ile Mersin'den trenle Konya gezisine gitmiştim lise yıllarımda. Tren Toros dağlarını aşıp ovada yol almaya başladığında bende derin hülyalar oluşmaya başlamış

Hazret-i Mevlânâ Türbesi

Konya'ya Anadolu Selçuklu Devleti'nin payitahtına yaklaştıkça heyecanım artmıştı. Karaman'dan itibaren gök kubbenin altındaki büyük düzlükleri meydana getiren

ovanın ortasında, sonsuz bir boşlukta gidiyormuş hissine kapılmıştım.

Gök kubbenin altında çiftbaşlı kartalın gölgesindeki Konya bizi, Selçuklu asaleti ve ihtişamı ile karşılamıştı. Konya, Anadolu steplerinin ortasına yapay olarak inşa edilmiş Körfez ülkeleri ve Batı şehirleri gibi değil, bozkırın ışığıyla, rengiyle, sessizliğiyle, dinginliğiyle oluşmuş, insanını da ona göre şekillendirmiş tabii bir şehir, doğal bir şehir olarak kucaklamıştı bizleri. Hülasa Konya bozkırının ortasında gök kubbenin altında Selçuklu mimarisi ve medeniyetinin ince bir sarraf elinden çıkmış mücevheri gibi, ulaşılması ve yaklaşılmaya zor olan güzel bir kadın çekiciliği ile karşılamıştı bizleri. Samimi, sakin, ahlâklı, dingin bir şehir olan Konya, kendi içselliğini yaşamayı bilen, başkalarına haksızlık etmeyen bir şehir olarak sarıp sarmalamıştı bizleri. Otuz yılı geçen zamandır her sene içinden geçtiğim, taşına, toprağına, mimarisine ve insanına dokunduğum şehir Konya'ya olan muhabbetim ve sevgim hiç eksilmedi. Konya, her gidişimde gül-i gonca gibi koklayıp, el sürdüğüm ve hissettiğim güzellikleri barındırdığını gördüğüm, mânevî haz duyduğum, aklım ile değil kalbim ile hareket ettiğim bir şehirdir.

Bazı şehirde hatıralar ve tarih yalnız kitaplarda vardır, Konya'da ise tarih, kültür, medeniyet, mâneviyat ve asalet şehrin meydanlarında, sokaklarında ve insanlarında yaşamaktadır. Konya, medeniyet kuran bir şehir olarak geçmişin birikim ve yaşanmışlık tecrübesini hıfz ederek, modernite ile bütünleştirip Selçuklu devlet aklı ve kimliğini kendi zamanındaki gibi bugün yaşamaya gayret eden bir şehirdir.

Ahmet Hamdi Tanpınar, Beş Şehir’de “Selçuklu Rönesans’ı, vakitsiz bastıran kar fırtınası altında kalmış baharlara benzer” diye bir ifade kullanır. 1990 yılından buyana gördüğüm, duyduğum, araştırdığım ve okuduğum Konya, “Selçuklu Rönesans”ını “Osmanlı Rönesans”ı ve Türkiye Cumhuriyeti “Millî Yerel Yönetim Aklı” ile harmanlayarak “vakitsiz bastıran kar fırtınası altında kalmış baharı” günümüz teknolojileri ile kar altından kurtararak Türkiye’ye ve hatta Dünya’ya örnek teşkil edecek “Konya Rönesans”ını yaşatmaktadır. Her şehir kendi rönesansını ortaya çıkarmak ve yaşamak ister, Konya bu konuda sürdürülebilir ve devamlı çitayı yukarı taşıma konusunda ülkemize örnek olan bir şehir yönetimi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Konya, çiftbaşlı kartalın gölgesi altında Selçuklu birikimi ve asâletinin çocuğudur. Konya, gökkubbe altında “Bozkırın Tezenesi” olan tarihi derinliklerden gelen kültür ve medeniyet tınlarını duyabileceğiniz bir şehirdir. Kulak verdiğinizde Konya şehrine bağrında sakladığı tınları işitebilirsiniz.

Konya, tarih boyunca dünyanın en önemli kadim şehirlerinden biri olarak günümüze kadar gelmiştir. Konya Hz. Mevlânâ’dır, Konya şiiirdir, Konya çiftbaşlı kartalın mânevî kanatlarının bulut misali gölge ettiği seçilmiş bir şehirdir. Konya Hz. Mevlânâ’nın mânevî ikliminin okyanuslar misali cihanı kapladığı şehirdir.

Konya; Frig, Helenistik, Roma, Bizans, Selçuklu, Osmanlı ve Türkiye Cumhuriyeti’nin kültür ve medeniyetinin harmanlandığı bir yerdir. Selçuklu Devleti’nin Anadolu’daki “Dârülmülk”ü ve

İpek Yolu üzerinde önemli bir konaklama ve ticaret merkezi olan ve günümüzde de bu birikimini devam ettirmeye çalışan bir şehirdir.

*Konya,
Türbe-i Hazret-i
Mevlânâ*

Konya, aynı zamanda İslâm Medeniyeti’ne dair yüzlerce eserin yer aldığı, birçok İslâm ilim adamının ve mutasavvıfın yetiştiği ve yerleştiği önemli bir merkezdir. Şehir ayrıca Anadolu Selçuklu Devleti’ni yönetmiş sultanların, vezirlerin ve Mevlânâ gibi mânevî fatihlerin, önemli tarihî şahsiyetlerin adımlarının izlendiği, seslerinin yankılandığı, miraslarının paylaşıldığı, türbelerinin, vakıf eserlerinin, tekke, zaviye, mektep ve medreselerinin bulunduğu bir yerdir. 1071 Malazgirt Zaferi’nden sonra Selçuklu Sultanı Kutalmışoğlu Süleyman Şah tarafından fethedilerek Selçuklu Türk aklı, sanatı, ilmi ve medeniyetinin remz olduğu şehirdir. Tarihin her döneminde önemli bir yerleşim

*Çift Başlı Kartal,
İnce Minareli
Medrese*

merkezi olmasına rağmen Konya, gerçek kimlik ve zenginliğini Anadolu Selçuklu Sultanları sayesinde kavuşmuş bir şehirdir. Selçuklu Sultanları; ilim, kültür ve sanatta dönemin ünlü âlimleri, filozofları, şairleri, mutasavvıfları, hoca ve diğer sanatkârlarını Konya'ya toplanmışlardır. Bahaeddin Veled ve Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî başta olmak üzere Kadı Burhaneddin, Kadı Siraceddin, Sadreddin-i Konevî, Şahabeddin Sühreverdi

gibi bilginler ve Muhyiddin-i Arabî gibi mutasavvıflar Konya'yı şenlendirmişler, bu şehri bir kültür merkezi hâline getirmişlerdir. "*Konya'nın Altın Çağı*" çiftbaşlı kartalın gölgesinde gerçekleşmiştir.

Konya günümüzde sizi medeniyetimizin derinliklerine çeken Mevlânâ Türbesi ve Müzesi, İnce Minare ve Karatay Medresesi, Aziziye Camii, Alâeddin Camii, Eşrefoğlu

Camii, İplikçi Camii, Sahip Ata Camii, Sadrettin Konevi Camii ve Türbesi, Şems-i Tebrizî Camii ve Türbesi, Tavusbaba Türbesi, Ateş-Baz Veli Türbesi, Kadı Mürsel (Hacı Hasan) Camii, Tursunoğlu (Tahir Paşa Camii), Selimiye Camii, Aziziye Camii, Şerafettin Camii, Kapı Camii, Nakiboğlu Camii gibi mekânlar ile her zaman geçmişinden aldığı feyz ile çevresine ışık saçmaya devam eden bir şehir kimliği sunmaktadır.

Osmanlı Dönemi'nde de Konya'da ilim, kültür ve sanat hareketleri kesintisiz olarak devam etmiştir. Bu dönemde de mimarî yönden pek çok cami, çeşme, medrese gibi eserler inşa edilmiş ve günümüze kadar gelmiştir. Selimiye Câmii, Yusufâğa Kütüphanesi, Piri Mehmed Paşa Câmii, Şerafettin Câmii, Kapu Câmii, Hacı Fettah Câmii, Nakiboğlu ve Aziziye Câmiileri, Şeyh Halili Türbesi mimarî ve medeniyet eserlerinden bazılarıdır.

Konya, yaklaşık bin yıldır Türk ve İslâm medeniyeti şehridir. Bu şehrin bugününü anlamak ve idrak edebilmek için, tarihinin içindeki "Seçuklu Rönesans"ını bütün yönleri ile öğrenmek ve zamanı aşarak yaşamak gerekir. Günümüz Konya'sı bin yıllık Türk kimliğini ve değerlerini iyi okumuş, henüz bin yılın başındaki Selçuklu Devleti yönetim, bilim, sanat, mimari ve ticaret anlayışını kavramış olarak ülkemizdeki şehirler içerisinde örnek teşkil edecek uygulamaları olan bir şehirdir.

Konya'ya en son seyahatimi Ocak 2024'ün başında gerçekleştirdim. Bu şehre her seyahatimde geçmişten gelen kültür ve medeniyetin izinde yol alındığını görmek, şehir ve insan merkezli yönetim anlayışının

modernite edilerek uygulandığına şahit olmak şehirler üzerine düşünen ve yazan biri olarak beni mutlu etmektedir. Ülkemizdeki her şehrin Konya şehircilik okulundan öğreneceği ve eğitim alacağı bilgiler vardır.

Ahmet Hamdi Tanpınar "Beş Şehir" eserinde şöyle tarif eder Konya'yı. "*Konya, sağlam rublu kendi başına yaşamaktan hoşlanan, dışarıdan gösterişsiz içten zengin Orta Anadolu insanına benzer. Onu yakalayabilmeniz için saat ve mevsimlerine iyice karışmanız gerekmektedir. Ancak o zaman çeşmelerinden akan Çayırbağ sularının teganni ettiği sırrı, zengin işlenmiş kapıların arkasında sırmalı çarşafı içinde çömelmiş eski zaman kadınlarını andıran Selçuklu abidelerinin büyüklük rüyasını, türkü ve oyun havalarının hüznünü ve bu oyunların ten yorgunluğunu duyabilirsiniz. Konya, insanı ya bir sıtma gibi yakalar, kendi âlemine taşır ya da sonuna kadar ona yabancı kalırsınız. Meram bağlarının tadını alabilmek için ona yerli hayatın içinden gitmek lazımdır.*"

Konya şehrini ve insanını anlamak için dışarıdan biri gibi değil, içeriden biri gibi bin yıldır imbik imbik süzülen kültür, medeniyet, sosyal ve gündelik hayatı yaşamalısınız. Günümüzde Konya'da doğmuş, büyümüş, yaşamış, köklü ailelerden gelen, Konya'nın örf ve adetlerinden uzaklaşmayan, daima Konya ağzıyla konuşan "Goca Gonyalı" gibi olursanız bu şehir size gönlünü ve sofrasını açar, tarihini, kültürünü ve sırlarını sizinle paylaşır. İşte o zaman anlarsınız çiftbaşlı kartalın gölgesindeki Konya'yı.

ÇATALHÖYÜK TANITIM VE KARŞILAMA MERKEZİ: 9000 YIL ÖNCESİNE AÇILAN BİR KAPI

CEM KOZAR

Çatalhöyük, UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde yer alan, Dünya'nın en önemli neolitik yerleşmelerinden birisidir. Çumra'nın 11 kilometre Kuzeyinde Küçükköy yakınlarındaki bu alanda kazılar 1961 yılından itibaren kesintili olarak da olsa devam etmektedir. 9000 yıl önce kurulmuş olan, bugün kent dediğimiz yerleşim biriminin öncüllerinden kabul edilen Çatalhöyük aynı zamanda dönemin en büyük yerleşmelerindedir.

Bu eşsiz ören yerini ziyaret edenleri çağdaş standartlara uygun olarak ağırlayabilmek amacı ile Konya Büyükşehir Belediyesi tarafından Mevlânâ Kalkınma Ajansı ve Kültür ve Turizm Bakanlığı desteği ile inşa edilen Çatalhöyük Tanıtım ve Karşılama Merkezi geçtiğimiz yılın Kasım ayında kapılarını açarak ilk ziyaretçilerini ağırlamaya başladı.

Mimari tasarımı Teğet Mimarlık tarafından yapılan ve Türkiye'nin en büyük "Ahşap Kamu Yatırımı" unvanına sahip olan Çatalhöyük Tanıtım ve Karşılama Merkezi; 28 bin 500 metrekarelik geniş bir arazi üzerine kurulmuştur. Toplamda 4 bin 500 metrekarelik kapalı alana sahip olan merkez, müze niteliği taşıyan özellikleriyle öne çıkmaktadır. Merkezin modern ve özgün mimarisi, Çatalhöyük'ün tarihi dokusunu çağdaş bir bakış açısıyla birleştirerek ziyaretçilerine hem estetik hem de eğitici bir ortam sağlıyor.

Karşılama merkezinin büyük bir kısmı sergileme tasarımı ve kürasyondan oluşan bu bölümün hazırlıkları yaklaşık üç yıla yayılan kalıcı sergiden oluşmaktadır. Çağdaş müzecilik yaklaşımı ile hazırlanan bu sergi; objeler, canlandırmalar ve teknolojiyle entegre olmuş deneyimler üzerinden Çatalhöyük'teki yaşamı daha yakından tanımak ve anlamak için unutulmaz bir öğrenme ve keşif deneyimi sunmaktadır.

Sergilerin küratöryel kurgusu ve sergileme içerikleri 2005-2017 yılları arası Çatalhöyük Kazılarında seramik uzmanı olarak görev almış ve 2019 yılında tasarımını üstlendiğimiz "Çatalhöyük: Bir Kazı Hikâyesi" sergisinin küratörlüğünü de yapmış olan Duygu Tarkan ile birlikte geliştirildi. Süreç içerisinde zaman zaman bilgisine başvurduğumuz Çatalhöyük Araştırma Projesinin bir önceki direktörü Prof. Dr. Ian Hodder ve yeni kazı başkanı Doç. Dr. Ali Umut Türkcan'ın da değerli katkıları ile sergilenen içerikler zenginleşti.

Esasında sergiler ile hedeflediğimiz; bilimsel veriler ışığında, olabilecek en geniş çerçeveden bakarak Çatalhöyük, çevresi ve burada bir zamanlar yaşamış olan insan toplulukları hakkında bazı cevaplar bulmaktır. Bununla birlikte belki daha da fazla soruyu, uzun yıllardır devam eden kazıları ve bunların bilime, insanoğlunun uzun tarih yolculuğuna olan katkısını da aktarmaktır.

Birçok kazı sezonu boyunca birikmiş olan mevcut bilginin ve edinilmiş deneyimlerin hatta bunların popüler kültürle olan tanımlarını inceleyip yorumlayarak, çağdaş müzecilik yaklaşımı ile ziyaretçi merkezli bir sergileme tasarımı yapıldı.

Çağdaş müzecilik yaklaşımı objeleri değil ziyaretçiyi ve onun öğrenme biçimini merkeze alır. Objeler bu hikâye anlatımının önemli birer parçasıdır ama önemli olan deneyimin kendisidir ve bu deneyimin dönüştürücü ve öğretici bir etkisi olabilmesi için objeler, hikâyeler, didaktik bilgiler, fotoğraflar, videolar, canlandırmalar, sesler ve kokuların hepsi anlamlı bir hikâye bütününe parçası olarak iyi bir tasarım ile verilmelidir. Bunu yapabilmek için daha ilk baştan şu tasarım kriterleri ile hareket edildi.

Serginin ve Karşılama Merkezinin davetkar olması: Ziyaretçi merkezine yaklaşım, varış, giriş, sirkülasyon ve sergiler, halkın ihtiyaçlarını karşılamalı ve sergileme tasarımı daha girişten itibaren burasının kendilerini rahat hissedebilecekleri, sadece izleyici değil serginin bir parçası hatta katılımcısı olabileceklerine dair güçlü bir mesaj vermeli. Ziyaretçiler ancak kendilerini rahat hissettiklerinde öğrenmeye ve paylaşımına açık olurlar.

Serginin ve Karşılama Merkezinin Kapsayıcı Olması: Hikâye anlatımı, içerik ve tasarım, anlatılan bilimsel konulara dair farklı bakış açılarını ve fikirleri de içermeli ve yansıtmalı ve özel ihtiyaçları olanlar da dahil olmak üzere birçok farklı öğrenme biçimine hizmet etmelidir.

Serginin ve Karşılama Merkezinin Ziyaretçi Merkezli olması: Deneyim tasarımı, ziyaretçiyi merkeze alarak, onlarda merak uyandırabilecek konuları araştırmalıdır. Ziyaretçiler, etkileşimi teşvik eden, farklı seçeneklere izin veren hatta onlardan geri bildirimler ve girdiler için fırsatlar sağlayan sergileme alanları aracılığıyla kendilerini Çatalhöyük'ün hikâyesinin ve serginin bir parçası olduklarını hissetmelidirler.

Sergilerin içerik akışını netleştirebilmek amacı ile ilk olarak sergileme projelerinde yorumlama planı çalışması yapıldı. Bu plan kapsamında sergilerin içerik konsepti tasarlandı.

Bu akışta ziyaretçi ilk olarak 9000 yıl öncesine bir yolculuğa davet ediyor ve cevaplardan çok sorular soruluyor. Telefonun, elektriğin veya evlerde çeşmeden akan suyun bile olmadığı yıllarda yaşayan birkaç kuşak önceki akrabalarımız bile sanki başka bir

Dünya'ya aitmiş gibi gelirken 376 kuşak öncesini hayal etmek ne kadar mümkün? Bu kadar eskiyi, bugünün ön yargılarından kurtulup anlamamız ne kadar mümkün? Gibi sorular ile ziyaretçi onları bekleyen yolculuğa hazırlanıyor ve ziyaretçi 376. kuşaktan akrabalarımız ile tanışmaya davet ediliyor.

Sergide İlk Oda: Kazı Tarihi Sergisi

Çatalhöyük Kazıları dünyanın en önemli ve geniş katılımlı kazılarından birisidir. Bu sergide bir taraftan kazıların 1958 yılından başlayarak bugüne uzanan tarihi gelişimi anlatılırken diğer taraftan da bir eserin kazıdan çıkıp ilgili laboratuvarlara yönlendirilmesi, buradaki yapılan incelemeler

ve bunun bilimsel bir bilgiye ve yayına kadar dönüşmesinin hikâyesi veriliyor. Çatalhöyük kültür mirasının önemi hem uzmanlar hem de kazılarda çalışan işçiler ve kazılara destek veren kurumlar tarafından değerlendiriliyor. Kesin başlangıç ve bitiş tarihleri olan bir dönem değil de belirli bir yaşam biçimine işaret eden Neolitik Dönem detaylı olarak açıklanıyor. Teknolojinin yoğun olarak kullanıldığı bu bölümde ziyaretçi açıklamaları uzmanlardan ilk ağızdan dinleyebiliyor, merak ettiği soruları kendisi seçebiliyor, hatta laboratuvarlarda seramikleri ya da tohum örneklerini inceleyebiliyor.

Sonrasında ise adım adım 9000 yıl önce Çatalhöyük'te yaşayan insanların hikâyelerine doğru bir yolculuk başlıyor. Bu yolculuk ilk

olarak Pleistosen, yani buzul çağından daha ılıman Holosen'e geçiş ve bu sırada özellikle Anadolu ve çevresinde yavaş yavaş kurulmaya başlanan neolitik yerleşmelerin bir özeti ve Çatalhöyük'ün bunlar içindeki yerinin anlatılması ile başlıyor. İlk sergi bu yüzden Çatalhöyük ve çevresine odaklanıyor, ardından gelen sergiler ise sırası ile yerleşmeye, evlere ve bu evlerin içinde yaşayan insanlara uzanan bir akışa sahip, yani Çatalhöyük'e giderek küçülen bir ölçekten bakıyor.

Çatalhöyük, düz ve verimli Konya Ovası'nda doğal bir yükseltinin üzerinde kuruldu. Diğer Neolitik yerleşmelerde olduğu gibi insanların yerleşim için bu bölgeyi seçme kararının ardında su kaynağının yakınında olmak vardı. Sadece su kaynakları değil, burada doğal olarak bulunan hayvanlar, hammaddeler yani hem coğrafya hem de fauna ve flora buraya yerleşmede önemli bir kriterdi. Çevrenin sunduklarını Çatalhöyük'teki duvar resimleri sayesinde dönemin sembolizminde, binaları ve el aletleri için kullanılan hammaddelerde ve insanların beslenmelerine kadar birçok yerde görüyoruz. Ziyaretçiler dönemin iklim ve doğa koşullarını yani makro coğrafyayı Akdeniz'den Kapadokya'ya kadar uzanan interaktif haritalarda inceleyebiliyor, ancak bu bölümün en etkileyici kısmı tüm odayı kaplayan interaktif Çatalhöyük panoraması. En son bilimsel yayınlara dayanarak oluşturulan bu dijital canlandırma ziyaretçiye 9000 yıl önceki yerleşme ve Konya Ovası hakkında detaylı

bir perspektif sunuyor. Vitrinlerde sergilenen Anadolu leoparı, akbaba ve dev yabani boğa ve yabani tahıllar ve yemişlerden oluşan replikalar ise dönemin fauna ve florası ile bunların Çatalhöyük'e etkisi hakkında bilgi veriyor. Sergide Çatalhöyük'ü anlamak için önem arz eden iki konu ayrıca anlatılıyor: Hayvanların evcilleştirme süreci ve tahılların kültüre alınması. Çatalhöyük bunların ilk defa yapıldığı yer olmasa da ilk defa binlerce kişiyi doyuracak şekilde büyük bir ölçekte yapılan ilk yerlerden birisi. Sergide bu sürecin hikâyesi ve insan hayatına olan kültürel ve tıbbi etkisi ayrıca ele alınıyor.

Çatalhöyük geniş coğrafi bir ölçekten incelendikten sonra bir sonraki odada artık yerleşmenin kendisi, şehir plânı, binaların yapım teknikleri ve Çatalhöyük'ü eşsiz yapan duvar resimleri ele alınıyor.

Çatalhöyük'ün kendine has en belirleyici özelliklerinden biri, sakinlerinin evlerini kademeli olarak, sürekli yeniden ve yeniden inşa etmeleriydi. Bu sayede yapay bir tepe yani höyük oluşmuştu. Birbirine bitişik duvarlı evler arasında çoğunlukla bir sokak yoktu. Evlere damlardaki açıklıktan giriliyordu ve bir evden diğerine geçmek için damlarda yolculuk etmek gerekiyordu. Dünyada insan nüfusunun henüz 10 milyonun altında olduğu bu dönemde, aynı anda üç ila sekiz bin kişinin yaşadığı düşünülen bu "megakent" için Neolitik dönemin adeta New York'u, Londra'sı, Paris'i, İstanbul'u benzetmesini yapmamız hiç de tuhaf olmayacaktır.

Çatalhöyük'te henüz özelleşmiş meslekler ve sınıflar olmadığı için, bugüne kadar bulunan yapılar arasında tapınma mekânları ya da üretim yapıları gibi özelleşmiş binalar yoktur. Bütün yapılar ev olarak kullanılmıştır. Çatalhöyüklüler için "ev" kavramı bugünkü

anlamından öte, hayatın her yönünü içine alan, hem yemek yapma, üretim, uyuma gibi gündelik işlerin yapıldığı hem de toplumsal bağların, ritüellerin, tarih ve anılara dair anlamların dokunduğu mekânlardı. Ev bir yemekhane, içinde uyunan bir barınak, bir imâlâthâne, bir kutlama mekânı, bir müze, tapınak hatta bir mezarlıktı.

Hem yerleşmenin genel yapısının hem de evlerin bu çok işlevli özelliklerini

anlatabilmek için bir anlamda Çatalhöyük evlerinin ilgili parçaları dioramalar olarak sergi salonlarına dağıtıldı. Yerleşmenin bitişik düzeni evlerin dışına bakan bir canlandırmada, duvar resimleri ve bunların sembolik anlamları interaktif olarak bu duvar resimlerini sahne sahne evin duvarlarına yansıtabileceğiniz bir duvar resimleri canlandırmasında, evin yaşam ile ölümün iç içe olduğu bir mezarlık/tapınak olduğu bir mezar canlandırmasında, evin kirli bölümü olan mutfak Çatalhöyük beslenme alışkanlıkları ve mutfağının anlatıldığı bir başka canlandırmada, evlerin damlarında yapılan aktiviteler ise başka bir canlandırmada anlatılmıştır. Böylece ziyaretçi anlatılan detay konular ile ilişkili olarak evin ilgili bölümünü de görebiliyor. Arkeolog ya da uzman olmayan bir gözün, tamamen kerpiçten ve çoğu zaman defalarca yıkılıp aynı yere

yeniden yapılmış olan Çatalhöyük evlerinin bölümlerini ve detaylarını ören yerindeki ziyarette anlayabilmesi oldukça güçtür. Ziyaretçi merkezindeki bu canlandırmalar sayesinde ziyaretçiler ören yeri ziyaretine konu hakkında çok daha donanımlı olarak başlayabilmektedir.

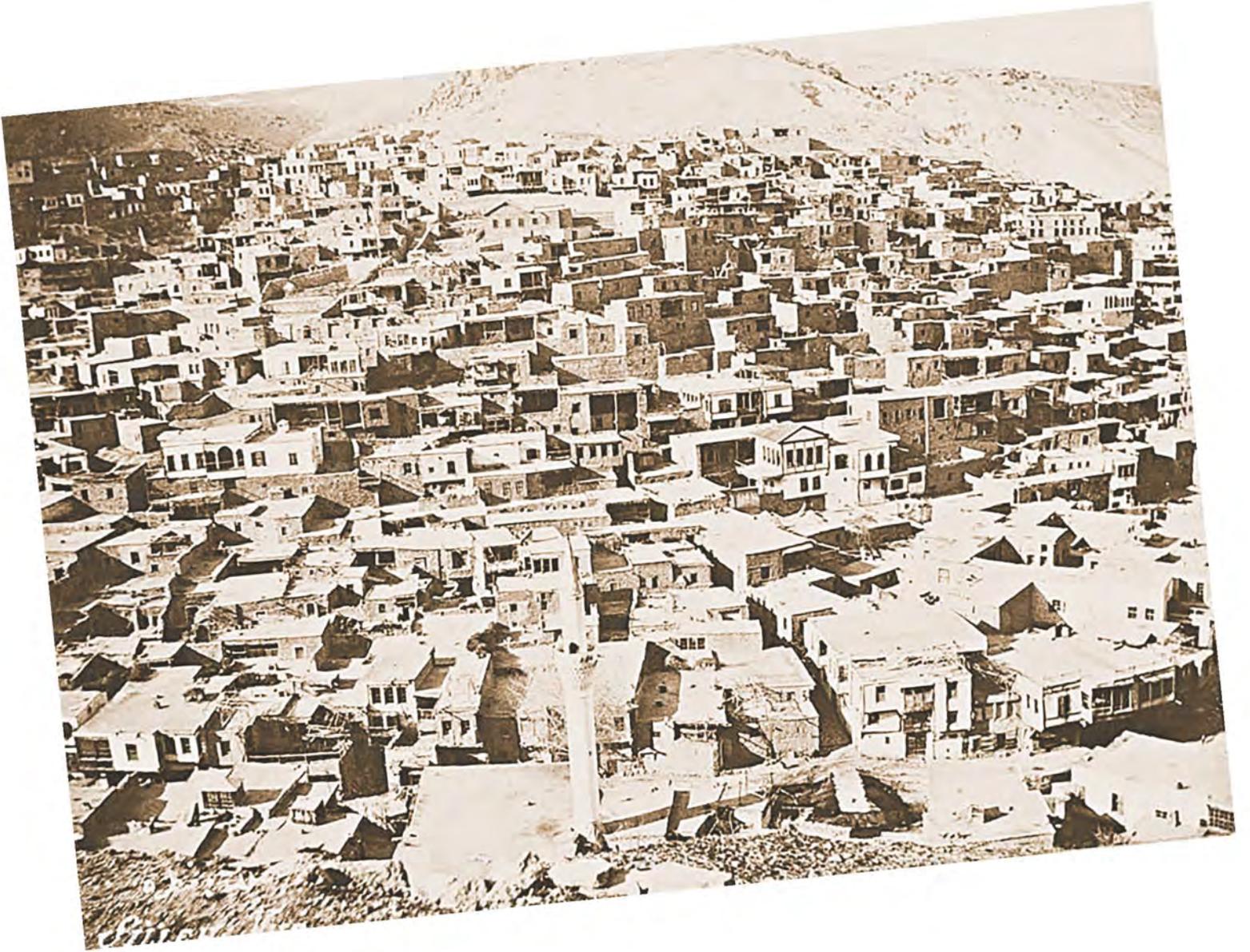
Sergide Çatalhöyüklülerin sağlıklı olup olmadıkları sorusu ve bununla ilişkili olarak beslenme alışkanlıkları ve Çatalhöyük mutfağı ayrı bir odada işleniyor. Dokunmatik ekranda gerçek boyutundaki bir iskelet üzerinde incelemeler yaparak Çatalhöyüklülerin tahıl ağırlıkla beslenmeye geçiş ile birlikte dişlerindeki bozukluklar ya da artan nüfusun getirdiği rahatsızlıklar gibi sağlık ile ilişkili sorunlar incelenebiliyor. Serginin her yerinde olduğu gibi burada da daha meraklı ziyaretçiler uzmanlara sorular sorarak yapılmış röportajları dinleyebiliyorlar.

Hemen yanındaki bölümde ise beslenmenin sağlık üzerindeki etkisi ve Çatalhöyük mutfağının ne gibi hammaddelerden oluştuğu izlenebiliyor. Taş aletlerin yapımından bunların nasıl kullanıldığına, seramik yapımı ve bunun teknolojisindeki değişimlerin

ne olduğu gibi konularda kısa filmler izlenebiliyor. Ayrıca Aşçı Ulaş Tekerkaya'nın Çatalhöyük mutfağını inceleyerek hazırladığı birtakım yemek tarifleri de incelenebiliyor.

Ziyaretçi son olarak orijinaleri Konya Müzesi ve Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde sergilenmekte olan birçok eserin dijital kütüphanesini ve ziyaretçi merkezinin bodrum katına inşa edilmiş bir örnek olan Çatalhöyük evini gezdikten sonra artık bu eşsiz yerleşme ve burada bir zamanlar yaşamış insanlar hakkında daha fazla bilgi sahibi olarak ören yeri ziyaretine başlayabiliyor.

Osmanlı Dönemi'nde Silleden bir görünüş

SİLLE KÖYÜ'NE HAPSOLAN ZAMAN

OSMAN SÜREYYA

Konya'nın kendini gizleyen esrarlı bir güzelliğini Ahmet Hamdi satırlara dökerken muhtemelen zihninde kentin tarihinin de esrarlı yanını da tahayyül etmiştir. Nitekim müellife göre *bozkır kendine bir serap çeşnisi vermekten* hoşlanmaktaydı. Şehrin hafızası ziyadesiyle Selçuklu mirasına dayansa da Selçuklu'dan hemen öncesine kadar süregelen uzun bir Roma ve Hıristiyanlık geçmişi de yer almaktadır. Öyle ki İncil'deki mektuplarda bile Konya ve etrafındaki köyler havarilerin defalarca uğradığı noktalardan birisi olmuştur.

Aziz Pavlus ve Aziz Barnaba'nın Antakya'dan Anadolu'nun batısına doğru yol aldıklarında ilk uğradıkları durak Konya (Iconium) olmuştur. Şehrin sakinleri fazlasıyla pagandır ve bu yeni davetçileri ilk başta hoş karşılamaz. Ancak bu iki azizin gösterdiği mucize ve ikna edici konuşmaları burada inananları artırmıştır. Şehirde inananların mabetleri mütevazı ölçüde olsa da yükselmeye başlamıştır. Ancak inananların hayatı bundan sonra zorlaşacak yerel halkın ve yönetimin baskıları sertleşecek ve din bölgede ilk şehitlerini verecektir. Hıristiyanlık tarihinin önemli ilkleri bu şehirde kendisine yer bulmuştur. Örneğin ilk kadın martir (şehit)

Azize Thecla bugünkü Sille Köyü'nde Aziz Pavlus'un öğretisini işitmiş ve iman etmiş, ardından pagan olan eşini terk edip misyon faaliyetlerini yürütmeye başlamış ve tebliğ esnasında yerel halk tarafından acımasızca katledilmiştir. Ayrıca meşhur imparator Konstantin'in annesi Helena da Hıristiyanlığın ilk kiliselerinden birisini Azize Helena (Aya Eleni) Kilisesi'ni de Sille'de inşa ettirmiştir. Lystra da Konya ile *Yeni Ahit*'te defalarca kez anılan bölgelerdendir. Tabi Konya'nın o dönemki adı da Iconium olup resim kenti gibi bir anlamı haizdir. Bu adın şehre

*Mahallenin içinde
akan Sille Çayı*

*Azize Helena Kilisesi,
Sille*

verilme nedeni, burada yer alan yapıların bol resim, mozaik ve rölyef gibi yapı eklenti ve elemanlarına sahip olmasından kaynaklıdır.

Bugün Konya'nın Kilistra ve Sille bölgesine uğradığımızda kayalara oyulmuş küçük bir yerleşim yerleri bizlere bu hikâyeyi anlatacaktır. Şehrin Hıristiyanlık geçmişi Selçuklu Türklerinin bölgeyi fethetmesine kadar neredeyse bin yılı aşkın süreyi kapsar. Haliyle bugün ayakta kalabilen Sille Köyü bizlere bu bin yıllık süreyi parça parça göstermektedir.

Özgünlüğünü koruyamamış olmakla birlikte bugün Sille'de bulunan Aya Eleni Kilisesi Konstantin'in annesi Helena'nın Kudüs'e yaptığı hac yolculuğu esnasında inşa ettirdiği

kilisedir aslında. Ancak bugün var olan yapı 19. yüzyılda yeniden inşa edilmiş. Kilisenin giriş kapısı, taştan yapılmış ve dikdörtgen bir plânlıdır. Kapının üzerinde, Meryem Ana ve İsa'nın tasvir edildiği güzel ve etkileyici fresk gözümüzü alır. Kilisenin iç kısmı, mozaiklerle süslenmiş olup mozaiklerde İsa, Meryem Ana, havariler ve çeşitli dîni figürler âdeta zamanın ötesine sürükler. Kilisenin mozaikleri arasında, İsa'nın tasviri en dikkat çekici olanı. İsa'nın bilgeliğini ve yüceliğini yansıtmakta olan freskte İsa, tahtında oturmuş ve dua ediyor. Bazı araştırmacılar bu kiliseden önce müstakil yapı olarak kiliseler olmadığını ve bu kilisenin Hıristiyanlığın ilk kilisesi olduğunu iddia etmekte. Bu kilise Hıristiyanlar için hac noktası kabul edilmekte. Hemen yanında

Selçuklu mirası Taş Camii ve kiliseyi kuşatan Osmanlı tarzı evler ve dar sokaklar... Sanki Sille’de bulunan Zaman Müzesi bu binlerce yıllık zamanın içinde sarkaç gibi gezginleri tarihin farklı dönemlerine sürüklüyor.

Sille Anadolu’nun toprak katmanları gibi yapısını gösteren bir yerleşim yeri. Zaman Müzesi’nde kültürlerin kendi zamanlarını nasıl tayin ettiğini gösteren bir takım aletler sergilenirken ziyaretçisine tarihin uzunluğunu da göstermekte bir bakıma. Çünkü müzeden çıkarken karşıda yükselen dağlardaki mağaraların iki bin yıl önce yaşayanların meskenleri olduğunu kolayca anlarsınız. Mesken demişken Sille, kerpiç ev yapısının yaygın olduğu Konya’da taş yapı malzemesinin sivil mimaride yaygın kullanıldığı nadir yerlerdendir. Taş işçiliğinin incelikle işlendiği evler, zamanın ötesinde bir hikâye anlatır. Bu evlerin her biri, Sille’nin çok kültürlü geçmişinin birer yansımasıdır. Taş işçiliği, zarif balkonlar ve renkli kapılar, Rum mimarisinin karakteristik özellikleri olup Sille’de hala canlı bir şekilde ayakta durmaktadır. Sille’nin dar sokakları, Rum topluluğunun yaşam tarzını ve geleneklerini yansıtan birçok detayla bezelidir. Özellikle geleneksel Rum evleri, bölgenin tarihî dokusunu koruyan ve kültürel çeşitliliğini gözler önüne seren en önemli numûnelerdendir. Bu evler, genellikle iki katlı olup, üst katlar geniş pencereler ve balkonlarla donatılmış. Alt katlar ise genellikle depo veya iş yerleri olarak kullanılmaktaydı. Özetle bugün kafe ve restoran olarak kullanılan ve Konyalıların hafta sonu ziyaret güzergâhında yer olan Sille önceden Rumların mübadeleye kadar hayat verdiği yerleşim yeriydi.

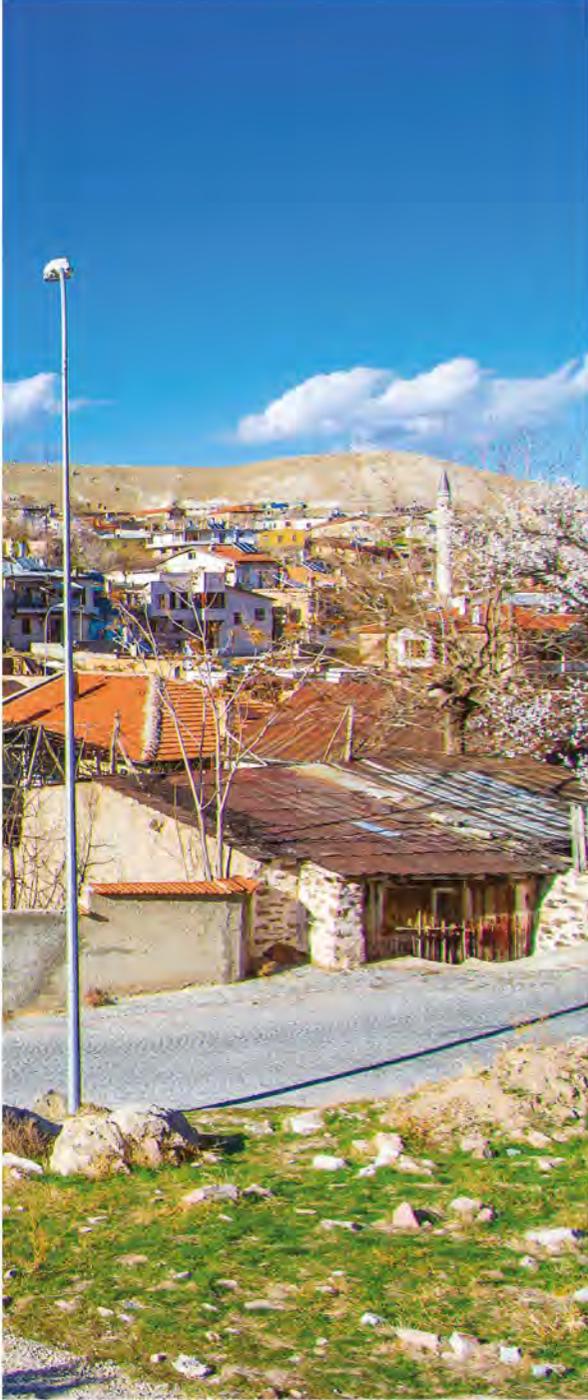
Sille’nin kiliselerinden bahsedip Kilistra’ya değinmeden bu hikâye yarım kalır elbette.

Kilistra Kapadokya’nın en batı ucudur. Dağların içi oyulmuş ve mağara kenti kurulmuş. Aziz Pavlus Sille’de yerel halkın baskısına karşı dayanamadığı zaman buraya gelirmiş. Bugün hâlâ Aziz Pavlus’un vaaz verdiği kilise mevcut. Kilisenin pencereleri öyle yapılmış ki sabah vaktinde papaz vaaza çıktığında omuzların üstünde ışıktan kanat görüntüsü oluşturmaktadır. Burası Pavlus’un birtakım mucizeleri gösterdiği yerdir. Nitekim *Yeni Abit*’te Havarilerin İşleri bölümünde Pavlus’un burada yaptığı mucize şöyle anlatılır: “*Listra şehrinde ayakları sakat bir adam vardı. Doğuştan kötürümdü. Hiç yürüyememişti. Pavlus’un söylediklerini dinledi. Pavlusunu dikkatle süzdü. Şifa bulacağına imanı olduğunu gördü. Yüksek sesle, “Ayağa kalk!” dedi. Adam yerinden fırlayıp yürümeye başladı.*” (Havarilerin İşleri 9-11).

Bu kadim şehir, Çatalhöyük yerleşiminden bu yana kesintisiz 11 bin yıllık bir hikâyeye sahiptir. Şehirde bugün rastladığınız birçok ayrıntı bu binlerce yıllık birikimden enstantane taşımaktadır. Örneğin Konya’da un ve hamur işlerinin günlük hayatın merkezinde olması, Çatalhöyük’te siyez buğdayının yetiştirebilmesi ve Hititler döneminde ekmek yapımında kalitenin sağlanması gibi sebeplere sahiptir. Bir bakıma bu şehir Selçuklulara başkentlik yapmadan önce bu katmanlı birikimini özenle yoğurmuştur. Tabii bu birikimin katalize edilmesini sağlayan önemli figürler bu kentin kimliğinin köşe taşlarını da oluşturmuştur. Bu cümleye örnek olarak siz okurların zihnine hemen Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî ve Sadreddin Konevî gelse de bölgenin İslâm fetihleri öncesinde de Aziz Pavlus ve Azize Thecla yukarıda kısaca anlattığımız serencamın köşe taşlarını oluşturmaktaydı. Aziz Pavlus burada yaşayan

Sille Meydanı

Greک ve Yahudilere tebliğde bulunurken Azize Thecla da kendisi gibi şehrin soylularını ikna etmeye çabalıyordu. Bazen şehir onlara kucak açıyor bazen de şehir onları kovuyor ve onlar da civardaki mağaralara sığınuyordu. Özellikle Sille Aziz Pavlus, Aziz Barnaba ve Azize Thecla gibi bazı inananların inanç mücadelesine ve bu tebliğ esnasında yaşadıkları baskıya, eziyete şahitlik ettiği gibi bu azizlerin mucizelerine de şahit oluyordu. Aziz Konon, Azize Paraskeva, Martir Kirykos gibi Hıristiyanlık tarihinin bazı meşhur martirleri (şehitleri) burada yaşamış ve haliyle Sille'nin seyir defteri bu nedenle kalabalıktı. Zamanla bu azizlerin mücadelesi başarılı sonuçlanacak ve şehir Doğu Roma'nın en önemli Hıristiyanlık merkezlerinden birisi olacaktır. Nitekim, yolcular Batı'dan Kudüs'e doğru giderken Antakya'ya uğramadan önce Konya'da duraklamayı ihmal etmezdi. Yine yolcular Aya Eleni Kilisesi'ne uğrar dualarını edip mağaralara çıkarak Aziz Pavlus ve iffetin ve gururun en nadide temsilcisi ve bu uğurda şehir düşen Konyalı Azize Thecla'yı anarlardı. Bu esnada bugüne kadar gelememiş olan ama son yüzyıla kadar Alâeddin Tepesi'nde ayakta duran Eflatun Mescidi adıyla camiye çevrilen Aziz Amphilochios Kilisesi Selçuklular döneminde dahi Anadolu'nun en çok ziyaret edilen ve keşiflerin eğitim aldığı mühim bir yapıydı. Hatta Hz. Mevlânâ'nın da zaman zaman uğradığı Selçuklu sultanları tarafından da himaye edilmiş ve Selçuklu Sarayı'nda yaşayan Hıristiyanların ibadet yeri olmuştu.

Sille, dar sokaklarını sağlı sollu dolduran cumbalı ve çıkıntılı taş evleri ve ortadan geçen küçük çay ile Konya ovasına bakan tepelerin üstüne konumlanmıştır. Köyün sokaklarında yürümek, artık modern ve yüksek yapılarla dolu ve hareketli burada yaşayanların küçük, sade ve sessiz alanda kaçamak yapmasına imkân vermektedir. Ayrıca Sille, Selçuklu öncesi mirasın yaşayan izlerinin Selçuklu eserleriyle yan yana uyumlu duruşunun Konya şehir geçmişinin uyumlu tabakalarını göstermektedir. Ancak nihayetinde Sille, şehrin binlerce yıllık dönüşümünü âdeta laboratuvar ortamında sunmak istercesine mağaralardan Osmanlı yapısı evlere geçişi gösteren spektrumu yansıtmaktadır.

Restore edilen Depo No: 4'ün de yer aldığı caddenin eski bir fotoğrafı

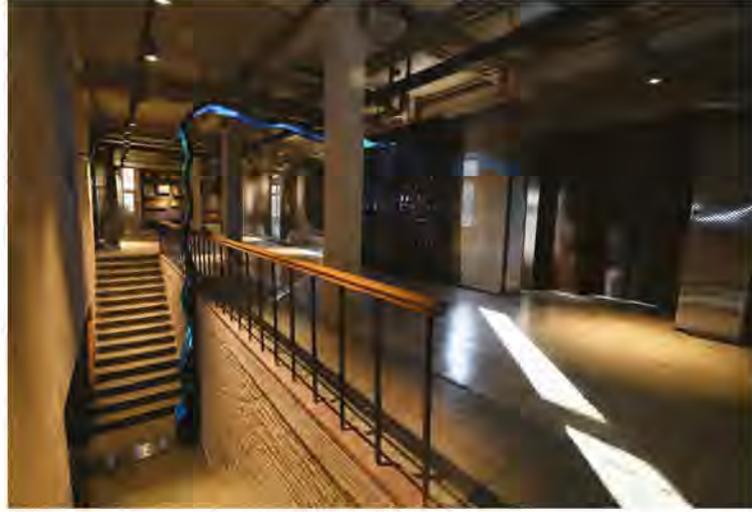
KONYA'NIN TARİHİ KALBİNDE YENİDEN DOĞAN BİR MİRAS: DEPO NO: 4

HACER YEĞİN

Konya şu sıralar, tarih kokan sokakları, zamana tanıklık eden eski yapıları ve zamanın ruhunu yansıtan tarihi dokusuyla, şehrin kalbinde bir yeniden doğuşun hikâyesine şahitlik ediyor. 1935 yılında inşa edilmiş, bir zamanlar Tekel'in hareketli günlerine ev sahipliği yapan ve tarihin tozlu sayfalarında yerini alan bir yapı, uzun yılların sessizliğinden sıyrılarak yeniden hayat buluyor. "Depo No: 4" adıyla anılan bu yapı, Mevlânâ Caddesi'ne bakan eski duvarlarıyla, geçmişin izlerini ve hikâyelerini günümüze taşıyor.

Bir zamanlar işlevini yitirmiş ve atıl kalmış olan yapımız, Anıtlar Kurulu'nun kültürel miras olarak tescillemesiyle, yeni bir başlangıç yapma fırsatı buldu. Konya Büyükşehir Belediyesi'nin öncülük ettiği restorasyon çalışmaları, binanın yalnızca fiziksel yapısını değil, aynı zamanda ruhunu da yeniden canlandırdı. Eski ile yeninin, tarih ile modernin iç içe geçtiği bu restorasyon süreci, Depo No: 4'ü salt bir yapıdan daha fazlası hâline getirdi. Tarihi dokusu korunarak, modern dokunuşlarla yeniden şekillendirilen mekân, şimdi hem geçmişin hikâyelerini anlatıyor hem de geleceğe ışık tutuyor.

Bu yeniden doğuş, Konya'nın kültürel ve sosyal yaşamında yeni bir dönemin

başlangıcını işaret ediyor. Depo No: 4, şehrin tarihine saygı duyan, ancak aynı zamanda günümüzün ihtiyaçlarına ve estetik anlayışına uyum sağlayan bir mekân olarak tasarlandı. Galerileri, kafeleri ve atölyeleriyle şehrin kültürel yaşamına yeniden enerji katıyor, sanatçılara, düşünörlere ve şehir sakinlerine buluşma noktası oluyor. Depo No: 4'ün duvarları arasında, Konya'nın zengin tarihi ve kültürel mirası, modern dünyanın dinamizmiyle buluşarak, ziyaretçilere eşsiz bir deneyim sunuyor.

Depo No: 4'ün Mimari Yeniden Doğuşu: Geçmişle Modernin Buluşması

Depo No: 4, Türkiye Cumhuriyeti'nin erken dönem modern mimarisinin zarif bir temsilcisi olarak yükseliyor. Yapı, inşa edildiği dönemin orijinal mimari özelliklerini koruyarak, şehrin tarihine modern bir dokunuş ekliyor. Yüksek zemin katları, atipik birinci kat galeri düzenlemeleri ve simetrik, kısmen eğrisel ön cephesiyle, geçmişin estetik zevkini çağımızın ruhuyla buluşturuyor. Restorasyon sürecinde, binanın mimari dokusu hassasiyetle korunurken, günümüz teknolojisi ve tasarım anlayışı ön planda

tutuldu. Bu yaklaşım, Depo No: 4'ü, ihtivasından daha fazlası hâline getirerek, onu şehre kan pompalayan ana kart olarak konumlandırıyor.

Son yılların yükselen trendi gereği yeniden işlevlendirilmesi, şehrin yoğun yaşamı içinde bir sığınak oluşturuyor. Restorasyon sürecinde, yapı, kendi kusurlarıyla barışık bir şekilde şekillendirildi. Tuğla katmanlarının, eski boyaların ve tesisatın izleri, zamanın hikâyesini anlatıyor. Bu çerçevede yapının restorasyonu için, zamanın ve dönemin izlerini ortaya çıkaracak bir çeşit yeniden kurulan 'kusurluluk' fikri üzerine yoğunlaşıldı. Mimar Ömer Selçuk Baz öncülüğünde gerçekleştirilen bu özgün

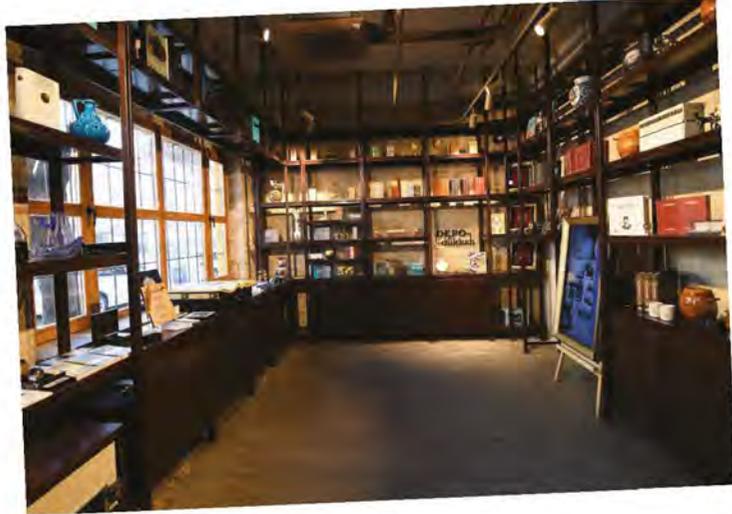
yaklaşım, ziyaretçilerin sergi ve etkinliklere katılırken aynı zamanda mekânın tarihsel yolculuğuna dahil olmalarını sağlıyor.

Geçmişin ve günümüzün incelikli bileşimiyle katılımcılara sıra dışı bir deneyim sunan bu yeniden doğuş, Konya'nın tarihine modern bir bakış açısı kazandırırken şehrin kültürel ve sanatsal hayatına da yeni bir soluk getiriyor.

Medeniyetin Yankıları: Depo No: 4'te Zamanı Aşan Bir Sergi

Bu minvalde zeminini doğru bir yerden başlatmak şiarıyla Depo No: 4, "Medeniyet Kur'an Şehir"adlı etkileyici bir sergiye ev sahipliği yapıyor. Sanatçı Yasin Tütüncü'nün ekibiyle neşvünema bulan sergi, ziyaretçileri zamanın derinliklerine götürüyor, medeniyetin ve kültürün izlerini sürmeye davet ediyor. Sergi, Konya'nın zengin tarihini ve medeniyet birikimini modern bir bakış açısıyla ele alıyor. Bu sergiyle, medeniyetin sadece tarihi bir kavram olmadığı, aynı zamanda sürekli evrilen, canlı ve dinamik bir süreç olduğunu da anlıyoruz.

Depo No: 4'ün hangi ilkesel prensiplerle ilerleyeceğine dair ipuçları barındıran seksiyonlar: Medeniyetin oluşum süreçlerini, birikimlerini ve kültürel etkileşimlerini göze sokmadan hissettiriyor. Sergi, Konya'nın saklı ya da görünür kültür istasyonlarıyla kurulan bağlantılar sayesinde, ziyaretçilere sadece geçmiş değil, aynı zamanda medeniyetin günümüzdeki yansımalarını da gösteriyor. Bu sıradışı yolculuk aynı zamanda ziyaretçilerin Konya'nın nasıl güçlü bir yaşama ve inşa etme bilgisi olduğunu keşfetmelerini sağlıyor.

Depo No:4'ün Estetik ve Kurumsal Kimliği: Tarihi Dokuya Modern Dokunuşlar

Depo No: 4'ün kurumsal kimliği, yapılan restorasyonun ruhunu yansıtan bir estetikle şekillendirildi. Tarihsel referanslara sadık

kalarak, modern bir görünüme kavuşan bu mekân, geçmişin grafik anlayışını günümüze uyarlayarak kendine özgü bir görsel kimlik oluşturdu. Bu yenilikçi yaklaşım, binanın tarihini ve yeniden doğuşunu sembolize eden, göz alıcı bir görsel dil yaratıyor.

Öte yandan Depo No: 4, özgün tasarımları ve objeleriyle de dikkat çekiyor. Kurumsal dile uyumlu objeler ve materyaller, binanın hem tarihi hem de yenilenmiş yüzünü yansıtıyor. Görsel kimliği, binanın inşa edildiği dönemin grafik anlayışından esinlenerek modernize edilmiş, bu sayede geçmişin ve günümüzün estetik değerleri arasında bir köprü kurulmuş. Bu objeler, Depo No: 4'e özgü bir biçimde tarihle modern arasında bir denge oluşturuyor.

Bahsi geçen yenilikçi tasarım anlayışı, Depo No: 4'ün bir sanat ve kültür merkezi olmasının ötesinde, bir marka olarak da kendini ifade etmesini sağlıyor. Binanın kurumsal kimliği, onun tarihi ve modern dünyadaki yerini belirleyen, güçlü ve etkileyici bir imaj çiziyor.

Konya'nın Yeni Cazibe Merkezi: Depo No:4'ün Sosyal ve Kültürel Etkisi

Galerileri, kafeleri ve atölyeleriyle, şehrin sanatsal ve entelektüel yaşamına dinamizm katacak olan bu eski depo yapısında, tarihin ve modern sanatın bir arada sunulduğu benzersiz bir deneyim yaşamak mümkün. Depo No: 4, şehrin kalbinde, geçmişin anılarını ve geleceğin umutlarını bir arada barındıran, zamanın ötesinde bir buluşma noktası olarak varlığını çoktan kanıtlamış durumda.

Konya'nın tarihine modern bir bakış açısı kazandırırken, kültür ve sanat hayatımıza yeni bir soluk getirecek olan bu mekân, hem geçmişin zengin mirasına hem de geleceğe yönelik yeni perspektifler sunuyor. Hâsılı, şehir hayatının tam ortasında

kendi zamanını, geçmişte olup bitenleri ve gelecekte bünyesinde olacakları organize edebilecek neşeli, üretim enerjisine açık, güçlü bir buluşma noktası, artık heyecanla ziyaretçilerini bekliyor.

KÜLTÜR HAFIZAMIZIN ANIT ESERLERİ

28 AYRI DİLDE NEŞREDİLEN

BİTİMSİZ KANDİL: MESNEVÎ-İ ŞERİF

DÂRÜLMÜLK

*Bu bir duadır ki reddedilmez
Çünkü bütün halk sınıflarına şamildir*

Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin altı cilt (defter) ve yaklaşık 25.700 beyitten meydana gelen Farsça eserine *Mesnevî* adını vermesi, onun öncelikle kitabın nazım şekline dayanarak bir isimlendirmede bulunduğunu göstermektedir. *Mesnevî* şârihleri, eserin "bir şeyi ikiye katlamak, çift yapmak" anlamlarına gelen adının, şeklinin yanı sıra mâna ve muhtevasına da işaret ettiğini, birbiriyle müteakbil ilâhî isimlerin mazharları olmaları itibarıyla şehâdet âlemindeki bütün varlıkların (sûret-mâna, varlık-yokluk, gayb-şehâdet, ışık-karanlık gibi) çift çift veya ikili zıtlar halinde zuhur ettiğini, *Mesnevî*'nin şehâdet âlemindeki eşya türlerinin hakikatlerine, duyulur şeylerden (mahsûsât) akledilen şeylere (ma'kulât) kadar bütün çift ve zıt varlıkların hallerine dair bir kitap olmasından dolayı Mevlânâ'nın esere bu adı verdiğini ileri sürmüşlerdir (Ankaravî, *Mecmûatü'l-letâif*, I, 3). Şârihlere göre *Mesnevî* adı hem kitabın şekline (sûret) hem muhtevasına (mâna) delâlet etmektedir. Mevlânâ eserine ayrıca Keşşâfî'l-Kur'ân, Fıkh-ı Ekber, Şaykalü'l-ervâh ve Hüsâmînâme gibi isimler vermiş, şârihler bu isimlerin *Mesnevî*'nin özelliklerini yansıtan nitelemeler olduğunu belirtmişlerdir.

Kitabın *Mesnevî* adıyla yaygınlık kazanmasından sonra kelimenin geçtiği yerlerde çağrıştırdığı şey klasik şiirin mesnevi nazım şekli değil Mevlânâ'nın *Mesnevî*'si olmuştur. Mevlânâ'nın seyrüsülûkte bulunanlar için irşad kitabı olarak tanıttığı *Mesnevî* bir metnin insan ve toplumu nasıl dönüştürebileceğine örnek teşkil eder. Abdurrahman-ı Câmî'nin Mevlânâ için söylediği, "Peygamber değil fakat kitabı vardır" sözü *Mesnevî*'nin bu fonksiyonuna işaret etmektedir. Tasavvufun bütün konularını didaktik bir üslûpla ele alan eser zengin bir şerh geleneğine de zemin hazırlamıştır.

Ahmed Eflâkî'nin anlattığına göre Mevlânâ'nın kâtibi ve ilk halifesi Hüsâmeddin Çelebi, Mevlânâ'ya Dîvân'daki gazellerin epeyce bir yekün tuttuğunu, dostların Senâi ve Ferîdüddin Attâr'ı zevkle okuduklarını söyleyerek müridlerin irşadı için Hakîm Senâi'nin Hadîkatü'l-ḥaḳîka'sı gibi mesnevi tarzında ve Ferîdüddin Attâr'ın Mantıku't-ṭayr'ı vezninde mârifet sırları ve sülûk konularında mesnevi türüne yönelmesini rica etmiş, Mevlânâ da, "Bu fikir sizin kalbinize gelmeden önce gayb âleminden bu manzum kitabın telifi kalbime ilham olundu" diyerek *Mesnevî*'nin, "Bişnev ez çün hikâyet mîkuned" mısrayla

başlayan ilk on sekiz beytini sarığının içinden çıkarıp Hüsâmeddin Çelebi'ye uzatmış, eserin kaleme alınma süreci bu olayın ardından başlamıştır (Âriflerin Menkıbeleri, II, 326).

Hüsâmeddin Çelebi'ye irticâlen yazdırılan Mesnevî'de muhteva ve şekil açısından sistematik bir yöntem takip edilmemiştir. Eserde Mevlânâ'nın telif sürecinde bazan sabaha kadar söylediği ve Hüsâmeddin Çelebi'nin bu yüzden uykusuz kaldığı (I, beyit 1807-1809), acıkıp bir şeyler yediği sırada ilham kaynağının bulandığı (I, beyit 3990-4003) gibi hususlar anlatılır (IV, beyit 1094, 1645, 3817). Hüsâmeddin Çelebi, Mevlânâ'nın *Mesnevî*'yi yazdırırken hiçbir kitaba müracaat etmediğini, eline kalem dahi almadığını, medresede, İlgin kaplıcalarında, Konya hamamında, Meram'da aklına ne geldiyse söylediğini, kendisinin de bunları hemen zaptettiğini,

hatta yazmaya yetişemediğini söyler. Bazen geceli gündüzlü birkaç gün hiç durmadan söylediğini, bazen aylarca sustuğunu belirtir. Bu durum, ilâhî hakikatlere dair mânaların insân-ı kâmilin ayna mesabesinde olan kalbine dâimî bir surette tecelli edip bazı anlarda dilden taşmasına (feyiz) işaret eder.

Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. tarafından "Mesnevî'nin Dünya Dilleri Çevirisi" kapsamında 28 ayrı dilde (Türkçe, Arapça, İngilizce, Almanca, İsveççe, İtalyanca, Urduca, Fransızca, Japonca, Arnavutça, İspanyolca, Türkmençe, Tacikçe, Çince, Özbekçe, Kazakça, Flemenkçe, Yunanca, Malayca, Rusça, Azerice, Boşnakça, Kürtçe, Svahilice, Kırgızca, Uygurca ve Tatarca olmak üzere) neşredilmiş olan bu mânâ denizi hükmündeki eserin; Türkçe'ye aktarımı Prof. Dr. Derya ÖRS ve Prof. Dr. Hicabi KIRLANGIÇ tarafından yapılmıştır.

Mesnevî denizine sahilden bakıp dalmak yerine içine girip yüzmeye başlayanlar, derinlerde ne olduğunu merak ederek aşağıya daldıklarında gözleri kamaştıran bir aşk incisiyle "Dürr-i Yetim-i Muhammedî" ile karşılaşır. Mesnevî, baştan sona kendisini Muhammed'in yolunun toprağı olarak gören bir Hakk erinin çağlara ve sınırlara sığmayan aşk macerasıdır. Gönüllere şifa olması olması niyazıyla...

İslam Düşünce Atlası

İlmî Etüdler Derneği'nde (İLEM) Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş.'nin destekleriyle, İbrahim Halil Üçer'in koordinatörlüğünde hazırlanan ve Türkiye'nin önde gelen İslâm düşünce

tarihi araştırmacılarına tasarım uzmanları, yazılımcılar ve harita mühendislerinin eşlik etmesiyle oluşmuş bir düşünce tarihi yazımı projesidir.

Çalışma kapsamında başlangıcından günümüze gelinceye değin kesintisiz, dinamik ve bütüncül bir İslâm düşünce tarihi yazımı önerilmektedir. Bu öneri içeriden bir bakışın eşlik ettiği yeni bir dönemlendirme, her döneme göre İslâm düşünce tarihindeki bilimsel disiplinlerin gelişim ve dönüşümlerini ele alan kapsamlı yazılar, bilgin, şehir, kurum ve mimari eser maddeleriyle temellendirilmiştir. Projeye özgü kapsamlı haritalar ve grafiklerle desteklenen ve dört yıl süren çalışmanın sonunda interaktif programlar taşıyan açık erişimli bir web sitesi ve İslâm Düşünce Atlası başlıklı Altı ciltlik bir kitap meydana getirilmiştir.

İslâm düşünce tarihini süreklilik içerisinde okuyabilme imkânı veren yeni bir dönemlendirme ve hafızamızı bütün bileşenleriyle yeniden ele alma çabasını örnekleyen bütüncül bir okuma önerisiyle *İslâm Düşünce Atlası*, kayıp yüzyıllar ve coğrafyaları yeniden düşünce tarihi yazımına davet ediyor.

Bu yönüyle *İslâm Düşünce Atlası*'nın amacı İslâm kültürünün, çeşitli sebeplerle dağılmış ve ait olduğu bütüne nispeti yeniden inşa edilmeksizin gerçek anlamlarını keşfetmekten aciz kaldığımız parçalarını yeniden bir araya getirmektir. Düşünce tarihinde nereye oturduklarını sormayı bile ihmal ettiğimiz düşünürlerin, ekollerin, metin geleneklerinin, kayıp yüzyılların, katmanlar halinde içe çekilmiş şehirlerin, inşa edici yolların, yabancılaştığımız mimari

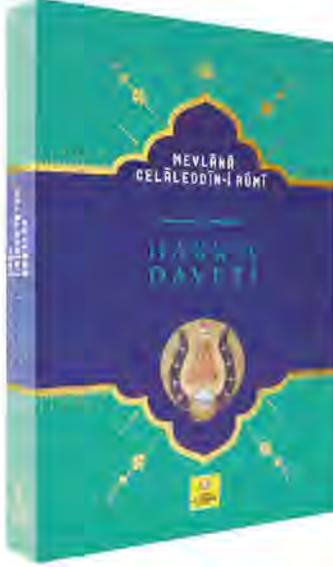
yapıların, hükmünü hâlâ sürdürdüğü halde yapay sınırlarla baskıladığımız coğrafi-kültürel havzaların, unutulmaya yüz tutmuş kurumların ve her türden anlam ve açıklama arayışımıza ancak parçalı bir biçimde eşlik eden kültürel hafızamızı inşa eden temel unsurların yeniden bir araya getirilmesi; sadece düşünce geleneğimizin gerçekten neye benzediğini göstermekle kalmayacak, "yeniden kurarken" bizi de kuracaktır.

Konya Kültür ve Edebiyat Atlası

Anadolu coğrafyasında medeniyetin izleri sürüldüğünde varılan en kadim duraklardan biri, Konyamız'dır. Bu şehir coğrafi güzellikleri ve kültür birikimi ile tarihin her evresinde cazibe merkezi olmuştur. *Konya Kültür ve Edebiyat Atlası* ile Hititler'den Roma'ya, Selçuklular'dan Osmanlı'ya ve Türkiye Cumhuriyeti'ne çok katmanlı bir uygarlık mirasının sahibi olan Konya'nın sesine kulak veriyoruz. Bir yönüyle bu mirasın incilerini bir araya topluyoruz.

Konya her köşe başında bir devlet adamının imaretiyle, bir evliyanın türbesiyle bir tarihi ibret ve kahramanlık hikâyesiyle karşılar gelenleri. Burada her söz bir efsaneye bağlanır ve her efsane de bir gerçeğin perdesini aralar. Dünya Mevlânâ'nın manevi iklimine çekilir ve Konya sokakları dört mevsim dili, dini, milleti birbirinden farklı

binlerce insanla dolar taşar. Seyyahlar vasfetmekle bitiremez bu şehri, şiirlerle güzellemenin sonu gelmez. Burası Belde-i Muhayyere'dir, Kınnesreyn'dir, Medinetü'l - Evliya'dır.

Rahmetli M. Davut Göksu tarafından hazırlanan ve 2021 yılında Konya Kültür A.Ş. tarafından basılan *Konya Kültür Ve Edebiyat Atlası*; bizleri, bu yurdun sakinlerinin sözleri ve gönül dünyaları arasında bir yolculuğa çıkarıyor.

Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî-Hakk'a Daveti

Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, sözlerinden "dükkânların kurulduğu" sufilerin başında gelir. Aslında en büyük hemdemi ve dostu Şems-i Tebrizi'ye göre, "Bütün güzel sözler önceden söylenmiştir. Yenisini söylemeye hacet yoktur... İnsanların yaptığı önceki alimlerin Kuran tefsiri, Hz. Peygamber'in hadisleri, önceki hâkimlerin (hikmetli söz sahiplerinin) sözlerini tekrarlamaktan ve taklitten ibarettir."

Bu kitapta, Hz. Mevlânâ'nın hayatı, eserleri ve yolu hakkında doğru, açık ve anlaşılır olmayı gaye edinen makaleler yer almaktadır. Hedef kitle bu konuda hiçbir şey bilmeyenler ve öğrenmek isteyenler yanında, yanlış şeyler bilenlerdir. Bu gayeyle yola çıkan kitabın Birinci Bölümü'nde Hz. Mevlânâ'nın yaşadığı dönem, çağdaşları, üstad/rehber, hemdem ve yakın çevresi anlatılıyor. Eserleri ve bunların çeşitli dünya dillerine tercümelerinden önemlilerine

yer verildi. Son olarak da vefatı/şeb-i arusu ve sonrası yani tesirleri ele alındı. Kendisine nisbet edilen tarikatı Mevlevîlik hakkında bilgiler ve dünya kültür mirasına etkilerinden bahsedildi.

İkinci Bölüm'de, insanların en çok tanıdığı ve okuduğu eserleri olarak Mesnevi-yi Manevi ve Divan-ı Kebir'i tanıtıldı. Bu meyanda, mezkur eserlerindeki üslubu, vurguladıkları konularda en başta dikkat çekmesi gerekenler ve bazı bölümlerin şerhine yer verildi.

Üçüncü Bölüm'de Hz. Mevlânâ'nın yolu: İslam ve Hz. Mevlânâ'nın tasavvuf anlayışı ele alındı. Tasavvuf ve sufi kavramları, tasavvufun gelişim evreleri ve zühdün ne olduğu, seyr-i süluk, nefis ve ruh, mürid ve mürşid, velayet, çile, tevhid gibi tasavvufun özünü anlatan terim ve konular, önce genel olarak mutasavvıfların eserlerinden sonra Hz. Mevlânâ'nın eserlerinden alıntılarla anlatılmaya gayret edildi.

Hz. Mevlânâ hakkında şimdiye kadar yapılan çalışmaların özü ve özeti niteliğinde olan kitabın editörlük görevini Mustafa Kara ve Hülya Küçük hocalarımız üstlenmiş olup kendilerine teklif edilen konuları yazmayı kabul eden çok değerli ilim erbabı ile imtiyaz sahibi Konya Büyükşehir Belediyesi adına basımını Kültür A.Ş. üstlenmiştir.

Kaynakça:

- 1- Türkiye Diyanet Vakfı (TDV) İslâm Ansiklopedisi
- 2- İslam Düşünce Atlası, Kültür A.Ş. Yayınları
- 3- Konya Kültür ve Edebiyat Atlası, Kültür A.Ş. Yayınları
- 4- Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî Hakk'a Daveti, Kültür A.Ş. Yayınları

MEVLÂNÂ CELÂLEDDİN-İ RÛMÎ HAKK'A DAVETİ

Milletlerin asırlarca, gönülden sevgisini ve saygısını kazanmış olan Mevlana Celaleddin-i Rumi dün olduğu gibi bu gün de sadece Müslümanlara değil, bütün insanlığa manevi rehberliğini; engin fikirleri ve eserleriyle sunmaktadır. Ulusal sınırları ve etnik ayrımları aşan, eserleri okuyucularla buluşturan Konya Büyükşehir Belediyesi; Mevlana Celaleddin-i Rumi'nin Hakk-a Daveti- Bütün Eserlerinden Seçmeler kitabıyla Hz Mevlana'nın hayatı, eserleri ve yolu hakkında makaleleri bir araya getirerek değerli okuyucuların istifadesine sundu.

**Konya
Kitapçısı**

www.konyakitapcisi.com

İslam Düşünce Atlası,

İslam düşünce geleneğini,
filozoflar, kelâmcılar ve
sûfiler üzerinden zaman-
mekân-öğreti-ekol
değişkenlerini dikkate alarak,
İslam düşünce tarihine farklı
açılardan bakma imkanı sağlar.

**KONYA
BÜYÜKŞEHİR
BELEDİYESİ**

Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı
Mevlanâ Kültür Merkezi Çimenlik Mahallesi Aslanlı Kışla Caddesi No: 8
Karatay/KONYA